

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AHMET ÜMİT'İN ROMANLARINDA ÖTEKİLEŞTİRME VE ŞÜPHE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kürşat GELENER

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

ADYAMAN, 2024

ÖZET

AHMET ÜMİT'İN ROMANLARINDA ÖTEKİLEŞTİRME VE ŞÜPHE

Kürşat GELENER

Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran/2024, Sayfa: xii+243

Danışman: Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

Bu tezde Ahmet Ümit'in romanları “öteki, ötekileştirme ve şüphe” bağlamlarında incelendi. Öteki; kişinin dışında kalan, ben ve bizi daha çok anlamaya yardımcı olan kişi, görüş, yaşam tarzı ve mekânı kapsar. Öteki kişinin kendisinin dışında kalını tanımlayarak başlar. ‘Ben’ kavramından farklı ama var olması normal olan öteki, varlığıyla topluma faydalı olan öteki; buraya kadarki öteki kabul edilen ve olması elzem olan ötekidir. Bunun yanında sevilmeyen öteki, nefret edilen öteki, uğraşılması gereken öteki, engellenmesi gereken öteki ve nihayetinde yok edilmesi gereken öteki düşüncesi ötekiyi aşama aşama tehlikeli bir hale getirir.

Bu çalışmada ayrıca şüphenin kaynağı, şüpheliler, şüphenin nedenleri ve şüphenin nasıl ortaya çıktığı da tespit edilmeye çalışıldı. Şüphe, tek kelimeyle araftır. Zihnin ve ruhun birilerinden, bir durumdan emin olamama durumudur. Şüphe neden kaynaklanır, ne işe yarar, şüphe ve akıl ilişkisi, şüphenin yaşamda birçok şeyin gelişmesi, ilerlemesi ve olayların çözülmesindeki gerekliliği de bu çalışmada görülecektir. Bununla birlikte Ümit'in eserlerini incelerken roman kapsamında ‘dekoratif şüphe’ kavramı da bir görüş olarak tarafımızca ortaya atılmıştır. Bu kavramlar da romanlarda tespit edilmiştir.

Bu çalışmada yazarın romanlarında yer alan şüphe kavramı da ele alındı. Ahmet Ümit şüphelerini neye göre sağlamlaştırır, neye göre zayıflatır? Ne zaman makul bir şüphe başlar, bu şüphe ne zaman mantıksız veya daha mantıklı bir hâl alır? Yazarın ipuçlarını nasıl kullandığı, okuyucuyu katile nasıl yaklaştırdığı veya dikkati katilden uzaklaştırarak diğer şüphelilere nasıl aktardığına değinildi.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Ümit; Öteki; Ötekileştirme; Şüphe.

ABSTRACT

ORTHERING AND SUSPICION IN AHMET ÜMİT'S NOVELS

Kürşat GELENER

Department of Turkish Literature

Adıyaman University, Graduate Education Institute, June/2024, Page: xii+243

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

In this thesis, Ahmet Ümit's novels are analysed in the contexts of "other, marginalisation and suspicion". The other includes people, opinions, lifestyles and places that are outside of the person and help to understand me and us more. The other starts by defining the one outside of oneself. The other who is different from the concept of 'me' but whose existence is normal, the other who is beneficial to the society with his/her existence; the other up to this point is the accepted and essential other. In addition, the idea of the unloved other, the hated other, the other that needs to be dealt with, the other that needs to be prevented and finally the other that needs to be destroyed gradually makes the other dangerous.

In this study, the source of suspicion, suspects, reasons for suspicion and how suspicion emerges were also tried to be determined. Doubt is, in a word, purgatory. It is the state of the mind and soul not being sure of someone or a situation. Why does doubt arise, what does it do, the relationship between doubt and reason, the necessity of doubt in the development and progress of many things in life and in solving events will also be seen in this study. In addition, while analysing Ümit's works, the concept of 'decorative suspicion' within the scope of the novel was also put forward by us as an opinion. These concepts were also identified in the novels.

In this study, the concept of suspicion in the author's novels was also discussed. According to what does Ahmet Ümit reinforce his doubts and according to what does he weaken them? When does a reasonable doubt begin, when does this doubt become unreasonable or more reasonable? How the author uses clues, how he brings the reader closer to the murderer, or how he diverts attention away from the murderer and towards other suspects were discussed.

Keywords: Ahmet Ümit; The Other; Otherization; Doubt.

ÖNSÖZ

Ahmet Ümit, 1980 sonrası Türk edebiyatının önemli isimlerindendir. Yazar, özellikle polisiye tarzda kaleme aldığı romanlarıyla tanınır. Ümit'in romanlarında birçok temanın yanı sıra “öteki” ve “şüphe” de önemli yer tutar. Bu tezde Ahmet Ümit'in hayatı, sanat anlayışı ve Türk edebiyatındaki yeri hakkında bilgi verildikten sonra, yazarın *Kavim*, *İstanbul Hatırası*, *Beyoğlu'nun en Güzel Abisi*, *Bab-ı Esrar*, *Beyoğlu Rapsodisi*, *Bir Ses Böler Geceyi*, *Sis ve Gece*, *Kar Kokusu*, *Ninatta'nın Bileziği*, *Patasana* ve *Sultan'ı Öldürmek* adlı romanlarındaki “öteki” ve “şüphe” izleklerinin nasıl yer aldığı tespit edilmeye çalışıldı.

Öteki, kişinin kendisinden olamayanı algılaması, ayırt etmesi ve kendinden uzak bir noktada konumlandırmasıdır. Kişi için ben/biz kavramının karşısında olan/olanlardır. Öteki aslında toplumsal olarak gerekli bir kavramdır. Bir toplumun tek tip olmadığının göstergesidir. Şayet öteki kavramı var olmazsa farklı partilerin, inançların, meslek gruplarının hatta spor kulüplerinin olması da gereksizdir. Öteki kavramı, aynı toplum içinde ‘benin’ farklı olandan nefret edip onu düşman görmesiyle tehlikeli bir boyut alır. Romanın hem sosyal hem de psikolojik açıdan insanı ele alan bir edebi tür olması, ötekinin de sosyal hayatın kaçınılmazı olarak romana dâhil olması, bu kavramın incelenmesini gerekli kılar. Yazarın romanlarında bazı grup ve kişilerce kahramanlarca ötekileştirildiği tespit edildi. Romanlarda genel anlamda derin devlet yapılanmaların ulus devletlerce bir sistem olarak tercih edildiği görüldü. Romanlardaki anlatıcılara göre bu farklı kişiler ve gruplar “ötekiyi” temsil eder. Bunların bir kısmı anlatıcılara göre tehlikeli konumdadır.

Şüphe kavramı, polisiye roman türünün olmazsa olmazlarından. Şüphe insanın ruhunda ve zihninde ikilem şeklinde yer alır. Bu tezde şüphenin nasıl oluştuğu, neden kaynaklandığına, ne işe yaradığına, şüphe akıl ilişkisine değinildi. Bunlarla beraber tarafımızca tespit edilen dekoratif şüphe kavramı açıklandı. Ahmet Ümit'in bir polisiye yazar olması hesabıyla şüphe kavramının da işlenmesi gerektiği düşünüldü. Ümit eserlerinde genellikle çok sayıda şüpheli kullanır. Bazen katili en yakın kişilerden seçerken bazen de romanda fazla değinilmeyen bir karakteri katil yapabilmektedir. Olası katil kadrosu yazarda çok kalabalıktır. Genellikle onlar üzerindeki bazen şüpheyi artırırken bazen de şüpheyi başka bir yöne çeker. Olası katilleri erken bir şekilde liste dışı bırakmamaya çalışır.

Çalışmanın Birinci Bölümü’nde Ahmet Ümit’in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verildi. İkinci Bölüm’de öteki, ötekileştirme ve şüphe kavramları ele alındı. Üçüncü Bölüm’de ise Ahmet Ümit’in romanlarında öteki, ötekileştirme ve şüphe kavramlarının nasıl yer aldığı tespit edildi.

Bu çalışmanın müstakil bir tez haline gelmesinde emeklerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mustafa KARABULUT’ a tüm saygılarımla teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, teknik desteklerinden dolayı Dr. Öğretim Görevlisi Hasan Celal BALIKÇI ve değerli dostum Zülifıkar SİYAH’a, tezimin hazırlanmasında çokça emek harcayan değerli dostum Emrah TEMİZSOY ve Gülfem CEYLAN’a çok teşekkür ederim.

Kürşat GELENER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Adıyaman Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(İmza)

Kürşat GELENER

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı	3
1.2. Tezin Önemi.....	3
1.3. Kapsam ve Sınırlılıklar	4
1.4. Veri Toplama Tekniği.....	4
2. AHMET ÜMİT'İN HAYATI EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	5
2.1. Ahmet Ümit'in Hayatı	5
2.2. Ahmet Ümit'in Eserleri	5
2.3. Ahmet Ümit'in Sanat Anlayışı	7
3. ÖTEKİ, ÖTEKİLEŞTİRME VE ŞÜPHE KAVRAMLARI	15
3.1. Öteki.....	15
3.1.1. Ötekinin algılanışı.....	17
3.1.2. Ötekinin temeli.....	18
3.1.3. Ötekinin ortaya çıkışı	20
3.1.4. Karşılıklı öteki.....	21
3.1.5. Ötekinin işlevi.....	22
3.1.6. Ben'in oluşumu.....	24
3.1.7. Ötekinin tanımı	25
3.1.8. Ötekinin amacı	26
3.1.9. Ötekiyi değiştirme fedakârlığı	29
3.1.10. Öteki kavramı ne zaman tehlikelidir?	29
3.1.10.1. Ötekinin son noktası	30
3.1.10.2. Göç ettirme	31

3.1.10.3. Ötekinin yok edilmesi	31
3.1.11. Ötekinin sürekliliği	32
3.1.12. Kahramanın ötekisi	33
3.2. Ötekileştirme	33
3.3. Şüphe.....	35
3.3.1. Şüphenin oluşumu	36
3.3.2. Şüphenin sebebi	37
3.3.3. Şüphenin işlevi	37
3.3.4. Şüphe ve akıl	39
3.3.5. Şüphenin gerekliliği	39
3.3.6. Dekoratif şüphe	40
4. İNCELENEN ESERLERDE ÖTEKİ VE ŞÜPHE	41
4.1. Kukla.....	41
4.1.1. Öteki.....	42
4.1.2. Kahramanın ötekisi	46
4.1.3. Şüphe.....	51
4.1.4. Geçici şüphe.....	53
4.1.5. Dekoratif şüphe	56
4.2. Kar Kokusu	60
4.2.1. Öteki.....	60
4.2.2. Kahramanın ötekisi	61
4.2.3. Şüphe.....	67
4.2.4. Geçici şüphe.....	68
4.2.5. Dekoratif şüphe	71
4.3. Bab-ı Esrar	74
4.3.1. Öteki.....	74
4.3.2. Kahramanın ötekisi	75
4.3.3. Şüphe.....	83
4.3.4. Geçici şüphe.....	86
4.3.5. Dekoratif şüphe	90
4.4. Beyoğlu'nun En Güzel Abisi	92
4.4.1. Öteki.....	93
4.4.2. Kahramanın ötekisi	96

4.4.3. Şüphe.....	105
4.4.4. Geçici şüphe.....	107
4.4.5. Dekoratif şüphe.....	110
4.5. Sultanı Öldürmek	114
4.5.1. Öteki.....	115
4.5.2. Kahramanın ötekisi	116
4.5.3. Şüphe.....	123
4.5.4. Geçici şüphe.....	123
4.5.5. Dekoratif şüphe.....	130
4.6. Patasana.....	137
4.6.1. Öteki.....	138
4.6.2. Kahramanın ötekisi	139
4.6.3. Şüphe.....	153
4.6.4. Geçici şüphe.....	154
4.6.5. Dekoratif şüphe.....	157
4.7. Sis ve Gece	163
4.7.1. Öteki.....	164
4.7.2. Kahramanın ötekisi	165
4.7.3. Şüphe.....	168
4.7.4. Geçici şüphe.....	169
4.7.5. Dekoratif şüphe.....	173
4.8. Beyoğlu Rapsodisi	176
4.8.1. Öteki.....	177
4.8.2. Kahramanın ötekisi	178
4.8.3. Şüphe.....	187
4.8.4. Geçici şüphe.....	192
4.8.5. Dekoratif şüphe.....	193
4.9. Bir Ses Böler Geceyi.....	198
4.9.1. Öteki.....	199
4.9.2. Kahramanın ötekisi	200
4.9.3. Şüphe.....	207
4.9.4. Dekoratif şüphe.....	207
4.10. Kavim.....	208

4.10.1. Öteki.....	208
4.10.2. Kahramanın ötekisi	210
4.10.3. Şüphe.....	211
4.10.4. Geçici şüphe.....	212
4.11. İstanbul Hatırası	214
4.11.1. Öteki	214
4.11.2. Kahramanın ötekisi	217
4.11.3. Şüphe.....	222
4.11.4. Geçici şüphe	223
4.12. Ninatta'nın Bileziği.....	229
4.12.1. Öteki.....	229
4.12.2. Kahramanın ötekisi	229
4.12.3. Şüphe.....	231
4.12.4. Dekoratif şüphe.....	231
5. SONUÇ	233
KAYNAKÇA	240
ÖZGEÇMİŞ	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Age	: Adı geçen eser
B E	: Bab-ı Esrar
B E G A	: Beyoğlu'nun En Güzel Abisi
B R	: Beyoğlu Rapsodisi
B S B G	: Bir Ses Böler Geceyi
İ H	: İstanbul Hatırası
İSD	: İstanbul'u Savunma Derneği
K	: Kukla
K K	: Kar Kokusu
Kv	: Kavim
N B	: Ninatta'nın Bileziği
P	: Patanasa
S G	: Sis ve Gece
S Ö	: Sultanı Öldürmek
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
vb.	: ve benzeri

1. GİRİŞ

Ahmet Ümit, Türk edebiyatında polisiye roman türünde eser kaleme alan yazarlardandır. O, romanlarının olay örgüsünde sadece kovalamacaya yer vermez, aynı zamanda muhteva ve yapı unsurları arasında bütünlük oluşturmaya çalışır. Yazar, bunları yaparken tarih ve kent olgusunu da kullanır. İstanbul, Konya, Gaziantep gibi şehirlerde yaşanan cinayetleri çözmeye çalışan polisler, yeri geldikçe bu şehirler hakkında bilgi verirken özellikle İstanbul, yazarın birçok eserindeki temel mekândır. Bu kent hakkında geniş bilgiyi genellikle roman kişilerinden Nevzat Başkomiser verir; bununla birlikte mimar, tarihçi ve arkeolog rolündeki karakterler de İstanbul hakkında bilgi verirler.

Yazarın eserlerindeki olay örgüsü şüphesiz ki suç izleği üzerine kurulmuştur. Ümit'e göre toplumu oluşturan bireylerin bir kısmında suça eğilim vardır, bu onların adeta DNA'sı gibidir. Cinayetlerin ne şekilde ve nasıl işlendiği o toplum ve çağ hakkında oldukça bilgi verir. Ümit eserlerini tek düzlem üzerinden verir. Bir cinayet işlenir ve olay başlar. Diğer tüm ayrıntılar bu düzlemde olaya dâhil olur. Polisler, tüm şüpheleri değerlendirir ve sonuca ulaşır. Bu süreç içerisinde yeni şüpheliler ve cinayetin işlenme olasılıkları eklenir. Cinayetle ilgisi olmayan durumlar da sosyal yaşam içerisinde hayatın olağan akışında incelenir. Örneğin polisler cesedi bir sur dibinde bulduysa Başkomiser Nevzat, olay yerine giderken İstanbul surlarının tarihi hakkında yardımcısıyla sohbet eder.

Öteki kavramı sosyal hayatta özellikle modern dönemde sıkça işlenen bir konudur. Aslında öteki kavramı günümüzde popülerite kazanmakla birlikte tarih boyunca hep var olmuştur. Yunanlıların 'barbar' tabiri günümüzdeki ötekinin karşılığıdır. Yunanlı fatihler gittikleri yerlerde tanımadıkları, bilmedikleri insanlarla savaştıklarında Yunanlılar için onlar barbar olmanın yanı sıra büyücü, tek gözlü canavarlardır. Düşman kötü gösterildiği ölçüde dışlanmayı, yok edilmeyi hak etmiştir ve dışlandığı ölçüde ötekiye şiddet meşru bir zemin kazanır. Ötekililik sadece Batı'da değil, Doğu'da da köklü bir kavramdır. Anadolu'da kendilerinden olmayan için kullanılan 'yaban ve el' kavramları da yine ötekiyi temsil eder. Tabii ki bu tanımlama kendinden olmayana şiddet uygulama aracı olarak kullanılmamıştır. Bununla birlikte el ve yabanın hiçbir zaman o toplumun asli unsuru olamayacağının da işaretidir. Doğu toplumlarından ötekiye diğer bir örnek de hiç şüphesiz Arapların 'Acem'idir. Bu kavram başlarda Arap olmayana temsil etmek için kullanılmışsa da günümüzde Fars toplumunun göstergesidir. Tüm bunları bilmekle birlikte 'öteki' muhtemelen hiçbir zaman yaşadığımız çağ kadar önemli fiili bir kavram olmamıştır. Çağımızda öteki uygulama sahasında fiziksel olarak kendini göstermenin yanı sıra

akademik, sosyolojik ve edebi anlamda kendini daha sık göstermektedir. Ötekinin günümüzde bu kadar kendini göstermesinin sebepleri arasında bireyselleşmenin artması yer alır. Bireysellikle beraber ben kavramı kendini daha güçlü bir şekilde gösterir. Ben, kendini tanıdıkça, tanımladıkça ötekiyi de daha derinden hissetmeye başlar. Eskiden toplumda öteki daha çok, kişinin kendi mahalle, aşiret, klan ve şehrinin dışını temsil ederken benin güçlenmesiyle bu kavram çekirdek ailenin dışında kalanı, hatta bireyin dışında kalan her şeyi daha güçlü bir şekilde temsil etmeye başlar.

Romanlarda öteki daha çok genel anlamda toplum tarafından seilmeyen insan karakterleri olarak tespit edildi. Görevini kötüye kullanan memurlar, devletin yetkisini çıkarları için veya bu yetkiyi aşarak kullanan güvenlik güçleri öteki olarak daha çok ortaya çıkar. Para hırsıyla cinayet dâhil her türlü usulsüzlüğü yapan iş adamları ve para için kişiliğini satan, mesleklerine ihanet eden akademisyen ve yazarlar da öteki olarak kendini gösterir. Yazarda sosyal grup olarak öteki milliyetçi camiadır. Ulus ve baskıcı devlet kavramı da yine yazarın başka ötekileridir. *Kukla* romanında ulus devletlerin kendi “karanlık işlerini” görmek için başkalarını kullandığı ifade edilir. Söz konusu eserde devlet tarafından kullanılmış kişi Doğan adında milliyetçi görüşleri olan kişidir. Ülkenin hukuk sistemine göre bu kişinin ağır bir şekilde cezalandırılması gerekirken devlet içindeki gizli yapılanma bu şahsı kollar, suçlu gayri resmî bir şekilde ülkeye girip çıkar. *Patasana* adlı eserde anlatıcıya göre mevcut iktidar, bölgedeki terör faaliyetlerinin önüne geçmek için aşiret üyelerinin oluşturduğu yapılardan destek alır. Bu yapılar bölgede daha çok kendi etki alanlarını genişletmek için devletin verdiği yetkileri aşarak hareket eder hatta bu yetkileri kendi kişisel suçlarını örtmek için kullanırlar. Yazara göre, bu durumu devletin güvenlik güçleri bilmelerine rağmen onlara çeşitli sebeplerden dolayı arka çıkmaktan da geri durmaz. Yazarın *Kavim* kitabında birtakım kişilerin gençlik yıllarında bazı olaylara karışmış olmalarının muhtemel olduğu ifade edilir. Bunların bir kısmı gerçekten de suça bulaşmış kişilerdir. Romanda anlatıcı, “öteki” olarak algıladığı Ülkücülerin suça bulaşma ihtimalinin yüksek olduğu mesajını verir. Yazarın siyasi görüşleri dikkate alındığında böyle düşünmesi sürpriz değildir. Verilen örneklerden anlaşıldığı üzere Ahmet Ümit’e göre milliyetçi gruplar ve ulus devlet, her türlü hukuk kurallarını çiğner; gizli ve örgütlü bir şekilde suç işler.

Ümit’in romanlarındaki şüphe genellikle bir cinayetle veya cinayet mahalline giden polis ekibiyle başlar. Cinayet mahalline varan polislerin sorularıyla olası şüpheler ve şüpheliler meydana çıkar. *İstanbul Hatırası* romanında Atatürk heykelinin önüne bırakılan

cesedin başında polisler fikir yürütürler. Ali ve Zeynep komiserler cinayetin neden işlenmiş olabileceğini düşünürken Ali, maktulün Atatürk heykelinin ayakları dibinde olması hesabıyla cinayetin Atatürk için işlenmiş olabileceğini düşünür. Bu sav her ne kadar mantıklı gelmese de cinayetin bundan dolayı işlenmediği romanın ilerleyen sayfalarında anlaşılrsa da yazar şüpheyi en az alakalı olan olasılıkla başlamayı tercih eder. Daha sonra klasik olarak maktulün bağlantıları araştırılır ve bu bağlantılar listelenir. Olasılıklar test edilir. Nihayetinde cinayet çözülür.

Ahmet Ümit, katilleri bazen polislerin en yakınında saklar. Görünürde bu katillerin cinayet işlemeyi gerektirecek gerekçeleri yoktur. Bu da şüpheyi onlardan çok uzakta tutmuş olur. *İstanbul Hatırası*'nda romanın sonlarına doğru Başkomiser Nevzat, iç konuşmasıyla katillerin kendisinin en yakın arkadaşları olan Demir ve Yekta olduğundan şüphelenir. Başkomiserin en yakın dostları olmaları, görünürde cinayet işleyecek profilde olmamaları ve böyle bir gerekçelerinin olmamaları yazarın ustalığını gösterir. Yazar şüphelerinde rüyayı da kullanır. Rüya aracılığıyla bazen katiller okuyucuya sezdirilirken bazen de soruşturmanın seyrini değiştirecek bilgiler elde edilir. *Sis ve Gece* romanında Sedat kendisine suikast düzenleyen kişiyi bir türlü çıkaramaz ama rüyasında gördüğü simitçi kılığındaki suikastçıyı gerçek hayatta daha rahat teşhis eder. Rüya bir olayın çözülmesinde kullanılan bir araçtır.

1.1. Tezin Amacı

Tezin amacı, ötekileştirme ve şüphenin Ahmet Ümit'in romanlarına yansımaları tespit etmektir. Hangi kesimden hangi fikirlere sahip olunursa olunsun, herkesin bir ötekisinin olduğu görülecektir. Ötekileştirme kavramına kaynaklık eden nedenleri görmek ve bu kavramın insan psikolojisi üzerindeki etkilerinin fark etmektir.

1.2. Tezin Önemi

Bu çalışma, roman türünde öteki, ötekileştirme ve şüphenin nasıl ele alındığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Öteki ve şüphenin tıpkı gündelik yaşantıda insan davranışlarında olduğu gibi psikolojik, sosyolojik, ideolojik temelleri de hesaba katılarak edebiyata yansımaları görmek de yine tezin önemleri arasındadır. Psikolojik ve felsefi açıdan sıkça ele alınan şüphe kavramına yeni bir bakış açısı getirmek de yine tezin yeniliklerinden olacaktır.

1.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu tezde, Ahmet Ümit'in *Sis ve Gece*, *Kar Kokusu*, *Patasana*, *Kukla*, *Ninatta'nın Bileziği*, *Beyoğlu Rapsodisi*, *Bir Ses Böler Geceyi*, *Kavim*, *Bab-ı Esrar*, *İstanbul Hatırası*, *Sultanı Öldürmek*, *Beyoğlu'nun En Güzel Abisi* ve *İnsan Ruhunun Haritası* adlı eserleri incelenecektir. Ayrıca öteki ve şüphe ile ilgili makalelerden ve kitaplardan yararlanılacaktır.

1.4. Veri Toplama Tekniği

Tez için gerekli veriler, ikinci elden veri toplama tekniği kapsamındaki kitaplardan, süreli yayınlardan (gazete ve dergi), tezlerden, makalelerden, başvuru eserlerinden (ansiklopediler), doğruluğu kontrol edilip araştırılması koşuluyla internet sitelerinden derlendi.

2. AHMET ÜMİT'İN HAYATI EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1. Ahmet Ümit'in Hayatı

Yazar, kilim tüccarı Mehmet Ümit ve Terzi Fatma Ümit'in yedinci çocuğu olarak Gaziantep'te dünyaya geldi.¹ İlköğreniminin ardından Gaziantep Atatürk Lisesine devam eder. 14 yaşından günümüze kadar sol görüşlü bir aktivist olur. Ülkücülerle aralarında vuku bulan bir kavgadan dolayı bazı arkadaşlarıyla birlikte Gaziantep dışına sürgün edilir. Bundan dolayı liseyi Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde tamamlar.

1979'da Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde yükseköğrenimi görmeye başlar. “Yazar, 1981 yılında eşi Vildan Hanım ile evlenir. Gül adında bir kızları vardır.”(Moğol, 2019: 7). Ümit, ‘Profesyonel devrimci’ olarak 80 darbesinin ardından ortaya çıkar. 1982’de düzenlenen ‘Anayasaya Hayır’ kampanyasına katılır. Duvarlara afiş yapıştıran ve yakalanan arkadaşları için öykü tarzında rapor yazar. Bu rapor başlarda ‘K. Yalçın’ takma adıyla önce *Atılım* dergisinde sonra Prag’da birçok dilde yayın yapan *Barış ve Sosyalizm Sorunları* dergisinde yayınlanır. Yazarlığa bu rapor/öykü türüyle başlar. Üniversite öğrenimini 1983 yılında tamamlar.

Üyesi bulunduğu Türkiye Komünist Partisi (TKP) tarafından 1985’te Moskova’ya gönderilir. Rusya’da (1985-1986) Moskova Sosyal Bilimler Akademisinde eğitim görür. “Moskova’da aradığı ve hayal ettiği siyasi ortamı bulamaz ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra siyasetten çekilerek İstanbul’a döner.” (Köroğlu, 2018: 24). İstanbul’a döndükten sonra aktif siyasetten çok edebiyatla uğraşmaya başlar.

2.2. Ahmet Ümit'in Eserleri

Ahmet Ümit, ilk hikâyesini 1983 yılında kaleme alır. İlk eseri 1989 yılında *Sokağın Zulası* olarak yayımlanan şiir kitabıdır. Dönemin politik izlerini taşıyan kitap, genç bir şairin ütopyasına sıkı bir şekilde sarılışını ele alan şiirlerden meydana gelir. *Çıplak Ayaklıydı Gece* yazarın 1992 yılında yayımlanan ilk hikâye kitabıdır. Kitap aynı yıl, Ferit Öğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülünü alır. Bu öykü kitabı, Ahmet Ümit’i yazın dünyasına ciddi bir şekilde tanıtan ilk kitap olma özelliğini de taşır. 1994 yılındaysa *Bir Ses Böler Geceyi* adlı kendisini roman dünyasına yaklaştıran uzun öykü kitabı yayımlanır. Bu öykü kitabında insan, inancı ve yaşadığı toplumla fikişsel çatışmalar gerilim içinde anlatılır.

¹ URL <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/umit-ahmet>, 11 Mayıs 2023.

Ümit, ATV için 1994 yılında çekilen *Çakalların İzinde* adlı polisiye dizisinin hikâye ve senaryosunun yazımında yer alır. Her yaştan çocuğa seslenen, büyüklerin de okurken keyif aldığı ve 1995 yılında yayımlanan *Masal Masal İçinde* kitabıyla masallardan oluşur. Bu kitapta insanî değerlere vurgu yapar.

Ümit, 1995'ten sonra Patricia Highsmith, Kafka, Dostoyevski, Edgar Allan Poe gibi roman yazarları üzerine çeşitli dergi ve gazetelerde inceleme tanıtım yazıları yazar. Kitaplarında zamanla artan gerilim duygusu, 1996 yılında yayımlanan *Sis ve Gece* adlı polisiye romanında tam anlamıyla dışa vurur. *Sis ve Gece* değişik tarzıyla Türkiye'de yankı uyandırır, anlatıcının da yadırganmadan katil olabileceğini göstermesi açısından önemli yer edinir.

1998 yılında yazarın *Kar Kokusu* adlı kitabı yayımlanır. Romanda geçen olayları Moskova'da aldığı eğitimden ilham alarak yazar. Romanda politikanın -nereye gidilirse gidilsin- kaderin üzerindeki etkilerini bir cinayet soruşturması etrafında okura sunar. *Agatha'nın Anahtarı* adlı polisiye hikâye kitabı 1999 yılında yayımlanır. Türkiye'deki suçlardan örnekler sunan hikâyelerde, insanın suç karşısındaki tavrı ve psikolojisi aktarılır. *Patasana* adlı romanı 2000 yılında yayımlanır. *Patasana* romanında insanın içindeki şiddet duygusu tarihsel bir fon içerisinde gerilim yüklü cinayetler çerçevesinde anlatılır. 2002 yılında yazdığı *Şeytan Ayrıntıda Gizlidir*, günümüz Türkiye'sindeki suç manzaralarını içerir.

Beyoğlulu üç samimi dostun arasındaki ilişkiyi ve Beyoğlu'yla ilgili bilinmeyen tarihi olayların kaleme alındığı *Beyoğlu Rapsodisi'ni* ve Türkiye'nin yakın tarihinde önemli yer edinen Susurluk Olayı'ndan ilham alarak yazdığı *Kukla'yı* 2003'te yazar. 2004'te aşkla ilgili olumsuz duyguların ele alındığı *Aşk Köpekliktir* adlı hikâye kitabıyla aşka alışılmışın dışında bir boyut kazandırır.

Ahmet Ümit, 2005'te bir ilki gerçekleştirir ve Türkiye'de edebiyat ve çizgi romanın bulunduğu nadir örneklerden biri olan *Baskomiser Nevzat Çiçekçinin Ölümü* adlı eserini İsmail Güleç'in çizgileriyle sunar.

Kavim kitabındaysa azınlıklar, terör, devlet görevlilerinin suça bulaşmasını ele alır: “2006 yılında sahip olduğumuz kültürel değerleri bize hatırlatmak istediği, Hristiyanlık, Süryanîlik, Arap Alevîliği gibi dinî konuların da rol oynadığı, İstanbul'dan Mardin'e uzanan, devletin derinliklerinde kurulmuş yanlış düzene çarpıp geri tepen ilginç bir soruşturmayı anlattığı *Kavim*'i yazar.” (Gezer, 2006: 56-57).

Kitap anne babası, üç devlet görevlisi tarafından öldürülen Can'ın intikam alıp kendisinin de öldürülmesiyle neticelenir. Ümit'in *Kayıp Tanrılar Ülkesi* adlı romanı mitolojik unsurların da ele alındığı ve modern Almanya'da işlenen cinayetlerin bu mitolojik durumlara göndermelerde bulunduğu eseridir: "Eser giriş dâhil, 12 adet mitoloji (Zeus), 12 adet cinayet analizi odaklı toplam 25 bölüm ve 502 sayfadan oluşmaktadır." (Balci, 2022: 38). Cinayetler babası tarafından terk edildiğini düşünen Peter'in Almanya'da Zeus'un aile bireylerini ortadan kaldırmasına göndermeler yaparak Bergama'da babasını öldürdükten sonra intihar etmesiyle son bulur.

Kavim, İstanbul Hatırası, Beyoğlu'nun En Güzel Abisi, Bab-ı Esrar, Beyoğlu Rapsodisi, Bir Ses Böler Geceyi, Sis ve Gece, Kar Kokusu, Ninatta'nın Bileziği, Patasana ve Sultan'ı Öldürmek, Sokağın Zulası, Çıplak Ayaklıydı Gece, Masal Masal İçinde, Agatha'nın Anahtarı, Şeytan Ayrıntıda Gizlidir, Başkomiser Nevzat: Çiçekçinin Ölümü, Başkomiser Nevzat 2: Tapınak Fahişeleri, İnsan Ruhunun Haritası, Olmayan Ülke, Başkomiser Nevzat 3: Davulcu Davut'u Kim Öldürdü? , Elveda Güzel Vatanım, Kırlangıç Çılgılığı, Aşkımız Eski Bir Roman ve Bir Aşk Masalı yazarın diğer eserleridir.

2.3. Ahmet Ümit'in Sanat Anlayışı

Yazarın polisiye roman türünü bilgilendirirken eğlendiren eserler olarak ve bunun da ötesinde insan zekâsının sınava çekilmesi olarak görmesi, yazarın edebiyatı çok boyutlu gördüğü, insanı eğitme amacı taşıdığını yani sanat toplum içindir, görüşüne sahip olduğu anlaşılır. Sanatın insanın zekâsını sınamaya gelince, yazar sanatın kişiyi zihinsel olarak geliştirmesi gerektiğini ve aynı zamanda kendi sanatının belli bir zekâ potansiyeline sahip olan okuyucularca anlaşılabilirliğini düşünür. "hoşça vakit geçirirken bilgilendiren, eleştiren ama hepsinden öte zekâmızı alttan alta sınava çekerek düşünmeyi özendiren bir edebiyat türü..." (Gezer, 2006: 57). Anlatıcı, romanların ve suç hikayelerinin benzerlikler taşıdığına inanıyor. Anlatıcıya göre, bir suç kusursuz bir şekilde işlenirse insanlar bunun kıymetini bilir, cinayet merhametsiz işlenirse insanın tüylerini diken diken edebilir. Aynı zamanda insan psikolojisine göre suça bakış açısı değişebilir çünkü suç da roman gibi hayatın içinden gelir. Kişi kendi psikolojik durumuna göre suça hayranlık duyabilir, suçtan tiksinebilir, korkabilir veya tamamen profesyonel bir şekilde olaya tarafsızca bakabilir; suçun nedenini, nasılını ve neticesini değerlendirip bir hâkim gibi takdir yetkisini kullanabilir. Şöyle ki anlatıcıya göre eserde anlatılan aynı konu toplumdaki bireylerin

yaşam anlayışına göre farklı algılanıp yorumlanabilir. Sanat tek bir konu olarak işlenmiş olsa da okuyan herkesin zevkine hitap etmelidir. Yazar bu konuda şöyle der:

“Nasıl ki roman birbirine geçmiş metaforlar, benzetmeler, alegorilerden oluşmuş ve her okuyanın kendince farklı estetik duygulanımlar yaşayabileceği büyük bir imgeyse, suçun nedenleri, sonuçları da en az roman kadar tartışmaya açıktır. Tıpkı roman gibi suç da insanlarda hayranlık, şaşkınlık korku hatta rahatlama uyandırabilecek niteliklere sahiptir tıpkı roman gibi suç da insanları derin düşünsel aktiviteye itecek kadar güçlü bir olgudur. Suç da tıpkı roman gibi gerçekleştiği çağın özelliklerini dolaylı olarak içinde taşımaktadır.” (Gezer, 2006: 58).

Yazara göre polisiye romandaki konular dağınık olmamalıdır. Polisiye romanda konu bir şerit şeklinde olmalıdır. Roman içinde gerçekleşen diğer olaylar da bir şekilde asıl konuya bağlanmalıdır. Aynı zamanda asıl sorun devam ederken yeni sorunlar ortaya çıkmalı, bunlar bir şekilde asıl sorunu bir adım daha çözüme götüren çözümlemelerden oluşmalıdır. Eğer anlatılanlar mevcut konuyla ilgili değilse yani birbirinden bağımsız durumlarsa polisiye roman kurgusunu bozar. Kaliteli polisiye için olay ne kadar dağılırsa dağılsın asıl olanda tekrar toplanmalı ve derli toplu bir hal almalıdır. Katil direkt bulunmasın, olay hemen çözülmesin diye ortaya farklı şüphe ve şüphelilerin girmesi gayet tâbidir ve bunların elenmesi bir mantığa göre olmalıdır. Gerçek suçluya gidilirken olayların zamanlaması ve deliller birbiriyle çelişmemelidir. Her şekilde polisiye roman son halinde kendini bir düzen içinde bulmalıdır. Yazar polisiye roman türünde eserler verdiğinden suçla ilgili görüşleri onun aynı zamanda romanın konusuyla ilgili görüşleridir.

Suç insanın etkinlik alanı olduğu için yani suç eylemcisini oluşturduğu bir durum olduğundan tıpkı failinin ruh hali gibi karmaşıktır. İşlenen suçların tarzı bir toplumun bireylerini yansıtır. Yazarın eserleri toplumda işlenen suçlardan meydana geldiğinden sanat aslında toplumu yansıtan bir aktivitedir, denilebilir. Ümit’e göre, bir yazarın yazarlık kabiliyetinin yanı sıra işlediği konuyla ilgili bilgi sahibi olması gerektiği gibi, işlediği konunun değindiği yan alanlarla da ilgili derin bilgilere sahip olması gerekir.

Ümit, *Radikal Kitap’taki* bir yazısında şöyle der: “Suç, tıpkı insan DNA’sı gibi birçok bilgiyi içinde barındırmaktadır. İşlenen bir suçu inceleyerek çağı, toplumu ve insanı anlatabilirsiniz. Anlatının derinlik kazanması ise başka bilgilerin yanı sıra sağlam bir felsefe bilgisini de gerekli kılmaktadır. Bu bilgi eksik olduğunda yapıtta sorunlar çıkması adeta kaçınılmaz hale gelir... Yazar suça Tanrı gibi bakmalıdır” (Ümit, 2001: 59). Diyen Ümite göre bir yazar, eser oluştururken aslında kurguladığı bu dünyada bütün kontrolü

kendi elinde tutmalıdır. Aynı zamanda kurduğu bu düzeni en ince ayrıntısına göre tasarladığı gibi bu düzende oluşan suçları anlamaya çalışmalı, en ince ayrıntısına göre suçun ruhuna inmelidir. Tarafsız bir şekilde olayı algılamaya çalışmalıdır ve hangi ruh hallerinde suçun işlendiğini anlamaya çalışmalıdır.

Yazarın sanat anlayışını belirten en önemli anlayış, ulus devletlerin resmi yasalarının izin vermediği durumlarda kendi düzenlerine karşı olan kişileri illegal bir şekilde ortadan kaldırmasıdır. Devletlerin ‘sözde kendi hümanist yasalarına’ rağmen katliamlar yapması yazarın kalemıyla bu durumdan rahatsızlığını dile getirmesi, yazarın sanatının büyük bir bölümünü oluşturur. Örneğin *Kavim* kitabında cinayetler işleyen Cengiz, Selim ve Mehmet daha sonra devletin bazı güçlerince kollanmış hatta bu kişiler polis bile olmuşlardır. Ancak devletler, bu suçları açıkça işleyemezler, büyük bir gizlilik içinde işlerler. Gizlilik ve suç polisiye romanların kurgusu için olmazsa olmazlarındandır. Yazara göre romana konu olmuş bir vakıa aynı zamanda nitelikli olmalıdır.

“Derin devlet ulus devletlerin gerçek amaçlarını ve görünmeyen yüzlerinin sergilenmesi açısından ilginç bir olgudur. Gerek Türkiye’de, gerekse öteki devletlerde derin devletin uygulamaları, ulus devletlerin anayasalarında yer alan hümanist önermelerinin pek çoğunun gerçekte birer aldatmaca olduğunu gösteren, uygarlığımızın ikiyüzlülüğünü tarih sayfalarına kanla yazan birer kanıttan başka bir şey değildir. Derin devletin uygulamaları birer suç olduğu için gizli yerine getirilir. Suç ve gizlilik ise polisiye romanın ana malzemesidir. İşte bu nedenle de dünyada ve ülkemizde polisiyenin vazgeçilmez konusu olarak yer alır. Ülkemiz için bu konunun daha da önemli olduğunu düşünüyorum. Bizde suç yapısı hâlâ feodal kültürün etkisi altındadır. Genellikle bireysel suçlar polisiye romanın konusu olabilecek içerikten yoksundur. Ancak devleti, cumhuriyeti, dini korumak adına işlenen, ustaca düzenlenmiş, inceden inceye kurgulanmış, pek çok suç vardır. 16 Mart Katliamı, Abdi İpekçi cinayeti, 1 Mayıs katliamı, Uğur Mumcu cinayeti ve daha adlarını sayamayacağım kadar çok cinayetin failleri hâlâ bulunamamıştır. Yani derin devlet ve ona karşıymış gibi duran örgütlerin faaliyetleri polisiye roman için eşsiz bir malzeme olmayı sürdürmektedir. Sorun bu malzemeyi nasıl kullandığımızdır. Bu noktada da polisiye romana bakış açımız kaçınılmaz olarak işin içine girer.” (Ümit, 2002: 61-62). Yazar, katillerini günlük hayatında karşılaştığı olaylar ve kişiler arasından seçmektedir. Suç işleyen her birey doğası gereği kötü değildir. Yazarın ölümünden sorumlu olan kişiler potansiyel olarak iyi niyetli kişiler olabilir. Suç her zaman gizli bir gündem tarafından yönlendirilmez; aynı zamanda düzeni yeniden sağlama veya kendini koruma

ihtiyacından da kaynaklanabilir. Yeryüzünde iyilik ve kötülük iç içedir. Herkes katil olabilir. *“Benim hayata ve dünyaya bakış açım siyah ve beyazdan oluşmuyor. Hayatın da insanın da karmaşık bir yapıya sahip olduğunu düşünüyorum. Bu karmaşıklığın içinde iyilik olduğu kadar kötülük, yaratıcılık olduğu kadar yıkıcılık, vahşet olduğu kadar masumiyet de bulunur. Dolayısıyla katillerin, cinayetlerin hepsi de kötüdür mantığıyla bakmıyorum. Bu nedenle ne işlenen cinayetlerdeki kişiler kötü oluyor, ne de işlenen cinayet tümüyle olumsuzlanıyor. Hatta cinayetlerde bundan başka çare yoktu düşüncesi doğabiliyor.”* (Ümit, 2002: 62). Buradan anlaşılacağı gibi cinayet yasalarla çelişse de bazen gereklidir ve kaçınılmazdır. Anlatıcı kendi bireysel vicdanını, kendi ahlak anlayışını romana yansıtıyor ve orada belki de kendince bir yazın devleti kuruyor. İnsanları orada kanunlardan çok vicdanıyla yargılayıp suçlu ve masum diye değerlendiriyor.

Ümit’e göre herkes katil olabilir, “Ben gerçek insanı anlatıyorum. Hepimiz katil olabiliriz. Kafamızdaki gerçeklikle sokaktaki gerçeklik farklıysa travmalar ortaya çıkar. Oysa hayatı güzel yanları kadar çirkin yanlarıyla da bilirsek buna hazırlıklı oluruz.” (Ümit, 2002: 62). İnsan ruhunun neye, nasıl tepki vereceği içinde bulunulan anla da alakalıdır. “Yaratılan karakterin biraz önce sıraladığım, görülebilir, sayılabilir, sınırlanabilir nitelikleri de önemlidir ama en önemlisi o karakterin ruhudur.” (Ümit, 2012: 4). Sözleriyle yazar, bir karakter oluşturma işi için çok önemli olduğunu düşünür. İşin gerçeğine bakılacak olursa bir olayı yaşayanlar, serüveni devam ettirenler karakterlerdir. Bundan dolayı oluşturulan karakterler olaya uygun bir yapıda olmalıdır. Bunun için karakterin fiziki görüntüsü romanda yaptığı işe uygun olmalıdır ama yazara göre bundan daha önemlisi, ruhsal yapısı da role uygun olmalıdır. Yazar, karakterin cinayet işlediği andaki fiziksel durumuna değil, onun içsel varlığına veya özüne atıfta bulunmaktadır. Günlük olaylara verdiği tepkilerle ve bakış açısıyla uyumlu bir karakter geliştirmek onun için çok önemli bir görev. Romanda, fiziksel özelliklerini paylaşan kahramanını, kahramanın eylemlerine uygun şekilde tepki veren bir ruhla birleştirerek tam anlamıyla gerçekleşmiş bir karakter geliştirmeye çalışır. Bunu başardığında yarattığı kişi, kurgusal bir karakterden ziyade, gündelik hayatta fiziksel bedene sahip gerçek bir vatandaş haline geliyor. Sonuç olarak yazar, kurgusu aracılığıyla ilgi çekici bir anlatı oluşturmaya ve aynı zamanda karakterlerini okuyucular için bağdaştırılabilir ve erişilebilir kılmayı amaçlıyor.

Yazara göre edebiyatta, “Aynı kitabı yazıyoruz aslında: Edebiyat anlayışı aynı keşif duygusu bugün de sürüyor, belki Gılgamış gibi sedir ağacından yapılan bir salla değil ama gelişmiş mekiklerle uzaya açılıyor.” (Ümit, 2012: 3). Diyen yazar özgün durumlar

yazılmış olsa da aslında insanların her zaman aynı duygulardan hareketle yazıldığını düşünür. Hâlâ ölümsüzlüğün peşinde olan insanlar var, Gılgamış gibi. Tek farkla insanlar günümüzde cismani bir ölümsüzlüğün peşinde değiller, yaptıklarıyla kalıcı olmak isterler. İnsanlar hâlâ yeni keşifler için heyecanlanıyorlar, Gılgamış sedir ağacından yapılmış bir gemiyle ölümsüzlüğün peşinden yeni mekânlar keşfedip gezerken günümüzde insanlar; gelişmiş uzay araçlarıyla farklı gezegenleri tanımanın peşindeler. Don Kişot, kutsal metinlerdeki maceralardan esinlenerek ortaya çıkmış bir eserdir. Bu yüzden anlatıcıya göre eğitim seviyesi, yaşam standartları ne kadar gelişirse gelişsin; duygu itibarıyla arayışlarla insanoğlu dedelerinden çok farklılaşmıyor. Binlerce yıl önce yaşanmış olaylar sonucu oluşan kültür ve arzular kendinden sonraki nesillere küçük farklılıklarla etki etmiş ve bugünde de bir yaşam alanı bulmuştur.

Yazara göre ceza eğitmez, sadece evcilleştirir, “Tıpkı roman gibi suç da insanlarda hayranlık, şaşkınlık, korku hatta rahatlama uyandırabilecek niteliklere sahiptir.” (Ümit, 2012: 32). Sözleriyle polisiye roman, dolayısıyla suç konusunu işleyen bir yazar olarak suçu ve edebiyatı birbirine yakın ve uyumlu görür. Ona göre roman insanda bir hayranlık ve heyecan uyandırdığı gibi bir suç da insanda bir heyecan uyandırabilir. Her ne kadar hoş görülen bir durum olmasa da birçok insanın içinde ölümü hak eden insanların bir bir komplo içinde öldürülmüş olması insanda iki duruma sebep olur: İlki, ölümü hak ettiği için ve öldürüldüğü için müstahakkını bulması hesabıyla insanı rahatlatır. Öbür yandan komplo neticesinde öldürülen şahsın ölüm şekli ortaya çıktıkça cinayet planı insanda bir hayranlık uyandırır. Ortadaki müthiş zekâ insan beyni tarafından takdir edilir. Olayın oluşu bir korkuya sebep olur, olaylar çözüme giderken heyecana sebep olur, olay çözüldüğünde beklentinin aksine neticelendiğinde bir şaşkınlığa ve bütün bunlar da hayranlığa sebep olur. Tüm bu sebeplerden iyi bir polisiye romanla kusursuz bir cinayet insanlarda aynı duyguya sebep olur. Yazarın yaşam tarzını dolayısıyla da edebiyatına etki eden solculuğu oldukça erken yaşlarda başlar. Ümit bu hususta “Belki de özellikle on dört yaşında olduğumuz için sol bir örgüte katılarak, devrimin kararlı aktivistleri olarak.” (Ümit, 2012: 44). Kendisi sol görüşün Antep'te örgütlenmeye başladığı yıllarda ilk gençliğin verdiği hevesle solla tanışır ve bu doğrultuda dokümanlar okuyarak kendisini o dönemin devrimcilerinden görür. Erken yaşta temelleri atılan bu görüşleri de ileride sanatına etki edecektir. O yıllar (1974) devrimci olarak bilinen sol grupların çokça itibar gördüğü, darbenin etkilerinin çözüldüğü dönemler. Dönemin siyasi atmosferinden oldukça etkilenen gençler çeşitli yayınlar okumayla kendilerini organize edecek ve seslerini duyurabilecek sistemlere ihtiyaç

duyarlar. Bunu o dönemde daha örgütlü olan ve doğası gereği sistemle çatışan sol gruplar çok daha organize şekilde yapar. Gençler, ateşli fikirlerini bu gruplarda daha sistemli bir şekilde yapılandırıp dile getirir. Ümit için gelenek çok önemlidir, “Özünde alaturkalık olmadı mı, alafrangalık kaç para eder?” (Ümit, 2012: 139). Yazar, bu sözleri Selim İleri’nin her şeye rağmen İstanbul için yazıyor olmasına ve İstanbul’un hoyratça yok edilmeye çalışılan alaturka değerleri ön planda tutuyor olmasının üzerine söyler. Herkes -devlet, halk- bir şeyleri mahvetmek istiyor olabilir ancak bir yazarın işiyse o yok edilen kıymetli her ne ise onu ön plana çıkarmaktır. Tek başına somut olarak hiçbir şey yapamasa bile yazar; en iyi yaptığı işle, sözle, bu mücadeleye devam etmelidir. Ümit’e göre bir yazar her ne kadar çaresiz kalırsa kalsın çıkış yolu olarak kelimeler onun için kâfidir. Onun sığınağı, dış dünyaya açılan kapısı sadece sözlerdir.

Birçok yazar gibi Ümit de eserlerinde kendisini yazmaktan geri duramaz: “*Kar Kokusu* aslında yarı otobiyografik bir roman, Moskova’da yaşadığım olayları otobiyografik olarak değil de roman olarak yazdım.” (Özdemir, 2013: 50). TKP’nin kendisini Rusya’ya göndermesi neticesinde yazarın bir müddet Moskova’da kaldığı daha önce de belirtilmişti. Burada yaşadıklarını otobiyografi tarzında yazmak istemez ancak yaşadıklarını anlatmaktan da geri duramaz, otobiyografi olarak anlatamadıklarını roman tekniğiyle anlatmayı tercih eder. Elbette anlattıkları birebir yaşadığı olaylar değildir. Roman için gerekli olan kurguyu da kullanır. Kendilerinin başlarından geçmeyen cinayetleri de kurguya ekleyerek hem kendi hayatını anlatır hem de yaşadıklarını, yazmayı sevdiği polisiye roman türüne de başarıyla aktarır. Bu da gösteriyor ki olaylar her ne kadar gerçeğe dayanırsa dayansın mevzu bahis roman ve hikâye olduğunda gerçekler az da olsa bir kurguyla karışık verilirler. Ahmet Ümit farklı türlerin iç içe olmasını normal karşılar: “Önce şiir vardı ama benim romanlarımda yer yer şiir tadı görülebilir. Yani o yüzden çok ters değil aslında hepsi edebiyatın bir parçası.” (Özdemir, 2013: 49). Ona göre bir roman içine şiir yerleştirileceği gibi romanın kurgusunun anlatımında şiirsel bir havadan da yararlanılabilir. Ona göre edebiyat türlerinin bir arada veya ayrı ayrı kullanılması aynı şeydir. Netice olarak hepsi edebiyatsa uyumlu olmak kaydıyla edebi türlerin bir arada kullanılmasının doğuracağı sonuç da edebiyat olacağına göre yani edebiyat dairesinde kalacağına göre bu yöntemler edebiyattan hiçbir şey eksiltmez, aksine edebiyata ayrı taktır.

Süreç yazarı değiştirir: “En başta tarihe özel bir ilgim yoktu, romanlarım nedeniyle ilgim başladı.” (Özdemir, 2013: 50). Yazarın bu cümlesinden anlaşılacağı üzere bir yazar eserini oluştururken kendisi de oluşturduğu eserinin etkisinde kalarak farklı yönelimlerde

bulunabilir. Böylece yazar eseri oluştururken eser de yazarı şekillendirebilir. Yazarın tarihe merakı yazdığı eserler için malzeme ararken başlar. Böylece yazar yazdığı eserlerde eserlerdeki konular tarihte yaşanan bir olaya dayandığı gibi konu tarihte geçmese de arada verilen tarih bilgileriyle tarih, arka dekor olarak kullanılır. Yazar bir eseri için tarihe yöneldiğinde muhtemelen burada keşfedilmeyi bekleyen bir hazine görür ve bu hazinenin peşi sıra gitmeye karar verir, belki de sadece onu bir hazine olarak görmez; aynı zamanda tarihten etkilenir de.

Yazar yazmanın işle bir alakası olmadığına inanmakta, yazmak onun için her şeyden önce bir emek işidir. “Çalışmalarım bir yıl kadar sürer. Ondan sonra ancak yazmanın başına oturabiliyorum. İlham gelecek bir durum değil, ilham gelmez.” (Özdemir, 2013: 50). Anlatıcıya göre yazılacak konu hakkında detaylı bir araştırma yapılmalıdır. Kendisi bu araştırmayı bir yıl yapar. Tabii bu yazardan yazara, konudan konuya değişir ama ona göre ön hazırlık şarttır. Bundan hareket edecek olursak yazarlık ilham ve yetenekten çok çalışmayla paraleldir. Hazırlıktan sonra da yazar yazacağı karakter ve konuya göre yazmaya başlar, ilham olmadığı gibi ilhama da ihtiyaç yoktur yazar açısından.

Yazarın kendi kendini değerlendirmesi gerektiğini savunur: “Eleştiriyorum ve mümkün olduğu kadar benzer konular yazmamaya çalışıyorum.” (Özdemir, 2013: 50). Buna göre bir yazar kendisini sürekli eleştirmelidir, kusurlarını görüp bunları tekrar etmemelidir. Ahmet Ümit bununla birlikte kendi eleştirisini en çok kendini tekrar etmemeye harcayarak yapar. Kendini tekrar etmekten korktuğu için konu değişikliğine gitmeyi tercih eder. Aynı karakterlerin olduğu romanlarında bile karakterlerin kişiliklerinde bile değişiklikler yapmaya çalışır, böylece kendini tekrardan kurtulacağını inanır.

Ümit, yazarın eserinden bağımsız olmadığına inanır: “Yazarken kendimi romanın içindeki hayatta buluyorum.” (Özdemir, 2013: 51). Yazar eserlerinin gerçekçi olmasını kendisini soyut olan yaşantının içine atmasına bağlar. Yazdığı mekânlarda kendisinin yarattığı karakterlerle birlikte dolaşır. Ahmet Ümit benliğinden sıyrılır ve kendisini de kurgunun bir parçası olarak görmeye başladığı için eserleri gerçekçi bir havaya bürünür. Aynı zamanda her kahraman Ahmet Ümit'in kişiliğinden bir parça taşıyor demektir. İyi insanlar, saf insanlar ve kötüler Ahmet Ümit'in farklı kişiliklerinden birer parçadır. Dış dünyayı onun gözü, aklı ve kalbiyle algılayan soyut kişilerdir.

Yazar bir söyleşide aslında öteki kavramının kendisi için kimi temsil ettiğini bir röportajında belirtir: “Bazı suç sayılan fiiller, egemen sınıfların ya da yasa koyucuların halkın dinamik yapısını engellemek için koyduğu kurallardır.” (Kandemir, 2011: 31). Bu

sözlere göre egemen sınıf, yasa koyucular halkın karşısındadırlar ve halkı engelleme çabasındadırlar. Böyle bir durumda egemenler/kanun koyucular ve halk, diye iki sınıf ortaya çıkar. Bunlar birbirini çok da anlayan, seven yapılar değiller. Egemenler ve halk diye birbirinin ötekisi ortaya çıkar. Egemenler halkın dinamik yapısını kırarlar böylece hem kendi otoritelerini sağlamlaştırırken hem de gelişim ve değişimin önünde büyük bir engel olarak dururlar.

Ümit, yazarlık deneyiminin başındayken polisiye yazarlığını küçümser: “Ben o zamanki kafamla polisiye yazmayı küçümsüyordum.” (Kandemir, 2011: 31). Bu, onun şu an başarılı olduğu alana yazarlığının ilk yıllarında ön yargıyla yaklaşımını gösterir. Muhtemelen polisiyenin sadece aksiyona dayalı olduğunu düşündüğünden böyle bir fikre kapılmıştır. Sadece aksiyon demek, fikir açısından niteliksiz eserler demektir, bu da edebi anlamda niteliksizlik demektir. Sadece aksiyon taşıyan filmler sanattan ne kadar uzaksa sadece aksiyon taşıyan yazılar da edebiyattan o kadar uzaktır ancak polisiyenin böyle olduğunu söylemek zor. Edebiyat alt yapısıyla kaleme alınmış eserler hareketin yanında edebi bir yapıya da sahip olduğundan edebiyatın dışında ele alınamazlar. Ümit kendi yazdığı türü araştırdıkça bu türü benimsemiş ve sadece bu türle ilgili yazmıştır. Bu da eserlerin yazarları şekillendirdiğinin göstergesidir. Ayrıca Ahmet Ümit polisiye yazarken tarih arka planını sıkça kullanır, yer yer klasik müzik isimlerini kent mimarisini de kullanarak polisiyenin sadece aksiyon olmadığını gösterir.

Ümit, bir edebiyatçı olarak edebiyatın sadece edebiyat sınırlarında kalması gerektiğini düşünmez; bir röportajında dediği üzere: “Benim eserlerimden yola çıkılarak başka sanat dallarında yeni eserler ortaya konulmasını seviyorum. Başka alanları benimsemek beni edebiyatçı olarak mutlu ediyor.” (Kandemir, 2011: 33). Ona göre her sanat dalı birbirini etkilemeli, böylece çeşitlilik ortaya çıkmalıdır. Ayrıca kendisinin sanatı, başka alanlara kaynaklık edecek belki de çok orijinal bir tür veya yapıt ortaya çıkaracaktır. Bu da haliyle kendisini memnun eder. Kendisi sanatın birbirine kaynaklık ederek geliştiğini düşünür. Nasıl ki bir roman, roman olarak güzel olacağı gibi bir sinema eseri olarak da sanata katkıda bulunabilir. Böylece roman, sinema sanatının gelişmesine etki eder. Nasıl ki gazetelerdeki cinayet haberleri polisiye romanın çekirdeğini oluşturup onun gelişmesini sağlıyorsa aynı şekilde edebiyat da başka alanları geliştirme misyonu üstlenebilir.

3. ÖTEKİ, ÖTEKİLEŞTİRME VE ŞÜPHE KAVRAMLARI

Bu bölümde bilimsel olarak incelenen öteki, ötekileştirme ve şüpheyeye dair alan yazın incelenmiştir.

3.1. Öteki

Ötekileştirme kavramı hiç şüpheyeye yok ki kendisinden türediğı öteki kavramıyla yakın ilişkilidir. Bu yüzden bu çalışma boyunca bu kavramlar gerekli görüldükçe birbirinin yerine kullanılmıştır. Öteki kendini farklı şekilde gösterir. Bundan dolayı ötekinin tek bir tanımı yoktur. Günter Frankenberg'in tanımına göre öteki, “başka bir ülkede doğmuş olan, sonradan gelen, devlete yabancı, vatansız, konuk, ait olmayan, mülteci ya da turisttir.” (Akt. Özçalık, 2008: 1-2). Şeklinde tanımlar. Tam anlamıyla asıl olmayan, asıl olana ait olmayan anlamlarını kasteder. Ötekinin tanımına uymayan kavramlar bu tanımlamada yoktur. Buna rağmen eksik bir tanımdır. Bir ülkenin asli unsurları olduğı halde iki farklı dinden, mezhepten veya ulustan olan insanlar da birbirinin ötekisi olabilirler. Türkiye gibi bir ülke ele alınırsa çeşitli milletlerden ve dinlerden birbirinin ötekileri olarak varlıklarını devam ettiren insanlar vardır. Bunların tamamı radikal olmasa da verilecek örneklerde radikal anlamda birbirlerinin ötekileri olan gruplar görülür: Türk milliyetçileri-Kürt milliyetçileri, Siyasal İslam-Laiklik, Sünni-Alevi gruplar Türkiye'nin asli unsurlarıdır fakat birbirlerinin ötekileridirler.

Öteki sözcüğünü, “Sosyologlar, toplumun diğerk kesiminden kopmuş olanları marjinal gruplar olarak tanımlar.” (Habermas, 2012: 31). Ötekileştirme bazen baskın olanın direkt yaptığı bir uygulama olmayabilir. Büyük bir kitle içinde kitleye uyum sağlayamayan ikinci bir zümre meydana gelebilir. Bu zümre kendi toplumu tarafından ötekileştirilmeden önce kendine karşı ötekileşir. Toplumuna karşı ötekileşen yeni yapı toplum tarafından farklı görülür ve dışlanır. Toplumun değeryargılarını benimseyen ya da bu değerlere uyum sağlayamayan bireyler, ya alternatif bir değersistemi ya da herhangi bir değeryaratmadan pasif bir durum geçer. Bu durum yalnızca kültürel inançlarla sınırlıdır; ekonomik veya siyasi normlar konusunda da marjinal görünüm ortaya çıkabilir. Yaşadığı toplumun ekonomik işleyişine ayak uyduramayanlar marjinal iş sahalarına kayabilir veya hiçbir ekonomik faaliyette bulunmayabilir. Bu da kişinin ekonomik açıdan dışlanması anlamına gelir. Genellikle baskın olan yapı, alt grubu kazanmak için veya onların ‘normalleştirmek’ için bir adım atmadığı sürece alt grup kendi faaliyetlerini değıştirmez ve her zaman marjinal olarak kalır.

Habermas'a göre ötekilik tek düzlem üzerinde devam etmeyebilir: "Burada herkes aynı anda iki kimlikle yaşayabilir; ülkesinde hem mensup hem de yabancı olabilir." (Habermas, 2012: 27). Kastedilen ülke ABD'dir. Amerika, dışarıdaki politikalarından bağımsız bir iç politikaya sahiptir. Bir Arap veya Afgan, Amerikan topraklarının dışında yaşıyorsa bu insanlar, genel anlamda Amerika'yla savaş halindeyken Amerika onlar için sadece düşman profili çizer. Öte yandan aynı Arap veya Afgan, Birleşik Devletler'de yaşıyorsa bir Amerikan vatandaşı olabilir. Orada yaşadığı için ve o ülkenin vatandaşı olduğu takdirde sosyal alanda bir ön yargıyla karşılaşsa da hükümet açısından sıradan bir Amerikan vatandaşı uygulaması görür. Ülkenin bu davranışı içten olsun veya politik olsun fark etmez. Her insana o ülkenin vatandaşı olma hissi verir. Bu da ötekiyle birlikte yaşanabileceğini gösterir. Ülkenin dışında sadece düşman olarak görülen Arap, Afgan; içerde kendisinin bir parçası olarak görülür. Hatta bu unsur yaşadığı ülkenin kendi asıl ülkesine, ulusuna ve dinine düşman olduğunu bildiği için yaşadığı ülkeye -ABD- düşman olma hakkına da sahiptir. Düşmanlığını somut bir şekilde zarar vermeye dönüştürmediği sürece ABD için herhangi bir sorun yoktur. Sosyal hayatta Amerika'da eğitim alır, Amerika için çalışır ve Amerikan vatandaşı ünvanını taşır. Fikirsiz olarak da Amerika onun için hem bir şekilde kendi ülkesi hem de ulusunun ve diğer değerlerinin düşmanıdır. Her iki şekilde de Amerika için kabul edilebilir bir bireydir.

Nilüfer Nahya olaya hem sınıfsal hem de etnik olarak yaklaşır: "Öteki bir ya da daha fazla kişiyi kültür ya da toplum tarafından, geçmiş veya güncel ilişkiler referans alınarak, dikey (sınıfsal) ya da yatay(etnik vb.) olarak farklılaştırılmış ve ayrıştırılmış olan kişi, grup, sınıf, halk vb. şeklinde tanımlanabilir." (Nahya, 2011: 29). Buna göre öteki olmak sizin başkasını veya başka birinin sizi çeşitli sebeplerden dolayı kendisinin dışında görmesi ve sizi/başkasını dışta görmesi, bu sınıfsal olabilir: köylüler-şehirliler, zenginler-fakirler, okuyanlar-öğrenim görmemişler veya belli bir etnisiteye dayanabilir: Türk-Kürt, Batılı-Doğulu, Müslüman-Hristiyan, Sünni-Şii... Her ne şekilde olursa olsun sonuç itibarıyla dışarıda kalan bir grup muhakkak olur. Bir kişi veya grubun sizi kendisinden görmemesi, tam tersi olarak sizin de herhangi bir sebepten dolayı onu kendinizden görmemeniz ötekileştirme için yeterli bir sebeptir.

Öteki kavramı sadece eğitilmiş, belli ideolojiler etrafında toplanmış, kalabalık şehirlerde ortaya çıkan bir olgu değildir: "Küçük bir kasabada olsa bile insan düşünen, hisseden ve etrafı anlamlandırmaya çalışan bir varlıktır." (Akgün, 2009: 5-6). İnsan düşünmeye başladığı andan itibaren kendini ve etrafındakileri anlamlandırmaya çalışır. Tek

başına olsa bile kendi bedenini dış dünyadan ayırt etme yoluna gider. Bu durumda ben kendisi, diğer varlıklar ötekisi olur. Şayet etrafında birkaç insan olursa onların tamamı veya bir kısmı onun ötekisini oluşturur. İnsanın olduğu her yerde farklı sebeplere dayanan ötekiler ortaya çıkacaktır çünkü insan kendi varlığını diğerlerinden ayırmaya meyillidir.

Öteki coğrafyalara göre farklılık gösterir: “Ait olunan ulusun kendini olumlu yönde biçimlendirmesi, artık yabancı olan her şeyden korunma, diğer ulusları değerden düşürme ve milli, etnik ve dini azınlıkları -özellikle Yahudileri- dışlamak için iyi bir araç olmuştur.” (Habermas, 2012: 19). Avrupa’da başlayan ulusçuluk hareketleri son şeklini aldıklarında kendi imparatorluklarından uzaklaşmış olarak kendilerini bulurlar. Ulus devletler ortaya çıkar, imparatorlukların getirdiği çok renkli ve farklı etnisiteler artık yoktur. Ulus yapı kendini büyük ölçüde dış etkenlerden arındırmış olur. İmparatorlukları oluşturan farklı milletler, farklı kültürler ister istemez birbirlerini etkiler. İmparatorluklar yıkılıp sınırlar daralınca bu sınırlarda kalanlar genellikle aynı ulustan insanlar olur. Böylece kendi sınırlarında kalan ulus başka kültürden istemediği sürece etkilenmemiş olur. Bundan sonra iş yöneticiler, eğitimciler ve kültürel gruplara kalmış demektir. Kendi uluslarını dış kültürlerden korumak istemeye çalışan bu gruplar bunu yapmak için genelde kendilerini üstün, etkilenmek istemediklerini aşağılık olarak tanıtır. Dış kültür havzalarından korunmanın en iyi yolu da her ulusa kendilerinin farklı olduğu daha üstün olduğu inancının aşılmasıdır. Bunu da en basite kaçarak yaparlar. Diğer ulusların aşağılık, zayıf ucubeler topluluğu olduğuna kendi nesillerini inandırarak işe koyulurlar. Aşağılanmış olan başka bir ulusun değer yargılarını kendi nesilleri almayacağı gibi kendilerinin gerçekten diğerlerinden üstün olduklarının düşüncesine de inanmış olurlar. Kendi ırkı diğerlerinden farklıysa oluşan ulus devletin sınırları içindeki diğer etnik gruplardan ayrışmanın da lokomotif gücü haline gelir. Bu tür düşünceler sayesinde hükümetlerin istediği bir zümre rahatlıkla dışlanıp baskı altına alınmış olur. Ötekiyle başkaları dışlanmış olurken, ulus devletler kurulurken uluslar da kendi sınırlarını çizmiş olur ve kendilerini bu sınırlara uzun bir süre hapsederler. Ötekiyi tanımlarken kendi sınırlarını da belirlemiş olurlar.

3.1.1. Ötekinin algılanışı

Ötekinin algılanması için öncelikle kişinin kendini tanıması gerekir. Kendini tanımlayan birey daha sonra kendi dışında kalan evreni anlamlandırmaya çalışır, fert burada ilk defa kendisinin dışında kalanı algılar; bu algıladığı ötekiyi meydana getirir.

Her şeyden önce ‘ben’ kavramıyla birey kendini tanımlar ve algılar ben’in oluşumu için ilk şart nedir? “Ben’in oluşumu varlığın kendi bilincine varmasıyla mümkündür.” (İspir, Küçükalkın, 2013: 2). Varlığının bilincine varan insan kendisini sorgulamaya başlar, kendini felsefik olarak sorgulayabilen tek canlı insandır. Kendini sorgulamanın sonucunda ortaya bir kavram çıkar, bu kavram hiç kuşkusuz ben’dir. Sonrasında da bir öteki kavramı çıkar. Ötekinin başlaması için öncelikle insanların onu fark etmesi ve nasıl bir algıyla algılamasına göre değişir: “Biz açısından 'öteki'yi tanımlayan en önemli özellik düzen bozma potansiyelidir.” (Özçalık, 2008: 2). Kendisinin "biz" olarak güvenilirliği, kendi bakış açısına göre kusursuz bir sistem kurmuştur. "Öteki" olarak nitelendirildiği bireyler veya gruplar ise, bu sistemle uyumsuzluklar vardır. Bu kişiler mümkünse düzene entegre edilmelidir. Şayet mümkün değilse bu kişiler öteki olarak sürülmeli, yok edilmeli, en iyimser tabloyla pasifize edilmelidir. Öteki olarak görülen kişiler düzeni tehdit ettiğinden dolayı ötekidirler. Bunların sanat zevkleri, düşünceleri, dilleri, inançları, davranış şekillerinin tamamı veya bir kısmı mevcut sistemle çatıştığından ötekidirler.

Ötekiyi algılama şekli, ötekileştirme söylemlerinde, “... ‘bütün zenciler saldırgandır’, ‘bütün kadınlar yalancıdır’, ‘bütün Avrupalılar ahlaksızdır’, ‘bütün Müslümanlar potansiyel teröristtir’, ‘bütün Yahudiler kurnazdır’ veya ‘bütün Meksikalılar tembeldir’ gibi genellemelere sıkça rastlanır.” (Yılmaz, Hakan, 2010: 2). Ötekileştirme, genellemeleri kendisiyle beraber getirir. Ötekinin belli bir kesimine ait olan bir davranış, ötekinin diğer üyelerine de yakıştırılır. İyi olan davranış genellenmez çünkü iyi bir davranış için kullanılan en güzel şekil: ‘İçlerinde düzgünler de var tabii.’ şeklinde olur. Şayet ötekinin bize göre birçok kötü özelliği yoksa zaten biz için nefret edilecek bir öteki değildir, hatta biz’in bir parçası da olabilir. Ötekinin kötü bir özelliği varsa bu kötü özellik onların bir karakteriymiş gibi algılanır, yani değiştirilemez ve düzeltilemez olarak görülür. Öteki denilen zaten özünde kötüdür, mikroptur. Temizlenmesi ancak şiddetle, dışlamayla mümkündür. Öteki olarak görülen kötü yönler, onların kronik rahatsızlıklarıdır; doğuştan getirdikleri en belirgin özellikleridir.

3.1.2. Ötekinin temeli

Ötekinin oluşması için belli bir dayanağının olması gerek. Buna ötekinin temeli denir. Bir kişi veya zümre diğer kişi veya grupları durduk yere öteki olarak görmez. Belli bir süreç ve sebeplerinin olması gerekir.

Boğaziçi Üniversitesinde yapılan anket ve grup çalışmaları neticesinde, “Genel anlamda katılımcıların tepkilerinin odak noktası ulus-devletin inşası sırasında yürütülen toplum mühendisliği.” (KOMİSYON, 2008: 2). Olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmaya göre Türkiye'deki ötekileştirmenin temelinde ulus-devlet politikası yatmaktadır. Ötekileştirme belki de insanlığın tarihi kadar eski bir kavramdır. Yunanlılar, Yunanlı olmayan herkesi barbar olarak tanımlama ihtiyacı hisseder. Bu gelenek Roma İmparatorluğu'nda da devam eder. Romalı olmayanlar barbardır. Bütün uluslarda veya dinlerde buna örnek teşkil edebilecek uygulamalar, söylemler olmuştur: Doğu topraklarından Araplarda Arap olmayanlar için kullanılan Acem kelimesi buna çok güzel örneklik teşkil eder ancak öteki kavramının en çok dillendirildiği dönem ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla olur. Türkiye'de de öteki sorunu Osmanlı'dan beri var olan bir durumdur ancak bu kavramın farklılaşması ve derinlik oluşturması ulus devlet yapısına geçmesiyle meydana gelir. Özellikle Türkiye gibi farklı ulusların olduğu toprak parçalarında baskın ulusun diğer uluslara egemen olması, onların kimliklerini yok sayması ve diğer ulusların da egemen ulusun bir parçası olarak görmesi ve bunu reddeden diğer uluslarla yaşanan gerginlikler, ötekiler arasındaki farklılıkları belirginleştirir. Bunun temel kaynağı da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber Osmanlı inancı ve vizyonundan farklı bir rota tayin etmesiyle Osmanlı zihniyetinin ötekisiyle Cumhuriyet ötekisinin ötekililiğinde bir farklılaşma meydana gelir. Alışkın olunan ötekiyle mücadele ve yüzleşme daha basitken farklılaşan görüşlerden dolayı ortaya çıkan ve alışkın olunmayan ötekiyle yüzleşme yeni sorunlar, bu sorunlar da yeni ötekiler ve bu ötekilerin ortaya çıkardığı büyük bir kaos ortaya çıkar.

Belirsizlik ötekiyi doğurur: “Açıklığı kapatma, ötekine doğru uzanmaktan irkilme, dile getirilmeyen emrin, sessiz olduğu için amansız olan hücumuna karşı mücadele etme ayarısından ötürü insanlık zalimliğe yönelir. Bu bir çatışmadır, gerçek bir çatışmadır; cömertliği çok zahmetli ve ötekinin zayıflığının benim kuvvetim karşısındaki koşulsuz önceliğini ebediyen kabul edilemeyecek kadar ağır bulan kişilerin birçok kez yaşadıkları bir çatışmadır.” (Bauman, 2011: 113-114). Bu çatışma ötekiyi doğuran en önemli nedenlerden biridir. Ötekileştirmenin diğer bir nedeni de karşıdakinin ‘ne olduğu?’ belirsizliğidir. Düşman mı, dost mu? Buna hiçbir zaman karar verilemeyeşidir. Ötekileştirilen, ötekileştirmenin en temel sebeplerinden biri, karşıda bulunanla ilgili bilgi eksikliğidir. Yeterince tanımlanamayan o, kişi için yavaş yavaş öteki olur. Öteki denilen her zaman fiziksel olarak kişiden uzak olmaz, aynı ırktan veya görüşten olunamayan; aşağıdaki

mahalleden, sokaktan, yan evden hatta ailenin içinden olabilir. Fiziki yakınlıkları olsa da düşünce ayrılıkları onları bizden kilometrelerce ötekiye taşımaya yeterlidir.

3.1.3. Ötekinin ortaya çıkışı

Öteki her zaman bireylerin onu tanımlamasıyla meydana gelmez bazen onu tanımladıkları ve belirginleştirdikleri gibi bazen de öteki kendi varlığının görülmesini ve anlaşılmasını ister. Bu kısımda öteki kendini nasıl gösterir, sorusuna yanıt bulunmaya çalışıldı.

Öteki bazen var olduğunu büyük bir sesle ortaya koymak ister: “Ölümü yani kendi yaşamını sona erdirmeyi bile göze alarak, yalnızca yaptığının bilineceğini ve bir inanç ve/veya düşünce ışığında ötekiliğini duyurabilmektedir dünyaya.” (Tanrıbilir, 2005: 131). Yazarın kendini duyurma eylemiyle kastettiği eylem 11 Eylül saldırısıdır. Bu durumda ötekiyi ortaya çıkaran sınırlar, ötekinin bizzat kendisinden nefret edebilir. Eylemi gerçekleştiren kişiler/örgüt düşmanına zarar verme misyonunun dışında bir başka amaç da güder: Ben sizden farklıyım. Eylemi gerçekleştirenler düşman olarak gördüğü Batı'ya zarar vermekle kalmıyor, farklılığını da dile getirir. Eylemi gerçekleştirenler: Ne kadar güçlü olursanız olun; bizi yenemeyeceksiniz, kendinize benzetemeyeceksiniz ve bizi egemenliğinize alamayacaksınız, mesajını da egemenlere vermek isterler. Bu ister bir aptallık, terörizm olarak görülsün ister bir kahramanlık veya adanmışlık olarak görülsün; işin temelinde bir varoluş mücadelesidir; ben varım, demenin mücadelesidir. Yapılan eylemle eylemciler, dünyaya kendilerinin farkında olmaları gerektiğinin mesajını verirler. Bu uğurda kendi yaşamlarından dahi vazgeçerler.

İlkin ‘Ben’ var olur, sonra öteki belirir: “Ben kişinin kendisini tanımlaması ve ben olmayandan (senden, ondan, ötekilerden) ayırmasıdır. 'Biz', Ben'in kendini tanımlarken, kendini bir şekilde ait hissettikleri, kattıklarıdır.” (Alemdar, 2010: 307). Buradan da anlaşılacağı gibi kendini bulduktan sonra kendisini ait hissedeceği bir gruba dâhil olmaya çalışır. Öteki aslında 'Ben'in tanınması, tanımlanmasından sonra ortaya çıkar. Ben, benden olmayandan kendisini ayırır. Kendisine benzemeyen kemik ve etleri sonra da kendisine benzemeyen düşünceleri tespit eder ve onları bir köşeye ayırır. Bir köşeye ayırdıkları bir yığın oluşturur, oluşan yığın artık başkasıdır. Böylece bana benzemeyen herkes ve her şey öteki olmaya başlar ve öteki Ben'in dışında kalan unsurlarla şekillenirken ‘Ben’ farkına varılmasa da ötekiye göre kendini şekillendirir ve mevzi oluşturur.

Öteki, bazen yönetici erk tarafından insanlar için tespit edilir: “Tepeden gelen ötekileştirme. Diğer bir deyişle zorla empoze edilmiş bir ötekileştirme söz konusu...” (Vartanyan, 2008: 520). Zorla oluşturulan öteki bu haliyle topluma sunulur. İnsanların kendi özgür iradeleriyle bırakıldığında seçmeyeceği, öteki olarak algılamayacağı insanları; insanlar daha çocukken resmi ideolojinin okullarda okuttuğu ders kitaplarından bilinçaltına yerleştirmek zorunda kalabilir. Yetişkinler içinse tanımadığı insanlar için medya kötü imaj oluşturmak adına bolca malzeme sunar. Tarafli davranan yayın organları insanların hakkında çok bilgi sahibi olmadığı bir grup için kara propaganda yaparak bu grubu ilk baştan dışlamasına sebep olur. Çocuklara ve yetişkinlere yönelik yapılan bu programlar neticesinde oluşturulan ötekiler, aslında o bireylerin kendi ötekileri değildir. Resmi ideolojinin öteki olmalarını istedikleri ötekilerdir. Bireyler bu ötekilerle birebir ilişkiye girmedikçe onları sürekli nefret edilen bir öteki olarak görürler.

Bir grup öğrenciyle yapılan görüşmede öğrencilerden biri, “Bir Adanalı olarak Kayseri'ye üniversite için gittiğinde kendi şehriden insanlar bularak onlarla ev tuttuğunu anlattı. İnsanların gruplar oluşturarak kendilerini ötekileştirdiklerini...” (KOMİSYON, 2008: 7). Söyleyerek diğerlerinden uzak kalmanın aslında kendi tercihi olduğunu gösterir. İnsanlar bazen farklı olanı tanımak istemeyebilir. Bu konuda Adanalı bir öğrenci kendisinden hareketle olayı açıklamaya çalışmıştır. İnsanlar başka bir memlekete çeşitli sebeplerle daimi veya geçici olarak göç ettiğinde göç ettiği yerde genel olarak -istisnalar mevcuttur- kendi ilinden veya komşu illerden insanlarla bir araya gelmeyi tercih eder. Farklı bir kültürle hele ortak ev paylaşmak gibi önemli bir meselede maceraya atılmak istemezler. Bu da kişilerin yaşadığı çevreden gönüllü olarak kendilerini ötekileştirmek gayretinde olduğunu gösterir. Başkalarını tanımak, onlarla yaşamaya çalışmak zahmetine girmezler. Herkes kendi grubunu oluşturup hem diğer gruplara hem de yerli halka yabancı kalmayı tercih eder. Yapılan bu tercih kişinin kendisini gönüllü olarak bir öteki, diye tanıtmamasına sebep olur.

3.1.4. Karşılıklı öteki

Öteki her zaman tek taraflı değildir, genellikle dışlama veya nefret birbirini doğurur. Herkesin bir ‘ben’ algısı vardır, iki farklı ben algısı karşılaştığında bir diğeri onun karşıtı olarak algılanabilir: “Biri çarşafli, öteki ise başı açık olan iki kadın Ayasofya Müzesi'ne girmek için kuyrukta bekler. Kısa saçlı olanın üzerinde dizine kadar etek, bedenini saran bir bluz ve bir kısa ceket vardır. Çarşaf giyen diğer kadına dönerek, bunun bilet kuyruğu

olup olmadığını sorar. Çarşafli kadın çok şaşırır, hayretler içinde, 'Türkçe biliyor musunuz?' diye sorar. Sorudan biraz rahatsız olan kısa saçlı kadın, 'Evet', der, 'Türk'üm!' 'Aaaa!' der çarşafli kadın, 'Hiç Türk'e benzemiyorsunuz. Ben yabancı sanmıştım sizi.' Öteki kadın cevap verir: 'Siz de hiç Türk'e benzemiyorsunuz. Ben de sizi Arap sanmıştım...' (Yavuz, 2009: 157). Burada görüldüğü gibi aynı soydan olan insanlar dahi olsa insanoğlu kendisine benzemeyeni kendi değer yargılarıyla değerlendirip farklı görür. Çarşafli kadın dış görünüşünden dolayı kuyruktaki birini Hristiyan Avrupalılarla karşılaştırırken kısa etekli kadınsa bu karıştırılmaya bozulduğu için bir tepki olarak çarşafli kadının bir Arap gibi göründüğünü söyler. Bir tarafta eski gelenekten geldiği için kendisini bu toprakların gerçek yerlisi olarak gören çarşafli bir kadın; diğer tarafta 'Çağdaşlaşmış' Türkiye'nin veya Batılı entegrasyona uyan yeni Türkiye'nin bir üyesi olduğu için asıl Türk'ün kendisi olduğunu düşünen kısa etekli bir kadın... Her iki taraf da bir diğerini öteki olarak tanımlar, birbirlerini bu memleketin çocuğu gibi görünmemeyi itham ederler. Biri giyim kuşamıyla belki de ten rengiyle Batılı görünürken diğeri diğerinin gözünde çarşafından dolayı Arap olarak algılanır. İnsanların öteki algısı genellikle tek taraflı oluşmaz. Öteki olarak tanımlanan kişi veya gruplar da bizi öteki olarak tanımlar. Her iki taraf da asıl yerli ve doğru olarak kendisini görür. Yerli olmayı her iki taraf da kendi tekelinde görür. Bir tarafta din referanslı veya gelenekten gelme referanslarla kendisini yerli gören bir kadın, aynı soydan olduğu bir kadını öteki olarak görürken diğer taraftan resmi ideolojinin düşünce sistemiyle karşısındakini çağdışı olarak ötekileştiren kendisini gerçek yerli olarak gören bir başka kadın, kendi değer yargılarıyla ötekiyi tanımlamaya çalışırlar. Bu da ötekinin çoğu zaman tek taraflı olmadığını gösterir.

3.1.5. Ötekinin işlevi

Ötekinin ne işe yaradığı, insan hayatında neye tekabül ettiği ve insan hayatında ne tür vazifeleri olduğu, soruları ortaya çıkar. Öteki, karşıyı anlamlandırmak kadar biz'in onlardan hangi açılardan farklı olduğunu anlamaya yarar; başka bir deyişle kendini tanımlamakla beraber kendinin hududunu çizmeyi de sağlar.

Öteki bazen kendinizin 'meziyetlerinizi' görmenizi sağlar. Kişiler "Üstünlük iddiasında bulunarak ya da bulunmak için yaratılan öteki kavramının başkalarını denetim altına almaya, onları sömürmeye gerekçe oluşturmaya yaradığını ." (Tekeli, 2013: 106). Fark eder. Egemen güç genellikle egemenliğinin haklılığını ortaya koymak için ve egemenliğini daha güçlü kılmak için bir ötekiye ihtiyaç duyar. Bu ötekinin kısmen haksız

olması otoritesi altındaki halkın kendisine daha fazla inanması için iyi bir sebep olur. Hatalı ve güçsüz bir öteki sizin üstün olduğunuzu ilk başta size ve taraftarlarınıza daha sonra da çevrenize kanıtlamanız için iyi bir yardımcıdır. Ülkeleri olmayan dağınık bir şekilde yaşayan ve dertlerinin çoğu para kazanmak olan Yahudiler, Nazilerin yürüttüğü üstün ırk kampanyası için çok önemlidirler. Almanların gözünde Yahudilerin değer olarak gördükleri tek ahlak paradır. Bir ülkeleri yoktur, parayı hangi ülkede bulsalar seyyar tacirler olarak oraya göç ederler. Bu da Nazilerin propaganda silahı olur. Üstün olduklarına önce Naziler, sonra Almanlar, sonra da başka uluslardan bazı insanlar inanmaya başlar.

Tehlikeli Oyunlar romanında Hüsametdin Tambay, "...Öteki olarak benin sınırlarını aşmasına ve kendini keşfetmesine imkân sağlayan olumlu bir değerler bütünüdür." (Şahin, 2010: 25). Der. Oğuz Atay'ın bu eserinde karakter öteki sayesinde kendisini tanımlar ve kusurlarını fark eder, kendisi için çizdiği daracık halkadan çıkmış olur. Öteki bazen ben'i radikalleştirirken bazen de ben'in radikallikten kurtulmasını sağlar. Kendi kalıplarını kırarak farklılaşmasını sağlar, hiç olmazsa ben'e artık öteki, yaşama yeteneği kazandırmış olur. Ortada artık herkesi düşman gören ben yoktur. İnsanların kendisinden farklı olmasıyla öteki olduğunu bilir, bunun bir zafiyet olmadığını anlar ve öteki ile/ötekilerle uyum içinde bir yaşam sürme becerisi kazanmış olur. Ben'e etik değerler kazandıran, ben'i yeniden oluşturan bir güç mekanizması olarak öteki bir eğitmendir. Dış dünyayı algılayan ben onları öteki olarak görürken kendisinin de onların ötekisi olduğunu anlar ve ortaya ben bir şahsiyet olarak çıkar.

Ben kendini tanımlarken öteki olmadan zorlanır: "Ben kendini ya varoluşsal kaygı ve ümitler eşliğinde idrak edecek ya da ötekini anlarken kendini de bilecek ve anlayacaktır." (Efil, 2016: 53). Ben kendini ya ben kimin, neyim, nereden geldim, amacım ne gibi sonucu gelmez soruların eşliğinde ontolojik bir şekilde ya da ötekiyi tanımlarken anlamaya çalışacak. "Öteki hem yıkıcı hem de kurucu unsur olarak vardır." (Şahin, 2017: 15). Buna göre ötekiyi algılarken ben kendinde derinleşir. Ben, ötekiyi şekillendirirken kendi şekli ötekinin sınırları dışında kalan sonra da ben kavramını genişletirken de ötekiyi bu kavramın dışında kalan bir kalıba oturtturarak tanımaya ve anlamlandırmaya çalışır.

Öteki bazen sizi bir gruba dâhil eder: "İnsan gruplaşma ve 'kendini bir gruba ait hissetme' eğilimi içindedir. Bu eylemin altında ise, toplumsal bir kazançtan öte, bireysel bir çıkar gözetimi yatmaktadır." (Andaç, 2012: 2). Buna göre kişi bir gruba ait olmayı yani benlik oluşturmaya inançtan çok bir statü elde etmek için yapar. Böylece ait olduğu grubun karşısındaki ötekiyi de öteki olduğuna inandığı için değil bireysel çıkarları için öteki olarak

görür. Buradaki benlik algısı çıkara göre şekillendiyse öteki algısı da bu çıkar doğrultusunda şekillenir. Bir gruba dâhil olduğu için onun başarılarıyla övünür, üzüntüleriyle de üzülmür. Zamanla gruba giriş sebebinden uzaklaşarak grup davranışları kişinin karakterini de oluşturabilir. Kişi artık dâhil olduğu topluluğun özelliklerini saf çıkar için kabul etmez, gruba inandığı için kabul eder çünkü aidiyet hissinden dolayı girdiği grupta grubu benimsemesiyle grubun inanç ve çıkarlarını her şeyin üstünde tutar.

Kendini tanımlarken ötekiye ihtiyaç duyulur: “Bu durumda öteki, kişinin kendini tanımlamasında dışta bırakılan bir varlık olarak anlaşılabilir.” (Gündoğan, 2013: 1). Buna göre öteki ve benlik algısı belki birlikte başlar belki de biri diğerinin önüne geçer ancak sonuna kadar birbirlerini etkilemekten vazgeçmezler. Buradaki görüşe göreyse benlik kendini tanımlarken ötekiyi dışarıda bırakmayı tercih eder. Ötekiyi tanımlarken kendi değer yargılarına göre tanımlar, onu kendi değer yargılarına göre tecrit eder lakin iş kendine geldiğindeyse öteki kendi benliğini tanımlamada dışarıda kalandır. Bu da aslında ‘ben’in ortaya çıkışında kendini biricik ve üstün görme inancının kuvvetli olduğunu gösterir. Kendisini tanımlarken ötekinin fonksiyonu yoktur ama ötekiyi tanımlama ayrıcalığını da kimseye kaptırmak istemez. Unutulan bir durum vardır: ‘Ben’i tanımlarken dışarıda bırakılan öteki aslında ‘ben’in sınırlarında kalmış yani ‘ben’in sınırlarını belirleyen bir çerçeve olur.

Ben, var olabilmek için her daim ötekiye ihtiyaç duyar: “Ben’in de mutlak olduğu iddia edilemez. Çünkü Öteki’ni kaldırdığınızda Ben’in ilişkiye girebileceği varlığı yok edersiniz.” (Gündoğan, 2004: 2). Bundan ötürü öteki gereklidir. Öteki, ötekileştirme yapmış ben veya biz için elzemdir. Ben, kişi kendi penceresinden baktığında özneyken öteki nesne hükmündedir. Ötekinin penceresinden baktığındaysa durum tam tersidir. Bununla beraber bir diğeri olmadığında sürekliliği veya gücü ifade eden öznenin bir ehemmiyeti olamaz. Öteki oradan kalktığında ben yalnız kalır ve tanımsızlaşır, şayet öteki yoksa ben, diye bir tanımın da lüzumu olmaz çünkü ben’in kendini tanımlamak için ilişkide bulunduğu öteki kalkarsa, ben çölde ölümü bekleyen bir fertten başkası olamaz.

3.1.6. Ben’in oluşumu

Ben her şeyden önce var olandır. Fakat ben algısının mevcut olabilmesi için öteki mutlak varlık olarak mevcut olmak mecburiyetindedir. Ben ötekiyi doğururken öteki de ben’i geliştirir, şekillendirir ve sınırlarını tayin eder.

İnsanoğlu dünyanın ve kendinin ayırdına vardığı andan itibaren sorgulamaya tutsak bir varlıktır. Aklında her daim ‘Ben kimim?’ sorusuyla dolaşmaya mahkûmdur. Veysel Şahin bu konuda şöyle der: “İnsan, kendi varoluş sebebini arayan ve bunu kavramaya çalışan en soylu varlıktır.” (Şahin, 2012: 249). Bu ifade doğru olmakla beraber, eksiktir çünkü insan varoluş sebebini arayan tek varlıktır. Bu arayış insanda önce ben’i ortaya çıkarır. Bundan sonra da her şey ben’in etrafında veya karşısında şekillenmeye başlar.

Ben, ötekinin karşısında olmakla beraber var olmak için ötekiye muhtaçtır: “19. yüzyılın sonlarından itibaren yok olma korkusuyla gelişen Türk ulusal kimliği...” (Aktoprak, 2010: 12). Ötekiyi şekillendirirken ister istemez ben kimliği de şekillenmeye başlar. Türk ulusal kimliği kaybedilen topraklardan ülkeye akın eden Türk nüfusla beraber Anadolu’da yaşayan azınlıklar daha belirgin bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Daha sonraki ulusçu hareketler neticesinde de azınlıklar tehlikeli bir hal alınca İttihat ve Terakki’nin uyguladığı politikalar neticesinde ve değişen, yıllara göre sivrilen ancak dinamik bir hal alan Türk ulusçuluğu meydana gelir. Yaşadığı toprakları da kaybetme korkusunda olan, azınlıklar tarafından yok edilme korkusu taşıyan bir topluluk öteki olarak tanımlandığı iç ve dış tehditler neticesinde kendisini şekillendirme çabasına girer. İnanc olarak Müslüman’dırlar, ayaklananlar Ermeni ve Rum olarak kendini tanımlıyorsa kendileri de bir ulusa sahip olmalıdırlar; bu ulus Türk ulusudur. Onlar soylarını bir yerlere dayandırıyorlarsa Türklerin de soyu bir yerden gelmelidir: Orası Orta Asya’dır. Böylelikle sevilmeyen bir öteki yeni bir ulus meydana getirir.

3.1.7. Ötekinin tanımı

Öteki, varlığı ben’in kendini algıladıktan sonra çevreyle iletişime geçmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Ben kavramına benzemeyen bazen haklı bazen de haksız gerekçelerle dışarıda bırakılan; istenilmeme durumuna göre uzak durulan, nefret edilen, aşağılanan, dövülen, öldürülen, sürülen ama ne olursa olsun hep var olandır.

Öteki ön yargılar sayesinde genellenebilir: “Ötekileştirme, kimlik farklılıklarının özelleştirilmesi, yani doğal farklılıkmış gibi algılanması ilkesine dayanır.” (Yılmaz, 2010: 2). Burada ötekileştirme farklı bir açıdan ele alınır, ancak bu tanım eksik kalır. Bu doğrultuda, ben, ötekini oluştururken onun farklılığının sonradan oluşabileceğine inanmaz; ötekini temsil eden tüm bireylerin davranışlarının onların özünün farklı olmasından kaynaklandığını düşünülür. Bir davranış kendisinin değilse, ötekilerden birinin yaptığı bir davranışsa muhakkak ötekinin diğer üyeleri tarafından da sergilenen ve ben’in hoşuna

gitmeyen bir davranıştır. Ben hoşlanmadığı için o ötekinin bir üyesinin münferit bir davranışı olamaz, ötekinin tüm üyelerini temsil eden bir davranıştır zira bu davranış, o ferdin özündeki bir davranıştır. Bu ferd ötekinin bir üyesi olduğuna göre diğer ötekiler de aynı özden gelmiştir. Ben, ötekiyi her zaman bu kurala göre ötekileştirmem. Süreç içinde uyduğu bir grup da zaman içerisinde kendisinin değişimi veya ötekinin değişimi sonucunda da biz, ben ve öteki olarak dönüşebilir.

Öteki 'biz' kavramına yabancıdır: "Türkçede, antropolojik manada 'biz'den olmayan insanlar." (Nahya, 2011: 29). Bizden olmayanlar yani herhangi bir sebepten dolayı kabul edilmeyenler, kanıksanmayan bireyler. Ya soyları ya inançları ya da coğrafyaları bizden farklı olan bireylerdir. Bunları tanınıyor olunması veya olunmaması hiçbir şeyi değiştirmez. Netice olarak 'biz'den bireyler değildirler. Buna göre temelde öteki kültürel inanç veya coğrafya bakımından uzaklığı ifade eder. Yani öteki bir yabancıdır. Ruh hali bizden çok uzaklarda olan bireylerdir.

Öteki bir kolaycılığa kaçmaktır, "Hayatı, insanları siyah-beyaz, iyi-kötü ya da yüce-aşağılık olarak sınıflandırma kolaycılığı getiren ötekileştirme bağlamında yapılan tanımlamalar..." (Zariç, 2010: 7). Anlatıcıya göre ötekileştirme yapan kişi ve gruplar her şeyi sadece iki kutuplu gören, olayları farklı uçları, renkleri ve ayrıntılarını göremeyen ve görmek istemeyenlerdir. Sorunu net olarak göremeyenler mevzuyu iki kutba indirgeyerek olayları halletmeye çalışan tembellerdir. Tabii bu ayrıştırmaları yaparken kendileri beyaz, iyi, yüce olan kısımda olmayı da ihmal etmezler. Toplumda yapılan her eylemin, söylenen her sözün derin analizleri yapılmayan bu kutuplaşmalarda olayları sağlıklı değerlendirme yeteneği de yoktur. Sorunlar derinlemesine incelenmediği için sorunun asıl kaynağı dolayısıyla çözümü ortaya çıkmaz. Ötekiler arasında uçurum ve farklılıklar artar, böylece detaylı araştırılmayan farklılık ve sorun başka sorunları da ortaya çıkarır.

3.1.8. Ötekinin amacı

Öteki bir amaca hizmet etmelidir, bu bazen kendini üstün görmeye yarar bazen düşman var olduğu için dinç kalmayı sağlar. Öteki varlığıyla her zaman mücadele edilmesi gereken olduğu için ben'i her daim yeni yöntemler üretmeye zorlar ve ben bu sayede üretken olur.

Varlığını sürdürmek için öteki elzemdir: "İnsanın gönüllü kölelik içinde kendini yitirmesinde bulan Öteki'nin kaybı istenci ile güç istenci arasındaki bir ölüm kalım düellosunu gizler: Her iktidar, Prens'in Hâkimiyeti ve Halkın Kurban Edilişi'ne dayanır."

(Baudrillard, 2010: 77). Bu hâkimiyet mücadelesinde karşı tarafta öteki olarak görülen kişilere ihtiyaç vardır. İlk önce bir öteki ortaya çıkarılmalıdır. Biz yani karşı tarafın ötekileri artık varlık için bir amaca sahiptir, neden? Çünkü karşıda yok edilmesi gereken veya egemenlik altına alınması gereken bir öteki vardır. Eğer egemenlik altına alınacak bir öteki yoksa egemenliğin ne anlamı kalır? Hiç değilse bu ötekinin sahip olduğu para ve mülkler vardır. Bunlara el koymak gerekir. Eğer bunlar da yoksa ötekinin insan gücü vardır. Karşırı ele geçirdiğiniz an bütün o insanlar sizin için çalışacaktır. Bütün bunları elde etmek için ilk önce öteki diye adlandırdığınızdan ayrılan insanları bir araya getirir. Bunlar bir araya gelince güçlü olma ihtiyacı doğar. Güçlü olmak için de ötekinin mallarını, yönetimini ve insan gücünü egemenlik altına almak gerekecektir. Bu yüzden ötekinin sizi güçlü kılmak gibi bir amacı vardır. Buna iktidara götüren itici güç de denebilir çünkü iktidarı siz ele geçirmesenz öteki dediğiniz ve sevmedikleriniz iktidarı ele geçirecektir. Bu da sizi ezilen öteki yapar. Malınız, idareniz ve emeğiniz karşı tarafın denetimine geçecek demektir. Bu da ‘ben’ veya ‘biz’in hoşuna gidecek bir durum değildir. Böylece öteki iktidar için sizi rekabet sahasına çeker. İktidar için onların canları feda edilebileceği gibi ‘biz’den bir kısmın da hayatları gözden çıkarılabilir. Bunun için ötekiye en ağır şekilde muamelede bulunulabilir.

Öteki, kişiyi mücadeleye çeker, öteki var oldukça ki var olacaktır, ben ve ötekinin mücadelesi hiç bitmeyecektir. Öteki, beni ben yapan değerleri yok etmeye çalışır ve bununla da yetinmez, sonu gelmeyen ona benzememi isteyen isteklerle doludur. Var olan özgürlüğümü her zaman, her yerde ve her yolla gasp etmeye çalışacaktır. Öteki iktidarda beni ben olarak istemeyecek ve iktidarda beni görmezlikten gelecektir.

İktidar kalabilmek için iktidarı yok edilmesi gereken öteki: “Ama Ötekinin iktidarı, yadsınmasında ortaya çıkar. Amansız, doymak bilmez sorumluluktan ve sonsuz bekleyişten kurtuluş vaadi gibi baştan çıkarıcı bir şey, yalnızca benim bağımlılığım olarak Ötekini ortaya çıkarır. Artık ben gerçekten bir rehineyim (Ötekinin acımasız, doymak bilmez isteklerinin ve sonsuz söylenmelerinin tutsağıym) Yakınlık durumunda Öteki, benim sorumluluğum -özgürlüğümün, biricikliğimin- temelini oluşturan otorite idiye, şimdi bir güç, bir direnç haline gelir...” (Bauman, 2011: 113). Bu durumda ötekileştirme iktidar kavgasının getirdiği bir olgudur. Ne yapılacağının ne yapılamayacağının birilerinin birilerine söylemesidir. Birine hak tanıyıp onun isteklerine de yer verip kendi sınırsız istek ve zevklerinden vazgeçeceğinize, öteki denilenin ne istediğine kararı sizin vermeniz, hayatı sizin açınızdan daha da kolaylaştıracaktır. Ben’in bir de kılıfı olacaktır: ‘Onun için

her şeyi yapıyorum. Yolu, suyu ben götürüyorum' diye bir psikolojik rahatlama olacaktır. Kendi rahatı ve istekleri için bir öteki, ötekililiğiyle her daim var olmalıdır.

Var kalabilmek için şüphe amacıyla kullanılan öteki, "Öteki benim yaratımım olarak yeniden biçimlenir; en iyi itkilerle hareket ederek, Ötekinin otoritesini çalarım. Artık emrin ne emrettiğini söyleyen benim. Öteki adına vekâletnameyi, Kendim imzaladıysam da, Ötekinin tam yetkili elçisi oldu. Kendisi için olduğum Öteki..." (Bauman, 2011: 116). Kişinin kendi yorumudur. Öteki güvenilmemesi gerektir. Aynı topraklarda yaşayan bireyler olsa da aynı ülkenin fertleri olsa da öteki olarak tanımlananlarda insan olmanın dışında herhangi ortak bir paydaya sahip değiller. Onlar Rum, Ermeni veya farklı bir mezhep olarak Alevi'dir. Aleni bir şekilde yapılmış olmasa da eğitim sisteminde ve toplumun geleneklerinde bazı değerler sadece Türklere aittir. Vatana hiçbir şekilde ihanet etmeyecek ve ona sadakatle hizmet etmek bu grubun elindedir. Geri kalanlar bu nimeti tatma lüksüne sahip değillerdir. Onlar çeşitli sebeplerden ötürü bu topraklarda yaşamak zorunda olan bireylerdir. Ülke için herhangi bir bedeli ödememişlerdir. Dolayısıyla bu toprakları benimsemezler. Kendileri bu topraklarda kiracı hükmündedirler, en ufak bir terslikte ya ihanet edecekler ya da kaçmayı tercih edeceklerdir.

Öteki bazen sizin gruptan birini alır, kendi eğitim sisteminden geçirir ve kendisine benzetir. *Gün Uzar Yüzyıl Olur adlı* romanda, Sabitcan adlı karakter şehrine döndüğünde artık kendisinin yabancısıdır. Sovyet eğitim sisteminden geçmiş biridir.² Sabitcan kendi değerlerine ötekileşerek kendi toplumunun bir ötekisi olur. Bir zamanlar inandığı, belki de uğrana öleceği değerler artık onun için cahillerin, yobazların inançlarıdır. Kendisini yetiştiren ötekilerin bir üyesidir, artık tek bir amacı vardır: Kendi toplumunu 'aydınlatmak'. Güçlü olan ben, zayıf olan ötekiden üyeleri alarak onları kendi değerlerine karşı ötekileştirir. Onları biz yapar. Bu üyeler kendi toplumuna karşı ötekileşerek³ kendi değerlerine düşman olur. Yeni görevleriye eski inanç sistemine karşı mücadele ederek kendi toplumunu 'doğru' yola ileterek onları da bize dâhil etmektedir.

Birinin veya birilerinin ötekileştirilmesinin nedeni başkasına yakın olmanın, onu anlamaya çalışmanın korkusudur. Onun da haklı olabileceği gerçeğinin getirdiği korku... Eğer o haklıysa ve benim bildiğim, inandığım onunkiyle taban tabana zıt olduğundan onun haklılığı beni ve görüşlerimi yıkan bir düşmandır. Şayet tam tersi, onun görüşleri zayıfsa ve otorite bensem onu anlamaya çalıştığımda onun zayıflığını gidermek, o istemese de

² Korkmaz, Ramazan, Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Kesit Yayınları, s. 23, İstanbul, 2016.

³ Ötekileşme: Kendi değerlerine yabancılaşma, düşman olan ötekiye benzeme.

benim üzerime düşen bir vazife olduğundan bana sorumluluk getirecektir. Sorumluluk alma isteğinden kaçış için öteki her zaman ben için öteki olarak kalmalıdır.

3.1.9. Ötekiyi değiştirme fedakârlığı

Öteki bazen acınılması gereken ve merhametinizle hak yola getirilmesi gerektirir. İyi niyetli bireylere düşen onları gönüllü olarak, emek harcayarak değiştirmektir. Onu asimile gibi bir niyetiniz kesinlikle yoktur.

Ötekiyi değiştirme erdemine sahip olan kim? “Eğer Ben doğruyu biliyorsam ve sen cahilsen, senin düşüncelerini ve yolunu değiştirmek benim ahlaki görevimdir, Böyle yapmaktan geri durmak zulüm ve bencillik olur.” (İlter, 2006: 2). Bu zulüm ve bencilliğin önüne geçmek için ben, kendini her daim elit görür; ister azınlık durumunda karşının tahakkümünde olsun isterse çoğunluk olarak gücü elinde bulunduran erk olsun. Hakikati bilen kendisidir. Öteki olarak değerlendirdiği kişiler ya başından beri zırcahil olarak gelmiş, kafaları algılamada yetersiz kalmış insanlardır ya da haktan ayrılmış sapkınlardır. Her iki durumda da Ben'e bir görev düşer: Ötekinin haksızlığını dile getirmek ve onu irşad etmek. Burada Ben tahakkümde bulunan biri değildir, aydınlatma yolunu mecburen omuzlanan bir fedaidir. Kendisini toplumu, cahilleri aydınlatamaya adanmış bir adamdır. Şayet bu vazifenin fedakârlığından kaçınırsa 'aşağılık' öteki her zaman cahil olarak kalacak ve üstün olan Ben'in ayağına dolanacaktır.

Ötekiyi kaderine terk etmek merhametsizliktir: “Ötekini kendi haline bırakmak, kendini ötekine, ötekiliğe açmak diye bir şey yok.” (İlter, 2006: 2). Kendini ötekiliğe değil, ötekiyi kendine benzetmek esastır. Ötekiyle ‘ben’ arasında sürekli bir rekabet vardır. Güçlü olan, ben konumuna geçer ve güçsüz olan ötekiyle bir mücadeleye girer. Bu, kendisiyle beraber bir çatışma ortamı getirmiş olsa da hiçbir öneme sahip değildir. Ben, hiçbir şart altında ötekiyi kendi halinde bırakamaz; kaderine terk edemez. İlk amacı ötekiyi değiştirmek, kendine benzetmeye çalışmak olmalıdır. Kendisinin bulunduğu haklılık konumuna, kendisinin aydınlığına ötekiyi de getirmek kendisinin asli bir vazifesidir.

3.1.10. Öteki kavramı ne zaman tehlikelidir?

Herkesin bir ötekisinin olması normaldir lakin bazen ötekine bakış açısı tehlikeli olabilir. Nefret edilen öteki, dışlanan öteki, dövülen öteki, öldürülen ve sürülen öteki gibi ötekililik veya ötekileştirme bu kapsamda kabul edilir.

Ötekiye hükmetmek isteyen kişi ona efendisiymiş gibi bakmaya başladığında, buyurgan bir tavır takındığında karşılıklı ayrışmalar yüksek olacaktır. “Lacan’ın kuramında belirleyici olan noktadır ve bu bağlamda söylemler kuramı bu özneler-arasılığa ilişkin perspektifin daha derinleşmiş bir halidir. Lacan’ın söylemler kuramında temel teşkil eden efendinin söyleminde...” (Abedkouhi, 2021: 81). Efendi hep buyurgandır. Öteki onun için küçük bir objedir. Asıl olan kendisidir, (efendidir) diğerleri onun tanımlaması ve çizdiği sınırlar içerisinde silik bir varlık gösterebilir. Tam da bu noktada karşıdaki öteki bu tanımlamaları ve sınırlamaları kabul etmediğinde efendiye göre asi, haddini aşan teröristler veya bozguncular olarak görülebilir. Bu da beraberinde yok edilmesi gereken bir ötekiyi getirir.

Taassupkârane öteki, “Yani hangisi olursa olsun kökten ötekililik bir terör kaynağıdır.” (Baudrillard, 2010: 122). Baudrillard'a göre ötekililik fanatik dereceye vardırıldığında tehlikeli bir hale dönüşür. Kökten ötekililik karşısındakine tahammül etme saygı duymayı, onun beden ve fikir bütünlüğünün olduğunu kabul etmeyi bıraktığı yerde başlar. Bu öteki kavramı artık kavgaya hatta soykırıma kadar gidebilecek kadar uç bir noktadadır. Kişinin kendisi tanımasına yarayan öteki kavramı artık yok edilmesi gereken bir ötekiye dönüşür. Bu da her iki tarafın birbirini yıpratma ve yıkma mücadelesini ortaya çıkarır.

3.1.10.1. Ötekinin son noktası

Tahammül edilemeyen öteki ben ve biz’e dâhil edilemiyorsa farklı tedbirler almak gerekir. Ben ‘tüm iyi niyetiyle’ onun varlığına saygı göstermiş, diyalog yoluna gitmiş, dönüşümünü sağlamaya çalışmıştır lakin öteki hâlâ farklı davranır. Burada öteki, ben’in dışında olan ama varlığına saygı gösterilen öteki değildir artık.

Ötekiye şiddet uygulanmaya başlandığında öteki artık normal bir öteki olmaktan çıkar, Erzurum’da gerçekleşen bir olay: “Erzurumlu bir üniversite öğrencisi renkli tişörtler giydiği için mahallesindeki gençler tarafından 'tartaklanmış', bir daha 'böyle giyinmemesi' konusunda uyarılmıştı.” (Toprak, 2008: 22). Erzurum’da yaşanan bu olay şunu gösterir: Öteki kendi varlığıyla kabul görülmeyebilir. Bir başka birey, toplum tarafından veya farklı bir grup tarafından öteki olarak görülebilir; bu bir ölçüye kadar tabii bir durumdur lakin ötekinin öteki olarak cemiyet içerisinde hayatını idame edememesi normal değildir. Toplumdan tecrit edilmesi, hakarete uğraması veya şiddete maruz kalması ötekinin son noktasıdır. Ötekileştirmenin ırkçı bir hal aldığıının göstergesidir. Çoğunluk olan öteki,

azınlık ve güçsüz ötekiyi baskı sonucu sindirmeye çalışır. Bu da toplumda karşılıklı tahammülü ortadan kaldırır ve toplumu sürekli bir çatışma merkezi haline getirir. Benle ötekinin birbirini ezmeye çalıştığı bir kaos ortamı doğar.

3.1.10.2. Göç ettirme

Bazen ötekiyi kendine benzetmek için veya ona sınırlarında kalması gerektiği uyarısını yapmak adına dövmek yeterli gelmeyebilir. Şiddet yeterli gelmediği durumda ortaya çıkan diğer bir tehlike, ötekiyi yerinden etme yani tehcir etme kavramı ortaya çıkar.

Öteki, bazen isteği dışında yurdundan ayrılmak zorunda kalır: “Göç, ister zorunlu ister gönüllü olsun öteki'ni saf dışı bırakmanın önemli araçlarından biridir.” (Aktoprak, 2010: 13). Bu araç, tarih boyunca devletler veya güç sahibi olan toplumlar tarafından kullanılmıştır. Kendi varlığını korumak adına radikal ötekileştirme yöntemlerinden biri de göç ettirmektir. Asimile edilemeyen veya yok edilemeyen ötekinin zararlarından, bozgunculuğundan emin olmanın tek yolu öteki harekete geçmeden ben'in ötekiyi saf dışı bırakmasıdır. Bu da ötekinin ben'i rahatsız edemeyeceği bir mesafeye püskürtülmesidir. Böylece ben ilk baştaki rakibinden kurtulmuş olur. Geçici bir süre güçlü olur ve rahata kavuşur lakin karşısında ben'i ben yapan güçlü öteki olmayınca kendi hareket motorunu kaybetmiş olur ancak ben asıl düşman olan ötekinin yerine ben içinde bulunan fakat farklılıklar gösteren diğer bir azınlığı harekete geçirir ve tekrar bir dinamik kazanır. Ben kendi ötekisini doğurmaya başlar.

3.1.10.3. Ötekinin yok edilmesi

Ötekinin varlığı tanınır, öteki olmakla beraber saygı duyulur, diyalog yöntemi asimilasyon, şiddet ve göç ettirme de bir sonuç vermediğinde ben için geriye ‘ideal’ tek bir yol kalır. Ötekiyi kesinlikle ortadan kaldırmak böylece ben ötekiyi öldürerek istediği ideal cemiyetle huzurlu bir şekilde yaşamak ister.

Öteki dışlandı, tartaklandı, sürüldü. Buna rağmen düzelmezse, “Bu BİZler çokludur; Bu bizlerden ikisi çatıştığında, BEN, büyük çoğunlukla birini seçer ve eğer diğer BİZ yok edilecekse, bu yok edilmeye katılır. ONLAR yakın dost ONLARDan başlayarak en büyük düşman ONLARA (ötekilere) kadar çeşitlenir.” (Alemdar, 2010: 307). Sonu gelmez bir silsileyle bu yok etme isteği devam eder. Ben kendisine yakın gördüğü -gerek bedenen gerekse fıkren- insanlarla bir biz oluşturur. Bu biz, onun benimsediğidir ve artık fert değildir; örgüt, devlet, tarikat veya başka bir yapıdır. Çok büyük kalabalıklara ulaşan 'biz'le

sonsuz kadar dost olarak kalmaz, araya tefrika girer. Bu durumda ‘biz’in yanında bir sen meydana gelir eğer bu Sen bir kişi değilse ‘siz’e dönüşür, sonra da Onlar oluşur. Öteki ben’den sonra tekrar ortaya çıkar, ötekilik durumu eğer fikirden öteye ikinci bir basamağa sıçramışsa yani ayrılık iyice tehlikeli bir boyuta taşınmışsa öteki saygı duyulan biri değil tehlikeli biri haline gelir. Bu durumda ötekiyle çatışmaya girilmeli ve öteki imha edilmelidir. Bu durumda yakında olan ve güç olarak zayıf olandan başlanarak en son en güçlü olana kadar yok edilme hareketi devam eder. Böylece ortaya kan dökülecek bir öteki algısı ortaya çıkar. Bu da öteki için son merhalelerden biridir. En uzaktaki ve güçsüz olan öteki yok edilebilirse sıra yeni ötekilere gelecektir. Bu yeni ötekiler de uzak ötekiyi yok ederken yanınızda sizinle beraber çarpışmış olan eski biz’den bir gruptur. Uzak düşman yok olduğuna göre onu yok ederken birleşmek zorunda olduğumuz veya aramızdaki farkın çok da belirgin olmadığı ancak eski düşman olmadığı için farklılıkların belirgin hale gelmesiyle biz bölünür ve yeni ötekiler ortaya çıkar. Eski biz’den kopan veya kopacak grubun artık bu farklılığına odaklanılır. Elbette kendisi için yeni öteki olduğumuz ötekimiz de biz’im kendisine göre olan farklılığımıza odaklanır. Şimdiki durumda eski biz yeni ötekiler çatışmaya başlar. İçeride doğru bu çatışmalar devam eder. Yeniden grup düşman kalmadığı için kendi içinde farklılaşmaya başlar.

3.1.11. Ötekinin sürekliliği

Öteki her şeye rağmen yok edilmeye çalışıldığı toplum içinde varlığını sürdürür. Şayet ben, ötekiyi yok etmeyi başarmışsa biz, içinden kendisine yüzde yüz benzemeyen farklılığı en çok olan parçasını öteki olarak görmeye başlar ve onunla mücadeleye koyulur.

Öteki ister dövülsün ister öldürülsün, “Görünür olmak adına teşhir edilmek ama görünür olurken ‘öteki’ olarak yaftalanmak da bugüne ait bir cezalandırma mekanizması gibi işlemektedir.” (Kundakcı, 2013: 68). Her daim bir öteki bu mekanizmanın içine girecektir. Öteki hiçbir şekilde öteki olarak görülmekten kurtulamaz, illegal bir azınlık olarak mücadele eden ötekiyle yasalar yoluyla meşru bir şekilde mücadele eden çoğunluk veya gücü elinde bulunduran sistem, azınlık olan ötekiyi istediği her şekilde ezme hakkını kendisinde bulur. Bununla birlikte ötekinin verdiği mücadeleler sonucunda gücü elinde bulunduran sistem yıpranmamak adına ötekiyi legal olarak kabul eder. Gücün artık ötekiyi ezmek için hiçbir yasal dayanağı yoktur. Öteki de artık vardır, inkâr edilemez bir yapıdır hatta hakları dahi vardır. Artık o da görünürdür ancak güç onu teşhir etmeye, dışlamaya

devam eder. Medya yoluyla, söylemleriyle görünen ötekiyi etiketlemeye devam eder. Bu da ötekinin öteki olmaktan asla kurtulamayacağıdır.

Bir öteki ortadan kalkabilir fakat ortaya başka bir öteki çıkacaktır, “Öteki, bireyin kendi beklentilerine göre davranmasını ister. Bu yüzden artık öteki bir tehlike olarak vardır.” (Kundakcı, 2013: 71). Öteki ortaya çıkıp gücü eline alırsa her zaman özne olmak isteyen ben; özne olma, merkezde olma özelliğini kaybeder. Bu da ne ötekinin ne de ben'in isteyeceği bir durumdur. Ben öteki karşısında nesne olmayı asla kabul edemez. Öteki ben'den kendi değerleri içerisinde hareket etmesini ister lakin ben bunu hiçbir şekilde kabul edemez çünkü kendisini ötekinin normlarından tanımlayamaz ve ifade edemez. Bu da tekrar bir çatışma meydana getirir. Şayet öteki ben'in istediğine göre hareket ederse ben'in devamı olacağından kendisini dinamik kılan özelliklerinden de ayrılmış olacaktır. Böylece öteki, öteki olmaktan çıkıp ben'in içerisinde eriyerek biz olacaktır. Bunu ne öteki kabul eder ne de ötekiye ihtiyaç duyan ben kabul eder.

3.1.12. Kahramanın ötekisi

Kahraman ötekisi, eserlerde yazarın değil de roman kahramanlarının birbirlerine karşı öteki olma durumlarıdır; genellikle kişisel beğenilerin dışında kalan ötekilerdir. Roman kahramanlarından biri bir başka kahramanı; tipinden, tavırlarından, inancından dolayı sevmeyebilir. Karşıya bu sevimsizliğini sözlü veya fiziksel olarak gösterebilir. Yazar bu olaya doğrudan veya dolaylı dâhil değildir. Bu ifade tez yazarı tarafından tez hazırlanırken fark edilip adlandırılır. Birbirini sevmeyen iki birey veya grubun ötekine karşı davranışlarını gösterir. Örnek verilecek olursa *Kukla* romanında Gazeteci Adnan karakteri, yine başka bir gazeteci olan Şekip'i sevmez; Adnan'a göre Şekip, çıkarıcı menfaati bitince insanlarla bağını koparan biridir. Bu durum yazarın taraf tutmadan verdiği bir ötekidir. Yazarın edebiyat, sosyal yaşantı veya dünya görüşüne ait bir durum değildir. Kahramanların birbiriyle olan meselesidir. Tez yazarı, Ahmet Ümit'in ötekisi olmayan ama kahramanların birbirlerine karşı olan bu durumlarını fark ederek kahramanların birbirine karşı bu tutumlarını 'kahramanın ötekisi' tanımıyla vermeyi uygun görmüştür.

3.2. Ötekileştirme

Kişinin, kendisinden farklı olan herkesi ve her şeyi kötülemesi ve dışlamasıdır. Karşısındakilere, kendi hoşlanmadığı ve tiksindiği ifadelerle zihninde ve söylemlerinde

sınırlar çizmesidir. Kendisinden farklı olanı mümkün olduğunca şeytanlaştırması ve vicdanen ondan daha fazla nefret etme hakkını kendinde görmesidir.

Ötekileştirmenin temelinde bir grubun veya yapının kutsallaştırdığı, benimsediği şeyi, ikinci grup veya yapı benimsemez, yıkmaya çalışır, saygı duymaz veya en basitinden, diğer grubun kutsallaştırdığını önemsemez; görmezden gelir. Bu da kendisiyle beraber karşılıklı ötekileştirmeyi getirir: “İki süreç, iki ilke. Amaçları farklıdır –ya da size ve bana, modernlere öyle görünür: birinin özene bezene kurduğu ve dikkatle koruduğu şeye diğeri saldırır ve parça parça eder.” (Bauman, 2011: 164). Burada ötekiyi anlamamak ve onun değerlerine saldırmayı, yıkmayı kendinde hak görmek yatar. Ben her zaman karşıdakini anlamadan saldırmaz, bazen de anlamaya ‘kendince’ gayret eder: “Ben’in ötekine yönelmesindeki çabası, onu anlamaya yönelik bir çabadır.” (Gündoğan, 2004: 2). Buna göre ben, öteki olarak adlandırdığı grubu tanımaya çalışır, ancak bu çaba her zaman tarafsız değildir. Genellikle önyargılarla yönlendirilen bir süreçtir. Buna rağmen, karşısındakiyle diyalog kurma zorunluluğu hisseder. Kendisini, yani beni korumak için ötekini iyi tanımlaması, benzerlikleri ve özellikle de farklılıkları belirlemesi gerekir. Bu farklılıklara karşı tedbir almalı, kendi dinamiklerini harekete geçirerek onları güçlendirmeli ve böylece benliğini koruyarak varlığını sürdürmelidir. Bu yüzden, ötekini anlamak zorundadır.

Bir ötekinin var olabilmesi için önce bir benin olması gerekir. Öteki var olduğunda, ben bir süre durur ve kendini sorgular. Bu sorgulama sürecinde, ötekinden farklılıklarını görür ve kendini inşa eder. Öteki, bireyin kendini tanımlamasına yardımcı olur; kişinin kendi düşüncesinin haklılığını kanıtlamak için bir araçtır. Bir kişi, grup veya düşünce ne kadar kişinin karşısında ve ne kadar yanlışa, kişiye göre kişi o kadar haklıdır. Çünkü hatalarını görülen ve seilmeyen ‘öteki’, ‘ben’in o kadar erken ve güçlü olgunlaşmasını, kendini bulmasını sağlayacaktır. “Postmodern bir etikte, Öteki, en iyi durumda benliğin yaşam sınırlarının yeniden doldurmak için beslendiği av, en kötü durumda ise benliğin kuruluşunu engelleyen ve sabote eden kişi olmayacaktır artık.” (Bauman, 2011: 109). Bu durumda yeryüzünde ben bir başkası için ötekidir, ben ve benim gibiler bizi oluşturur. Bir başkası biz için ötekiyse bir kıstas veya kıstaslara göre, başkası için de biz ötekidir. Biz kendisi için oluşan bu kıstaslara göre hareket eder. Kişiyi bir başkasının gözünde öteki yapan değerler kendi davranış şekli, kanunu yani karakteri olur. Sonuç olarak biz için yasalar oluşur ve ötekinin karşısında biz’i düzenli bir toplum yapar. Kişi kendisine

dayattığı bu hareket tarzını ortadan kaldırdığında tek başına bir birey olabilir ancak kontrolden çıkmış bir birey haline gelir.

Öteki her zaman sabit olamayabilir, ötekiyle ilk karşılaşmada –fiziksel veya bilişsel- edinilen intiba daha sonraki karşılaşmalarda sabit kalabileceği gibi öteki algısında bir değişiklik de yaratabilir: “Herhangi bir bilinç durumunda ifade edilen ‘öteki’ hakkındaki bilginin doğruluğu bir sonraki bilinç durumunda deneyim ile karşılaştırılmaktadır.” (Odabaş, 2021: 17). İnsan, ötekiyle karşılaştığında kendisinde ona karşı bir bilinç oluşur. Sonraki karşılaşmalarında ön yargısız bir şekilde ona yaklaştığında var olan bilinç ilk bilinçle aynı olacağı gibi olumlu veya olumsuz bir dönüşüme de uğrayabilir. Bu da ötekiyle ilgili insan fikrinin sabit kalmak zorunda olmadığını gösterir.

3.3. Şüphe

Şüphe, genel olarak insan ruhunda veya beyninde bazı kişilerin veya durumların tam olarak oturmamasıdır. Bu kişi ve davranışlara güvenememe durumudur. Aklın, ruhun Araf’ta kalmasıdır. Ne tamamen evet ne de hayır denilen olaylardır. Belki, olabilir, aklım karıştı, kime/neye inanayım, emin olamadım gibi durumların yaşandığı kargaşa hali olarak tanımlanabilir.

İnsanoğlu kendiliğinden şüpheye düşer mi, şüphe dışarıdan bir etken midir? “Örfe bu kelime, insan hatırına gelerek nefiste gizli bir ses gibi oluşan fısıltı anlamındadır.” (Aydın, 1998: 128). İnsan netliği seven bir varlıktır. Bununla birlikte şüpheye de meyilli bir fıtrata sahiptir. Kendi tercihi de olsa dışarıdan bir etken de olsa insan şüpheye kapılmaktan kurtulamaz. Huzur içinde devinim halindeki bir canlı olan insan bu huzuru bozacak bir şeyler arar. Bunu ararken zihninde onu huzursuzluğa iten bir ses duyar: Acaba? Bu acaba şüphenin kapısını açan bir anahtardır. Bazen olumlu manada kendini gösterirken bazen de günlerce süren iç kemirmeler ve gelgit nöbetlerine dönüşür. Birey tabiatı gereği de bu krizden kurtulmaya çalışır ancak beyne gelen iç sesler bu sefer de farklılaşır. Her kuşku stresinden sonra bulunan ve rahatlatan bir cevap, her cevaptan sonra gelen fısıltı ve bitmek bilmeyen bir döngü şeklinde birbirini kovalar.

Benzerlik arttıkça şüphe de artar: “Sözlükte şüphe, bir şeyi diğer bir şeyle karıştırmak, benzer ve denk olmak gibi anlamlara gelir.” (Erturhan, 2002: 179). Şüphe, dengeyi bozan bir dengesizlik hareketidir. Zihin, zihnindeki şemada var olan bir kavrama benzeyen fakat bazı yönlerden farklı olan ikinci bir kavramla karşılaştığında, şemadaki ilk kavramın doğruluğundan emin olamaz. Bu, eşdeğer olanın yarattığı bir dengesizliktir.

Zihin netleşene kadar her iki kavram arasında kararsız kalır. İşte bu kararsızlık hali, şüphenin başlangıcıdır.

3.3.1. Şüphenin oluşumu

Kişinin iç ve dış dünyasında meydana gelen olay ve durumlar bazen belirsiz bir hal alır. Bu belirsizlikler de şüpheyi doğurur çünkü beyin belirsizliği gidererek, tamamlayarak rahatlamak ister. Belirsizliğe sebep olan eksiklikleri düzeltemediği zaman şüphe meydana gelir.

Şüphenin oluşmasında aynı şartlar aynı sonuçları doğurmayabilir: “İmgeleri örtüşmeyen ama benzer olan şeyin bu kuşkulu durumu farklı zaman ve mekânlarda duyulanmasından ileri gelir.” (Burak, 2012: 27). Şüphe farklı mekânlarda görülen aynı olaylardaki faktörlerin, kişinin kendi zihin haritasındaki durumlarla uyuşmamasından kaynaklanır. Bu, aynı olayın tek mekânda iki farklı kişi tarafından iki farklı şekilde algılanmasına da yol açabilir. Biri olayı doğal karşılarken, diğeri mantık dışı olarak değerlendirebilir. Örneğin, savaşın kaçınılmaz olduğu bir durumda, bazıları sivillerin ölümünü normal karşılayabilirken, diğerleri bu ölümlerin kasıtlı olduğunu düşünebilir. Bu durum, zihnimizin yanlılığından kaynaklanabileceği gibi, yaşanmışlıklarımızın farklı olabileceğini de ortaya koyar. İlk meseleye dönülecek olunursa aynı eylem farklı iki ortamda neden şüpheyi sebep olur? Bir örnekle bu somutlaşabilir: Kadın ve erkek tuvaletlerinin aynı koridorda fakat ayrı olan bir mekânda bir kadın, kadınlar; bir erkek de, erkekler lavabosundan çıkmış olsun. Her ikisinin de üstü biraz dağınık olmuş olsa bu olay tabii görülür. Lavabodan çıkmış, üstü dağınık iki birey gayet normaldir. Bu olay insanda herhangi bir şüphe uyandırmaz. Şimdi de olay ve kişiler sabit kalsın, mekân farklılaşsın ve zihin haritasının neden kişiyi şüpheyi sevk ettiği anlaşılmaya çalışılsın. Erkek ve kadın tuvaletlerinin ortak olduğu bir yerden aynı vaziyette üstü dağınık bir kadın ve bir erkeğin çıktığı farz edilsin. Gören kişi de aynı birey olmuş olsun. Aynı yerden üstü başı dağınık bir kadın ve bir erkek çıkmıştır. Zihni ister istemez onu bir şüpheyi sevk edecektir. Bu durum da gösterir ki insan zihninin haritası karşılaştığı imgelerle zihnindeki imgeleri karşılaştırır ve bunlar birbiriyle örtüşmediğinde şüphe meydana gelir.

Şüphe kavramının oluşmasında yaşanmışlıklar önemli yer tutar: “Bir kişiye ya da duruma karşı olumsuz duygu şüphenin temelini oluşturmaktadır.” (Tatlı, 2012: 78). Şüphelenmek için emin olamama durumu gereklidir. Eğer bir kişi veya durumla daha önceden karşılaşılmışsa, bunlar hakkında bir kanaat oluşmuşsa aynı kişi ve durumla ilgili

farklı bir karşılaşmada son sergilediği davranış ilk davranışın kuşkulu olmasına sebep olur. İlk davranıştan dolayı da ikinci davranıştan emin olunmaz. Bu sebepten her iki durum da müphem kalır. Bir şeyleri sevmeme, sevilmeyenin hakikati temsil edip etmemesinin çok da bir önemi yoktur. Sevilmeyen için ortada sürekli bir art niyet aranmasına sebep olur. Olumsuz duygu, güvensizliği dolayısıyla şüpheyi birlikte getirir.

3.3.2. Şüphenin sebebi

İnsan algısının kendi yanıltması olabileceği gibi karşı duruma veya şahsa karşı tutumlar da şüpheyi sebep olan etkenlerdendir. Daha önceki yaşanmışlıklara dayalı bilgiler de şüphenin sebepleri arasında sayılabilir.

Algıda mesafe önemlidir: “Descartes algılarımızın bizi 'küçük ve uzakta olan nesnelere' dair yanılttığına işaret ediyor.” (Langton, 2005: 5). Soyut durumlarda zihnin karışması normaldir. Kesinliği olmayan durumlarda şüphe tabiyken Descartes'a göre her şeyden şüphelenmenin makul bir sebebi vardır. Duyularla edinilen bilgilerin kesinliğine inanılır. Onlara güvenebilir lakin Descartes onların da yanılabileceği fikrinde ısrarcıdır. Bunu çeşitli örneklemelerle açıklamaya çalışır. Kişi uzakta olan bir nesneyi daha küçük görebilir. Burada algılar duyuları yanıltır. Suyu batırılan bir nesnenin eğik olduğunu düşünülebilir. Algılar, duyuları yanıltıyorsa duyular kişiye her zaman net bilgiler veremiyor demektir. Eğer duyular net bilgiler sağlayamıyorsa, bu duyulardan şüphe edilebilir. Duyulardan şüphe edilebiliyorsa, hayattaki her şeyden de şüphe edilebilir. Çevreyi tanımlamada net bilgiler sunduğu düşünülen ve hayatı somutlaştırdığına inanılan duyulardan emin olunamadığında, diğer tüm hakikatler hakkında şüphe duymak doğaldır. Kişi kendi duyularında bile şüphe ediyorsa, başkalarının kendisine öğrettiği şeylerden neden şüphe etmesin ki? Sonuç olarak, her şey şüpheyi açık hale gelir.

3.3.3. Şüphenin işlevi

Şüphe varlığıyla olumsuz duygulara sebep olmakla beraber insan yaşamında faydalı tarafları da bulunur. Varlığıyla insanı huzursuz ettiği gibi insan zihni hep dinç tutar. Beyin sürekli şüphenin üstüne gittiği için her daim aktif ve taze kalır.

Şüphe inancı güçlü hale getirir: “İnsanın belirli bir düzeyde şüphe taşıması ve bu şüpheyi inançlarını sorgulamada kullanması, onun inançlarının derinleşerek iman haline gelmesine katkıda bulunmaktadır.” (Kayıklık, 2005: 152-153). İnsanın şüphelerini derinleştirerek inançlarını ya da edinmeye başladığı yeni inançları sorgulayarak yalnızca

şüphe konusunda saplantılı bir biçimde kalıp bütün inançlarını temelinden sarsabileceği gibi ölçülü bir şüpheyle kendisini, davranışlarını ve inançlarını sorgulayarak eksik tarafları fark ederek inançlarının daha güçlendirebilir. İnanç ile ilgili şüpheler türeterek inancının eksik ya da yanlış olduğunu düşündüğü noktaları sorgular, bu sorunun sonucunda da eksik, yanlış olduğu şeylerin aslında bir yanılgı veya vehim olduğuna inanır. Bundan sonra da inancını imbikten geçirdiği için de asla şüpheye düşmez. İnanç konusunda perçinlenmiş olur çünkü kendi yolunu bir an için doğru olmadığını görür daha doğru bir yol arar lakin bulduğu yolların kendisini menziline götürmeyeceğini aksine menzilinden uzaklaştıracağını fark eder. Tekrar en doğru yolun ilk yol olduğunu anlar, böylece bulunduğu yoldan daha da emin olur. İşte bu şekilde şüphe insanın kendi inancına daha çok inanıp bağlanması konusunda insana yardımcı olur.

Şüphe hakikati bulmada kullanılan bir yöntemdir: “Descartes’ın yöntemi doğruluk ve kesinliğin son kertede apaçık ve seçik olan bilgiye ulaşmada kullanılacak olan araçtır.” (Yıldızdöken, 2017: 47). Buradan hareketle şüpheye olumlu taraftan bakılır, şüphe sisi aralayan bir yol göstericidir. Şüphe bir duygu veya histen öteye bir yöntemdir. Araştırma konusuyla bağlantı kurulacak olursa polis veya dedektifin suçluyu bulmadaki ipuçları toplamayla beraber en etkin yoldur. Bundan ötürü bir polisiye yazarının kurgusunu karmaşıklaştıran ama aynı zamanda suçu çözen bir tekniktir.

Hukuki açıdan şüphe, “Delillerin ortaya konulması sıkı ispat kurallarına bağlıdır ve ispat yükü davacıya ait olup, sanık aksi ispat edilinceye kadar suçsuz sayılır. Bu sistemde şüpheden sanık yararlanır ilkesi genel geçerliliğe sahip olan bir ilkedir.” (Yayla, 2013: 296). Bazı ülkelerde ve genel olarak geçerli olan ilke aksi ispat edilinceye kadar herkes suçsuzdur, sözü birçok ülkenin hukuk sisteminde yerleşiktir. Şüphe sanık için tehlikeli bir haliken burada farklı bir bakış açısı sergilenmiştir. Şüphe sanık için bir çıkış yolu olarak ortaya çıkar. Şayet ortada bir ispat yoksa şüphe ne kadar güçlü olursa sanığın suçsuz olma ihtimali o nispette artar. Herkes her türlü suçla itham edilebilir lakin delil olmayınca şüpheler yersiz kalır. Aksine şöyle bir şüphe de gelişebilir: Kişi itham edilir fakat ortada delil yok, bu da bu kişiye bir iftira atıldığı anlamına gelir. Dolayısıyla şüphe sanık için bir avantajdır. Sanığın şüpheli boyutundan çıkması için iddia eden iddiasını delillerle somut hale getirmediği iddia kişinin suçsuzluğunu kanıtlamaktan öteye geçemez. Böylece şüphe sanığı zor duruma sokmaz aksine ispatlanmadığı için ona iftira atıldığını göstererek sanığın lehine rota çizilmesini sağlar. Burada şüphe kurtarıcıdır.

3.3.4. Şüphe ve akıl

Şüphe belirsizlikten kaynaklanır yani aklın tam emin olamadığı durumlardan beslenir. Bu durumda şüphe, aklın acziyetini gösteren bir göstergedir; belirsizliği gideremeyen bir akıl varsa yetkin bir akıl yoktur.

Her şeyiyle tamamlanmış bir akıldan söz edilemez: “Zihin şüphe yetisine sahipse ki böyledir, insan yetkin bir akıldan söz edemez.” (Burak, 2012: 22). Yetkin yani Tanrısal bir aklın söz konusu olmadığı düşüncesi ortaya atılır. Tanrısal veya yetkin akıl her şeyi kuşatabilen yaptığı veya yapılan her şeyden haberdardır. Hükümler kesindir, sorgulanmaya veya kuşkuya ihtiyaç yoktur; her şeyin evveline ve ahirine zaten vakıftır. Hal böyle olunca insanlar arasında yetkin bir akıldan söz edilemez. İnsan bizzat gördüğü bir olaydan dahi şüphe duyar. Notlarını internet ortamında gören bir öğrenci, not ortalamasıyla takdir belgesi aldığını bilse bile takdir belgesini eline almadığı sürece o belge onun için az da olsa bir kuşkuya sahiptir. Her an bir durum değişikliği veya hesaplama yanlışlığı olabilir diye düşünür. Tüm bu sebeplerden dolayı en naif akıldan en iddialı zekâyâ kadar insan beyni hiçbir zaman yetkin bir akla sahip değildir.

3.3.5. Şüphenin gerekliliği

Şüphe var oluşuyla beraber akla ve ruha ıstırap vermekle beraber varlığı elzem bir duygudur. Şüphe sayesinde ki beyin aktif kalır, düzeltmelere gider; eksiklikleri giderme yoluna gider. Kendisini huzursuz eden durumu ya açığa çıkararak ya da yanıltıldığını ispatlayarak huzura erer. Bu şekilde çalışan beyin ilerlemeyi kendisiyle beraber getirir.

Medeniyetin ve insan zihninin gelişiminin devamı için kuşku kaçınılmazdır: “Özgür ve eleştirel felsefi düşüncenin, kendisini, kuşkuculuğun bir şekilde bulaştığı kültürlerde daha ziyade açığa vurduğu görülmektedir.” (Burak, 2012: 11). Anlatıcıya göre ilerlemeyi ve özgür düşüncüyü elde etmenin önemli faktörlerinden biri şüphedir. Şüphe görülenin görüldüğü gibi olmadığını öğretir. Tamamlanması gereken bir durum tamamlanmış olacak, görüldüğünde ve bununla amel edildiğinde aslında yapılması gerekenin eksik kaldığı görülmüş olur. Gözce ve akılca tamamlanmış olanın tamamlanmadığını gösterense yapılan işin neticesinden kuşku duyulmasıdır. Zihin çalışır ve rahatlayınca kadar beyni meşgul eder, nihayet eksik olanı bulur. Aydın düşünce için insanın kesinleşmiş kanaatlerinin dahi esnemesi gerekir ve bunun için de şüphe önemlidir. Şüphe durağanlaşan ve kısır döngü içindeki sistemin ilerlemesini sağlar. Özgür düşünce ve medeni ilerleme yeniliğe ihtiyaç duyar, yeniliğe giden yolu da şüphe açar. Aynı zamanda bütün duyuların yanıltıcı olma

ihtimalini elde tutulduğunda kesinliği veren göz, kulak ve beyin de insanı yanıltabilir. Şüphe bu yanılgıda ısrarcı olmayı engeller.

Şüphe zihnin mücadelesidir: “Genel olarak bakıldığında şüphe, inançsızlığın uyardığı kuşku, sorgulama ve iknaya direnç gösterme olarak ele alınabilmektedir.” (Tatlı: 2012: 78). Buna göre denilebilir ki şüphe bir savunma refleksidir. Sevmediği, beğenmediği, kendi değerleriyle çatışan bir akım karşısında zihnini müdafaaya hazırlamaktır şüphe. Bu durumda inancının olmaması, bu durumun haklı ve yoğun yayılmacılığında haksız taraflar elde etmeye çalışmak şüpheyne kaynaklık teşkil eder. Zihin yoğun ikna çalışmalarına karşı reddiyeler ortaya koymaya çalışır, en sonunda hiçbir çıkar yolu kalmazsa hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığına hüküm getirerek şüphede kalmayı tercih eder.

3.3.6. Dekoratif şüphe⁴

Basit şüpheler denilebilecek bu şüpheler, cinayetle yani asıl mevzuuyla bir alakası olmayan şüphelerdir. Dekoratif şüpheler sadece roman kurgusunda gerekli olan yani romanı hayata yaklaştıran roman öğeleridir aslında. Hayatın basit ayrıntılarını taşıyan kısımlardır. Aynı olaydan bağımsız hareket eden parçalardır. Ümit’in romanlarında cinayetle alakası olmayan durumlarda yaşanan kuşkuları temsil ederler. *Kukla* romanında Adnan, birinin arabasına girdiğinden şüphelenir, bu durum cinayetlerin çözülmesinde etkisi olan bir şüphe değildir. Gündelik hayata dair, farklı sebeplerden kaynaklı şüphelerdendir.

⁴ Bu kavram romanlar incelenirken fark edilen ve tarafımda adlandırılan bir kavramdır.

4. İNCELENEN ESERLERDE ÖTEKİ VE ŞÜPHE

Bu bölümde Ahmet Ümit'in romanlarında öteki ve şüphe kavramlarına dair görüşlere yer verilmiştir. Burada ayrıca bize ait tanımlamaları olan kahramanın ötekisi, dekoratif şüphe, geçici şüphe vb. kavramlar da verilmiştir.

Çalışmada kavramlar roman roman ele alınmıştır çünkü şüphe kavramının başlangıcı ve bitişi roman içerisinde rahat bir şekilde görüleceği düşünülmüştür. *Kukla*, *Kavim*, *İstanbul Hatırası* vb. romanlarındaki şüphe durumlarının tamamının başlangıç ve bitişi şüphe başlığı altında verilmemiştir. Bunun yerine incelenen romanın şüphe kavramı altında ele alınmıştır, bunun sebebiyse olay içerisinde kopukluğun olamamasıdır. Örneğin *Kavim* kitabındaki bir şüphenin *İstanbul Hatırası* kitabındaki şüpheyile karışma durumunda bir kopukluk olacaktır. Bunun önüne geçmek için tez başlıkları roman roman verilmiştir. Alıntıların başına ve sonuna konulan üç nokta (...) işaretleri, alıntı yapılırken atlanılan kısımları gösterir.

Ümit'in romanlarında öteki, diye ele alınan kavram anlatıcının ötekisidir. Bu kısımdaki görüşler anlatıcının bakış açısı olduğu düşünülüp tez yazarının kişisel görüşlerini yansıtmamaktadır. Roman kahramanlarının arasında cereyan eden sebeplerden ve onların birbirlerinden hazzetmemelerinden kaynaklı dışlamalar, kahramanın ötekisidir. Ayrıca tüm ötekiler; nefret edilen, yok edilmesi gereken, sürülmesi gereken ötekiler değildir. Varlıklarından sadece rahatsız olunan veya varlıklarıyla farklı olarak kabul edilen, bunla beraber ben kavramının dışında tutulan ötekiler de mevcuttur.

Katili bulmaya götüren sağlam kuşkular şüphe başlığı altında ele alındı. Asıl olaydan uzaklaştıran çeldirici kuşkular, geçici şüphe olarak ele alındı. Konuyla alakası olmayan kuşkular veya üzerinde fazla durulmayan kuşkular dekoratif kuşku başlığı altında ele alındı.

4.1. Kukla

Kukla romanında anlatıcı ötekisi olarak anlatıcıya göre devlet kurumlarına sızmış, milliyetçilik adı altında çıkar gözeten kişiler- milliyetçiler- devlet yetkisini kötüye kullanan polislerdir. Kahraman ötekisiyse Adnan'a göre birçok açıdan kardeşi Doğan, Müfit'e göre ülkücüler, Doğan'a göre Adnan'dır; Adnan'ın babası Doğan'ın annesiyle ikinci bir evlilik yapmıştır belki de Doğan'ın Adnan'ı sevmemesi bundandır. Gençliğinde her ikisi de farklı dünya görüşüne sahiptir, nefreti bundan da kaynaklanır. Adnan eski karısının sevgilisi

Ethem'i, Ethem de Adnan'ı pek sevmez. Evrensel anlamda ötekiyse herkesle sorunu olan Doğan olarak görülür.

Şüphe Doğan'ın cinayete kurban gittiği düşünülerek başlar lakin kitabın sonunda anlaşılacaktır ki Doğan cinayete kurban gitmemiştir. Bununla birlikte olayın başlangıcından beri faili meçhul cinayetlerin bizzat işleyenidir. Geçici şüphede tüm teoriler Doğan'ı kimin öldürdüğü üzerine kurulur. Bunların geçici olması da Doğan'ın olayın sonunda ölmemiş olduğunun açığa çıkmasıyla anlaşılır. Dekoratif şüphe Adnan; Doğan'dan neden kaçmadığını sorgularken, Güngör'ün Adnan ve Doğan'ın karşılaşmasının tesadüfen olmadığını düşünürken, Adnan'ın polislerin Doğan'ın ona gizli bilgi verdiklerinden şüphelenmiş olabileceğinden şüphelenirken görülür.

4.1.1. Öteki

Romanda anlatıcının ötekisi olarak devletin içine sızmış polis, MİT görevlerindeki milliyetçilik adı altında özgürlükleri kısıtlayan, faili meçhullere karışan görevlilerdir. Milliyetçi gruplar ve bunları destekleyen yönetimler yine anlatıcının ötekileridir.

Kukla adlı romanda öteki kavramı farklı görüntü ve algılarla yer alır. Ümit, romana bir hikâyeye başlamıştır: "...birincilik ödülü almış bir tazı saldı. Pinokyo hızla koşuyordu, ama köpek daha hızlıydı. Herkes bu korkunç yarışın nasıl sonuçlanacağını görmek için pencerelere çıktı." (K, s. Giriş). Bu hikâye meşhur Pinokyo masalından alıntıdır. Kukla adından da anlaşılacağı gibi başkalarının emri ile oynayan, başkalarının denetiminde varlığını sürdüren bir nesne. Yazar kitabın girişinde Pinokyo'dan bir alıntılama yaparak bir metafor oluşturur, Pinokyo polislerden kaçarken, polisler onu yakalamak yerine bir köpek kullanır. Ancak olayın sonucunu kimse göremez. Çıkan tozdan dolayı halk son gördüğüyle yetinir ve gerçekte ne olduğunu bilemez. Anlatıcıya göre, roman kahramanı Doğan veya Doğanlar, bir zamanlar ülkeye hizmet ettiğini düşünen herkes, aslında başkaları tarafından kullanılan kuklalardır. Doğan, Pinokyo gibi bir figürdür; Derin Devlet tarafından kullanıldıktan sonra, Ulus Devletin karanlık güçleri tarafından etkisiz hale getirilmek istenir. Bu nedenle, Doğan (Pinokyo) hayatını kurtarmaya çalışır. Polisler (otorite, ulus devlet, Derin Devlet vb.) Pinokyo'yu (Doğan) ortadan kaldırmak ister, bunu kendileri yapmak yerine bir köpek (polis, güvenlik gücü) kullanır. Otorite bunu yaparken halk, olayı anlamaya çalışır fakat çıkan toz (bilgi kirliliği veya medya) nedeniyle olayın sonucunu (hakikati) asla tam olarak anlayamaz. Burada anlatıcı bu oyun içindeki herkesi

suçlar, kınar: Ulus devlet, kendini kullandıran Doğanlar, dönen kirli oyunu anlamayan halk, medya, güvenlik güçleri hepsi bu oyunda rol alan oyunculardır.

Başkahraman Adnan'a göre devlet de üvey kardeşi Doğan da suçludur: "...dışarıda devlet için birtakım karanlık işlere bulaşmış olması, daha da önemlisi idam cezasıyla yargılanırken ülkeye girip, rahatça dolaşıyor olması..." (K, s. 34). Adnan, Doğan'ın yasadışı işler yapması ve devletin kirli işlerini görmüş olmasından dolayı hem Doğan'ı ötekileştirirken hem de resmi yasalarla insana tanınan hakların engellenmesinde devletin Doğan gibi sivilleri kullanarak bu işleri kirli bir şekilde halletmesini eleştirir. Ayrıca devletin kirli işleri gördüreceği kişilere, kendi verdikleri cezaları yani kendi sistemlerini yıkarak bazı haklar tanınmaları anlatıcının bu kanunsuzluğu, zulmü ötekileştirdiğini gösterir.

Romanda Doğan karakteri ve diğer milliyetçi gençler, eğitim aldıkları sözde bir kamptan bahsedilmektedir: "Bu disiplinli, ağır kampta 'komünist' yaftasını yapıştırdıkları insanlar nasıl dövülür, nasıl bıçaklanır, nasıl öldürülür, bunları öğreniyordu arkadaş..." (K, s. 43). Yazar eski TKP'li olarak eskiden karşı karşıya kaldığı milliyetçi gruba bu kısımda değinmiştir. Karışık siyasi eylemlerin olduğu bir zamanda çeşitli grupların birbirini dışlayıp ötekileştirmesi sonucu birbirlerine karşı şiddet uygulaması eleştirilir. Söz konusu kampta milliyetçilerin aldıkları eğitimle çevresindeki -kimi zaman tanış olduğu- insanlara zarar vermeleri eleştirilir.

Yazar, roman başkahramanı Adnan'ın kendi kendisiyle konuşmasını vererek ülkede gerçekleşmiş karanlık olayları akla getirir: "...Bu ülkede herkesin gözü önünde, hem de polis üniformasıyla adam kaçırıp, çatır çatır kurşuna dizdiler be." (K, s. 45). Türkiye'de bazı çevrelerce devlet eliyle gerçekleştirilmiş kirli işler, derin devletin istediği zaman kendisine rağmen hukuksuz olabileceğini gösterir ve aynı zamanda bu tür kanunsuz eylemlerin bir tür suç örgütü gibi yapıldığını gösterir. Anlatıcının hedefinde yine bir dönemler ülkenin seyrine yön veren derinciler bulunur.

Adnan uğradığı düş kırıklığı sonucu umutla ilgili fikrini iç konuşmasıyla okuyucuyla paylaşır: "Umutun yaşamı güzelleştirdiğini söylerler, yalan. Umut düş kırıklığı yaratmaktan, gereksiz yere acı çekmemizi sağlamaktan başka bir işe yaramaz." (K, s. 58). Ahmet Ümit, dünya görüşü ve hayatı algılayış biçiminde yaşamın acılarla ve kötülüklerle dolu olduğuna inanır. Yazar iyiliğin ve mutluluğun varlığını inkâr etmez, ancak hayatta baskın olanın acı olduğuna inanır. Bu algı, hayal kırıklıkları yaşayan Adnan'ın sözlerine yansır. Umut eden insanların bekleyiş sırasında kurduğu hayali dünyadan yaşadığı mutluluklar, olumsuz sonuçlanan olaylar karşısında kişiyi hazırlıksız yakaladığı için daha

fazla incitici olabilir. Bu yüzden, umut başkahraman Adnan tarafından sevilmeyen bir duygudur.

Ahmet Ümit gibi eski bir solcu olan Adnan kendi gençlik yıllarını anlatırken ülkücülerin yaptığı eylemleri anlatarak onların yaptığı kanunsuzluğu söyleyerek onları ötekileştirir: "...ülkücüler, devletin gizli, polisin açık desteğiyle okulları ele geçiyor, bizim gibi solcu öğrencileri öldürüyor, yaralıyor, dövüyor, okullara girmemize engel oluyorlardı." (K, s. 136). Bunun yanı sıra devletin ve polisin onlara açıkça arka çıkmasını da eleştirir. İnsanların eğitim haklarının dahi ellerinden almış olan gruplara ve bunlara destek veren devletin yaptığı kanunsuz olmakla beraber etik olmaktan çok uzaktır. Sol görüşü benimseyen insanlara ve onların düşüncelerini benimsemese de ülkücülerin ve devletin yapacağı müdahale kanuni bir çerçevede ve adilce yapılmalıydı ama yapılan bütün eylemlerin ne kadar da kanunsuz, hukuksuz olduğunu vurgulayarak yazar, ülkücüler ve onları destekleyen devleti yadırgar.

Anlatıcıya göre ülkücüler sadece milli duygularla hareket etmediler: "Eski bozkurtlar bununla yetinmediler. Boru hattından kaçak petrol çalmaktan tutun da ihalelere fesat karıştırmaya, bankaları dolandıranlardan haraç almaya, adam kaçırmaya kadar her türlü pis işe karıştılar." (K, s. 166). Devlet tarafından sürekli kullanılan ülkücüler, devlet için çalışırken bu sefer kendi çıkarlarını da düşünürler. Eski ülkücüler devletin illegal işlerini görürken ülkeye zarar verecek eylemler yapmaya başlarlar. Ülke için mücadele verdiğini söyleyen insanlar, ülkeye zarar verecek işleri yapar; bu da yetmezmiş gibi mücadele ettiği insanlardan haraç, rüşvet alarak onlara göz yumar; bir nevi ülkeye zarar verenlerin suç ortağı olurlar. Karanlık işler yapacak kadar düşmüş olmanın yanı sıra kendi değerlerini çiğneyen, kendi sloganlarına ters düşen insanlara ne kadar saygı duyulur? Anlatıcıya göre ülkücüler maddi menfaat için kendilerine ihanet ederek alçalmışlardır.

Yazar birçok kitabında olduğu gibi İstanbul şehrine dikkati *Kukla* kitabında da çeker: "Bildik ahşap köşklerin yerini beton binalar almaya başlamış, sokaklar çirkinleşmiş, arabalar çoğalmış, deniz eski maviliğini yitirmişti. En kötüsü de insanların düşünceleri, davranışları, alışkanlıkları değişmişti." (K, s. 177). İstanbul'un güzelliğinin, insanların değişimi ve kalabalıklaşma sonucu değişmesi, nostaljiyle 'Ah! Eski İstanbul!' diyen herkes gibi anlatıcıyı da etkiler. Bu durum, şehirlerin hoyratça tahrip edilmesi nedeniyle doğallığını yitirmesi ve bir zamanlar insanın bağlandığı şehrin ruhunu ve samimiyetini kaybetmesi anlatıcının gözünde bir kayıptır. Şehirlerdeki bu değişim, çevresindeki

değişikliklerle birlikte insanları da değiştirir. Değişen insanlar, çevresini daha da değiştirerek geçmişteki güzellikleri yok ederler.

Roman kahramanı Adnan ülkücülerle ilgili ağır ithamlarda bulunur: “İsimlerine gazete sayfalarındaki cinayet, gasp, silahlı saldırı olaylarından aşına olduğum ülkücü babalar.” (K, s. 401). Adnan’ın ülkücüleri gaspçı; katil olarak vasıflandırması her ne kadar bir dönemin Türkiye’sinde isimleri gazetelerde bu şekilde yayınlanmışsa da bu kişileri ülkücü olarak itham ederek anlatıcı bir camiayı ötekileştirir.

Ahmet Ümit’in eserlerindeki ötekileştirmelerinden ötekileştirme kavramının köklerine en yakın olanını Adnan’ın şu ifadelerdir: “Doğan’ın benimle hiçbir yakınlığı yoktu, ruhlarımızın benzerliği düpedüz palavraydı; üzerinde yeterince kafa yormadan yaptığım aptalca bir tespitti.” (K, s. 403). Kişi, karşısındakinin kim olduğunu anladığında kendini daha iyi kavrayabilir; toplumda, siyasette ve fikirde nerede olduğunu anlayabilir. Bu nedenle, Adnan günlerce üvey kardeşi Doğan’la kurduğu duygusal ilişkinin, ikisinin de hayattan aldığı darbelerden dolayı yaşadıkları yenilgilere dayandığını fark eder. Mezarın başında şahit oldukları bu görüntüler—Doğan’ın cenazesine milliyetçi camianın tanınmışlarının katılması—her şeyin bir hayal olduğunu anlamasına yol açar.- Doğan’ın aslında kime ait olduğunun göstergesidir. Doğan ülkücülerin ‘haksızlığa uğramış’ kahramanıdır, Adnan ise hayatın ezip bir köşeye attığı gözden düşmüş bir gazeteci, bir solcu eskisidir. Böylece karşı tarafı ötekileştirirken Adnan kendini de tanımış olur.

Adnan, Doğan’ı kastederek içinden Doğan’a nefretler yağdırır: “Bir faşist eskinin, bir katilin, bir çetecinin eline oyuncak olmuş, onun büyük entrikasının baş uygulayıcısı olarak görev yapmıştım.” (K, s. 436). Doğan hakkında faşist eskisi ve çeteci gibi ithamlarda bulunur. Daha önceleri Doğan’a yeri geldiğince hak veren, bazen ona acıyan Adnan gitmiş; yerine Doğan’dan tiksinen bir üvey kardeş gelmiştir. Adnan’ın Doğan’dan böylesine iğrenmesi ne Doğan’ın eski bir faşist olması ne de bir katil olmasıdır. Ondan nefret etmesinin sebebi, Adnan’ın Doğan’ın kurduğu tezgâhın sorunsuz ilerlemesi için Doğan tarafından bir kukla gibi kullanılmasıdır. Kirli bir planın işlemesi için Adnan var gücüyle çalışır, iyi niyetiyle uğraşır. Doğan tarafından aldatıldığını anlayan Adnan, Doğan’a karşı bütün nefretini kusar.

Doğan, Müfit tarafından vurulduktan sonra yaralı bir halde konuşmaya başlayınca Müfit’in kendisini ilk eğiten kişi olduğunu söyler: “İlk eğitimimi Müfit Binbaşı’dan almıştım, diyerek bana döndü Doğan. O benim ustamdır.” (K, s. 464). Böylelikle Adnan’ın devletin güvenlik güçleriyle ilgili bütün şüpheleri gerçek çıkmış olur. Müfit yani orduda

Binbaşı rütbesindeki adam, Doğan gibi insanları eğitir; Doğan ve Doğan gibiler de bütün karanlık işlere bulaşır. Bunu da devlet eliyle yapmış olurlar ayrıca Müfit'in olayların başındaki gizemli Binbaşı lakaplı kişi olduğu ortaya çıkmış olur. Müfit aynı zamanda sadece devletin kirli işlerini yapan bir milliyetperver devlet görevlisi değildir; kurduğu çeteyi de kimliğini gizli tutacak şekilde Binbaşı lakabıyla yönetir, bu yapı kendi hesabına çalışır daha sonra da diğer çete üyeleri gibi iç hesaplaşmalar yaparak kendi grubuna da ihanet etmiş olur.

4.1.2. Kahramanın ötekisi

Romanda, çeşitli nedenlerle bazı kahramanlar birbirlerine karşı sevgi göstermemekte ve bu duygularını farklı şekillerde ifade etmektedirler. Başkahraman Adnan üzerinden diğer karakterlerle olan ilişkileri ve Adnan'ın onlara bakış açıları ele alınmıştır. Adnan, Şekip İnce'den hoşlanmaz çünkü gazetede popülerliğini yitirdiğinde, eski destekçisi Şekip ondan uzaklaşır. Üvey kardeşi Doğan'ı sevmez; çünkü gençlik yıllarından beri aralarındaki ilişki pek iyi olmamıştır ve Doğan solcu olduğu için Adnan sağcıdır. Bu nedenle aralarındaki siyasal zıtlıklar da gerilimi artırır. Adnan, Ethem'i sevmez çünkü Ethem eski eşinin sevgilisidir. Üvey annesi Keriman, ölmeden önce Adnan ve babasını eleştirir; ona göre, ikisi çocukluğundan beri öz oğlu Doğan'ı dışlamışlardır. Müfit ise ülkücüleri ırkçı olarak nitelendirir; milliyetçiliği överken ülkücüleri bu tanımın dışında bırakır. Doğan'ın sevgilisi Demet, Rıza'yı sevmez; Rıza'nın insanın arkasından iş çevirdiğini ve rahatsız edici bakışlar sergilediğini düşünür. Remzi, Yahudileri cimrilikle suçlar. Doğan, Adnan'ı sevmez çünkü Adnan'la aralarında siyasal açıdan sıkıntılar vardır.

Romanın başkahramanı Adnan, Şekip İnce adlı bir gazeteciyi kastederek onunla ilgili kötü düşüncelerini aktarır: "...Bir zamanlar kıcımdan ayrılmayan adam, gazetede yıldızım söndüğünden beri benden uzak duruyordu."(Kukla, s. 11). Adnan insanların çıkarıcılığından söz ederek insanlar işe yararken, güçlüyken sürekli yanında bulunan bu menfaatçiler; insanlar gözden düştüklerinde, itibarını kaybettiklerinde yavaş yavaş insanlardan uzaklaşırlar. İşte Adnan'a göre bu tür çıkarıcılar hakarete layıktırlar.

Adnan'ın üvey kardeşi Doğan'la ilgili görüşleri, "...O soğuk yeşil gözleriyle dünyayı ben yarattım dercesine bakıyordu çevreye. Ne çekingenlik ne de tedirginlik vardı yüzünde. Bizim evimizde benden daha rahat dolaşıyordu." (K, s. 24). Adnan devletin derin yapılanmaları tarafından kullanıldıktan sonra bir köşeye atılmış olan Doğan'ı tanıtırken ilk gençlik yıllarında onu sevmemesinin nedenlerini hatırlayarak onun hoşlanmadığı yanını

söyler. Kişisel nefretinden bahsederek hâlâ kirli oyunlar peşinde koştuğu sonradan anlaşılacak olan Doğan'ı ilk gençlik yıllarındaki kötü özelliklerini söyleyerek okuyucunun gözünde Doğan'ın olumsuz bir imajını çizmek ister.

Adnan, Doğan'a onu izlemesinin hesabını sorarken aslında Doğan'ın gelecekte art niyetli hesaplar peşinde koştuğunun ipuçlarını verir: “Onun için mi, sinsi sinsi izledin beni?” (K, s. 35). Kardeşini, başı sıkıştığı için soran ve daha öncesinde kardeşi hakkında araştırma yapan art niyetli bir insandır. Tek düşündüğü kendi güvenliği, kendi rahat yaşamı olan bir insanın sinyallerini veren yazar aslında Doğan'ın hiçbir zaman düzelmediğini söylemek ister ve onu ileride hem bir zamanlar çalıştığı kişileri hem de kardeşi dâhil masum insanları tehlikeye atan bir planın tasarlayıcısı olduğunu belirtir.

Adnan, Doğan'ı romanın ilk sayfalarından itibaren ötekileştirmeye devam eder: “Sen git insanları öldür, eroin işine bulaş, çetelere gir, sonra gel benden yardım iste. Yemezler oğlum!” (K, s. 43). İnsan öldürmek, eroin satmak, çete işlerine bulaşmak bunlar bir şahsı kötü bir karakter olarak göstermeye yeterli sebeplerdir. Kahramana göre bu tür işler bir insanı kötülemek için yeterli sebeplerdir. Doğan'ın bu şekilde tanıtılması ileride yapacağı kirli işlerde insanların ondan nefret etmesini sağlayacaktır. Evet, devlet için kirli işler yapmış bu insanın yaptıklarının sadece devlet için yapmadığının kendi menfaatlerini ön plana çıkardığının diğer bir adıdır. Doğan, eroin ticaretiyle bir zamanlar arkasındaki devlet desteğiyle birlikte epeyi rant elde etmiş olmalıdır. Doğan'ın bu kadar kirli biri olarak gösterilmesi ileride onun başına gelecekler için okuyucunun üzülmelerini engelleyecektir. Bu kadar kirli hesaplar yapmış biri öldüğünde cezalandırılarak adeta müstahakkını bulmuş olacaktır.

Adnan, yakın arkadaşı Arif'le bir diyalogunda Şekip İnce adında gazeteci bir arkadaşından hiç hoşlanmadığını belli eder: “O herifi boş ver. Şekip İnce'den alacağımızı bilgi de eksik olsun. ...Öyle, pis heriftir Şekip...” (K, s. 69). Bu durumun sebebi, Adnan'ın gazetecilikte popülarlığını kaybederken, Şekip İnce'nin hâlâ faal bir gazeteci olarak kalmasıdır. Adnan'la geçmişte iyi ilişkileri olan Şekip, Adnan'ın kariyerindeki düşüşle birlikte ondan uzaklaşır. Adnan'ın nefretinin sebeplerini yorumlanacak olursa: Kendisinin aksine hâlâ gazetecilikte tutunan bir adamı kıskanmak insan yaradılışının bir normalidir. Birlikte mesai yaptığı biri hâlâ iyiymiş kendisinin sönüyor oluşu... Öte yandan bir zamanlar arasının iyi olduğu birinin işlerinin ters gitmesiyle birlikte ondan uzaklaşması Adnan'ın sinirlerinin bozulmasına neden olur çünkü bu tamamen çıkarıcılığa dayanan

ikiyüzlü bir ilişki olup bir karaktersizliği temsil eder. Kahramanın nefret ettiği, reddettiği asıl bu ilişkidir.

Umut, babası Adnan'a annesinin erkek arkadaşından hoşlanmadığını 'kıl' ifadesini kullanarak belli eder: “Bana sorarsan biraz kıl bir herif. Tanışır tanışmaz ne kadar bilgili olduğunu göstermeye kalktı.” (K, s. 126). Umut'un annesinin erkek arkadaşından açıkça hoşlanmadığını belirtmesi basit bir ifadeyle izah edilebilir bir durumdur. Umut annesini başka bir erkeğin yanında görmekten hoşlanmaz. Üstelik annesinden ayrılmış da olsa hâlâ yaşayan bir babaya sahiptir. Annesinin babasından ayrıldıktan sonra başka bir erkekle yakınlaşmasını hazmedemez.

Adnan'ın zihin dünyası için Doğan: “Bunlara inanma baba. Doğan gibiler, beni öldürüp, sonra cenazemde gözyaşı dökerler.” (K, s. 137). Gençliğindeki olayların heyecanıyla Doğan'ın bir olaydan sonra sağlık durumunu sormasına bile tahammül edemeyen Adnan, Doğan'ın ve onun gibi düşünen insanların -ülkücüler- asla bir insanın iyiliğini istemeyeceğini düşünür. Adnan'ın gençlik döneminde ateşli bir solcu olması, bir saldırıda arkadaşlarını yitirmiş olması Adnan'da karşı taraftaki herkesin asla birini düşünmeyeceği fikrinin oluşmasına sebep olur. Onun gibilerin kendisini öldürdükten sonra cenazesinde gözyaşı dökceğini söyleyerek onları sadece katil, kötülük yapan insanlar olarak görmediğini aynı zamanda ikiyüzlü olarak gördüğünü gösterir.

Adnan'ın üvey annesi Keriman ölmeden önce Adnan'a şöyle der: “Yıllardır hakkını yediniz onun. Hep dışladınız. Bu eve yakıştıramadınız. Geldiği zaman da bir sığıntı gibi yaşadı bu evde. En alt kata tuvaletin yanında bir oda verdiniz oğluma” (K, s. 139). Oğlu Doğan'ın Adnan ve babası tarafından sevilmemesi, bu nedenle Doğan'ın evden soğuması, bir anne için kabul edilemez bir durumdur. Her şeyden önemlisi, Doğan'ın siyasi tercihleri ve eylemleri yüzünden başının beladan kurtulamaması ve kötü bir hayat yaşamasının acısını çıkaracak kimse olmadığından, Keriman suçu Adnan ve Doğan'ın üvey babası olan kocasına yükler. Kendi oğlu sıkıntılar çekerken üvey oğlu Adnan bir işe, eşe ve oğla sahiptir; ‘huzurlu’ bir yaşantısı vardır. Kendi oğlunun bu durumda olmaması, muhtemelen Keriman'ı kıskançlığa sürükler. Kendisi belki de kendi oğluna bir sahip çıkan olsaydı o da normal bir yaşantıya sahip olur; kötü tercihler yapmak zorunda kalmazdı, düşüncesine kapılarak oğlunu yalnızlığa iten Adnan ve kocasına nefretini dile getirir.

Adnan romanın sonunda karanlık işlere bulaştığını öğreneceği istihbaratçı Müfit hakkında ilk tanışmasında galiz bir ifade kullanır: “İstihbaratçı mı, ne bok olduğu belirsiz herifle anında bana karşı birlikte olmuştu.” (K, s. 152). Sanki onun olayların sonunda kötü

adam olduğunu sezinleyerek şimdiden Müfit'i kötüler. Okuyucuya Müfit'in karanlık biri olduğunu sinyallerini verir.

Müfit, ülkücüleri ırkçılıkla itham eder: "... hem de onlar gibi ırkçı ütopyalar peşinde koşmuyordu." (K, s. 158). Müfit, ülkücülerden bağımsız bir milliyetçi cepheden bahsederken, bu cephenin üstün yanlarına değinirken en önemli vasıfları arasında 'ırkçı' olmadıklarının vurgusunu yapar ancak bunu söyleyerek bir ithamda da bulunur. Ülkücülerin ırkçı olduğunu söyler. Bu sözü devletin istihbaratçısına söyleten anlatıcı ülkücüleri ötekileştirir. Bu söylemi gerçek olmuş olsa bile herhangi bir ülkücüye söylendiğinde bu kavramı asla kabul etmemekle birlikte bir hakaret olarak kabul eder. Bir grubun hakaret olarak gördüğü bir kavramla o gruba ithamda bulunmak onları aşağılamaktır.

Doğan'ın soruşturmasını yöneten polis amirleri Güngör ve Yalvaç, Müfit'in onlar hakkında söylediklerini duyunca Güngör, "Yalancı puşt diye böğürdü. Bir de bizi küçük görüyor." (K, s. 190). Müfit'i kastederek ona hakaret eder. Bunu yapmasındaki sebeplerden biri kıskançlık çünkü Müfit, onlardan daha becerikli çıkıp Adnan ve Doğan'ın konuşmalarının detayını öğrenir, bu da onları sinirlendirir. Diğeriyse Güngör ve Yalvaç Müfit'in hâlâ derin devletle bağlantısı olan bir istihbaratçı olduğu konusunda Adnan'ı kuşkulandırır.

Doğan'ın sevgilisi Demet, Doğan'ın öldürülmesinde Rıza adındaki Doğan'ın arkadaşı PKK itirafçısının rolünün olduğundan şüphelenir: "Rıza denen itirafçının parmağı vardır. Hiç sevemedim onu. İnsanın yüzüne gülen, ama ardından her türlü pisliği yapabilecek biri." (K, s. 216). Onun insanlara her türlü kötülüğü yapabileceğinden kuşkulandır. İnsanların arkasından iş çevirecek olan biri saygıyı hak etmeyeceği gibi onun sevillecek bir tarafı da yoktur. Zaten bir itirafçıdır. Güvenlik güçleri için olumlu bir şahıs olabilir lakin kendi davası ve arkadaşlarına ihanet eden insan, başka arkadaşlarının arkasından da art niyetli işler çevirebilir.

Roman kahramanlarından Remzi'nin Adnan'a hitaben, "Sen de bilirsin abi, pinti adamdır bu Yahudiler." (K, s. 298). Yahudileri cimri olarak görmesi genel itibarıyla toplumda oluşmuş bir Yahudi algısından kaynaklanabilir. Özellikle geleneksel olarak Yahudilerle aynı coğrafyayı paylaşmış Urfa gibi Güneydoğu memleketlerinde Yahudi imajının bunda büyük bir payı vardır. Toplumda Yahudilerin bozguncu, kirli tezgâhlar kuran insanlar olarak tanınmasından ziyade paraya düşkünlüklerinin bilinmesi de Remzi'nin böyle konuşmasına sebebiyet verir.

Adnan'ın eski eşi Funda, kendilerinin de tehdit içinde olduğunu duyunca en sonunda çıkmazın verdiği çaresizlikle birçok suçun işlendiği, bunların cezasız kaldığı ve halk tarafından tepkiyle karşılanmadığına bununla beraber halktan onay alınmışçasına infazların devam etmesine karşılık bu toprakları, bu topraklar üzerinden halkı ötekileştirir: “Suçlu olan biri varsa bu ülke. Bu topraklar lanetli. Neden hâlâ bu ülkede yaşıyoruz bilmiyorum.” (K, s. 333). Başa gelen yöneticilerin emriyle derin yapılanmaların karşı taraftakileri pasifize etmenin yolu olarak şiddet ve bununla gelen cinayetler ülkesi olarak görülen bir ülkede dünyanın hangi ülkesinin vatandaşı olmuş olursa olsun, çaresizliğin getirdiği psikolojiyle bu şekilde konuşma ihtimali oldukça yüksek olur.

Adnan'ın eski eşinin sevgilisi Ethem'i kötü bir tabirle, “Ne kıl adamdı şu Ethem.” (Kv, s. 336). Şeklinde tanımlaması aslında gayet insani bir kıskançlığa dayalıdır. Eski de olsa Ethem, Adnan'ın karısıyla sevgili ve karısı onunla mutludur. Bu da yetmezmiş gibi Ethem, Adnan'ın oğluna arkadaş gibi davranmaya çalışır. Bir zamanlar kendisine ait olan bir aileyi ve mutluluğu şimdi bir başkası sahipleniyorsa bu durum karşısında Adnan'ın yerinde kim olursa olsun kişinin sinirlenmesi gayet tabidir. Kendisi öz babası olduğu için oğluna bazı sınırlandırmalar getirmesine karşın bir başkası oğluyla kanka gibi olmaya çalışabilir. Haliyle bu durum da onu sinirlendirir ve kıskandırır.

Doğan'ın eski ülkücü arkadaşlarından Nejat, Doğan'ın ülkücülerle anılmasından nefretini dile getirir: “Çilekeş milliyetçilerin fedakâr emekleri üzerinde yükselen geçmişimizi, ne idiği belirsiz birinin adıyla lekeleyemeyiz.” (K, s. 357). Bu nefretin kaynağı Doğan'ın ülke içinde ve dışında ülkücü görünerek devletin derin yapılarında görev alması ve ülkücülüğü kirletmesidir. Doğan'dan nefretinin asıl sebebi Nejat'ın kendi davasına sıkı sıkıya bağlı olmasından kaynaklanmasıdır. Davası için birçok çile çekmiş, hayatını vermiş aziz arkadaşlarının anısına olan bağlılığı, Doğan'ın yaptığı işlerin davasına mal edilmiş olması onu Doğan'a karşı kin duymaya sevk eder.

Adnan, Güngör'le Yalvaç'a resmi tören yapılmasına duyduğu öfkeyi aşağılayıcı bir ifadeyle açığa vurur: “Bir de Müfit, 'Emniyet'i çetelerden temizlemeye çalışıyoruz' demişti. İzzet de kirli polisleri ortaya çıkardığımız için bana teşekkür etmişti. Şu işe bak, kirli polisler için resmî tören yapılıyor.” (K, s. 367). Güngör ve Yalvaç'ın açıkça bir çeteyle bağlantılı olmaları ve çete içi hesaplaşmadan dolayı öldürülmüş olmalarına rağmen emniyetin onlar için tören yapmış olmaları ve birer kahraman gibi uğurlamalarını Adnan içine sindiremez. Üstelik Müfit'in emniyetteki çeteleri temizlemeye çalıştıklarını söylemesine rağmen İzzettin'in -polis amiri- Yalvaç ve Güngör'ü kirli polis, diye itham

etmesine rağmen kendi meslektaşlarının üstünü çizememelerine Adnan çok içerler. Bu, Adnan'ı aynı zamanda polis teşkilatına karşı güvensizliğe de sevk eder. Demek ki bir polis ne kadar kirli olursa olsun emniyet teşkilatı için vazgeçilmezdir. Karanlık da olsa kendilerinden olduğu için bir polisi kollayan teşkilata güvenemez.

Doğan, Adnan'la hesaplaşırken Adnan'ı ve babasını kastederek kendisine kötü muamelede bulunduklarını söyler: “Baba oğul yapmadığınız kalmadı bana. Bakışlarınızla, davranışlarınızla döverdiniz beni.” (K, s. 455). Doğan'ın Adnan'ı sevmemesinin temelinde belki de bu hatıra karelerinin etkisi vardır. Bu ötekileştirme ideolojik bir ötekileştirme değildir. Annesi başka bir adamla evlendiği için üvey babası ve üvey kardeşi tarafından horlandığı için bir insanın onlardan nefret etmesidir. Doğan ilk gençliğinde gördüğü aşağılanmadan dolayı Adnan'dan nefret eder. Doğan'ın öteki olması yani solcu bir üvey kardeşin ötekisi olması tamamen gençliğindeki horlanmayla ilgilidir. Dışlanan birey solculuğun karşısında olan milliyetçi bir gruba dâhil olarak kendince bir yuva bulur.

Yukarıda temelde Adnan'ın ötekilerine yer verilmişse de Demet, Adnan'ın oğlu Umut, Funda, Remzi, Güngör, Müfit, Keriman Hanım'ın da ötekilerine de değinilmiştir. Kahramanlar bazen karşının bazı davranışlarından bazen de karşının karakteri dâhil her şeyinden nefret ederler.

4.1.3. Şüphe

Kukla romanında, şüphe Adnan'ın üvey kardeşinin faili meçhul bir şekilde öldürülmüş olma olasılığıyla başlar. Olayın neden gerçekleştiği kadar, kimlerin sorumlu olabileceği de araştırılır. Ancak, daha sonra anlaşılacağı üzere, Doğan aslında öldürülmemiştir; ölü rolü yaparak farklı planlar peşindedir.

Adnan, Doğan'ın kendisine geliş nedenlerini düşünürken, onun ülke içinde kirli işlerle uğraşan bir çetede olabileceğinden şüphelenir: “Doğan'ın o çetelerden birinde yer almış olması hiç de uzak bir olasılık değildi” (K, s. 33-34). Bu şüpheyne kapılmasında haklıdır; çünkü Doğan, daha önce de ülke içindeki hesaplaşmalara karışan grupların içinde bulunmuştur. Ayrıca, üvey abisi gazeteci Adnan'a gelmesi, bir akrabaya duyulan ihtiyacın yanı sıra, bir gazeteciye duyulan ihtiyaçtan kaynaklanıyor olabilir. Bu bağlamda, Doğan'ın yasadışı bir çete içinde faaliyet gösteriyor olabileceği ihtimali vardır.

Adnan, kardeşi Doğan'dan şüphelenmeye başlar: “Bu kadar sakın olması, düş kırıklığına uğramaması ilginçti. Kafam karışmaya başlamıştı. Bunca yıl arayıp sormaması, sonra aniden bu markette karşıma çıkışı.” (K, s. 34). Uzun zamandır aramayan üvey

kardeş, abisinin gazeteciliğine güvenen kardeş, abisinin işten ayrılması karşısında hayal kırıklığına düşmeyen kardeş... Adnan bu durumda Doğan'ın sadece başı sıkıştığı için kendisine gelmediğinden kuşkulandırmaya başlar. İşin içinde başka hesapların olabileceği düşünür. Kuşkuları Doğan'ın çok zeki biri olmasından da kaynaklanabileceği gibi geçmişte Doğan'la yaşadığı problemlerden dolayı ve siyasi gruplarının farklı olmasından dolayı Adnan'ın bilinçaltındaki olumsuz Doğan profili de sebep olmuş olabilir.

Adnan, kendi içi konuşması sonucu yine gazeteciliğinin verdiği sezgiyle kardeşi Doğan'ın anlatacaklarının sonunda bir belaya bulaşacağından şüphelenir: “Artık gırtlığına kadar boka battın. Onu dinlemeye başladın ya kendini kurtaramazsın” (K, s. 37). Doğan'ın derin devlet için çalışan çetelere mensup olduğunu bilen Adnan, Doğan'ın başındaki bela her neyse onu da sonuna kadar dibe çekeceğinin farkındadır.

Adnan Doğan'dan şüphelenir: “Üstelik doğru söylediğin bile belli değil. Belki de beni kullanmak istiyorsun.” (K, s. 43). Bu şüphesinde Doğan'ın olayın detaylarında kapalı yönler bırakmasının yanı sıra eskiden bulaştığı pis işlerdir. Bu sebepten ötürü Adnan bunca kirli iş çeviren birinin üvey kardeş olsa da kendisini de kullanacağından şüphelenir. Doğan'ı ilk gençlik yıllarından itibaren sevmemesi de bu güvensizliğin temellerini de oluşturuyor olabilir.

Doğan'ın sevgilisi Demet de Güngör ve Yalvaç'tan şüphelenir. “Ben o polisleri güvenmiyorum... Yalvaç ile Güngör mü?” (K, s. 209). Doğan'ın karanlık işler yaptığından emniyette suç ortaklarının olduğunu bilen Demet, bu ortakların Güngör ve Yalvaç olmasından da şüphelenmiş olabilir; Güngör ve Yalvaç'ın tavırları da bu kuşkuya sebep olacağı gibi Demet, sevgilisinin tehlikede olduğunu bilen bir kadının kazandığı hassasiyetin geliştirdiği kadınca hisleri sayesinde de onların karanlık olabileceğinden şüphelenmiş olabilir.

Adnan, gazeteci Tolga'yla konuştuğunda sorduğu sorular sonucunda Tolga, Adnan'ın gazeteci Arif'in ölümünün kaza olmadığından şüphelendiğini anlar: “Bunun bir kaza olmadığını mı düşünüyorsun? ... Olmayabilir. Arif tehlikeli bir işle uğraşıyordu.” (K, s. 236). Adnan şüphesinde oldukça haklıdır. Arif, Doğan olayını araştırdığında mimlenir. Ayrıca Arif'in çeteci bazı polislerin adını öğrendiği ortaya çıkınca artık Arif'in tehlikede olduğu aşikârdır. Bütün bunlar Arife çarpan cipin kazara değil de kasten çarpmış olacağı ihtimalini ortaya çıkarır ancak bunu kim yapmış olabilir, çeteciler mi yoksa Arif'in adlarını öğrendiği polisler mi?

Müfit'in durumu Adnan'a kuşku verici gelir çünkü Müfit kendi meslektaşısı olan bir polis amirine Yalvaç ve Güngör'ün ölümünden Adnan'ın yönlendirmesinin olduğunu söylemeyerek kendi amirini yanıltır: “Sonra kuşkulanmaya başladım. Müfit bunu niye yapıyordu? Onun dostu değildim, birlikte iş çevirmiyorduk; benim gibi biri için neden bir meslektaşına, belki de amirine eksik bilgi veriyordu?” (K, s. 328). Müfit, Adnan'ı kendi amirine sadece olayı aydınlatan adam yönüyle tanıtır, bu da Adnan'da şüphenin uyanmasına neden olur. Müfit durduk yere neden böyle bir şeyi yapma ihtiyacı duyar? Güngör ve Yalvaç'ın ölümüne aslında Adnan'ın yönlendirmesi sebebiyet vermiştir. Müfit, muhtemelen yönlendirmeye Adnan'ın sebep olduğunu söylemiş olsaydı herkes, Yalvaç ve Güngör'ün bağlantıları üzerinde yoğunlaşacak bu da olayları ister istemez Binbaşı yani Müfit'le ilişkilendirecekti. Adnan ise aralarında dostluk ilişkisi olmayan Müfit'in onun hakkında kendi amirine eksik bilgilendirilmesine anlam veremez ancak kuşkulanmakla yetinir.

Nusret Kıvılcım, istihbaratçı olan Müfit'ten şüphelenir: “Bu Müfit sandığımızdan daha önemli bir adam galiba. Ne yani Binbaşı, Müfit mi, diyorsun, diye sordum.” (K, s. 377). Nusret, Doğan olayıyla ilgili kilit isimlerden birinin Müfit olabileceğinden şüphelenir, çünkü Müfit'in sıradan bir istihbaratçı olmadığını düşünür. Şüphesinde haklıdır; Müfit, her şeyin şeffaf olduğunu ve kendisinin sadece sıradan bir devlet memuru olduğunu göstermeye çalışırken, Nusret'in araştırmaları onun öyle olmadığını ortaya çıkarır. Nusret, Müfit'in evli olup olmadığını veya çocuklarının olup olmadığını bile öğrenemez. Bu belirsizlikler nedeniyle Müfit'ten şüphelenir ve bu şüphe Adnan'a da geçer.

Adnan, gizemli bir şekilde öldürülen yakın dostu Arif'in telesekreterini dinlerken, kendini farklı bir şekilde tanıtan kişinin sesini başta tanımakta zorlansa da, daha sonra bu sesin Doğan'a ait olduğunu anlar. “...ve ben o anda bu sesin kesinlikle Doğan'a ait olduğuna emin oldum. Yani üvey kardeşim yaşıyordu.” (K, s. 432). Doğan'la Arif'in telefonda konuşmuş olmasına başta anlam veremez çünkü telefon konuşmasına kadar Adnan, Doğan'ı ölü olarak biliyordu. Böylece Adnan, Doğan'ın ölmediğini anlar ve bütün cinayetlerin, ortadan kaybolmaların, paraların yani bütün oyunun arkasında Doğan'ın olduğundan şüphelenmeye başlar.

4.1.4. Geçici şüphe

Geçici şüphe, başlarda şüphelenilen durumun sonradan olayın o şüphedeki gibi sonuçlanmadığı durumlar için kullanılan bir kavramdır. Doğan'ın kim tarafından

öldürülmüş olabileceği üzerine teoriler üretilir lakin tüm teorilerin yanlış olduğu ortaya çıkar.

Adnan Doğan'ın ölümünden polislerden şüphelenir: “Ne yani Doğan'ı polisler mi öldürdü?” (K, s. 77). Adnan'ı konuşturanın Ahmet Ümit olduğunu kabul edilirse Adnan'ın aklına bu ihtimalin gelmesini hiç de yadırgamamak gerekir. Ülkedeki birçok faili meçhul cinayetin devlet eliyle işlendiğini düşünen bir yazarın kahramanının polisten kuşkullanması gayet normaldir ayrıca Doğan'ın derin devlet için çalışıyor olması ve başının onlarla derde girmesinden dolayı cinayeti polislerin işlemiş olma ihtimali gayet makul bir şüphedir lakin Doğan'ın ölmediği daha sonra öğrenileceğinden bu şüphenin neticesiz kaldığı görülecektir.

Adnan, kardeşi Doğan'ın ölmüş olabileceğinden şüphelenir: “Yoksa gerçekten de öldürmüşler miydi Doğan'ı? Yanlış ceset...” (K, s. 112). Adnan, Doğan'ın arabasındaki ceset Doğan'a benzemese de yine de onun Doğan olma ihtimali üzerinde düşünür. Doğan'ı kendileri hakkında bilgiler sızmasın diye derin devletin adamları pekâlâ öldürmüş olabilirler.

Adnan Doğan'ın ölümünde Müfit'in parmağının olmasından şüphelenir: “Ya Doğan'ı Müfit'in adamları öldürdüyse?” (K, s. 155). Müfit, bir istihbaratçı olduğundan dolayı Doğan da devletin kirli işlerini yapan biri olduğuna göre, bir zamanlar Doğan ve Doğan gibilerini kullananlardan biri de Müfit olabilir, diye düşünür. Bu kısmen mantıklı bir şüphedir çünkü Doğan'ı yetiştiren kişilerden biri de Müfit'tir. Doğan'a silah kullanma, krizleri yönetme ve çeşitli askeri eğitimleri Müfit verir. Terör olayları zamanında Doğan gibileri sahaya süren kişilerden biridir lakin Doğan kendisini ölmüş gibi gösterdiğinden Doğan'ı öldüren kişi Müfit veya bir başkası değildir. Bu yüzden Adnan bu konuda yanılır.

Adnan, Demet'le konuştuktan sonra Demet'in Doğan'la iş birliği yapmış olmasından şüphelenmesi kendisinden kaynaklanır: “Belki de bu işte Doğan'la birlikte.” (K, s. 222). Kendisi, Doğan'la ilgili her şeyi Demet'e anlatmadığı için Demet'in de sırları olabileceğinden kuşulanır. Demet, Doğan'ı çok sevdiği için Doğan'ın oyununa alet olmuş olabilir.

Adnan, Doğan'ı öldürenlerden bir grubu elemek zorunda kalır: “Doğan'ı öldüren bunlar değil miydi? Nasıl olur da öldürdükleri biri ile irtibata geçmemi isteyebilirlerdi?” (K, s. 246). Doğan'ı öldüren insanlar onlar olsaydı, ölmüş bir adama ulaşmaya çalışmazlardı. Bu sebepten ötürü Adnan, Doğan'ı çetecilerin öldürmüş olma ihtimalinde tereddüde girer. Çeteciler öldürmemişse Doğan'ı eski derinciler mi öldürmüştür?

Adnan, kardeşinin intikamını almak isteyen Selahattin'e gittiğinde şüpheye düşer: “Selahattin'e gitmekle büyük bir hata yapmış sayılmaz mıydım? İster misin Selahattin de işin içinde olsun!” (K, s. 294). Şüphelenmesinin çeşitli nedenleri var: Evvela Selahattin'in de çeteden olmuş olmasından kuşkulandır. Adnan, Doğan'ın bir çetenin üyesi olduğuna dair resmi bir belge olmamasına rağmen bu kuşkuyu taşır. Ayrıca, Doğan'ın neden çok güvenilir olan Selahattin'e gitmek yerine Adnan'a başvurduğunu da merak eder. Normal koşullarda Selahattin, bir aşirete ve paraya sahip biri olarak Doğan'ı rahatlıkla koruyabilir; ancak Adnan'ın bilmediği bir gerçek vardır: Doğan, herkesle bir oyun oynamaktadır.

Müfit ise, Doğan'ı öldüren kişinin, Doğan'ın yakın arkadaşı Rıza Aslan olabileceğinden şüphelenir: “Belki de onu başkaları, mesela ortağı Rıza Aslan öldürmüştür.” (K, s. 321). Rıza hem onun arkadaşı hem de ortağıdır. Müfit'in bu kuşkusu çetenin iç hesaplaşma içinde olduğu varsayımına dayandırılabilir. Doğan gibi usta bir silahşor ve bir o kadar da zeki bir adamı öldürmek ancak yakın olduğu, güvendiği bir kişinin yapabileceği fikrini uyandırır.

Adnan, Müfit ve Nejat arasında bir ilişki olduğundan kuşkulandır: “Yoksa Nejat'ı bana yollayan Müfit miydi?” (K, s. 361). Adnan'ın milliyetçi Milletvekili Nejat'ın kendisine yollayan kişinin Müfit olmasından şüphelenmesinin sebebi Nejat'ın da Müfit gibi Doğan'ın ülkücülerle hiçbir bağının olmadığını söylemiş olmasıdır. Üstelik söylediklerini destekleyecek hiçbir kanıt da sunamaz. Adnan, eski bir solcu olduğundan istihbaratçı olan Müfit ve milliyetçi olan Nejat'a güvenmez. Bu da Adnan'ı şüpheye sevk eder. Bu şüphenin psikolojik temellerine inilecek olunursa bu romana göre bir zamanlar milliyetçilerle derin devletin kirli yapıları dirsek temasına girmiş olması fikri, Adnan'ın bilinçaltına yerleştiği için onda Nejat'ın Müfit'le ilişki içinde olduğunu düşünmesine sebep olur.

Müfit, arabadaki cesetle Doğan'ın annesinin DNA'ları uyuşunca cesedin Doğan'a ait olduğuna inanır ve bütün planların arkasında Doğan'ın olduğu şüphesinden vazgeçer: “BMV'deki adam ile Keriman Hanım'ın mezarındaki cesedin DNA'ları uyuşuyor. Yani Doğan'ın öldüğü resmî olarak tescil ediliyor.” (K, s. 394). Müfit, bu konuda yanıldığını kabul eder. Ancak yazar, kitabın karışıklığını artırmak için şüpheli olayların bir numaralı kilit ismi olan Doğan'ı geçici olarak saf dışı bırakır. Bu şekilde, kurguyu son ana kadar canlı tutar. Doğan'ın yaşadığı konusunda en güçlü görüşlere sahip olan Müfit bile, Doğan'ın ölü olduğu konusunda ikna olur. Yine de süreç, Doğan'ın aslında ölmüş olmadığını gösterecektir.

Adnan, akıl yürütmelerindeki ipuçlarını birleştiren oyunun büyük bir parçasını sağlam bir şekilde tespit ederken şüphelerini ileriye taşıyarak hakikatlerden kısmen sapar: “Binbaşı da, bu olayları tezgâhlayan kişi de Doğan'mış.” (K, s. 432). Olayları kurgulayan kişi Doğan'dır lakin Binbaşı, Doğan olmadığı gibi Binbaşı'nın varlığı da bir hakikattir. Doğan'ın ölmediğini anlayan Adnan artık her şeyin kurgu olduğunu düşünmeye başlar ve Binbaşı'nın da Doğan olduğundan şüphelenir. Bu şüphesinde yanıldığını sonradan fark eder.

4.1.5. Dekoratif şüphe

Kukla romanında dekoratif şüphenin Doğan cinayeti ve diğer sırlı olaylarla hiçbir ilgisi yoktur, sadece hayatın olağan akışında gerekli olan şüpheler şeklinde *Kukla* romanında da baş gösterir.

Başkahraman Adnan'ın kendisiyle ilgili şüphesi kavgadan kaçmak isteyen bir adam neden kendisine bela açacak bir adamla kendisine sorun çıkaracak bir konuyu konuşur; neden evine gidip huzur içinde yaşamaz? “...neden hâlâ burada oturuyordum, neden rakı kolimi alıp evimin yolunu tutmuyordum, neden odamın güvenli sınırları içinde heyecanımı alkolle yatıştırmıyordum.” (K, s. 36). Kendisinin bu şüphesini anlamaya çalışır, bu huzurlu isteğine engel olan şey bir gazeteci olmasıdır. Gazeteciliğin getirdiği ne olursa olsun, giderilmesi gereken ve engellenemeyen merakıdır. Kendisinden duyduğu şüphenin, nedenini anlayamadığı şüphenin aslında basit bir cevabı vardır: Gazetecilik. Her meslek erbabında olduğu gibi alanıyla ilgili bir sorunda istese de istemese de bu sorunla ilgilenmesidir.

Komiserlerden Güngör, kardeşi Doğan'la rastlantı sonucu karşılaştığını söyleyen Adnan'dan kuşkulandır: “Rastlantı mı, diye sordu Güngör. Şaşırmamıştı. İnce dudaklarında sana inanmıyorum diyen pis bir gülümsemeyle beni süzüyordu.” (K, s. 77). İnsanın illegal işlere bulaşan, her türlü kurnazlığı bilen, devletin derin yapılanmasıyla bağlantılı olan zeki bir kardeşle bir markette tesadüfen karşılaşması elbette bir polis için kuşku verici olur. Doğan'ın yıllarca kardeşini arayıp sormadığı da bilindiğine göre tam başı belada iken kardeşiyle bir marketin kafeteryasında tesadüfen karşılaşması akla pek yatkın değildir.

Adnan şüphe içinde şüphe yaşar: “Görüşmemizde Doğan'ın gizli bilgileri bana anlatmadıklarını nereden bilsinler? Ve eğer Doğan'ın bunu yaptığını düşünüyorlarsa, onun başına gelenlerin benim de başıma gelmesi an meselesidir.” (K, s. 78). Adnan'ın polislerin kendisinden şüphelendiğinden kuşkulanasına şüphenin şüphesi olarak adlandırabiliriz.

Adnan'ı bu yönde bir kuşkuya sevk eden durum ölmeden bir gün önce kardeşi Doğan'la görüşmüş olduğunu söylemiş olmasıdır. Adnan her ne kadar Doğan'ın kendisine bir şeyler anlatmadığını söylemiş olsa da devletle ilgili kirli bilgilere sahip Doğan'ın hiçbir şey anlatmadığına inanmak polislerin birden kabul edeceği bir durum olamaz. Birçok sırrı bilen bir adam yıllardır sormadığı gazeteci kardeşini aniden ziyaret eder ve bunu ölüme yaklaşacağı sırada yapar. Eğer bilgi vermeyecekse neden kardeşine gitmiştir. Adnan bunları düşünürken polisin kendisinden kuşkulandığından kuşkulanır.

Adnan birinin kendi arabasına girdiğinden şüphelenir: “Ne anlama gelecek biri arabama girmiş.” (K, s. 105). Arabasındaki bir kartın yer değiştirmesi, arabanın mandalının açık olması birinin arabaya girmiş olma ihtimalini arttırır. Doğan gibi yeraltı dünyasına bulaşmış bir kardeşe sahip olma, bu kardeşin en son ziyaret ettiği kişinin Adnan olması; haliyle biri bilgi var mı, diye Adnan'ın arabasını aramış olabilir. Adnan'ın arabasına düşkün olması ve mandalı açık bırakma ihtimalinin olmaması Adnan'ı, arabaya birinin girdiği konusunda kesin bir kuşkuya sürükler.

Adnan, Müfit'in kendisiyle açık bir şekilde konuşmasından şüphelenir: “Adamın bu kadar açık konuşmasını, içtenliğine mi, yoksa gizleyeceği daha fazla bilgi olduğuna mı yormalıydım?” (K, s. 150). Çalıştığı birimin açıkça istihbarat olduğunu söylemiş ve detaylı bilgiler vermiş olan Müfit'in samimiyeti kuşku vericidir. Adnan bir istihbaratçı olan Müfit'in bu kadar samimi olmasından şüphelenir çünkü gerçek bilgileri sunan bir istihbaratçının bu bilgilerin ötesinde sakladığı daha önemli bilgileri olabilir. Şayet Adnan'dan istihbaratçı olduğunu çeşitli birimlerde çalıştığını gizlemiş olsaydı, Adnan onun istihbaratçı olduğunu sonradan öğrenmiş olsaydı hiçbir şekilde ona bilgi vermeye yanaşmazdı. Birinin istihbaratçı olduğunu öğrenmek bir gazeteci için basit bir iştir ama Müfit'in sakladığı gerçekleri öğrenmekse çok zordur.

Adnan'ın iş arkadaşı Arif, Adnan'ın Doğan'la görüştüğünü duyunca Adnan'ın kendisinden bilgi sakladığını düşünür: “Sen de bizden bilgi kaçırıyorsun.” (K, s. 151). Adnan bulaşmak istemediği bir işten dolayı Doğan'la buluştuğunu saklamışken Arif, Doğan'ın Adnan'a bilgi verdiğini ve Adnan'ın da bu bilgileri gizlemek istediğini zanneder.

Müfit, Adnan'ın bir şeyler gizlediğinden kuşkulanır: “Senin bu işlere bulaşmadığına eminim, ama bizden bir şeyler gizliyorsun.” (K, s. 153). Adnan, Doğan'la buluştuğu için Doğan'ın Adnan'a yaptığı bütün illegal işler hakkında bilgi verdiğini zanneder. Oysa Doğan öyle planlar yapmıştır ki Adnan farkında olmadan Adnan'ı kullanır. Herkesin Adnan'ın gizlediğini düşündüğü bilgiler Adnan'a daha sonra ulaşacaktır.

Adnan'ın anlattıklarından Müfit şüphelenince Adnan da Müfit'in gizlediği şeylerden nasıl da bu kadar emin olduğundan kuşkulananmaya başlar: “Belki de sadece beni izlemekle yetinmemişler telefonlarımı da dinlemişlerdir.” (K, s. 169). Doğan, onunla konuştuğunda yanlarında kimse yoktur. Adnan'ın mantık yürütmesi sonucu bir kuşku belirir: Telefonların dinleniyor olma olasılığı. Şayet telefonları dinleniyorsa Müfit, Adnan'ın gizlediklerinin bir kısmına sahip olmuştur. Bu durumda Adnan basit bilgileri inkâr edince Müfit'in Adnan'ın bu bilgileri bile inkâr ettiğine göre sakladığı başka şeylerin olabileceğinden şüphelenmiş olmasından Adnan şüphelenir.

Adnan, kendisine gelen mektupta bomba olma kuşkusuna kapılır: “Ya bu bir bombalı bir mektupsa?” (K, s. 181). Adnan, Doğan'dan sonra her şeyden şüphelenmeye başlar hatta bu şüphesi bir paranoyaya dönüşür. O kadar ki kendisini öldürmek isteyenlerin seçeceği o kadar basit yöntemler varken bombalı mektup ihtimalini düşünür.

Adnan, Yalvaç'ı kastederek söylediği bu sözlerde Yalvaç'tan şüphelendiğini belirtir: “Bakışlarındaki o karanlık gölge olmasa daha çok güvenecektim bu adama.” (K, s. 190). Adnan, Yalvaç bir polis olarak saklaması gerektiği bilgileri söylemediği için onun güvenilir olmadığından kuşulanır. Öte yandan Yalvaç'ın bir polis olması hesabıyla eski solcu olan Adnan gençliğinde polisle yaşadığı sorunlardan dolayı onlara bir türlü güvenememe duygusundan dolayı Yalvaç'ı temiz çalışan bir polis olarak göremez. Bu da Adnan'ın Yalvaç'tan bilgi saklamasına sebep olur.

Yalvaç ve Güngör, Adnan'ın söylediklerinin tamamının gazetede yazılandan ibaret olduğunu söylemesi üzerine Adnan'dan kuşkulanırlar: “Kuşkulu bir ifadeyle beni sözdüler. Açıkça sana inanmıyoruz, diyorlardır. Haklılardı da.” (K, s. 190). Bu şüphelerinin sebebi Adnan'ın daha önce kendilerinden bilgi saklamış olmasıdır. Sakladığı bu bilgiyi istihbaratçı olan Müfit'e söylemişti, bu yüzden Adnan'ın tekrar kendilerinden önemli bilgileri sakladığını düşünürler. Bir polis içgüdüğü veya Adnan'ın tavırlarından mıdır kuşkularında haklılar; Adnan onlardan bilgi saklar.

Adnan eline geçirdiği delilleri emniyete teslim etmek ister ancak emniyetekilere de güvenmez: “Emniyet ise bir gayya kuyusu gibiydi. Kime, ne kadar güvenebileceğim konusunda en küçük bir fikrim yoktu.” (K, s. 275). Sebebiyse basit çünkü Güngör ve Yalvaç, Doğan'ın işlediği bütün suçları birlikte işlemelerine rağmen hâlâ emniyette komiser rütbesinde görev yapar ve devletle bağıını koparmazlar. Ayrıca Doğan'ın dosyasını araştırarak kadar da cüretkârlar. Bu da Doğan'ın davasını kendilerine verilmesi konusunda emniyette ne kadar derin bağlantılarının olduğunu gösterir. Bütün bunlar göz önüne

getirildiğinde Adnan'ın emniyete güvenmeyişi gayet rahat bir şekilde açıklanabilir. Bunlar sadece kirli olduğunu bildiği kişiler ya Adnan'ın emniyette bilmediği başka kirli kişiler varsa sorusunu akla getirir.

Adnan, kendisini arayıp teslimat isteyen kişilerin teslimat dedikleri şeyin televizyon içinde çıkan silah ve belgeler olduğundan şüphelenir: “Bu adamların teslimat dedikleri televizyonun içinden çıkanlar olmasın.” (K, s. 276). Şüphesi gayet mantıklıdır çünkü Doğan öldürülmüştür. Silahlar, suç işleyenlerin sahte pasaportları, onlarla ilgili bütün bilgiler, bu insanların hayatlarını kaydıracak derecede önemlidir. Bu sebepten dolayı onlar için önemli olan silahlar ve evraklar olabilir yalnız eksik olan bir şey var: O da Adnan'ın henüz haberdar olmadığı paralardır.

Müfit, evden birinin başka bir belge almış olma ihtimalini değerlendirirken Adnan'ın ağzını yoklar: “İçerden başka belge, silah alınmış mıydı, onu anlamak istiyordu herhalde.” (K, s. 328). Eğer eve daha önce biri girmiş veya Adnan tek başına girmişse biri önemli bir belgeyi gizliyor olabilir. Müfit'in asıl korktuğu şey bilinmeyen ama sık sık söz edilen Binbaşı'nın kendisi olduğunu kanıtlayacak bir belgenin elde edilmiş olmasıdır. Aslında Doğan onun Binbaşı olduğunu bilir ancak onun gerçek kimliğini bilmez, buna rağmen Müfit yine de bir belgenin bir şekilde Doğan'ın eline geçmiş olmasından ve daha sonra açığı çıkmasından kuşkuluyor olabilir.

Adnan, Müfit'in konuşmalarından sonra Müfit'in kim olduğuyla yakından ilgilenmeye başlar: “Gerçekte bu adam kimdi, Emniyet'te görevi neydi? Bunları öğrenmekte yarar vardı.” (K, s. 329). Adnan'ı kuşkulandıran durumlardan biri de Müfit bu olayda istediği zaman istediği yerde olabilir; istediği şekilde hareket edebilir, olayın seyrine istediği gibi yön verebilir. Peki, bunları yapan birinin konumu veya bağlantıları nedir? Her şeyden önemlisi olayın sonlarına yaklaştıkça Binbaşı denilen bilinmeyen şahısla ilgili ipuçları verilmesi gerektiğinden Adnan'ın Müfit'le ilgili bazı tereddütleri belirtmesi gerekir.

Adnan kendi ve arkadaşlarının can güvenliğinden şüphe eder: “Ama bu oyunun senaryosunu yazarlar, ya bizim için trajik bir son kaleme almışlarsa?” (K, s. 364). Bazı olayların durgunlaşmasına rağmen oyunu oynayanların kendisini öldürebileceklerinden kuşulanmaya başlar. Bu kuşkusunda haksız da sayılmaz. İçlerinden biri dostu olmakla beraber bu gizemli olayla ilgisi olan birçok adam öldürülür. Bu sebepten dolayı kendi canı da tehlikede olabilir.

Şüpheler asıl olayla alakalı değildir, asıl olayı ya detaylandırır ya da hayatın diğer gündelik yaşamındaki şüpheleri temsil ederek romanı gündelik yaşantıya yaklaştırır.

4.2. Kar Kokusu

Kar Kokusu adlı romanda anlatıcıya göre öteki, baskıcı devlet yapılarıdır; ayrıca ‘devrimcileri’ sindirmeye çalışan güvenlik güçleri de yazarın ötekileridir. Kahraman ötekisi olarak Viktor, yeni iş ortağı Nikolay’dan hoşlanmaz çünkü Nikolay ön plana çıkmaya çalışan biridir. Leonid, kızının hamile kaldığı adamdan hoşlanmaz çünkü adam evlidir. Bu da Leonid için kabul edilir bir durum değildir. Leonid ve Türk kolektifinin birçok üyesi kendilerinden sorumlu Asaf’ı sevmezler. Onu samimi bulmazlar, yeterince dürüst bulmazlar. Doğru bildiğini söylemez, haksızlığa uğrayan kendisinin sorumlu olduğu biri olsa bile onu savunmaz.

Şüphe, Mehmet adında komün üyesinin öldürülmesiyle başlar. Mehmet’i kimin neden öldürdüğü üzerinde durulur. Mehmet’ten sonra Kerem’in ölümü üzerine teoriler kurulur. Kerem intihar mı etmiştir, yoksa Mehmet’i öldüren kişi Kerem’i susturmak mı istemiştir? Şüphe, Kerem’in Mehmet’in ajan olduğunu anlaması, onu öldürmesi ve en son intihar ettiğinin anlaşılmasıyla son bulur. Geçici şüphe olarak kolektifteki bazı üyeler Mehmet’in ölümünden Türkiye’de askeri darbe yapmış yöneticilerin parmağının olduğundan şüphelenir. Hikmet’se cinayeti işleyenlerin diğer kolektifteki yabancılar olduğunu düşünür. Cemil’se Mehmet’in faşist dediği milliyetçilerin öldürdüğünden kuşkulandır. Viktor, Durmuş’un garip tavırlarından dolayı Durmuş’un katili olabileceğini düşünür. KGB ajanları Asaf’tan da şüphelenir çünkü cinayet saatinde onun nerede olduğunu bilen bir tanık yoktur. Tabii ki kolektifte yasak aşkını gizlemek isteyen Cemil’in davranışlarından dolayı en çok şüpheyi Cemil çeker. Türk istihbaratının kendi iç hesaplaşmasının olduğundan kuşkulandır. Nikolay Türk istihbaratının onları atlatmaya çalıştığından şüphelenir. Asaf’ın can güvenliğinin tehlikede olduğunu düşünmesi dekoratif şüpheyi örnek gösterilebilir.

4.2.1. Öteki

Kar Kokusu’nda öteki anlatıcıya göre kendisini daha çok “faşist devlet” şeklinde gösterir. Bu durum gerek devrimcilerin kaçtığı ülkelerinden gerekse eğitim almaya gittiği ülkede boy gösterir. İnsanların her şeyini kontrol etmeye çalışan devlet baskıcı ve faşist olarak görülür.

Anlatıcı, roman kahramanlarından KGB ajanı Viktor'un dilinden devrin siyasal yönetimini kendi bakış açısıyla verir: "...Türkiye'de askeri bir yönetim var. Devrimciler bu diktatörlüğe karşı dövüşüyorlar." (K K, s. 4). Ahmet Ümit'in de bir zamanlar TKP tarafından Rusya'ya gönderildiği bilinir. Buradaki hayatının etkilerinin bu kitaba etki ettiği şüphesizdir, oradaki yaşantılarının önemli bir rolü olduğu muhtemeldir. Komünistlere göre öteki olan o dönemin mevcut iktidarındır. Dönemin iktidarı darbeye başa gelmiş ordudur. "Yönetimin zulmüne, baskısına" göğüs geren kişilerse devrimcilerdir. Hükümet baskısını o kadar artırmıştır ki özgürlük isteyen devrimcileri dağıtabilmek için işlerine muhbirler yerleştirip devrimcilerin tamamını saf dışı etmeye çalışır. Viktor'un ağzından, anlatıcı darbeye gelmiş Türk hükümetini eleştirir ve onları her zaman kirli hesaplar peşinde olan bir yönetim olarak görür.

Komünistlerin gizli çalışmasına karşı olan üyelerden Şerif, bu durumda yeterince şeffaf olunamadığını düşünür lakin Nejat karanlık bir örgüt görünümüne kendilerinin getirilmek istendiklerini söyler: "Gizli olmayı biz seçmedik ki, ... Burjuvazi yaşam hakkı tanımadı ki bize." (K K, s. 77). Nejat, burjuvazinin onları dışlayıp baskı altında tutmasının sonucunda kendilerinin gizli kalmaya mecbur bırakıldığını düşünür. Egemen olan karşı güç bir guruba baskı uyguladığında bu baskı neticesinde baskılanan gurup kendisine aykırı olan bir yolu benimsemek zorunda kalabilir. Egemen ötekinin baskıları, baskılanan ötekiyi kendi söylemleriyle çelişmesine sebep olabilir.

4.2.2. Kahramanın ötekisi

Kar Kokusu adlı eserde Viktor, Leonid, Mehmet, Cemil'in sevmediği kişi ve durumlar ele alınır. Bununla birlikte kahramanların iktidarı ele geçiren komünist yönetimin bazı davranışlara karşı olumsuz tutumlarına yer verilmiştir.

Viktor, kendisine yardımcı olarak verilen kişiden hiç hoşlanmaz: "...Bu yeniyetmeyi niye vermişlerdi ki yanına." (K K, s. 1). Yardımcısının acemi olmasına rağmen olayları kendi kontrolünde tutmaya çalışması onun moralini bozar. Belki de eski ortağına çok alışmış olması, yeni geleni hor görmesine sebep olur. Yeni gelenin tamamen tecrübesiz olmasını belki de kendisine hakaret olarak görür. Yılların istihbaratçısı olan Viktor sanki kendi işinde iyi değilmiş gibi kendi kalitesinde olmayan işten anlamayan birini ona vermişlerdir.

Viktor'un partneri Nikolay'dan hoşlanmamasının bir başka nedeni de Nikolay'ın ön plana çıkmaya çalışmasıdır: "...Bu oğlanın işi çözmekten çok, kişiliğini ispat etme

derdinde olduğunu biliyordu.” (K K, s. 5). Viktor'a göre Nikolay, kendisini bütün amirlerine göstermeye çalışıyordu. Viktor daha tecrübeli olmasına karşın Nikolay olaylara müdahale ederek Viktor'un idaresini kırarak kendisini ön plana çıkarmaya çalışır. Bu da tecrübeli bir istihbaratçıyı kendi amirleri gözünde Viktor'u olayları idare edemeyen bir konuma düşürecektir. En azından Viktor böyle düşünür. İlerlemek için veya ön plana çıkmak için partnerini zor duruma düşürmeye çalışan bir ortağa Viktor ısınmaz.

Mehmet, Brezilyalılar hakkında kendi kendine söylenir: “Brezilyalılar, diye söylendi. Bu adamlar eğlenceden başka bir şey bilmez mi?” (K K, s. 9). Mehmet aslında burada aynı inançtan olsalar da farklı ırklardan oldukları için tarzları değişik olan insanları aşağılamak adına bu sözleri söylemez. Birey, farklı olanın kendilerinden farklı bir yaşam tarzını görür ve bunu anlamaya çalışır. Her toplumun kendine göre bir eğlence tarzı vardır lakin birçok toplum bunu farklı zaman aralıklarında yapar, bazılarıysa bunu neredeyse günün her anında yaparlar. Brezilyalılar da sık eğlenen türden bir toplumdur. Bu durum da Türkiye'de yetişmiş olan Mehmet'e çok garip gelir.

Türk kolektifinden sorumlu Leonid bir gün kolektifi evinde ağırlar, “Değil, demişti kısaca Leonid. Evlilik konusundan hoşlanmadığı belliydi.” (K K, s. 12). Kızı hakkında konuşmayı seven bir babadır. Onun hakkında konuştuğunda mutluluğunu gizleyemez. Bunun üzerine evli olup olmadığı sorulduğundaysa bu konu hakkında konuşmaktan hoşlanmaz. Bu da farklı kültürlerden olsa da bir babanın birçok kültürde ortak olan özelliğini gösterir: Kızlarını kıskanmak. Bir gün evlenip gideceklerini çok iyi bilmelerine rağmen bunun mümkün olduğunca geç olmasını hayal eder. Leonid de tamamının erkeklerden oluşan bir grubun kızının evli olup olmadığıyla ilgili sorularını hoş karşılamaz.

Moskova'da Türk kolektifine sızan istihbaratçı Mehmet ölürken garip duygulara kapılır: “...Ölmek... Türkiye'den binlerce kilometre ötede, karlar altındaki bu ülkede...” (K K, s. 13). Artık ölüp gittikten sonra neresi olursa olsun fark etmez, diye düşünülebilir. Mehmet için yine de aidiyet duygusu bu düşüncüyü bastırır. Ülkesinden uzakta ölmek, neresi olursa olsun kötüdür. Anavatanından binlerce kilometre uzaklarda ölmek, hiç bilmediği bir memlekette kimsesiz bir çocuk olmak gibi gelir ona. Öldükten sonra aslında pek de önemli olmayan cesedinin orada kimsesiz kalma korkusu, sahipsiz olma duygusu onu incitir. Ölüme her yerde yalnız gidilir ancak cesedinin yabancıların elinde olması yalnızlığını bir kat daha artırır.

Görüşlerinden dolayı başta kendisine yakınlık duyduğu bir adamın evli ve kızının sevgilisi olduğunu duyan Leonid adamdan tiksindir: “...adama karşı duyguları anında

değişmiş, evli bir çapkının ağına düşmekle suçlamıştı kızını.” (K K, s. 15). Kızının sevgilisi evlidir ve yaşına bakmadan kızları çeşitli entrikalarla tuzağına düşüren bir zampara olarak onu görür. Bir babanın bakmaya doyamadığı kızının kendi yaşına uygun birini değil de yaşlı ve evli birini bulması, bu durum söz konusu babayı çok üzeceğinden baba nefretini kendi kızına yöneltmediğinden bu olayın diğer aktöründe suçu bulur.

Yeni yetişen komünist nesil komünizme sonuna kadar bağlıdır, inanır lakin partiye inanmaz: “...Pek çok Sovyet genci gibi o da eski kuşaklara güvenmiyor, her alanda daha çok özgürlük istiyordu.” (K K, s. 16). Bu ifadeler aslında Komünist Parti'nin eleştirisidir; gençler, eski parti üyelerini yozlaşmış ve çıkarıcı görürler ve onların samimiyetlerine inanmazlar. Eski tutucu komünizmi de yersiz görürler. Kendi davalarını korumak için baskı yolunun kullanılmasına karşı çıkarlar. Baskı yerine insanların komünizme inanmalarını sağlamak gerektiğine inanırlar. Bu yüzden de baskının bir çözüm olduğuna inanmayıp özgürlük isterler. Yeni nesil partiyle fikir yönünden çatıştığı için parti üyesi olmaktan kaçınır.

Leonid, Asaf'tan pek hoşlanmaz oysa kolektifte en çok sevdiği grup Türk kolektifidir. “Ona bir türlü ısınamamıştı. Açık biri değildi, en içten gülümseyişinden bile bir sahtelik sızıyordu.” (K K, s. 24). Leonid samimi bir insan olduğu için Asaf'ın açık sözlü olmamasından hazzetmez. Leonid'e göre Asaf sürekli içinde bir şeyler kuran içten pazarlıklı biridir. Leonid, dürüsttür ve Komünist Partiye rağmen kendi fikirlerini savunacak cesareti olan bir adam olduğu için kafasında sinsiliklerin dolaştığını düşündüğü birine güvenmez.

Leonid sevmediği Asaf'ın şahsında komünistler arasındaki sadece yöneticiye bağlı kalma düşüncesini hoş karşılamadığını belirtir: “...Asaf gibi yöneticiler, tartışmak yerine emre uymayı yücelterek, kötü bir geleneği sürdürmek istiyorlardı.” (K K, s. 25). Tek bir şefe bağlı kalmak, hiç muhalefet etmemek, körü körüne inanmak demektir bu. Bu görüş de komünizmin karşı olduğu bir durumdur. Yöneticinin uygulamalarını olduğu gibi kabul etmek hiç düşünmemek demektir. Bu da eleştirisizliği beraberinde getirir. Eleştiri olmadan yanlışlıklar görülemez. Yanlışların görülmemesi yozlaşmanın gelmesi demektir. Üst astının her zaman kendisine itaat ederek işlerin ilerlemesini istiyorken ast da üste karşı gelmeyerek ilerlemenin yolunu arar böylece konumunu sağlamlaştırmak ister. Bu da hangi sistem olursa olsun onun çökeceğinin işaretidir.

Leonid, Asaf'ın bir KGB üyesi tarafından azarlanmasına mutlu olur: “Viktor'un uygun bir dille Asaf'ı paylamasını içten içe sevinerek izlemişti.” (K K, s. 30). Ötekinin bir

başkası tarafından ezilmesine sevinmek... Şayet kişi ötekiye zarar verecek konumda değilken öteki üçüncü bir güç tarafından zarara uğratılırsa bu kişiyi mutlu eder. Düşmanın zarar görmesi, onun yıpranması demektir. Leonid konum itibarıyla ders vermek dışında Asaf üstünde herhangi bir yetkiye sahip değildir. Bu yüzden Asaf'ın sevmediği yönlerini belirtme veya ona kızma hakkına sahip değildir. Bu yüzden bir KGB üyesi Asaf'ı azarladığında kendisinin yapamadığını bir başkası yaptığı için mutlu olur.

Cinayetlerle ilgili en çok şüphe duyulan roman kahramanı Cemil, faşist dediği milliyetçilerin: "CIA ve MİT'in hesabına çalıştığını iddia eder." (K K, s. 53). Cemil'in onlardan şüphelenmesinin asıl sebebi onlardan nefret etmesidir. Onları MİT'in, CIA'nin uşağı olarak görür. Her şeyi ülkelerini menfaati için yaptığını söyleyen bir gurubu ülkelerinin zararına çalışan bir örgütle ilişkilendirmek büyük bir hakarettir.

Roman kahramanlarından Şerif yaşadığı sıkıntılardan dolayı güvenlik güçlerine güvenemez: "Ama ben kendi canımı artık başkalarına emanet etmek istemiyorum." (K K, s. 56). Buradaki başkalarından kasıt Sovyetlerdeki güvenlik birimleridir. Normalde onları da kendi davalarının yoldaşları olarak görürler. Aslında öteki değil kendilerinin bir parçasıdır. Gerçek olan bir durum vardır ki o da öteki olarak görünen dış dünyayı mikro öteki olarak görünceye kadar karşı taraf ötekileştirilebilir. Şerif de Sovyet yoldaşlarının vazifelerini iyi yapamadıklarını düşünür. Bir arkadaşları öldürülür ve onlar buna mani olamaz. Bu kendilerinin de hayatlarının tehlikede olduğunu gösterir. İş kendi canına veya arkadaşlarının güvenliğine gelince yoldaş olarak gördüğü farklı ülkenin vatandaşları da öteki olabilir. İnsanın doğasının her şeyi en ince yapısına kadar ayırıştırıcı özelliği burada da ortaya çıkar. Kendi vücut bütünlüğüne varıncaya kadar herkes öteki olur.

Kolektif üyelerinden Nejat, Mehmet'in ölümünden sonra kendilerinden rapor istenmesine içerlemiştir: "...Nejat'ın kendine yediremediği Sovyetler Birliği'nde sorgulanmaktı." (K K, s. 59). Romantik bir tutkuyla bağlı oldukları Sovyetlerin kendilerini sorgulayacak olması, arkadaşları tarafından ihanete uğramış olmak gibidir. Buraya Marksizm'i öğrenmeye gelirler ve bir arkadaşları öldürülür. Üstelik kendi arkadaşlarının katil zanlısı olarak sorgulanma düşüncesi onların misyonlarını tam yapamamış olma duygusunu onda uyandırır. Sovyetlerde yani kendi fikirlerinin ana yurdunda davalarına ihanet etmiş, güvenilmez kişilermiş gibi sorgulanmaya içerler.

Leonid, Nikolay'ın soruları üzerine onun mesleğinden kaynaklanan hastalığını fark eder: "Ancak öldüklerinde gerçek huzuru duyabilecek zavallılar." (K K, s. 63). Daha önce de KGB ile çalıştığı için onların her şeyden yerli yersiz kuşkulandığının farkındadır. Bu

hastalığın da hiçbir zaman geçmediğini bilir. Leonid, onun tepkilerinden hoşlanmamakla beraber ondan hoşlanmamaktan öte ona acır. Her şeyden kuşkulunmak hayattan tat alınmasını engelleyen ve insanın ruhsal yapısını yıpratın bir zararlıdır.

Türk kolektifinden Durmuş'un Rusya'da mutfığa bakan kadınlardan Olga'yla gizli bir ilişkisi vardır: "Yoldaşların çoğu farkındaydı bu ilişkinin, kimse yüzüne karşı bir şey söylememiştir ama onu kınadıkları belliydi." (K K, s. 67). Bunu herkesten gizlemeye çalışır lakin kolektifteki birçok devrimci bu durumdan haberdardır ve onu kınar. Bir adamın bir kadına âşık olmasında bir sakınca yoktur, eğer hem adam hem de kadın evli değilse. Durmuş da Olga da evlidirler, arkadaşlarının tepkisi de bunadır. Evli iki kişinin eşlerine sadakatsizlik yaparak birlikte olmalarını kendi dava arkadaşlarına yakıştıramazlar. Bununla birlikte hepsi kendi ülkelerini bırakarak Rusya'ya Marksizm'i öğrenmeye gelmişlerdir. Bu tür davranışlar onları amaçlarından saptırabilir.

Türk kolektifindekiler, Kerem adındaki arkadaşlarına karşı mesafeli davranmayı tercih ederler çünkü Kerem'in psikolojik sorunları vardır: "Manyak, diye mırıldandı Nejat... Artık dayanamıyorum bu herife." (K K, s. 78). Kerem olaylara ya çok kayıtsız kalır ya da aşırı tepki verir. Arkadaşlarıyla da iletişim kurmak istemez. Herkesin çabalarına rağmen onlardan uzak kalmayı tercih eder. İnsanlarla iletişime geçtiğindeyse nezaket kurallarının hiçbirine de uymaz. Bu yüzden komündekiler onu ciddiye almaz ve onu bir ruh hastası olarak görüp ondan uzak durmayı tercih ederler.

Viktor, değişim ve değişimi hızlı bir şekilde gerçekleştirmeye çalışanları eleştirir: "...eski uygulamaları eleştirenler, eskiden bu ülkeyi yönetenlerden başkaları değildi." (K K, s. 141). Öncelikle herkes değişim, diyerek aslında değişimle neyi kastettiğini bilmeden değişim ister. Viktor, bu değişimin büyük bir hızla olmasına bir anlam veremez. Bu değişimin kendileri için daha kötü bir sonuç doğuracağını düşünür. Son olarak da değişim gerekli diyerek geçmişini acımasızca eleştirenler, aslında geçmişte de bugün de ülkeyi yöneten kadrodur. Onun öfkelenildiği onların kendi hatalarını kabul etmeyerek suçlu bir başkasıymış gibi davranmalarındır. Bir özeleştirici yapacak onura dahi sahip olmayan bir kadronun yapacağı değişim de halkı kandırmaktan öteye geçemeyecektir. Viktor toplumsal çözülmenin, yabancılaşmanın, yozlaşmanın tek sebebi olarak eski idarecileri görür.

Cemil, Yemenlilerin tavırlarından hiç hoşlanmaz; onları pinti insanlar olarak görür: "Aman eksik olsun onların devletleri de, sosyalizmleri de!" (K K, s. 182). Ülkelerinde sosyalist idareleri olmasına karşın Yemenlilerin ülkelerini sevmez. Kendileri gibi komünist olmalarına rağmen üstelik ülkelerinde devrim yapıp bir sosyalist sistem tesis etmiş

olmalarına rağmen Yemenlileri de hiç sevmez. Bunun sebebi onların sadece cimri olmaları değildir elbette ancak onlarla olan husumetini de açıkça söylemez.

Cemil'den Mehmet ve Kerem'in katili olma hesabıyla şüphelenilir: “Türkiye'de cuntanın polisinden kaç, kurtul, hayallerindeki ülkede kendi yoldaşların seni tutuklasınlar!” (K K, s. 210). Cemil onca yıl Türkiye'de polislere yakalanmaz. Her zaman başarıyla onları atlatır. Çok güvendiği, uğruna her türlü tehlikeyi göze aldığı sosyalizmin ana vatanında tutuklanmak ona acı verir. Düşmanlarından görmediği muameleyi, inançları bir dostlarından görmek ona ağır gelir; üstelik arkadaşlarının katil zanlısı olarak bilinmek ve kendi davasına ihanet eden bir istihbaratçı olarak görülmek onu üzer. Onu üzen inandığı davanın neferlerinin kendisine yaptığı muameledir.

Ned adındaki eski İngiliz istihbaratçısı istihbaratçılardan nefret eder: “Bütün istihbaratçılar ikiyüzlüdür...” (K K, s. 237). Onların ülke çıkarı için çalışan insanlar gibi görünen ancak denetimlerinin az olmasından dolayı aslında onların ülkeleri için mücadele eden değil de öyle olduğuna inandırılmış kişiler olduğunu düşünür. Onlar kendilerine uydurulan yalanları uygular, sonra bu yalanlara kendileri de inanan insanlardır. Denetimleri az olduğu için kendi yetki alanlarını genişletirler ve kendi egoları doğrultusunda devletlerini yönetmek dâhil birçok alanda etki göstermeye çalışırlar. Üstelik bunun ülke çıkarı için faydalı olduğuna kendileri de inanırlar. Milletlerini, demokrasilerini veya sosyalizmlerini koruduklarını söyleyerek üstüne üstlük buna da inanarak yaparlar. Egolarının yöneltmelerini unutmış olurlar. Ned'in istihbaratçılardan nefret etmesinin bir diğer sebebi de eski arkadaşlarının kirli bir oyununa kurban giderek istihbarat örgütünden uzaklaştırılmış olmasıdır. Canla başla inanarak çalıştığı bir kurumda, üstelik birlikte çalıştığı insanlar tarafından kirli bir şekilde uzaklaştırılması herkeste olduğu gibi onda da o meslekte çalışan insanlardan nefret etmesine neden olur.

Şahısların şahıslara, durumlara ve eylemlere karşı olan durumlarının öteki görülmesinin yanında bu eserde önemli olan eski bir komünist yazarın, belki hâlâ da öyledir, hayalini süsleyen ülkede- Rusya- bile bazı durumların yolunda gitmediğiyle ilgili eleştirilere yer vermesidir. Rusya'da özgürlük, eşitlik adına devrim yapılmıştır lakin istihbarat her şeyi denetlemek ister; bununla birlikte komünist parti üyeleri kendi çıkarlarını düşünür. İçeriden birinin bunu eleştirmesi kayda değer öneme sahiptir.

4.2.3. Şüphe

Kar Kokusu romanında şüphe kavramı Mehmet'in öldürülmesiyle başlar; Mehmet'i kimin öldürdüğü araştırılırken katilin içlerine sızan bir faşist mi olduğu üzerinde durulur. Bununla birlikte Kerem adlı üyeleri de intihar eder, bunun da intihar olup olmadığı bir muammadır. Roman temel olarak bu iki şüphe üzerinde ilerler.

Öldürülen Mehmet'in asıl köstebek olma ihtimali ilk kez ortaya atılır: "...Mehmet... Midem çok kötü, tuvalete gitmem gerek..." (K K, s. 135). Türk istihbaratçılar mesajlaşmayı oyuncakçının da bulunduğu bir tuvalette yapar. Mehmet de karnının ağrımamasını bahane ederek tuvalete gider, bu da MİT'le iletişime geçen kişinin Mehmet olabileceği ihtimalini ortaya koyar.

Kerem intihar mektubunda Mehmet'i öldürdüğünü itiraf eder: "...Mehmet'i ben öldürdüm. Çünkü o bir polisti." (K K, s. 151). Kerem'in böyle düşünmesinin sebebi onunla geçmişte birlikte çalışmış olmasıdır. Türkiye'den beri onu tanıyan iki kişiden biri de Kerem'dir. Kerem onun için yasadışı yayınları toplamıştır. Kendisi yakalanır, işkence görür ama Mehmet'e ise hiçbir şey olmaz. Tutuklandıktan sonra eşinden ayrılır, çocuğu ölür ve bunun sorumlusu olarak da Mehmet'i görür. Kerem, onun buraya da sızarak bütün arkadaşlarını ihbar edeceğini düşündüğü için buna müsaade etmek istemez.

Yemekhanenin aşçısı Mehmet'in öldürüldüğü gece Kerem'le dışarıda çarpıştığını söyler. Oysa Kerem raporunda o gün hiç dışarı çıkmadığını yazmıştır: "Hatırlasana, Kerem cinayet gecesi dışarı hiç çıkmadığını söylemişti." (K K, s. 257). Şayet o gece dışarıdaki dördüncü kişi Kerem'se ve bunu raporunda belirtmemişse intihar mektubunda dediği gibi Mehmet'i kendisi öldürmüştür. Aşçı aynı zamanda Kerem'le çarpıştığında jambonların elinden düşüp etrafa dağıldığını söyler. Olay yerini inceleyen ekip de olay yerinde bir jambon bulur. Bu sebepten dolayı Kerem'in katil olma ihtimali artar.

Roman kahramanlarından Şerif, elindeki resimlere bakar ve Mehmet'in daha önce bir görevliymiş gibi konuştuğu adamı teşhis eder. "Mehmet'in tiyatrodaki konuştuğu adam buydu." (K K, s. 272). Mehmet, o adamı tiyatro görevlisi olarak Şerif'e tanıtır. Oysa söz konusu kişi Türk istihbaratının Rusya sorumlusu olan Yıldırım'dır. Eğer olaylar sıralamaya konulacak olursa Mehmet bir istihbarat elemanını neden tiyatro görevlisi olarak tanıtsın? Bu da gösteriyor ki Mehmet adamı tanıyor ve bu bilgiyi gizlemek istiyor. Bu da Mehmet'in bir istihbaratçı olduğunun göstergesi olur. Şayet bu durum böyleyse katil Kerem'den başkası değildir.

Kurgunun sonunda anlaşılır ki Mehmet'in istihbaratçı olduğunu anlayan ve psikolojik sorunları olan Kerem'in onu öldürmesiyle olaylar başlar. Kerem, bu durumu açıklayan bir mektup bırakarak intihar eder. Olaya KGB ajanları karışır. Mehmet'in gerçekten bir ajan mı olduğu yoksa Kerem ve Mehmet'in içlerine sızan bir ajan olan Cemil tarafından mı öldürüldüğü şüpheleri üzerinde durulur. Olay komünün hocalarından Leonid'in müdahalesi ve üyelerden Şerif'in dikkati sayesinde çözülür.

4.2.4. Geçici şüphe

Kar Kokusu romanında geçici şüphe Mehmet'in ölümünden Türkiye'de askeri darbe yapmış yöneticilerin parmağının olduğu şüphesi üzerine kurulur. Hikmet'se cinayeti işleyenlerin diğer kolektifteki yabancılar olduğunu düşünür. Cemil, faşist dediği milliyetçilerin Mehmet'i öldürdüğünden kuşkulandır. Viktor, garip tavırlarından dolayı Durmuş'un Mehmet'in katili olabileceğini düşünür. KGB ajanları Asaf'tan da şüphelenir çünkü cinayet saatinde onun nerede olduğunu bilen bir tanık yoktur. Cemil'se en fazla dikkat çeken kişidir. Kerem intihar etmeden önce Cemil'le konuşur, Cemil kolektifte yaşadığı aşkı gizli tutmaya çalıştığından yanlış anlaşılır ve dikkatleri üzerine çeker.

Leonid, Mehmet'in ölümünün bir komplo olmayabileceğini söylediğinde Asaf buna öfkelenir: "Eğer bir yoldaşımız öldürülmüşse bunun altında mutlaka cuntanın parmağı vardır." (K K, s. 22). Asaf kendi arkadaşlarının ancak Sovyetler gibi bir ülkede askeri darbeye Türkiye'deki yönetimi ele geçirmişler tarafından öldürülmüş olabileceğini düşünür. Kendi ülkeleri Türkiye'de büyük bir baskı gördükleri için ve bu baskıyı kırmak için Rusya'ya eğitime gelmiş bir topluluk oldukları için cunta tarafından rahat bırakılmak istenmediklerini düşünür. Onların yetişmiş kadrolarına zarar vermek için içlerine yerleştirilmiş bir ajanın kendi yoldaşlarını öldürdüklerini düşünür. Şayet ölen yoldaşları hükümetin oyunun çakmışsa hükümetin ajanı risk alarak Mehmet'i ortadan kaldırmış olabilir.

Viktor, Nikola'ya Türk cinayetinin arkasında onların beklediği köstebeğin olduğunu düşünür: "Bak adamımız harekete geçti." (K K, s. 27). KGB ajanları gece Türk istihbaratından birilerini beklerler. İçlerine sızdığını düşündükleri istihbaratçı gelmeyince Mehmet cinayetini onun işlediğini düşünürler. Muhtemelen köstebek fark edildiğini anlamış, bunun için de Mehmet'i öldürmüş, diye düşünürler.

Mehmet'in öldürüldüğünü duyan Türk kolektifinden Hikmet, bu işi yabancılardan bekler: "Yabancılardan biri olmalı..." (K K, s. 52). Aslında bu durum cinayete ilk katil

adayını bulmak için refleksif bir harekettir. Ortada bir cinayet var fakat bir katil yoktur. Hikmet, böyle bir ihanetin kendi kolektifinden gelebileceğine inanmak istemez. Yabancıardan birinin de Mehmet'i öldürmesi için bir sebep yoktur. Nasıl ki kendilerinin diğer kolektiflerden birileriyle husumetleri yoksa başkalarının da onlarla bir sorunu yoktur lakin katilin kendi yoldaşları arasından birinin olması da onların kolay kabul edebileceği bir durum değildir

Cemil, Mehmet'in Türk milliyetçileri tarafından öldürülmüş olabileceğini düşünür: “Belki de... Onu faşistler öldürdü.” (K K, s. 52). Devrimcilerin Rusya'da olduğunu bilen istihbarat gurupları, bu bilgiyi milliyetçilere sızdırmışlarsa onlar da bunu fırsat bilerek kolektifin bulunduğu yerleşkeye girerek Mehmet'i öldürmüş olabilirler. Cemil'in bunu düşünmesinin sebebi o dönemde komünistlerin en büyük düşmanlarının milliyetçiler olmasıdır. Milliyetçilerin Cemil ve arkadaşlarını sevmediği gibi haliyle onlar da milliyetçileri sevmezler. Buradaki şüphede ötekinin rolü ağır basar zira insan bir kötülüğün yaparı belli değilse ilk olarak şüpheleneceği kişi kendisinin ötekisidir.

Viktor, Türk kolektifinden Durmuş'a baktığında onu stresli görür ve onun Mehmet'in katili olabileceğinden kuşulanır: “Niye bu kadar gergin?” (K K, s. 61). Oysa Durmuş tanımadığı adamlar tarafından sorguya çekilmek üzere olduğu için gergindir. Ne sebeple onu orada tutarlar? Viktor'unsu şüphelenmek için onun gergin davranışının yanı sıra onun yerleşkeye neden gizli girdiğini anlama çabası vardır. Şayet kolektiften biriye neden yerleşkeye gizli girip çıkıyordur? Eğer kolektiften biri değilse kesin katildir, diye düşünür Viktor. Durmuş'sa Moskova'ya gidiş için izin almadan gizlice gider ve yerleşkeye de girmek için yine gizliliği tercih eder. Talihsizliği ise Mehmet'in Durmuş'un bu eylemi sırasında öldürülmüş olmasıdır. Bu da ister istemez onu zanlılar arasına koyar. Kendisinin de Mehmet'in ölümünden haberi olmadığı için Durmuş, Viktor'un gözüne batacak eylemleri farkında olmadan yapar. Durduk yere Viktor'un kendisinden şüphelenmesine sebep olur.

Şerif, Mehmet cinayetinin kendilerinin üstüne kalabileceğinden korkar: “Ya işin içinde SBKP'den⁵ birileri de varsa?” (K K, s. 76). Mehmet cinayetinde Sovyetlerdeki bazı kişilerini etkisi olabileceğinden kuşulanır. Bazı gurupların birbirinin ayağını kaydırmak için onların sorumluluğundaki alanlarda bu tür icraatlarda bulunarak onların parti içindeki konumlarını düşürmek istemesi olabilir. Bu suçta da bir sorumlu buldukları an kendi

⁵ Sovyetler Birliği Komünist Partisi

açılarından hiçbir sorun kalmayacaktır ya da Türk kolektifini beğenmeyen bir grup SBKP üyesi de bu faaliyeti gerçekleştirmiş olabilir.

Sorgudan önce kendi aralarında konuşan ve sorguyu yürütecek olan ekip, Asaf'tan da şüphelenir: “Sizi odanızda gören oldu mu ?” (K K, s. 113). Şüphelerindeki sebep herkesin cinayet saatinde nerede olduğunu yazan bir raporu vardır. Buna karşın Asaf böyle bir rapor bırakma ihtiyacı hissetmez. Nikolay ve Viktor için de bu, onun gizleyeceği bir şeyi olduğu izlenimi verir. Üstelik Asaf odasında tek başına kalan biridir. Yani o saatte nerede olduğuna şahitlik edecek bir tanığı yoktur. Tanıksızlık onu şüpheliler listesinde sağlam bir yere koyar. Mehmet onun bulunduğu binaya yakın bir yerde öldürüldüğü için Viktor ve Nikolay ondan şüphelenir.

Rus KGB⁶ ajanları Cemil'den şüphelenir: “Şu Cemil'den bahsetsene biraz... Nasıl biri?” (K K, s. 145). Cemil, defalarca gözaltına alınmış lakin hiç tutuklanmamış biridir. Bu da onun istihbarat birimlerinin bir adamı olabileceğini gösterir ayrıca Mehmet'i kolektiften önce Türkiye'den tanıyan iki kişiden biridir. Gece boyunca tez yazdığını iddia eder ancak arkadaşlarından biri onu ziyaret için odasına girer fakat onu göremez. Kendisinin cinayet saatinde binada olduğunu kanıtlayacak hiç kimse yoktur ayrıca Kerem sorguya Cemil'den önce girmeyi talep edince Cemil şüpheliler listesinde yerini alır. Kerem, Cemil'den önce sorguya giremez; daha sonra ölü olarak bulunur. Bu şüpheli ölümden de yine Cemil'den şüphelenilir.

Leonid, Viktor'un açıklamalarından sonra Viktor'un Kerem'in intihar etmemiş olabileceğini ima ettiğini anlar: “Yani bu da mı bir cinayet?” (K K, s. 153). Şayet köstebek Kerem'in kendisini açığa çıkaracak bilgileri bildiğini fark etmişse Kerem'i, bunları kimseye anlatmadan önce onu öldürmüş olabilir. Daha sonra da onun ağzından daktiloyla bir mektup bırakmış olabilir. Ayrıca Kerem'in sağ eli kesiktir yani bu işi bir solak yapabilir, eğer Kerem solak değilse bu işi köstebek yapmış demektir.

Viktor Kerem'in intihar ettiğini düşünmüyor, onun öldürüldüğünü düşünüyor çünkü Kerem Mehmet'in öldürülmesinden sonra Nikolay ve Viktor'un sorgusuna Cemil'den önce girmek ister: “...henüz umudunu yitirmemiş bir insanın intihar etmesi anlamsız.” (K K, s. 162). Viktor, Türk istihbaratının onların içinde olduğunu düşünür ve bütün yoldaşlarının öldürüleceğine inanır. Bu bilgileri KGB ile paylaşmak isteyen biri hâlâ mücadele etmek istediğini göstermiş olur, böyle biri neden intihar etmiş olsun? Ayrıca Kerem çok hasta

⁶ Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnost (Devlet Güvenlik Komitesi)

biriydi. Yüksek ateşi olan, halsizlikten yatan biri nasıl olur da bir cinayet işleyebilir. Şayet durum böyleyse Kerem intihar etmemiş, cinayete kurban gitmiş demektir.

Leonid KGB ajanlarının başkahraman Cemil’le ilgili kirli bir iş peşinde olduğunu anlar: “Yine entrika peşinde bunlar...” (K K, s. 166). Nikolay ve Viktor, Cemil’in gizli polis olup olmadığını anlamak ve gizli bir plan yapmak için düşünürler. Şifreli mesajı almaya Cemil giderse onun gizli polis olduğu hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde ortaya çıkar. Cemil mesajı almaya gitmezse Cemil’in gizli polis olmama ihtimali kuvvet kazanır. Leonid için mesele kapanmış olur ancak Nikolay ve Viktor içinse asıl mesele Cemil’in şifreli mesajı almamasıyla başlayacaktır. İkisi Cemil’in gizli bir polis olduğuna kendilerince ikna olmuşlardır. Onlara göre eğer Cemil gizli mesajı almaya gitmezse Cemil’in suçsuzluğu ortadan kalkmaz, böyle bir durumda onun gizli polis olduğunu farklı yollarla öğrenmeye çalışacaklardır. Bunu yapacaklarını Leonid’e söylerler lakin hangi yönteme müracaat edeceklerini söylemezler.

Leonid de kısa bir an için Cemil’in katil olabileceğini düşünür, ya gerçekten öyleyse? “...Ya Viktor’un söylediği gibi Cemil gerçekten katilse?” (K K, s. 239). Cemil çok zeki biridir. Leonid onun derslerdeki durumunu düşündüğünde yüzündeki o garip ifadeler aklına gelir. Cemil’in ‘Hiçbir şey bilmiyorsunuz.’ tavırları ya da bir tartışma olduğunda ve tartışma saçma olduğunda onun kendinden emin sırtışı veya gözlerindeki zekâ parıltısı... Bunlar Leonid’in zihnini bulandırır ama Leonid gibi vicdanıyla hareket eden biri bu izlenimlerin bir insanı suçlamaya yetmeyeceğini bilir.

4.2.5. Dekoratif şüphe

Kar Kokusu romanında dekoratif şüphe Nikolay, Türk istihbaratının büyük bir planın olduğundan şüphelenir. Asaf Mehmet’in ölümünde aslında hedefte kendisinin olabileceğini düşünür. Leonid, Asaf’ın samimi olup olmadığından kuşkulandır. Yıldırım, Türk istihbaratı içinde bir hesaplaşmadan dolayı kendisinin hedefte olabileceğini düşünür.

Viktor ve Nikolay, Türkiye’den Rusya’ya gönderilen komünist öğrenciler arasına sızmış bir ajanı beklerken yardımcısına göre daha genç ve daha toy olan Nikolay Türk istihbaratının hedefi saptırma peşinde olabileceğini düşünür: “Belki de komünist partisi değil de daha büyük bir balık vardır işin içinde.” (K K, s. 4). Türk istihbaratı onları atlatmak için belki de hedefte komünist partinin olduğunu göstermeye çalışır. Asıl ve büyük hedeflerini böylelikle gizlemiş olabilirler. Nikolay genç olduğu için çok hevesli ve istihbaratçı olduğu için de şüphe içinde şüphe kurmacasında bulunur.

Asaf birinin Mehmet'i niçin öldürebileceğini düşündüğünde, hedefte kendisinin olduğu zannına kapılır: “...Belki de hedef kendisiydi. Belki de Mehmet durumu fark etmiş, onu uyarmaya gelirken...” (K K, s. 22). Mehmet, Asaf'ın kaldığı daireye yakın öldürülür. Bu da gösteriyor ki Mehmet, Asaf'ı görmeye gelmiştir. Eğer hedefte Asaf varsa ve Mehmet bunu fark ettiyse Asaf'ı uyarmak için geldiyse katil, Mehmet'i öldürerek planın açığa çıkmasını engellemeye çalışmış olabilir. Katil, Mehmet'i kolektifin bulunduğu yerleşkede pervasızca ldrebilmişse bir başkasını da basit bir şekilde öldürebilirdi.

Asaf ne yapacağından emin olamadığını Leonid'e söyleyince Leonid Asaf'a kuşkuyla yaklaşır: “... İten miydi, yoksa kafasında başka bir plan mı vardı.” (K K, s. 26). Gerçekten Asaf, ne yapacağını bilemediğinden mi yoksa Leonid'in kuşkularından çekindiği için mi kararsız görünür? Bu şüphesinde Asaf'ın ketum olmasının yanı sıra yöneticilerle arasının iyi olması isteği etkilidir.

Nejat, dışarıda iki yabancının kendi binalarının önünde durduğunu görünce onlardan kuşkulanmaya başlar: “... Ortalıkta karanlık bir şeylerin döndüğüne kesinlikle emin olmuştu artık.” (K K, s. 48). Parti sekreterinin onların tamirci olduğunu söylemesi gibi basit bir yalan onu kuşkularında daha emin bir hale getirir çünkü gece vaktidir ve o saatte tamircilerin onların binasına tamir için gelmiş olması epeyce kuşkulu bir durumdur. Üstelik kolektif gecenin bir yarısı toplantıya çağrılınca herkes bunu garipser.

Sovyetlerdeki Türk İstihbarat Sorumlusu Yıldırım, istihbarat içinde hesaplaşmaların olduğundan kuşkulanır: “...hedef TKP'liler değil de kendisi ise, Allah yardımcısı olsun.” (K K, s. 199). Askerler Yıldırım gibi sivilleri teşkilatta pek istemiyordur, üstelik kendisi gibi sivil istihbaratçılar da ikiye bölünmüş vaziyettedir. Bu durum onun işini zorlaştırır. şayet gözcü dedikleri istihbaratıya dönük planlar TKP'yi bitirmeye yönelikse sorun olmaz ancak askerler bu konuda onu bitirmeye niyetlenmişse işte bu durumda işi çok zor demektir. Askerlerin onu bitirmek için düğmeye basıp basmadıklarından emin değildir. Gerçi istihbaratta kendisini seven Memduh Paşa gibi çok kişi vardır ancak onlara da sonuna kadar güvenemez. Üstelik Memduh Paşa da bir askerdir. Asker olması hesabıyla üstten emir aldığında, ülke güvenliği söz konusu olduğunda bu işe olur verir mi vermez mi? Bütün bu belirsizlikler Yıldırım'ın zihnini kurcalar.

Cemil'i tuzağa düşürmek için onun parti yetkilileri ile görüşmeye gönderileceği söylenir. Cemil bu durumdan kuşkulanır. Parti yetkilileri onunla neden görüşmek istesin ki? Kerem ve Mehmet'i Türkiye'den tanıyan tek kişi kendisidir: “Bu sır Mehmet ile Kerem'in ölümleriyle ilgili olmalı...” (K K, s. 202). Bunun altında cinayetlere dair

kuşku vardı. Başta sorgulanmamasının sebebi bu tanışıklığın ortaya çıkmaması olabilir. Her ne kadar polisler katillerin kim olduğunu söylemişse de onların böyle bilmesini istediği için de söylemiş olabilirler. Herkes katilin Kerem olduğuna inanacak ve en sonunda Kerem'in intihar ettiğini düşünecektir. Böylece eğer gerçek katil başkasıysa kendini güvende hissedip yanlış bir adım atacak diye düşünmüş olabilirler. En sonunda da Cemil'den kuşkullanmış olabilirler ya da Cemil'in dâhi aklına gelmeyen başka bir oyun da oynanmış olunabilir.

Cemil'in istihbarat şefi olan Yıldırım'la buluşmamasını Cemil'in buluşmayı engellemesi olarak algılanır. Viktor'a göre Cemil köstebektir ve Yıldırım'la buluşma noktasına geldiklerinde Cemil için tehlikeli olduğunu anlar ve buluşmanın gerçekleşmemesi için Yıldırım'a işaret verir: “Adam yaklaşıyordu, seninle konuşmaması için uyardın onu.” (K K, s. 210). Yıldırım da bunun üzerine vazgeçer diye düşünür Viktor. Cemil'in gayriihtiyari Yıldırım'a gülümsemesini de Cemil'in Yıldırım'ı tanıdığına yorar. Cemil, parti yetkilisiyle buluşacağına inandırılarak görevlendirilir, Yıldırım'ı da tanımadığı için onu görevlilerden biri zannetmiş ve bu yüzden ona gülümsemiştir. Viktor'sa bunu onu tanıdığına yorar ve Cemil'in onunla görüşmeyi reddettiğini düşünür. Viktor için bu da Cemil'i köstebek yapmaya yeterli bir sebeptir.

Cemil, Türkiye'de polisle olan mücadelelerini anlattığında polisin kendi gruplarına sızıp arkadaşlarını tutuklamalarından bahseder. Başlarda Kerem'den şüphelenir: “Kerem polisle iş birliği yapıyor olabilir miydi?” (K K, s. 219). Çünkü polis Kerem'in evinde karargâh kurduğu halde Kerem'in onları atlatmış olması onlara imkânsız gibi gelir. İşini profesyonelce yapan cuntanın polisi nasıl olur da Kerem'in ellerinden kayıp gitmesine müsaade edebilir. Polisin onların gruplarında yaptığı tutuklamalarda da sadece Kerem'in ağında başarı elde etmesi Cemil'in Kerem'den bir müddet şüphelenmesine neden olur.

Cemil'in kendilerinden habersiz sorgulandığını bilmeyen arkadaşları, Cemil'i merak ederler: “Ya merak edecek bir şey varsa?” (K K, s. 248). Bu yüzden parti sekreterleri Hikmet'ten sürekli onu sorarlar. Cemil'i merak etmeleri de gayet normaldir. Cemil'in bir görüşmeye gittiği kendilerine söylenir. Görüşmenin mahiyeti gizli olduğu için yeteri kadar bilgilendirilmezler. Görüşmenin bitmiş olduğunu tahmin ederler, buna rağmen arkadaşları gelmez. Üstelik iki arkadaşlarının da bilinmez bir şekilde ölüme kurban gittikleri de hesap edilirse Cemil için kaygılanmaları da normal olur.

4.3. Bab-ı Esrar

Bab-ı Esrar'da anlatıcı ötekisi olarak her türlü hileye başvurarak, haksız olarak parayı elde etmeye çalışan iş insanları görülür. Şems'i öldüren grup yine anlatıcının ötekisidir. Tasavvuf hamurunu anlamayan "tutucular" ve her şeyi maddi anlamda anlamaya çalışanlar anlatıcının ötekileridir. Kahraman ötekisi olarak da Kimya, Ziya'dan hoşlanmaz ve başlarda Şems de onun ötekisidir. Kendisi İngiltere'de pozitif bir eğitim alarak büyümüştür. Bir mistiği de bu bakış açısıyla değerlendirdiğinde ona karşı ön yargılı olması normal olarak değerlendirilebilir. Kimya, babasına karşı da kendisini küçük yaşta bıraktığı için soğuk hislere sahiptir.

Şüphe, baba tarafından Türk olan Kimya'nın İngiltere'den Türkiye'ye bir yangını araştırmaya gelmesiyle başlar. Yangının kazara mı gerçekten mi çıktığı bilinmez. Kimya, Ziya ve adamlarından şüphelenir. Ziya, sigortadan para almak için yangını tertiplemiş olabilirdi. Geçici şüphe olarak Kimya ortada hiç suçu yokken Mennan adındaki sigortanın Türkiye acentesi sorumlusundan da başta şüphelenir. Sonradan da bu şüphesinde haksız olduğunu anlar. Konya'dayken gördüğü rüyalar aracılığıyla Mevlana ve Şems dostluğu ve Şems'in cinayeti şüpheleri üzerinde düşünür. Dekoratif şüpheyse Kimya, annesinin kendisini terk eden Konyalı kocasını unutamadığını sezinlenir. Kimya Konya'ya geliş amacından dolayı da şüpheyne düşer. Otel yangınına araştırırken kendisini terk eden Konyalı babasını da sürekli düşünür.

4.3.1. Öteki

Bab-ı Esrar romanında anlatıcı, ötekiye para için her türlü hileye başvuran iş adamları ve onlara yardım eden çalışanları, bununla birlikte Şems-i Tebrizi ve Mevlana gibi gönül erlerini "anlamayan" onlara şüpheyne yaklaşan yobaz ve sekülerlerin bakış açıları üzerinden vermiştir.

Anlatıcı, dünyanın birçok yerinde benimsenmiş olan ünlü mutasavvıf Şems-i Tebrizi'yi öldüren şahısları -yedi kişiyi- birçok açıdan kötü gösterir: "Yedi kişi girmişti bahçeye... Yedi öfkeli yürek, nefretin ele geçirdiği yedi akıl, yedi keskin bıçak yedi lanetli adam bahçenin sessizliğini yedi parçaya bölerek yürüdü kurbanlarının bulunduğu tahta kapıya..." (B E, s. 13). Bu ötekileştirmeyi yaparken yedi şahsın özelliklerini derece derece kötüler en sonunda da bu kişileri lanetli olmakla niteler. Şahıslar direkt anlatıcı tarafından ötekileştirilir, araya aracı girmez.

Anlatıcı, “Yalanla, sahtekârlıkla, bencillikle cilalanmış ilişkiler, nefsimizin iştahını kabartacak renkli oyuncaklar” (B E, s. 109). Gibi ithamlar kullanarak gündelik yaşantının insanın özünü kirlettiğini, sahte ilişkilerin insanları nasıl kötülüğe sevk ettiğini söyleyerek bu tür ilişkileri ve davranışları dilde olumsuz anlamlar çağrıştıran sözcükleri kullanarak ötekileştirir. Hayatın insan ruhunu kirleten ve insanı saflığından uzaklaştıran, kişiyi kandıran, nefsin hoşuna giden her fiili ve nesneleri hayattaki renkli oyuncaklara benzeterek ötekileştirir. Bu tür oyuncaklarla temiz özümüzden ayrılıp günlük yaşamla uğraşan insanlar olarak görülürüz oysa hayatın kölesi olmaktan öteye gidemeyiz.

Romanda polis karakteri olan Zeynep Komiser, Ziya'nın gayriahlâkî işlerini söyleyerek onun temiz biri olmadığını söyler. Kendi soydaşlarını ve dindaşlarını para için kullanan ve onların mallarını kendi çıkarları için kullanıp ve batıran biri elbette hoş görülecek biri değildir: “...kendilerinin de Müslüman olduğunu söyleyerek Almanya'daki inançlı Türk vatandaşlarından toplanan on milyon Euro'yu batırmış. Yani Ziya Kuyumcuzade denen şahıs süttan çıkmış ak kaşık değil. Ve kişisel fikrimi soruyorsanız, evet muhtemelen Yakut Otel yangınına çıkartan da o.” (B E, s. 328). İnsanları sadece dolandırmayıp onların iyi niyetlerini ve dini inançlarını para için kullanmaktan çekinmeyen biri gerek anlatıcının gerekse okuyucunun nezdinde savunulacak tarafı olmayan rezil bir kişidir. Böyle bir insan para için kendisine ait bir mülkü sabote edebilir. Zeynep Komiser, Ziya'yı eleştirir.

Ziya en başından beri sevilmeyen bir adamdır. Ziya'nın babası Ziya hakkında, “Ziya benim oğlum olmasına rağmen artık benim ailemden değildir. Allah, insanları onun şerrinden korusun.” (B E, s. 347). İfadelerini kullanır. Gerek otel yangınında, şüpheliler arasında olması gerekse insanlara kötülük yapabilecek birisi olması hesabıyla Ziya'nın kötü özellikleri verilir ve onunla ilgili şüpheler sıralanır. Şimdiyse onu babası dâhi dışlar kötü mizaçlı biri olarak görür. Bir baba bile artık oğlunun şerli biri olduğunu düşünürse kim o evladın iyi kalpli biri olduğuna inanır? Yazar Ziya'yı babasının gözünden lanetli biri olarak tanıtarak Ziya'yı kara kalpliler listesine alır. İzzet Efendi gibi temiz, dürüst birinin sevdiğinin güzel, sevmediğininse kötü kalpli biri olarak görülmesi gayet normaldir.

4.3.2. Kahramanın ötekisi

Bab-ı Esrar romanında kahramanın ötekisi kavramı Kimya'nın (Karen) görüşleri etrafında toplanmıştır. Kimya'nın çağımızda, Ziya Bey gibi para için her şeyi yapan

insanlara karşı nefreti ve geçmişte ise Şems gibi mistik kişilere karşı ön yargıları, onunla ilgili görüşleri çerçevesinde şekil almıştır.

Romanın başkahramanı Kimya (Karen) Hanım, İngiltere'den Türkiye'ye geldiğinde içinde bir sıkıntıyla gelir çünkü Türkiye'ye iş için gelir lakin hiç hatırlamak istemediği geçmişiyle de yüzleşeceğini çok iyi bilir: "...bu bile gidermiyordu içimdeki huzursuzluğu. Çok iyi biliyordum ki, indiğim yerde de bırakmayacaktı bu karamsarlık yakamı. Keşke bu işi hiç kabul etmeseydim." (B E, s. 15). Bu sebepten dolayı Türkiye'ye gelişinde kendisinin bile anlam veremediği oysa temelinde geçmişinin yattığı bir karamsarlık kaplar Kimya Hanım'ı. Bu karamsarlık Kimya'nın ön yargılı oluşundan kaynaklanır çünkü o romanın ilerleyen bölümlerinde bir sorun yaşayacak fakat bunu uçağın inişine yakın hissetmesinin herhangi bir imkânı yoktur. Kahramanın kendi ön yargısının soyut ötekileştirilmesi romanın girişinden itibaren başlar. Bu kısımda yazar herhangi bir müdahalede bulunmaz.

Karen (Kimya) babasını unutmak ister: "Üstelik unutmayı çok istememe rağmen... Çünkü babam hiçbir açıklama yapmadan, hem de başka bir erkekle çıkıp gitmişti yaşamımızdan... Hayır, onu hatırlamak istemiyordum." (B E, s. 16). Babasıyla ilgili küçükken hatırladığı olumsuz tek bir olay olmamasına rağmen Kimya itiraf etmese de babasını seviyor olmasına rağmen onu hafızasından silmek ister çünkü babası kendi inancında özgür olmak için Kimya daha çocuk yaştaiken hiçbir açıklama yapmadan onu terk eder. Bu sebepten dolayı babasına karşı bir kin besler. Bir erkekle yolculuğu-eşcinsellikle bir ilişkisi yoktur- tamamen mistik bir yolcudur

Anlatıcı, erkeklerin bakışlarıyla kadınları rahatsız etmesini, Başkahraman Karen'in izleniminden verir: "İçeri girdiğimizde, ilgiyle süzmeye başladılar beni. İster Londra'da olsun ister dünyanın başka bir yerinde her zaman nefret etmişimdir ısrarlı, aç erkek bakışlarından." (B E, s. 39). Karen iç monolog yöntemiyle erkeklerin ısrarcı bakışlarından rahatsız olduğunu belirtir. Dünyanın "her yerinde" erkekler tarafından uygulanan bu sosyal baskıdan rahatsızlığını dile getirir. Kadınların bu bakışlardan rahatsız olup olmadıkları tartışılabilir ama anlatıcıya göre kadınlar bu durumdan rahatsızdırlar.

Kimya'nın annesi din olgusundan uzak bir yaşam tarzını benimsemiş bir insan olarak Tanrı'nın varlığını sorgulayan biri, şayet bir Tanrı varsa neden bunca olumsuzluğa rıza gösteriyor, diyerek Tanrı veya inanç kavramını kendi dünya görüşü ekseninde ötekileştirir: "Ama anlamadığım şey, o yüce Tanrı, neden bu kadar duyarsız? Neden savaşa, açlığa, hastalığa çare bulmuyor? Neden bu kadar acıya, vahşete göz yumuyor?" (B. E., s. 61). O, şayet varsa bir Tanrı neden bunca acı var, diyerek eleştirdiği inanç sistemini kendi

hümanist değerleriyle algılayıp bu şekilde ifade eder. Tamamen insanı düşünen ve ona merhamet eden hümanist görüşü ve buna destek olan akılcı yaklaşımıyla Tanrı'nın varlığını, varsa rıza gösterdiği bunca zulmü eleştirerek “sessiz kalan Tanrı'yı” eleştirir.

Kimya, Ziya ve Mennan'a karşı ön yargı içerisindedir: “Odama girmişler, çıplak yatarken belki beni izlemişlerdi. Kan, beynime sıçradı. Alçaklar diye söylendim, namussuz alçaklar.” (B E, s. 83). Kimya kendisine oyun oynadıklarından şüphelendiği Ziya ve Mennan'ın ona ilaç içirdiklerinden şüphelenmesinin üzerine bir de gece yattığında onu çıplak izlediklerinden şüphelenip ikisini bu çirkin hareketi işlediklerinden 'alçak, namussuz' kavramlarıyla nitelendirir. İnsanların mahremiyetini hiçe sayarak gayriahlâkî tutumlarda bulunan insanları nefret sözcükleriyle okuyucunun düşünce yapısında ötekileştirir.

Ziya, babasının bir Mevlevi dervişi olması hesabıyla paraya hiç önem vermemiş olmasını yadırgar:

“Onun çırakları bile bugün şehrin en zengin insanları oldular, ama o kırk yıl önce nasılsa şimdi de öyle... Dedem, annemin babasıdır. Babam tarafı hep çulsuz olmuş. Osman dedem olmasaydı biz de yoksulluk içinde yüzüyor olurduk Allah rahmet eylesin, çok akıllı bir adamdı Osman Dedem.” (B E, s. 89).

İnsanları sadece geçim derdiyle değil de ruhunu arındırarak da güzel bir hayat yaşamasını anlayamamış biri olarak bu yaşam tarzını sevmediğini, dışladığını çok da hoş olmayan çulsuz sözcüğüyle şüpheyi yer vermeyecek şekilde anlatır.

Kimya, Ziya'nın adamı Serhad'dan hiç hazzetmez: “... Ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, griye çalan mavi gözlerinde umursamaz, neredeyse küstah bir ifadeyle, geldik işte, sor ne soracaksan der gibi dikiliyordu karşımda...” (B E, s. 94). Oteli sabote eden Serhad'ı -bu kısımda bu bilgi henüz yok- Kimya tasvir ederken her davranışında olumsuz sözcükler kullanarak aslında bu kişinin bir suçlu olduğunu peşinen söyler. Umursamaz, küstah tavırlar ‘sor ne soracaksan sor’ der gibilerinden diyerek Serhad'ı bir suçlu profiline sokarak okuyucuların gözünde bir ötekileştirme gerçekleştirir.

Bazen Kimya'nın rüyalarına bazen de anlaşılmasız trans hallerinde gelerek roman kahramanı olan Şems (Tebrizî), yangının neden çıktığını araştıran Kimya'nın yangının nedeninin hakikat olduğunu sanması üzerine bir derviş gibi cevap vererek onun hakikat değil parayla ilgili olduğunu söyler: “Parayla ilgili. Sen, iblislerin cirit attığı o yangın yerinde hakikati aramıyorsun, parayı arıyorsun. Hakikat paradan daha değerlidir.” (B E, s. 129). Hakikati üstte tutarak aslında paranın hiç de önemli olmadığını söyler. Paranın

akıbetinin neticeleneceği yeri 'iblislerin cirit attığı' yer olarak nitelendiren Şems aslında Karen'in peşinde olduğu davanın parasının ne kadar kirli ve şeytani olduğunu söyleyerek bu parayı ve soruşturmayı ötekileştirir. Oysa mana âlemindeki hakikatin ne kadar daha önemli olduğunu vurgulayarak bu hakikati benimser.

Roman kahramanlarından ve aracı sigorta acentesi temsilcisi olan Mennan Serhad'ı sevmediği için onu ve Ziya'nın diğer adamı olan Cavit'i ötekileştirir: "...bu Serhat tam bir pisliktir. Yanındaki kel Cavit de öyle." (B. E., s. 144). Onlar için pislik ifadesini kullanır. Bunun sebebiyse Serhad'ın serseri tavırlarının yanı sıra bir zamanlar Mennan'ın kızını istemiş olmasıdır. Mennan ve Kimya'nın Serhad hakkındaki olumsuz tasvirleri Yakut Otel yangınında onun ve Cavit'in suçlu olduğunun ipuçları verildiği gibi okuyucunun gözünde bu iki tip iğrençleştirilir.

Kimya, otel odalarının insanda uyandırdığı hissi 'ıssızlık, keder' gibi ifadelerle ötekileştirir: "Ne kadar gösterişli, ne kadar iyi döşenmiş olsa da bütün otel odalarının ortak yazgısıdır bu ıssızlık, bu insanın içine işleyen keder." (B E, s. 148). Filmlerde veya romanlarda, intihar eden insanların seçtiği yerlerin otel odaları olmaları Kimya'nın değindiği ıssızlık ve keder hislerinin insanda bıraktığı olumsuzluğun intiharı kolaylaştırabileceğinden kaynaklanıyor olabilir.

Kimya'nın annesi şehirleşmeden dolayı eski güzellikleri ve dünyanın diğer güzelliklerinin yok edilmesinden yakındığı için kahraman kendi bakış açısıyla bu durumu eleştirir: "Her şeyi öldürüyorlar diye mırıldandı umutsuzca, eskinin bütün güzelliklerini öldürüyorlar." (B E, s. 151). Belki de bu, sadece kahramanın ötekisi olarak algılanmamalıdır. Sevilen bir sokağın yıkılması ve yeni binaların yapılıp yolların açılması veya doğal bir güzelliğin tahrip edilmesi muhtemelen birçok insanın nefretini kazanır.

Şems o dönemde kendisi ve Celaleddin-i Rumi'ye karşı olanları eleştirerek onları dışlar: "Ama anlamadılar, çünkü onların din diye bildikleri küfürdü. İbadet diye bildikleri günah. İnsan eti yiyorlardı, insan kanı içiyorlardı, üstelik bunu Allah adına yapıyorlardı." (B E, s. 159). Onların ibadetlerinden dinlerine kadar her şeylerinin yanlış olduğunu söyler. İbadetlerinin günah, dinlerinin de küfür olduğunu söyleyerek kendisini sevmeyen bu insanlara 'insan eti' yiyen benzetmesi yaparak onları karalar. Bu kısımda yer verilmemiş olsa da baskın din görüşü-tasavvuf tartışmasında tasavvufa karşı olan baskın din görüşündeki insanlar ötekileştirilir.

İleride Şems'i öldürecek olan Alaeddin'le Şems'in ve Rumi'nin yolunu devam ettirecek olan Bahaeddin karşı iki zıt özellikleriyle dışlanıp benimsenir: "Alaeddin ateşe,

Bahaeddin suydu, Alaeddin fırtınaysa, Bahaeddin sükûnet, Alaeddin öfkeyse, Bahaeddin huzur, Alaeddin isyansa, Bahaeddin boyun eğiş.” (B E, s. 164). Alâeddin tanıtılırken ateş, fırtına, isyan gibi ifadeler kullanılırken Bahaeddin tanıtılırken su, sükûnet, boyun eğiş ifadeleri kullanılır. Sanki önceden Alâeddin’in kötülük yapacağı belliyken Bahaeddin’in ‘hak yolu’ sürdüreceği sezdirilir.

Roman kahramanlarından Ragıp Kimya’nın babası hakkında konuşuyor:

“Neyse işte, yani o adam, sizi küçük bir kızken bırakıp gitti, öyle mi?

Nerede şimdi o?” (B E, s. 179).

Kimya'nın babasının Kimya'yı küçük bir kızken bırakıp gidişi Ragıp'a çok dokunur. Ragıp’ın, Kimya'nın babası için ‘o adam’ hatta ‘nerede şimdi o’ şeklinde hiç tanımadığı bir insan için bunları söylemesi bundan hareketle bu durumu eleştirdiği görülür. Ragıp kendisi de kız babası olduğu için kızlarıyla empati kurduğundan bir başkasını eleştirmeyi kendinde bir hak görmesine neden olduğu gibi evladını terk eden bir insanı sebebi ne olursa olsun kınar.

Mennan Serhad'a hiç güvenmediğini belirtir: “...orada Serhad adında bir herif var. Serhad Gökgez. İşte o herif çok karanlık biri.” (B E, s. 214). ‘Herif, karanlık’ yakıştırmalarını yaparak ondan hoşlanmadığını da belirterek bu şahsı kendi kişisel meselesinden dolayı ötekileştirir. Bunun sebebi daha önceden tezde yazıldığı gibi Serhad'ın Mennan'la bir sorun yaşamasıdır. Mennan'ın hususi bir sebepten dolayı olumsuz tanıttığı Serhad'ın daha sonra gerçekten suçlu olduğu anlaşılır. Mennan'ın kişisel nefreti okuyucunun Serhad'a mesafeli olmasına neden olur ve gerçek suçluların rahat bulunmasında faydalı veriler vermiş olur.

Kimya Ziya'yı onunla ilgili hoşlanmadığı izlenimlerini söyleyerek okuyucu üzerinde Ziya ile ilgili olumsuz fikirlerin oluşmasını sağlar: “...güvenlikçilerini bile korkudan titreten bir tiran gelmişti. İşte bu Ziya'nın öteki yüzüydü. Bizden saklamaya çalıştığı gerçek kimliği.” (B E, s. 251). Birinin insanlarda saklamaya çalıştığı kötü yönü varsa elbette bu durum çok hoş karşılanmadığı gibi dürüstçe bir davranış da değildir.

Kimya'nın babasının eski bir arkadaşı, Kimya’ya onun babasını över. Kimya da bu adama karşı babasıyla ilgili olumsuz bir iç konuşma yaparak babasına karşı kızırgınlığını dile getirir: “Kusura bakmayın, yere göğe konduramadığınız o arkadaşınız, daha çocuğuna karşı görevlerini bile yerine getiremeyen sorumsuzun biri...” (B E, s. 254). Bunun sebebi Kimya'nın babasının Kimya'yı çocukken bırakıp gitmiş olmasıdır. Hangi sebeple olursa olsun babası kendisini terk etmiş bir evlada, babası hangi meziyete sahip olursa olsun

babasını beğendirmek kolay olmaz. Bu sebepten ötürü Kimya bir baba dostunun babasını övmesi karşısında buna tahammül edemez ve babasına karşı öfkeyi kendi içinde dillendirir ve orada tutar.

Kimya, romanda mistik bir karakter olan İzzet Efendi'nin anlattığı bir hikâye dinler. Allah'ın aşkına engel olacağını düşünen bir derviş Allah'tan ya kendisinin ya da oğlunun canını almasını isteyen adamın hikâyesiyle ilgili görüşünü belirtir: “Hikmet mi, diye sordum sesimi yükselterek... Kusura bakmayın ama burada gizli hikmet filan yok, açıkça bir cinayet var.” (B E, s. 259). Kimya için bu hikmet veren bir hikâye değil de tamamen vicdansızca işlenmiş olan bir cinayettir. İnsanların yaşamını her şeyin üstünde tutan hümanist ve rasyonel bakış açısıyla olayı değerlendirir. Kimya, netice itibarıyla insanın ölümlerle bir şey kaybetmediğini düşünmek yerine sadece ölüm hadisesini görerek bu olayın övülecek değil ancak yerilecek bir yanının olduğunu söyler.

Kimya, Komiser Zeynep'e Cavit ve Serhad'dan bahsederken olumsuz ifadelerle onları anlatmaya çalışır: “Bilirsiniz işte, sosyopat davranışlar, tehdit vari abartılı hareketler, caka satarak yürümeler, külhanbeyi bir ağız...” (B E, s. 271). Kimya bu ikisinin kendisine karşı olan kaba davranışlarından dolayı Cavit ve Serhad'ı sevmez, aynı zamanda onlardan otel yangını sebebiyle şüphelenir. Eğer kaba davranışlar bir insana karşı sergilenirse kaba davranış sergileyen kişiler o şahsın gözünde olumsuz bir imaj çizerler. Bu durumu yaşayan kişi de onlarda her zaman olumsuz yanlar aramaya başlar ve onlardan bahsettiğinde bu şahısların olumsuzluklarını sürekli dile getirir. Tıpkı Kimya'nın Cavit ve Serhad hakkında düşündükleri gibi. Ayrıca Kimya onlardan otel yangınından dolayı da şüphelendiğinden bu kişilerin suçlu olması için her türlü eyleme kendi zihninde makul açıklamalar bulur.

Kimya'nın annesi Susan Kimya'nın çocuğunu doğurmak istememesinden şüphelenerek kendi değer yargılarıyla doğayı ve dini, erkeklerin kadınlara karşı acımasızca davrandığını eleştirerek değerlendirir:

“Sadece hayat değil, erkekler de acımasız davranır... Ana tanrıçalar hükmediyordu dünyaya. Ama sonra ne oldu? Erkekler dünyayı ele geçirdi. Tabii tanrıların cinsiyeti de değişmeye başladı. Babillilerin Marduk'u, Yunanlıların Zeus'u, İbrahim'in tanrısı, İsa Mesih'in babası, Muhammed Peygamber'in Allah'ı, hepsi erkek oldu. Oysa daha önce Sümerlerde İnanna, Babil'de İştar, Mısır'da İsis, Hititler de Hepat vardı.” (B E, s. 296).

Dünyaya başta kadınların ve tanrıçaların hükmettiğini söyler. Daha sonra erkek egemen olmaya başlayan dünyanın kadınları ezmeye başladığını ve onları hayatın geri planına attığını düşünür. Oysa İslam dininde yaratıcının cinsiyetinin olmamasına karşın

onu da değerlendirirken aynı kategoride değerlendirmeye başlar. Bu ötekileştirmenin sebepleri farklıdır, ilki Susan kızı Kimya'nın erkek arkadaşı Nigel'in etkisinde kalarak çocuğunu aldırma istemesinden kaynaklanır. Nigel isterse bir erkek olduğu için başka bir zamanda başka bir kadınla çocuk yapabilecekken Kimya yaşından dolayı bunu yapamayacaktır. Zamana öfkelenemeyen Susan bunun hıncını, öfkesini Nigel'in erkek oluşundan alır. Kızının çocuk doğurma yeteneğine yapılan bu durdurma, anneyi erkeklerle ilgili duygusal eleştirilere sevk eder. İkinci sebepse Susan'ın Tanrı tanımazlıktan gelen bir dünya görüşüdür. Şayet bir din yoksa tanrılar sonradan icat edilen varlıklardır demek olur. Eğer sonradan icat edilmişlerse bunların kadın olmasında nasıl bir sakınca olabilir ki? Erkeklerin dünyaya egemen olmaya başlamasıyla tanrıları da erkekleştirdiğine inanır. Bu durumda erkek egemen dünyanın kadınları dışlaması Susan'ın eleştirilerine hedef olur

Kimya rüyasında gördüğü Şems'in kendisini Kimya Hanım diye çağırmasından rahatsız olur: “Bir de utanmadan hâlâ Kimya diye sesleniyordu bana.” (B E, s. 306). Bir de 'utanmadan' sözcüğünü kullanarak Şems'e karşı soğuk olduğunu belirtir. Şems'i bu şekilde eleştirmesinin sebebi Şems'in Kimya'nın rüyasında kendi eşi olan Kimya'yı Alâeddin'le birlikte olmasında dolayı öldürmesinden- romana göre- kaynaklanır. Kimya olayları Londralı akılcı ve hümanist bakış açısıyla değerlendirir. Ona göre bir insan ne olursa olsun öldürülemez hele ki Batılı mantığıyla sevdiği biriyle ilişkiye girmişse bu onun için kabul edilebilir bir eylemdir çünkü gayet masumane olduğu gibi takdire şayan da olabilir. Kimya'yı öldürmüş olması ona göre Şems gibi büyük bir mürşit, tasarruf sahibi bir veliyi kötü kalpli, zavallı bir insana çevirebilir.

Kimya'nın zihnine çöreklenmiş akıl ve mantık terazisi hakikati akıldan bağımsız bir şekilde hareket ederek bulmaya çalışan gönül eri Şems tarafından aşağılanır: “Her şeyi akılla anlamaya çalışıyorsun, mantık acımasız bir kral gibi kurulmuş zihnine. Ne söylesem anlamayacaksın ne desem altında başka bir anlam arayacaksın, dahası hep beni suçlayacaksın.” (B E, s. 308). Şems Kimya'ya hakikatleri göstermeye çalıştıkça Kimya gönlünü açmak yerine mantığını işletmeye başlar. Bu mantıksa akılla kavranamayacak olan mistik hakikati anlamamanın önünde çelikten bir set gibi durur, gerçeği görmesini engeller. Şayet akıl ve mantık hakikati perdeliyorsa o zaman akıl ve mantık hakikatin ötekisidir.

Kimya, Şems'in karısı olan Kimya'nın rızası olmadan Şems'le evlendirilmiş ve bu sebepten dolayı ölmüş olmasının tesirinde kalarak o dönemin toplum yapısını anlamaya çalışarak değerlendirmek ister lakin bu mümkün olamaz. Her yanıyla bu durum onun için işlenmiş en büyük zulümdür: “Erkekler dünyayı ele geçirince de genç kızların gözyaşına

kimse bakmadı. Teker teker toplumun saygın ya da zengin insanlarına eş olarak sunuldu.” (B E, s. 315). Kızların rızasının olmadan zenginlere veya saygın kişilere verilmesini hoş karşılamaz, bu durumu eleştirir, bu eleştirinin çeşitli sebepleri bulunur. İlk olarak Kimya bir kadın olarak olaya feministçe yaklaşır. Erkek egemen dünyada her şeyin erkeklerin zevkine göre gerçekleşmesi sonucu yedi yüzyıl önce gerçekleşmiş bir olayı bu yüzden bugünün şartlarıyla değerlendirir. Erkek egemen bir dünyaya tepkisini belirtir. İkinci olarak da Kimya'nın öldürülmüş zavallı bir genç kız olarak gördüğü rüyanın etkisinde kalarak genç kızların istem dışı bir evlilik sonucu daha sonra ezildiği hissine bir kadın yüreğiyle tepki gösterir. Son olarak da sosyal hakların üst standartlarda yaşandığı bir çağda ve memlekette- Londra- hayatını sürdüren Kimya'nın yedi yüzyıl öncesinde yaşanmış olayların değerlendirmesini o dönemin şartlarına göre değerlendirmek istemesine rağmen yetiştirdiği kültürün buna engel olmuş olmasıdır.

İzzet Efendi bir Mevlevi dervişi olduğu için Şems'in katillerini ve onu sevmeyenleri ötekileştirir: “Şems Efendimiz işte o anlamların sırrına eriştiği için bu softa sürüsünün kavrayamadığı derin anlamlar buluyordu Kuran'da... Çünkü onların akılları ve yürekleri kararmıştı. Çünkü onların hepsi yobazdı.” (B E, s. 351). Ona göre ve tasavvuf inancına göre birçok insanın kavrayamadığını bazı hakikat erleri kavrayabilir. Bu sebepten ötürü İslam dinini salt Kur'an ve hadisin söylediği gibi anlayanlar, bu hakikat erlerinin anlayamazlar ve bu hakikat erlerini şirke sapkınlıkla suçlarlar. Oysa İzzet Efendi aslında dinden uzak olan kişilerin bunlar olduğunu söyler. Kalpleri kararmış, yobaz diyerek asıl İslam'dan uzak olan kişilerin onlar olduğunu düşünür.

Kimya'nın annesi Susan tasavvuftaki hoşgörü, saygıyı överken bazı kavramlarıysa eleştirip kabul etmez: “Birilerinin öğrendiklerini sır adı altında kendilerine saklamasını ayrıcalık sayarım, bunu kabul edemem. Birilerinin nefislerini terbiye adı altında, yaşamı küçümsemelerini kabul edemem.” (B E, s. 363). Sır kavramını kendisine uzak bulmasının nedeni Susan'ın hümanist, eşitlikçi kimliğinden gelir çünkü sırta herkes geçemez ve her birey sırrın peşinden gidemez. Tasavvufta bu ancak gönül kapılarını açmış, dünyayla ilişkilerini asgari düzeye indirmiş kişilerde olur. Eşitlikçi bir Batılının gözünde bu bazı insanlara tanınmış bir ayrıcalık olup asla kabul edilemez bir bencilliktir. Onları dünyayı boş vermişçesine yaşamaları onu kendi değerlerine göre açıklandığıdaysa belki de bir saygısızlıktır. Yaşam içinde o kadar kavgaya, protestoya gönül vermiş biri için hayatı değersiz görerek yaşamak, insana verilmiş yaşama şansını anlamamazlık, kadir bilmezliktir.

Susan, kızı Kimya'ya Hallac-ı Mansur'un öldürülmesi olayını anlatırken bu olayı cezalandırılmaktan çok bir vahşet olarak görür: “Dinler tarihi böyle vahşetlerle dolu kızım. Yahudi, Hristiyan, Müslüman fark etmez, ülkelerin tarihi gibi, dinler tarihi de kanlı yazılmıştır.” (B E, s. 364). İnsanların hiçbir şekilde öldürülmesini kabul etmeyen buna sadece sözde değil fiiliyatta da inanmış bir insan olarak Hallac-ı Mansur'un ölümü üzerinde gerek dinlerin gerekse ülkelerin kendi sistemlerini korumak için yaptıkları bu eylemleri bir cinayet olarak görür. Dinlerin her beşeri düzen gibi kendilerini savunma amacıyla yaptığı bu eylemi Susan inançsızlığıyla, kendi değer yargılarıyla ele aldığından yapılan bu eylem ona göre bir vahşettir.

Kimya'nın bazı ötekileri yerini bulur çünkü Ziya Bey ve ona yardım eden Serhad karakteri para uğruna her türlü dolandırıcılığı yapacak insanlardır; Avrupa'daki dindaş ve soydaşlarını dolandıracak kadar milliyet istismarı yapan Ziya Bey, Serhad'ın da yardımıyla sigorta parası için kendi iş yerini kundaklatır ve bazı işçilerin ölümüne sebep olur. Buna rağmen tek düşündüğü şey parasıdır. Kimya'nın Şems gibi gönül ehline olan şüpheli bakışlarıysa olumsuz bir ön yargı olarak kalacaktır. Kimya'nın gören gözlerle baktığı ve yanlış yorumladığı her şey perde arkasında farklılaşır.

4.3.3. Şüphe

Bab-ı Esrar romanında Kimya Londra'da bir sigorta acentesinde çalışıyordu, şirketin Türkiye'de sigortalattığı bir otelin yanması üzerine Türkiye'ye gönderilir, bu yangının şirket sahiplerinin çıkarmış olabileceği şüphesi üzerinde durulur. Olay bununla da sınırlı kalmaz, Kimya rüyalar aracılığıyla Mevlana ve Şems dönemindeki olay örgüsündeki şüphelere uzanır.

Karen'in patronu Simon, İkonion Turizim'in yangını kasıtlı olarak çıkardığını düşünür: “Senden çok titiz çalışmanı istiyorum Karen. Lütfen hiçbir ayrıntıyı atlama. İkonion Şirketi'nin sahibi çok kurnaz bir adam, iyi bir eğitim almış biri.” (B E, s. 30). Ona göre yangını yüksek miktarda para koparabilmek için İkonion Şirketi çıkarmıştır. İkonion Turizim'in sahibi, Simon'a göre çok kurnaz biridir. Paraya ihtiyacı olduğu için kendi otelini kendisi yaktırmıştır. Aslında gerçek bir şüphedir çünkü İkonion Şirketi yeni yatırımlar için sıcak paraya ihtiyaç duyar, bu sebepten ötürü kendi otelini yaktırır.

Kimya Konya'ya geldiğine bazen pişman olurken bazen gelişi için mantıklı gerekçeler arar: “Yoksa yanılıyor muydum, beni bu şehre sürükleyen başka bir neden mi vardı?” (B E, s. 49). Bütün bunların ötesindeyse geliş sebebinin daha kendisinin de

çözemediği bir sebepten kuşkulandır. Kimya bu topraklarda hem aklındaki tereddütlerden kurtulacak bir yardım görecektir hem de babasının ruhunun azaptan kurtulmasına yardım edecektir. Bütün bu bilinmezlikler her insanda olabileceği gibi Kimya'da da derin şüpheler uyandırmaya başlar, bu şüpheler de kendi şahsında gelgitler yaşamasına sebep olur.

Kimya çevresinde gerçekleşen olaylardan ve kendisine yaklaşan gizemli adamdan şüphelenmeye başlar: “Kim bu adam? Neden çıkıyor karşıma? O yüzüğü neden verdi bana?” (B E, s. 52-53). İnsanın anlamlandıramadığı olayların kuşkuyla gelip zihnine oturması gayet tabidir. Kimya bu şüphelerinin kendisini mistik bir dünyaya taşıyacağından bihaber olduğu için şüphelerine netlik vermekten de çok uzaktır.

Kimya sigorta şirketi İkonion Turizm'e ait olan Yakut Otel yangınının kendi sahipleri tarafından çıkarılmış olmasından şüphelenir: “Soruşturma sonuçlanıncaya kadar, İkonion Turizm bizim için zanlı sayılır.” (B E, s. 66). Bu şüphelerinin doğruluğunu da kanıtlamak ister. Bu, sadece haklı olmak için verilen bir çaba değil aynı zamanda ve en önemlisi üç milyon poundun çabasıdır.

Mennan Kimya'ya saldırının Serhad olduğundan şüphelenir, bunun üzerine Kimya Mennan'a soru sorar: “Serhat denen şu serseri, hani bize sinirlendi ya. Yani, o mu saldırdı bana diyorsun?” (B E, s. 144). Bu şüphesinin sebebi Mennan'ın onunla arasındaki sorunun yanı sıra saldırıdan önce kendisinin Serhad'la tartışmış olmasıdır. Mennan, Serhad'ı her türlü pisliği yapabilecek biri olarak gördüğünden dolayı ondan şüphelenir.

Kimya, Şems'in ona hakikatlerin başlangıcını göstermek için Şems kılığında yedi yüzyıl öncesine gider: “Kendine Şems diyen o adamla yedi yüz küsur yıl öncesine gitmiş miydin?” (B E, s. 140). Kendine geldiğindeyse hiçbir mantıklı delille izah edemediği için kendi durumundan yani yedi yüzyıl öncesine gidip gitmediğinden şüphelenmeye başlar. Bunun sebebiyse Londra'da büyüyen Kimya'nın akıl, mantık çerçevesinde yetişmiş olmasıdır. Bu yüzden Kimya her ne kadar merak etmiş olsa da hakikati göremez sadece akli ölçüt aldığı için, somut deliller aradığı için hakikati algılamakta güçlük çektiği gibi yaşadıklarından bile şüphe duyar.

Kimya, Mennan'la ilgili ikinci bir şüpheyne düşer. Bu şüphe birincisinin tam tersidir. Başta Mennan'ı Ziya'nın işbirlikçisi olarak görürken şimdiyse onu yanlış anlamış olabileceğinden kuşkulandır: “Dönüp Mennan'a baktım. Başından beri boş yere mi kuşkulanıyordum bu adamdan?” (B E, s. 145). Bunun sebebiyse Kimya'nın bayılması olayında Mennan'ın Ziya'nın adamı Serhad'dan şüphelenmiş olmasıdır. Eğer Mennan

Ziya'nın adamını bir suçta zanlı olarak görüyorsa ve bu işin ucu Ziya'ya zarar verecekse Mennan nasıl Ziya'nın adamı olabilir?

Kimya yaşadığı olaylara tam olarak anlam veremez lakin yaşananların babasıyla ilgili olduğundan şüphelenir: “Üstelik nasıl olduğunu henüz çözemesem de bu yaşananların bir şekilde babamla ilgisi olduğunu hissediyordum.” (B E, s. 147). Aslında Kimya farkına varmasa da bilinçaltı onu babasının akıbetini öğrenmek için nasıl Konya'ya getirmişse aynı şekilde Konya'da yaşadığı garip olaylar, bir şekilde babasının akıbetini ona gösterecektir. Olayların bilinmezliği ve babasına ne olduğunun gizemi, bütün bu cevaplanamazlık şüphelerinin oluşmasına doğal bir zemin hazırlar.

Kimya, Kadir'in Nezihe'yi kurtardıktan sonra tekrar yangına döndüğünde Serhad'ın Kadir'i kurtaramamasından şüphe duymaya başlar: “Kadir'in Nezihe'yi yangından kurtarması, ikincisi ise yeniden yangın bölgesine giren Kadir'i Serhad'ın değil de itfaiyenin kurtarması.” (B E, s. 155). Bu olayların polis ifadeleri arasında olmaması daha da şüphe vericidir. Bir insan yangından başkalarını kurtarabiliyor lakin öteki bir insan buna seyirci kalıyor. Bunda bir sebep olmalıdır hele ki üç milyon pounda mal olmuş bir yangınsa... Yangını Serhad çıkarmışsa geride görgü tanığı bırakmamak için Kadir'in ölmesine göz yummuş olabilir.

Kimya, iç konuşma yoluyla Ziya'nın şirketinin zorda olduğunu dile getirir: “İkonion Turizm zor durumda demek...” (B E, s. 225). Kadir'in İkonion Turizm'in zor durumda olduğunu söylemesinin üzerine Kimya İkonion Turizm'den tekrar şüphelenmeye başlar çünkü zor durumda olan bir şirket elbette üç milyon pound için her şeyi yapar.

İzzet Efendi oğlu Ziya hakkında olumsuz konuşunca Kimya, Ziya'dan bir kere daha şüphelenir: “Bu ilginçti işte, demek İzzet Efendi de pek hoşlanmıyordu oğlundan.” (B E, s. 255). Nasıl şüphelenmesin ki? Babasının yani kendisine hayat verilmesine vesile olmuş birinin dahi çok hoşlanmadığı biri, hele bu sevmeyen adam İzzet Efendi gibi bir gönül ehliyse böyle bir şahıs- Ziya- neler yapmaz ki? Para için bir oteli yakacağı gibi başkalarının hayatlarını hiçe de sayabilir.

Komiser Zeynep Yakut Otel yangınında bu işin Ziya tarafından bilinçli bir şekilde yapıldığından şüphelenir:

“...kendilerinin de Müslüman olduğunu söyleyerek Almanya'daki inançlı Türk vatandaşlarından toplanan on milyon euroyu batırmış. Yani Ziya Kuyumcuzaade denen şahıs süttten çıkmış ak kaşık değil. Ve kişisel fikrimi soruyorsanız, evet muhtemelen Yakut Otel yangınını çıkartan da o.” (B E, s. 328).

Zeynep Komiser'in şüphelenmesi için çeşitli gerekçeleri vardır. Ziya'nın daha önce de insanların dini inançlarını kullanarak milyonlarca avro toplayarak şirket açması ve daha sonra da masum insanların paralarını batırması bu sebeplerden biridir. İnsanların mallarını inançlarını sömürerek alıp kişisel menfaatleri için kullanmış biri ekonomik olarak sıkıştığı için kendisine ait olan bir oteli sigorta şirketinden para almak için elbette yakabilir. Ziya'nın süttten çıkmış ak kaşık olmadığını belirterek şüphesine gerekçe gösterir.

4.3.4. Geçici şüphe

Bab-ı Esrar romanında Kimya Mennan karakterinden şüphelenir; Mennan Kimya'nın çalıştığı Londra'daki şirketin Türkiye acentesidir. Kimya ondan yer yer şüphelenirken bazen de onun güvenilir biri olduğunu düşünür. Şüphesi bununla da sınırlı kalmaz, kendisi aynı zamanda Şems'in de kötü biri olacağından zaman zaman kuşkulandır.

Kimya Hanım, oteli yanan bir şirket için Konya'ya gelir. Otel yangını gerçek bir yangın mıdır yoksa kasıtlı çıkarılmış bir yangın mıdır, bunu anlamaya çalışır: “Şu oteli yanan şirket. Evet, poliçe miktarları oldukça yüksekti, üstelik hiç aksatmadan düzenli olarak ödemişlerdi ama yine de Mennan gibi küçük bir sigorta acentesine Mercedes gibi lüks bir araba aldırarak kadar para kazandırmaları olanaksızdı. Yoksa hırslı müdürümüz Simon'un kuşkuları haklı mıydı?” (B E, s. 25). Söz konusu yangın eğer kazara gerçekleşen bir yangınsa poliçe şirketi olarak otel sahiplerine poliçe bedelini ödemek zorunda kalacaktır. Şüpheler ikidir, birincisi otel yangını gerçekte kasti çıkarılmış bir yangın mıdır, ikincisi otel yangını kimler çıkarmıştır. Bu konuda ilk şüphe poliçe şirketinin Konya'daki acente sahibi Mennan üzerindedir. Kimya Hanım Mennan'ın Mercedes marka arabasını görünce şüphelenmeye başlar çünkü Mennan'ın bu kadar para kazanmasının zor olduğunu düşünür ve rüşvet yoluyla yangında parmağı olabileceği şüphesine kapılır.

Kimya yangının sabotaj olabilme ihtimalini değerlendirirken Mennan art niyet taşımayan açıklamalar yapınca Kimya Mennan'dan şüphelenmeye başlar: “Ne oldu, niye tedirgin oldu bu adam böyle?” (B E, s. 66). Mennan kendisinin de çalıştığı sigorta şirketinin adamı mı yoksa sabotajı gerçekleştirmiş İkonion Turizm'in adamı mı? Kimya'nın böyle düşünmesinin sebebi tanımadığı bir ülkede, tanımadığı insanlar arasındadır bu durumdan kaynaklanan yabancı olmaya has bir şüphenin yanı sıra insana birçok şeyi yaptırabilecek yüklü bir tazminatın etkisi elbette göz ardı edilemez.

Kimya, Mennan'ın soruşturmayı engellemeye çalıştığından şüphelendiği gibi onun hiçbir art niyet taşımadan Kimya'nın hoşuna gitmeyen tavırlarda bulunduğundan da

kuşkulanır. “Kimin adamıydı bu Mennan, sigorta şirketinin mi, İkonion Turizm'in mi?” (B E, s. 66). Bu kuşkusunun sebebi yine bir kuşkuya dayanır. Mennan'ın İkonion Turizm'den para aldığı ve bu sebepten taşeronu olduğu şirketin aleyhine çalışmış olabileceğidir.

Kimya Mennan konusunda kararsızdır, Mennan gerçekten saf biri olabileceği gibi soruşturmayı karartmaya çalışan ve taşeron firma olarak asıl sigorta şirketini dolandırmaya çalışan bir düzenbaz da olabilir: “...bu Mennan gerçekten de bu kadar saf mıydı, yoksa soruşturmamı engellemeye mi çalışıyordu?” (B E, s. 66). Kimya bir yandan onu dürüst biri olarak değerlendirirken bir yandan da sigortacı hassasiyetiyle ondan şüphelenir.

Kimya gece gördüğü rüya ve daha sonradan Şems olduğu anlaşılabilecek olan adamın aslında Mennan'ın da içinde olduğu grubun hazırladığı bir komplo olmasından kuşkulanmaya başlar: “Tabii ya, oteli de Mennan tutmuştu. İkonion Şirketi bu adamı satın aldıysa, komployu da birlikte kurmuşlardır. Sakallı adam da oyunun bir parçası. Neden olmasın?” (B E, s. 73). Büyük bütçeli bu iş için insanların her şeyi yapabileceğini düşünen Kimya zaten insan aklıyla anlaşılabilecek nitelikte olmayan bu olağanüstülükleri görünce kendi durumundan şüphelenir. Onların onun akli dengesini bozuk göstererek yazdığı raporları geçersiz hâle getirmek istediklerini düşünür.

İkonion Turizm'in sahibi Mennan'a laubali bir sıcaklık gösterince Kimya, Mennan ve Ziya'nın arasında gizli bir antlaşma olduğu şüphesinden emin olmaya başlar: “Bu yakınlık artık beni şaşırtmıyordu; kuşkularının teker teker gerçekleştiğini gören bir kâhinin sükûneti içinde olacıkları bekliyordum.” (B E, s. 77). Ancak Kimya Londra'da büyüdüğü için Anadolu'daki insanlar için 'lüzumundan fazla' samimiyetin ne kadar normal olduğunu anlaması zor bir durum olduğundan kirli ilişkiler düşüncesine kapılır. Bu şüphenin sebebi farklı kültürdeki insanların davranışlarını kendi değer yargılarıyla, kendi kültür kriterlerine göre değerlendirmesidir. Bu durum başkalarının davranışlarını yadırgamaya veya yanlış anlamaya neden olabilir.

Mistik bir deneyim yaşayan Kimya bu durumu anlamlandıramadığı için bunun da Mennan ve Ziya'nın bir oyunu olduğundan şüphelenir. Soğukkanlılığını koruyarak akla yatkın şeyler söyler: “Ama bunun üzerinde boya filan yok ki? Olayın etkisini kolayca atlatmam hoşuna gitmemişti anlaşılan.” (B E, s. 85). Mennan bir gerçeği söylediğindeyse Kimya onların amaçlarına ulaşamadığı için Mennan'ın mutsuz olduğundan kuşkulanır. Bu şüphesi yaşadığı mistik olaylara akılcı yaklaşmasının yanı sıra ortadaki büyük para yüzünden çevredeki herkesin art niyet peşinde olduğunu düşünmesinden kaynaklanır.

Kimya, Mennan'ın Mercedes'inin yeni alındığını duymasıyla Mennan'ın kendi sigorta şirketine ihanet ettiğinden şüphelenmeye başlar: “Mennan arabayı yeni mi almıştı? Belki de Ziya'nın, yetkili acentemize bize yaptığı ihanet karşılığı verdiği bir ödüldü.” (B E, s. 94). Şüphenin sebebi elbette ki şirketin ödeme olasılığı olan büyük bir servet değerindeki paradır. Bu para için insanların her şeyi yapabileceğinden şüphelenen Kimya, haliyle Mennan'ın İkonion Turizm'le para karşılığında anlaştığından da şüphelenir. Mercedes marka arabanın da otel yangınına yakın bir zamanda alınmış olması da Ziya ve Mennan arasında kirli bir iş birliği olasılığını akla getirir.

Kimya otel yangınının tanıklarını dinlerken onların otel yangınının bir sabotaj değil, bir kaza olduğunu söyleyeceklerinden şüphelenir: “Tam düşündüğüm gibiydi, ikisi de Ziya Bey'in ezberlettiği sözleri söyleyeceklerdi.” (B E, s. 94). Çünkü Ziya Bey hem otel sahibi hem de hali hazırda bu iki insanın patronudur. Kişiler işlerini kaybetmemek için dahi olsa patronlarının istedikleri gibi konuşmak zorunda kalacaklar. Bu durumda Kimya'nın onların gerçeği söylemekten çekineceği konusunda onlardan şüphelenmesi gayet makul bir gerekçedir lakin bu kişiler doğruyu söyleyecekleri için bu şüphe somut bir şekilde son bulacaktır.

Kimya, Mennan'ın Serhad'la ailevi bir sebepten dolayı tartışmasını aslında kendisine kurulmuş bir oyunun senaryosuymuş gibi algılar: “Yoksa bu tartışma da bir düzen miydi? Mennan, beni savunuyormuş gibi yaparak özellikle bir gerginlik mi yaratmak istiyordu?” (B E, s. 95). Mennan'dan tekrar şüphelenmeye başlar. Kimya uzun bir süre Mennan'ın normal olarak sergilediği her davranışa bir anlam veremediğinden onun için Mennan üç milyon poundu dalavere ile almaya çalışan bir grubun işbirlikçisi olarak boy gösterir.

Kimya Mennan'a karşı içinde şüphe beslemeye devam eder: “Yok, artık anlamıştım kesinlikle soruşturmayı sabote etmek istiyordu bu adam.” (B E, s. 103). Mennan aralarındaki husumetten dolayı Serhad'a kızarken Kimya'ysa Mennan'ın bir grup komplocunun içinde olduğu ve onlarla birlikte hareket ettiğiyle ilgili şüphelerinde giderek daha çok emin olmaya başlar ve Mennan'ı görüşmeyi sabote etmeye çalıştığından daha fazla kuşkulanmaya başlar.

Kimya, Ziya ve Mennan'dan şüphelenmeyi o kadar büyük boyutlara vardırırmıştır ki onların kendi rüyasını kontrol ettiklerini zanneder: “Ziya ile Mennan açıkça oynuyordu benimle. Hepsi, her şey ustaca düzenlemiş bir tezgâhtı. İyi de rüyamı nasıl belirleyebilirlerdi ki?” (B E, s. 116). Oysa Şems ona yavaş yavaş gerçekleri sunmaya başlar lakin Kimya tamamen akıl ve mantık penceresinde olayları değerlendirmeye

alışmıştır ki bunu mana âleminde değerlendiremez. Rüyasını dâhi ilaçla kontrol edebileceklerini düşündüğü şahısların komplosu olarak görür.

Kimya, kendisinin Şems kılığında yaşadığı olayın aynı zamanda kendisine yapılmış bir saldırı olmasından şüphelenir: "...bu geceki saldırıyı- tabii böyle bir saldırı olduysa- Serhat ya da öteki adamın yapmış olması pekâlâ mümkündür." (B E, s. 144-145). Bu saldırıyı Serhad ya da Cavit'in yaptığından şüphelenir. Serhad'la sabah yaşadığı tatsız olay ve Serhad'la ilgili izlenimleri onu Serhad'dan şüphelenmeye ittiği gibi Serhad bu eylemi Ziya Bey'in sigortadan alacağı üç milyon pound için de yapmış olabilir. Bu yüzden gerçekte yaşanmış bir olayın gerçekliğinden uzaklaşmasına neden olunmuş daha somut ancak yanlış olan bir olay, şüpheyi yaslandırılarak olayın gerçeklikten uzaklaşmasına neden olunur. Burada bir hatırlatmada bulunmakta fayda vardır. Kimya bazen rüyasında bazen de açıklanamayan bilinç değişimlerinde Şems'le birlikte tarihi yolculuklarda bulunur. Kimi zaman da bizzat Şems'in kendisi olup olayları onun gözünden yaşar ve değerlendirir.

Kimya kendisini gasp eden kişinin öldürülmesinde Ziya'dan şüphelenir: "Yoksa bu işte İkonion Turizm'in sahibi Ziya Bey'in parmağı mı vardı?" (B E, s. 186). Eğer Ziya kapkaçı yaptırdı sonra da kapkaççıyı öldürmüştü Kimya'nın başını derde sokmak niyetindedir ve onu Türkiye'den kaçırmak istediği anlamına gelir. Böylece bir şekilde Kimya'dan kurtulmuş olacak, sigortadan almak istediği paraya bir an önce kavuşmuş olacaktır. Bu yüzden Kimya'nın aklındaki ilk şüpheli Ziya'dır.

Kimya rüyasında Şems'in kendi eşi olan Kimya'yı öldürdüğünü görür: "Suçsuz bir kızı öldürdüğü için Şems semaya çıkamıyordur. Semaya çıkmanın anlamı belki de cennete gitmek filandır. Bu büyük günahından ötürü Şems arafta kalmıştır. Ve benden yardım istemektedir." (B E, s. 293). Uyandığındaysa Şems'in Kimya'ya görünmesinin sebebinin Şems'in bir tür çıkmazı olduğunu düşünür. Şems'in suçsuz bir kızı öldürdüğü için semaya kalkamadığından şüphelenmeye başlarken ardından şüpheler zinciri birbirini takip etmeye başlar. Şems, şayet semaya çıkamıyorsa Şems'in cennete giremediğinden şüphelenir. Semanın cennet için kullanılan bir metafor olabileceğinden kuşkulandır. Ayrıca bir gönül dostu olan Şems'in zina suçu işlemiş olan birini öldürmüş olmasından ötürü cezalandırılacağını düşünür. Kimya sürekli ikilemler yaşar. Birincisinde mistik olayları tasavvufi bir şekilde ele almaya çalışarak bir sır, bir mana ararken burada teslimiyetin olacağını düşünürken başka bir durumda mistik olayları akıl süzgecinden geçirip de değerlendirmeye çalışır. Bu durumdaysa zina işleyen birinin öldürülmesine canice işlenmiş

bir eylem olarak değerlendirir. Bu bakış açısıyla bakıldığında kitaba göre ölmüş olmasına rağmen tasarruf sahibi olarak hâlâ yaşayanların işlerine müdahale edebilen Şems-i Tebrizi'yi Kimya kendisinden yardım isteyen, yardıma ihtiyacı olan biri olarak görür. Kimya Şems'in geliş amacını hâlâ kavrayamaz, Şems'in kendisinden yardım istediğinden şüphelenir.

4.3.5. Dekoratif şüphe

Bab-Esrar romanında Kimya ve iş arkadaşı; Mennan, Ziya Bey, Şems, Mevlana hatta kendisiyle ters düştüğü durumlarda bazı şeyler düşünür; sonra da bunları tekrar gündeme getirmez.

Kimya'nın patronu Simon ve Kimya arasında görüş ayrılıkları vardır: “Belki de Simon yanlış düşünüyordu, adamlar dürüst oldukları için sözleşmenin kurallarına harfiyen uymuş olabilirlerdi.” (B E, s. 48-49). Primlerini düzgün bir şekilde ödedikleri için Simon, Yakut Otel yangınının bir sabotaj olduğundan şüphelenirken Kimya ise adamların dürüst olabileceğinden dolayı sözleşmeye uyduklarını ve yangının bir kaza olduğundan şüphelenir. İnsanlar kurallara harfi harfine uydukları halde bir sorun çıktığında, insanların kurallara uymasının altında içten bir pazarlık aramak peşin verilmiş bir hüküm olacağından Kimya ikinci ihtimali de gözler önüne serer.

Kimya annesinin hâlâ Kimya'nın Konyalı babasını unutmadığını sezinler: “Yoksa konuyu açacak mıydı? Sanırım şu anda babamı düşünmeye başlamıştı, belki de Konya'ya gideceğimi söylediğim andan beri aklından çıkmıyordu.” (B E, s. 65). Annesinin konuyu açıp açmayacağından çekinir. Kimya, annesi Kimya'nın Konya'ya gittiğini duyduğundan beri acaba onun babasını ve Konya'yı mı düşünüyordu, diye düşünür.

Ziya ile ilgili her duruma kuşkuyla yaklaşan Kimya onun tatlı konuşmalarının dâhi altında bir hile arar: “Şimdi rüşvet teklif edecek diye düşündüm” (B E, s. 91). Hoş konuşmalarından birinin ardından hemen rüşvet teklif edeceğinden kuşkulandır lakin bu kuşkusu çabuk geçer çünkü Ziya rüşvet teklif etmez. Aslında Ziya kibar görünerek sigorta soruşturmasının daha kolay hallolmasının hesaplarını yapar.

Kimya artık kendi isteklerinden de kuşkulanmaya başlar: “...bir otel yangını mı soruşturuyordum, yoksa yıllardır tek bir satır mektup, bir tek haber bile yollamayan babamın başına gelenleri mi öğrenmeye çalışıyordum?” (B E, s. 119). Resmî olarak geldiği amaç için çalışırken onun bilinçaltı onu sürekli mistizme yönlendirir aslında merak ettiği mistizm değildir. Merak ettiği mistik sebeplerden dolayı kendisini terk eden babasını

anlamaya çalışmaktır. O bunun farkında olmasa da geliş amacından şüphelenmeye başlasa da aslında ikinci şüphesi ağır basar. Bütün insanlarda olabileceği gibi anne, baba veya kökenine dair bilinmezlikler, aidiyet duygusuyla ilgili bilinmezlikler bunların şüphesi ve merakı insanı daha çok cezbeder.

Şems, Rumi'nin kitaplığındaki kitapları görünce ve ona okuma dediği Rumi'nin babasının kitabını okuduğunu görünce şüpheyne düşmeye başlar: “Yoksa Belhli Baha Veled'in oğlu Muhammed Celaleddin değil miydi Allah'ın o gizli sevgilisi?” (B E, s. 165). Gerçekten aradığı doğru insan, Allah'ın sevgilisi Rumi değil miydi? Kendisi, kendisinin hak olduğunu bildiği halde Rumi kendisini dinlemiyorsa haktan ayrılmış olmaz mıydı? Şayet böyleyse Rumi nasıl olur da aradığı kişi olabilirdi, şüphesine kaynaklık eden düşünceydi bu. Gerçeğe tabi olmayan biri Allah'ın vaat ettiği sevgili nasıl olabilirdi?

Başkomiser Ragıp Kimya'nın çantasının kapkaç yapan kişinin öldürülmesinden Kimya'dan veya Kimya için bu işi başkalarının yapmış olmasından kuşkulanır: “Tamam, diyelim ki haklısınız. Bu işi sizin yapmanız imkânsız. Ama imkânsız. Ama ya sizi tanıyan biri öldürdüyse onu?” (B E, s. 178). Kuşkusunun sebebiyse adamın sol eliyle hırsızlık yaptığı için sol elinin kesilerek öldürülmüş olmasıdır. Yani hırsızlık yapan kişinin şeriata uygun cezalandırılmış olması bu öldürülmenin bir intikamın yanı sıra bir çeşit cezalandırma olmasıdır.

Kimya, Zeynep'in birkaç kez katiller demesinden şüphelenerek Zeynep'in bir şeyler bildiğini sezinler: “Yine Katiller demişti. Yoksa bu kadın polisin bildiği ama bizimle paylaşmadığı bir şey mi vardı? ... Ama son altı aydır bu şehirde tuhaf olaylar olmaya başladı.” (B E, s. 209). Hiçbir iz bırakmayan katil veya katiller hakkında kesinmiş gibi katiller, demesi Zeynep'in saklamak istediği bir bilgiye sahipmiş görüntüsü verir çünkü olayın kimin yaptığı veya kaç kişinin yaptığı belli değilken Zeynep katiller ifadesiyle eylemi gerçekleştiren kişilerin birden fazla olduğunu belli eder.

Komiser Zeynep, Konya'da gerçekleşen bazı olayları garip bulur: “İkisi de taşlanarak öldürülmüşlerdi.” (B E, s. 209). Önce hırsızlık yapan adamın elinin kesilmiş olması sonra da taşlanarak öldürülen kadın ve koca insanların aklına dini bir grubun gizli bir şekilde bazı eylemleri gerçekleştirdiği yönünde şüpheler uyandırır ancak bu tür şüpheler romanda hedef saptırmaya yönelik şüphelerdir. Kimya bazen Şems'in bu eylemleri gerçekleştirdiğine inanır. Daha sonradan anlaşılacağı gibi bu cinayetleri Şems-i Tebrizi işlememiştir.

Kapkaççılar, recim edilen insanlar, meyhane yangınları bu tür olayların cezalandırılmasından Komiser Zeynep fanatik dini bir gruptan şüphelenir: “Araf suresi 41. ayet diye onu doğruladı Zeynep. Böyle birkaç olay daha var. Solak Kâmil'in öldürülmesi de bu fanatik grubun işi olabilir.” (B E, s. 210). Bu düşüncesinde haksız sayılmaz çünkü eylemler dini nitelik taşıdığı gibi meyhane eyleminden sonra meyhane duvarına bir ayetin yazılmış olması herkesin aklına dini bir grubu getirir.

Kimya, Londra'ya gidebilecekken bunu istemez: “Eksik kalan bir şeyler vardı. Ne olduğunu bilmiyordum, ama yarım kalmışlık, tamamlanmamışlık duygusu” (B E, s. 332). İçinde var olan ama kendisinin bir türlü anlamadığı bir histen şüphelenir. Bu hissin sonucunda Yakut Otel davası kesin bir şekilde sonuçlanacağı gibi Şems'le Mevlana'nın hikâyelerinin nasıl bittiğini merak etmiş olması da olabilir ama gerçek şu ki hâlâ kendisinin iyice kavrayamadığı ve farkında olmadığı bir şüphe var: Babası. Evet, yıllar önce kendisini bırakıp şeyhinin peşinden giden Mevlevi dervişi Konyalı Poyraz. Babasının akıbetini öğrenmek isteyen bir kız olarak Kimya Konya'dan ayrılmayışının sebebini bilmesede onu Konya'da tutan Kimya'nın henüz isimlendiremediği kuşkunun adı Poyraz Efendi'nin akıbetidir.

Kimya rüyasında Şems kılığında, Şems'in ölümünü ve buna benzer vakalar görmesine karşın gördüğünün sadece bir kâbus veya sanrı olduğundan şüphelenir: “Yani az önce gördüğüm kâbus ya da sanrı duyduklarımın etkisiyle yaşanmış da olabilirdi.” (B E, s. 339). Bu şüphelerinin en önemli sebebi Londralı Kimya'nın önündeki akıl ve mantık duvarıdır. Akıl ve mantıkla Şems'in kılığına girip o dönemin olaylarını görüp yaşamak açıklanamadığı için bunları zihninin ona oynadığı akıl oyunları olduğunu zanneder. Başka bir sebepse yaşadığı olayları daha önceden okuyup duymuş olmasıdır. Böyle olunca da öğrendiklerinin bilinçaltında kalarak rüyaya dönüştüğünü düşünür.

4.4. Beyoğlu'nun En Güzel Abisi

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi romanında anlatıcı ötekisi olarak anlatıcıya göre azınlık haklarını çiğneyen vatandaşlar ve azınlıkları korumakta ağır davranan güvenlik güçleri vardır. İstanbul'u çıkarları için yok eden çete grupları da anlatıcının ötekileridir. Kahraman öteki olarak Engin Akça nerdeyse tüm karakterlerin ötekisidir. Kara Nizam'ın arkasından iş çevirdiği için Nizam tarafından sevilmez. Barbut İhsan'ın sevdiği kadını komployla Kara Nizam'ın karısı yaptığı için sevilmez. Kumar masasında Saltanat Süleyman'ın çalıştırdığı kadınları elinden aldığı için Süleyman tarafından sevilmez. Jale'yi kendi çıkarı için

kullandığından sevilmez. Kara Nizam, dostluğa ihanet ettiği için Barbut İhsan ve Çilem tarafından sevilmez. Şüphe, Engin Akça'nın cinayeti üzerine başlar. Çok sayıda düşmanı olduğu için birçok şüpheli vardır. Barbut İhsan, Kara Nizam, Jale, Saltanat Süleyman gibi birçok geçici şüpheli arasından bir müzisyen olan Sadri'nin cinayeti işlediği ortaya çıkar. Dekoratif şüphe olarak Başkomiser Nevzat, polislerin kumarhanede kumar oynatmaya göz yumduklarından şüphelenir. Titiz Tarık'ın amacının sadece cinayet işlemek olmadığı düşünülür. Barbut İhsan'ın mekânının yakılmasından Ali, İhsan'ın hasmı olan Kara Nizam'dan şüphelenir.

4.4.1. Öteki

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi romanında Nevzat, azınlıklara kötü muamelede bulunan halka, devlet kurumlarına karşı tepkili ve sitemkâr bir şekilde konuşur. Burada Başkomiser, roman yazarını temsil eder. Aynı zamanda anlatıcı eserde rant için şehri talan eden şirketleri ve buna göz yuman idarecileri eleştirir.

Başkomiser Nevzat Beyoğlu'yla ilgili izlenimlerini aktarır: "... Rum, Ermeni. Yahudi hemşerilerimizin evlerini basan, dükkânlarını yağmalayan barbarların kalkışmasıyla ağır ağır terk edilen..." (B E G A, s. 24). Ülkedeki azınlıkları veya sosyal açıdan hor görülen, dışlanan grupları eserlerine taşıyan yazar bu eserinde de Beyoğlu'nun eski sahiplerinin bu kitabına taşır. Beyoğlu'nda bir sokakta sokağın boş kalan evlerine bakarak bu eski insanları hatırlayarak 'hemşeri' diye onlardan bahseder ve galeyana gelip onların evlerine saldıran ve onların mallarını, mülklerini bir bir terk etmelerine sebep olan insanları 'barbar' olarak nitelendirir.

Yazar, çeşitli kitaplarında eski parçaların güzelliğine değinirken bu eserinde günümüzde dinlenen pop şarkıların saçmalığından yakınır: "Abuk sabuk pop şarkılarından vakit kalmıyordu belki." (B E G A, s. 146). Ona göre pop şarkıların kalitesinden ziyade şarkıcılar bedenleriyle toplumu etkileyerek dinlenirler. İnsanlar artık sözün büyüündeki güzelliği önemsemez. Günümüz sanatının büyük bir bölümü sanat zevkinden yoksun, sözün kalitesinden bihaberdir.

Zalim ve mazlum birbirinin ötekisi iki grup, biri diktatör, diğeryse onun pençesinde ezilen çaresiz: "... Zalimin en büyük başarısı karşısındakileri de zalime dönüştürmektir." (B E G A, s. 292). Bazen ötekilerden çaresiz olanı diktatöre başkaldırmak ister ve mazlum olmayı kabul etmez. Yöntem olarak da zalimin uyguladığı şiddeti tercih eder. Eğer mücadele uzun sürerse her iki tarafın uyguladığı şiddetin de dozu artar ve mazlum da artık

istemese bile karşı tarafa zulüm uygulamaya başlar ve savaştığı zalimin özellikleriyle donanmaya başlar. Başta çaresiz olan mazlum kendisine ve durumuna ötekileşerek kendi ötekisi olan zalime benzemeye başlar. Kısaca insanların öteki olarak gördüğü bir grupta uzun süren bir mücadelenin sonundaki ilişki, bir grubun kendi ötekisine benzemesine neden olur. Bu da mücadele edilen ötekinin zaferidir.

Nevzat, Evgenia'nın yengesi Fofa'yla konuşurken Fofa ona kötü anıları hatırlatır: “Şu meşum 6-7 Eylül olaylarından bahsediyor olmalıydı. Bu şehrin yaşadığı en büyük utanç günlerinden...” (B E G A, s. 350). Nevzat onun 6-7 Eylül'de İstanbul'da Rumların evlerinin yağmalanması, Rumların darp edilmesi olaylarından bahsettiğini anlar. O olaylardan azınlık olarak bilinen vatandaşlara haksızlık edildiğini düşünen Nevzat, o olaylardan utanç duyar. Başka bir ülkeyle yaşanan polemiklerin acısının kendi ülkelerindeki vatandaşlardan bir linç kampanyasıyla çıkartılmasından utanır. Halk Rumlara ağır hakaretlerde bulunurken devlet onlara karşı işlenen her suça göz yumar. Nevzat geçmişte yapılan bu eylemden rahatsızlığını sözlü bir şekilde dile getirmese de zihninde buna tepki gösterir.

6-7 Eylül Olayları sırasında Rum bir vatandaş epeyi iyiliğinin dokunduğu bir komiser muavininin kendilerine karşı yapılan saldırılardan dolayı yardım etmesini istediğinde komiser muavininin cevabı aşağıdaki sözler olur: “Ben bugün polis değil, milli şüura sahip bir vatanseverim. Rumlara yardım edemem.” (B E G A, s. 351). Malları, ırzları, canları tehlikede olan insanlara polis yardım etmek istemez; milliyetçi fikir burada ötekileştirilen düşünce olur. Milliyetçilik düşünceleri polis amirinin düşüncelerini ele geçirmiş, polis kendi soydaşlarının başka bir ırktan olan vatandaşlarına yaptıkları zulmü görmez ve bu olayda zulüm olsa bile soydaşlarının yaptığını destekler. Aşırı derecede milliyetçilik, yapılan zulmün görmezlikten gelinmesine neden olmuş hatta kişinin memuriyetinden kaynaklanan vazifesini yapmasına mani olmuştur.

Anlatıcı, Başkomiser Nevzat aracılığıyla ülkenin azınlıklar konusundaki tutumunu beğenmez. Irkçılık eserde eleştirilen bir ideolojidir. Hangi ülkede olursa olsun farklı olana tahammül edememdir. Anlatıcıya göre ırkçılıktan etkilenen politikacılar yüzünden, “... O büyük imparatorluk kültürünün renkleri tek tek sönmüş... ırkçılık zehrinden etkilenmiş politikacılar, devlet yöneticilerinin yüzünden...” (B E G A, s. 372). Azınlıkların ülkeye getirdiği renklilik kaybolmuş, toplumun birbiriyle uyumlu bir şekilde yaşama yeteneği yok olmuştur. Azınlıkların ülkenin sanatına, ticaretine ve mimarisine yaptıkları katkıları da

ırkçı politikalardan dolayı o azınlıklarla beraber kaybetmişiz. Sözde ülkenin gelişimi için atılan bu adımlar, ülkeyi ilerletememiş aksine yaşanmaz bir batakhaneye çevirmiştir.

Beyoğlu'nda kalan azınlık Rumlardan birinin kendi eski yaşantısı hakkında konuşması: "...bizi kim kurtarırdı biliyor musun? Türk ve Müslüman arkadaşlarımız..." (B E G A, s. 353). İnsan, farklı olan yakındakini korurken, ona karşı bir muhabbet beslerken uzakta olanı anlamak istemeyebilir. Kendi Rum komşularının başka mahallelerden gelen yabancılara karşı koruyan Müslüman Türkler, başka mahallelerdeki azınlık olan Rumlara musallat olurlar. Yakındaki öteki ile çeşitli ilişkilerden dolayı dostluk hukuku kurulurken uzak olan öteki, sindirilmeye çalışılan öteki olarak kalmaya devam eder.

Nevzat'ın Beyoğlu'nda konuştuğu yaşlı Rum Hanım, dönemin insan ilişkileri hakkında şöyle der: "...o arkadaşlarımız, ...öteki mahalledeki Rumların ellerindeki mumları söndürmek için yeniden sokağa çıkarlardı." (B E G A, s. 354). Başka mahallelerdeki yani tanımadığı Rumlara karşı aynı ihtimamı göstermezler; kendi komşularına yardım ettikten sonra başka Rumların kendi geleneklerini, inançlarını yaşamalarına müsaade etmek istemezler. İnsanlar farklı da olsa uzun bir süre birlikte yaşadığı insanlara karşı bir muhabbet besler, bazı durumlarını kendi değer yargılarıyla karşılaştırdığında onların o hallerini beğenmese de tepki göstermez. Belki de araya utanma duygusu girer. Yıllarca birlikte yaşadığı insanın kendince doğru bulmadığı ama karşısındaki için önemli olan bir âdete tepki göstermez, gösteremez çünkü karşısındakiyle bir yaşantısı vardır ve göstermek istediği tepkiden utandığı için tepkisini gösteremez ancak göstermek istediği tepkiyi karşısındaki tanımadığı ötekiye gösterir. Kendi komşusunu tanıyordur, ona karşı bir hicap duygusu içindedir lakin alt mahalledekini tanımıyor, yapmak istediğini ona karşı yapabiliyordur.

Ahmet Ümit'in romanlarındaki anlatıcı, birçok eserinde olduğu gibi bu romanda da İstanbul'un güzelliklerinin bozulmasına tepki gösterir: "...canımın içi Süleymaniye'nin narin bedeni, bu zamane işi köprü'nün çirkin görünümüyle perdeleniyordu." (B E G A, s. 221). Romanlarında doğal ve tarihi güzelliklerin insafsız ellerce veya iş bilmez mimarlarca bozulmasına sık sık yer verir yazar. Bu sefer de Nevzat ve bindiği aracın taksi şoförü bir köprü'nün Süleymaniye Camisi'nin görüntüsünü bozmasına kızarlar. Köprü'nün de ayrı bir görüntüsü vardır lakin köprü günümüz mimarisiyle yapıldığı için estetiğe dikkat edilmemiş ve işlevinin aksine İstanbul'un görüntüsüne uymaz.

Anlatıcı, başkomiserin ağzından İstanbul'un güzelliğinin yok edilmesinden yakınır: "... İstanbul hakikaten bitmişti, Damat Sacit, Kara Nizam gibi toplumun dibindeki adamlar

değil, hepimizin ortak vurdumduymazlığı...” (B E G A, s. 223). Nevzat'a göre İstanbul'un eski ihtişamını kaybedip yozlaşması ve güzelliğinin yok olmasından herkes sorumludur. Hadi Kara Nizam, Sacit gibi adamlar neyse onlar zaten her şeylerini para üstüne kurmuş insanlardır. Para için her türlü kötülüğü yapmaya hazır insanlar. Peki, kendilerini bu kötü insanların karşısında sayanlar, iyiliğin savunucusu olan insanlar çok iyi bir şey mi yapıyordur İstanbul için? Herkes bu konuda umursamaz, hiç kimse taşın altına elini sokmak arzusunda değil ve herkesin ortak çabası sonucu bütün güzellikler yok oluyordu. Kimileri yok ederken kimileri de sessiz kalarak aynı suçun ortağı olur. Nevzat bu boş vermişliğe kızar. Seyahat halindeki bir taksinin koltuğunda oturmuş halde, bütün bunları düşünüp tartışır.

4.4.2. Kahramanın ötekisi

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi romanında Engin Akça neredeyse tüm kahramanların sevmediği biridir. Kadınları kullanan, iyiliğini gördüğü insanlara sadık olmayan, herhangi bir değere bağlı kalmayan bir tiptir. Yine Kara Nizam ve yeğenleri de sokak çocukları, İhsan adındaki kabadayı, Nazlı ve Saltanat Süleyman tarafından sevilmez.

Cesedi bulunan Engin Akça'nın ölmeden önceki son düşüncelerinden biri hayatına girdiği kadınları düşünmek olur: “...Kadınlar; onlarla oynayamazsın... Oynadığını zannedersin ama bir de bakmışsın, asıl oyuncak sen olmuşsun.” (B E G A, s. 1). Engin tüm kadınları kandırıp kendi çıkarı için kullandığını sanır lakin farkına varmaz ki o, onları kullandığını zannetse de asıl kullanılan kendisi olur. Hayatına giren her kadın onda bir etki bırakır, onlardan ayrılmış olsa bile onların hayaletlerinin tekrar onun yaşamına girdiğini fark eder. Ölümünün sebebi sonradan anlaşılabilecek olsa da öldürülmesi bile yine bir kadın meselesi yüzünden olur. Engin ölmeden önce karşı tarafı anlamaya çalışmıştır. Ötekiyi tanımaya ve anlamaya çalışır. Bir sürü kadını etkiler, onlarla gönül ilişkisine girer veya başka çıkarları için kullanır, sonunda da kendisi istediği zaman ve kendisinin istediği şekilde bu ilişkileri bitirir. Peki, kendisinin her seferinde galip olarak çıktığı bu mücadelede şimdi neden durup düşünür ve neden o kadınların ruhları kendisini takip eder?

Polisler birçok kişinin aksine yılbaşı gecelerinden hazzetmezler: “Polisin kâbusu, yılbaşı geceleridir.” (B E G A, s. 4). Bunun için sebepleri vardır. Herkes eğlenmektedir, kendileri hariç herkes için izinler vardır. Yapılan kutlamalarda insanlar gönülleriyle eğlenirken onlar karakollarda veya ekip otolarında beklemek zorundadırlar. Hele ki kutlamalarda alınan alkolün de etkisiyle insanların birbirilerine bulaşmalar sonucunda

çıkan kavgalar ve bu kavgalarda vuku bulan yaralanma veya ölümler polisler için fazladan sorumluluk ve sıkıntı getirir. Bu yüzden polisler yılbaşı gecelerini baş belası olarak görürler.

Roman kahramanlarından Pirana, Keto ve Muhsin kendi aralarında Engin hakkında tartışır: “... O da puştun teki değil miydi? Şu kulampara berberin en yakın arkadaşı değil miydi abiniz?” (B E G A, s. 17). Pirana lakaplı çocuğa göre Engin, Keto ve Muhsin'in dediği gibi iyi niyetli bir insan değildir. Sokak çocuklarına iyi davranması, onlara para vermesi iyilikseverliğinden değildir. Tamamen kendi çıkarını düşünmesindendir. Pirana'ya göre onları kendi çıkarları için kullanır belki de cinsel açıdan onları istismar eder ve onları istismar edenlere sunuyordur. Ayrıca Engin ona göre öyle görüldüğü gibi mert bir insan da değildir. Korkak biridir sadece arkasında bir güç varsa dayanıp mertlik gösterisinde bulunabilen biridir.

Roman kahramanı Mehmet Usta, eski kabadayıları överek konuştuğunda Nevzat insanların katil ruhluları övmesini, sevmesini yadırgar: “... Bu memlekette kıyıcı adama duyulan hayranlığı anlayabilmiş değilim.” (B E G A, s. 36). Ona göre eski kabadayılardan kahramanlıkları, cömertlikleri, cesaretlerinin tamamı palavradır. Fakire vermek için zenginden almıyorlardır. Zenginden zorla alacakları kadarını alıp belki bir miktar, onun da sebebi bilinmez, çok az bir kısmını ihtiyaç sahiplerine vererek nam yapıyorlardır. Üstelik ne yaparlarsa yapsınlar, yaptıkları eylem kanuna yani adalete ters bir durumdur. Sırf zengin diye kimsenin onun malını almaya hakkı olmamalıdır. Bu kanuna ve adalete aykırıdır. Nevzat, adaletten yanadır ve bir kanun adamıdır.

Roman karakterlerinden Süleyman, Nizam'ın çakalı diye Maktul Enginden bahseder: “Bir gece yeşil masada dört karıyı da aldılar elinden. ... Daha doğrusu Nizam'ın bir çakalı var, o.” (B E G A, s. 38). Süleyman onun öldüğünü duyunca sevinir hatta onu başkalarının karılarına asılmakla itham eder. Şimdi ise onun Engin'den nefret etmesinin sebebini Nevzat anlar. Kendisi için sermaye olarak kullandığı kadınları Engin kumar masasında elinden alır. Para kaynağını kaybetmesine sebep olan kişiden Süleyman'ın nefret etmesi tabii bir şeydir.

İhsan'ın yemlediğini düşündükleri kişiler Nevzat'ın dün gece cinayet mahallinde gördüğü polislerdir: “... Eminim İhsan yemliyordur onları. Bu tür rezilliklerle başa çıkmanın mümkün olmadığını biliyordum...” (B E G A, s. 59). Nevzat bunun önüne geçilmez bir rezillik olarak düşünür. Meslekte bir müddet kalıp parayı da her şeyin üstünde tutan bazı polisler, para kazanmanın farklı yollarına başvururlar ve bu kazançlarından dolayı da hiç utanmazlar. Bu tarz insanlar polislik mesleğini yozlaştırdıkları için ve her

seferinde katlanarak arttıkları için Nevzat onlardan nefret eder. Bununla birlikte rüşvet alan polislerin tek zararı polis teşkilatının itibar kaybı da değildir. Rüşvet aldıkları kişileri korumaya çalıştıkları için görevini tam yerine getirmeye çalışan meslektaşlarını da farklı yönlendirerek olayların çözülmesini ya engellerler ya da geciktirirler.

Yazar romana, romanın bir kahramanı olarak dâhil olur: “...işte bu kendinden emin hali, iyice sinir ediyordu beni. Tarlabası'ndaki cinayetleri nereden biliyorsunuz?” (B E G A, s. 64). Kendisi Nevzat'a çok ilgiyle yaklaşmış olmasına ve ona anlayışlı davranmasına rağmen Nevzat, yazarı -Ahmet Ümit'i- hiç sevmez. Yazarın tavırları, ilgisi, merakı, Nevzat'a itici gelir. Nevzat'ın işiyle ilgili sorular sorması, onun işine müdahaleymiş izlenimi verdiği için bu durum Nevzat'ı gerginleştirir. Ayrıca Nevzat onun hareketlerinden onun olaylara hâkimmiş tavrı takındığını hisseder. Bu onun için bir ukalalık demektir. Yazar bu kısımda belki de ortaya çıkardığı Nevzat karakteriyle empati kurmaya çalışıyordur. Nevzat'ı, Ali'yi, Zeynep'i onların çözmeye çalıştığı cinayetleri ve meslekleri yazan kişi Ahmet Ümit'tir. Dolayısıyla Ümit nasıl isterse karakterler o role bürünmek zorunda kalırlar. Kendini Nevzat'ın yerine koyduğunda yazar, Nevzat için her şeyi bilen ve onun hayatına müdahale eden, kendini beğenmiş ve kısıtlayıcı bir kişidir. Bu sebepten yazarın aksine başkahraman Nevzat yazardan hiç hazzetmez. Burada yazar, her şeye karar verdiği karaktere bir irade tayin eder. Ona göre bu irade kendi yaratıcısını sevmez.

Nevzat, yangının çıktığı kulübe giderken sokakta Rumlardan kalma eski binalara bakar ve onlardaki mimariye hayran kalır: “...Bu güzelim şehrin tarihi kimin umurundaydı ki... “ (B E G A, s. 76). Bu enfes binaların kadir bilmezler tarafından mahvedilmesine üzüldür. İnsanların kadir bilmezliğinden yakınır. Yaşadıkları güzel şehri harap etmeleri ona dokunur. Bu mimariyi kim koruyacaktı? Belediyecilikten nasibini almamış yöneticiler mi, işleri güçleri para olan ve kumar oynayan karanlık tipler mi? Nevzat buranın herkes tarafından terk edildiğini, güzelliklerin, mimari dokunun kimsenin umurunda olmadığını acı bir şekilde anlar.

Necmi de Engin gibi yeraltı dünyasından olup uygunsuz işlere bulaşmış olmasına rağmen Engin'i aşağılar: “... Bildiğin ucuz çapkınlardan. Hani şu kadınların eteğinin altında yaşayan lavuklardan.” (B E G A, s. 79). Necmi, belki patronun istediği zaman birini vurabilecek biridir veya istenildiğinde birinin karşısına geçip diklenecek biridir lakin kadınları öne sürerek işlerini yaptıracak biri değildir. Hele ki çapkınlık yaparak tuzağına düşürdüğü kadınlardan para sızdırıp bu paralarla hayatını geçirecek biri değildir. O, bu tür şeyleri aşağılanma sebebi olarak görür. Bundan dolayı Engin'i küçük görür.

İhsan'a Titiz Tarık adındaki tetikçi sorulduğunda ondan tiksindiğini söyler. Tarık tetikçi olduğu için onu cellat olarak görür: "...âlemdeki herkes... İğrenç herifin teki. Zamane celladı." (B E G A, s. 89). İhsan'ın da mekânına gelip gider lakin İhsan onun gelmesini istemediğini ifade eder, buna rağmen yapacağı bir şey yoktur. Eğer Tarık'tan mekânına gelmemesini istese durduk yere onunla da arası açılacağından sesini çıkaramamıştır. Her ne kadar Barbut İhsan da kirli bir dünyanın parçası olsa da Titiz Tarık'tan hoşlanmaması normaldir. Tetikçiliği ahlaki görmediğinden değil tabii. Kendisine kızacak bir adam, Tarık gibilerini kiralayıp kendisini de öldürtebilirdi. Hiçbir zaman güvenemeyeceği birini, her an kötülüğünün kendisine dokunma ihtimali olan birini neden sevsin ki?

Eskiden Tarlabası'nda orta halli insanların oturduğunu duyan Ali, onların çoğunluğunun Rum olması hesabıyla onlara 'yabancılar' der: " Ama yabancılar değil mi?" (B E G A, s. 91). Aslında aşağılamak veya haklarında kötü düşünmek için değildir bu sözleri. Sadece kendisinden olmadıkları için; dinleri, dilleri ve ırkları çoğunluğa uymadığı için İstanbul'un yerlisi eski Rumlara yabancılar yakıştırması yapar. Oysa yabancı bir memlekete geçici veya temelli sonradan gelen o memleketin asli unsuru olmayanlar için kullanılan bir kavramdır. Rumlarsa bizden daha önce bu topraklarda yaşayan insanlar olduğu için, vergi ödeme gibi diğer vatandaşlık görevlerini yerine getirdikleri için en az bizim kadar bu memleketin yerlisidirler. Ali art niyetli olmasa da farklı oldukları için onları yaşadığı memleketin yerli unsuru olarak görmez.

Ali ile Nevzat gösteri yapan bir grubun içinde kalırlar. Ali, o insanların ne için yürüdüğünü umursamadan direkt etiketi yapıştırmayı tercih eder: "Bu gösteri manyaklarının arkasında beklemekten anası ağlamış şoförün." (B E G A, s. 94). Oysa o insanlar bulundukları evleri yıkılmasın, çalıştıkları işyerleri kapanmasın, oturdukları semt rant aracı olmasın diye yürürler. Herhangi ideolojik bir amaçları yoktur. Ali belki de polis refleksiyle olaya bakar. Onun için yürüyüş veya eylem uzun yıllar boyunca polislerin muzdarip olduğu, genellikle çatışmalarla biten siyasi yürüyüşler demektir. Beğenmedikleri her şey için bir bahane bularak sokakları savaş alanına çeviren çeşitli siyasi görüşe mensup grupların Ali'nin zihninde oluşturduğu olumsuz imaj. Barınmak ve beslenmek gibi temel ihtiyaçların elden çıkma korkusundan dolayı sokağa çıkmış olsalar bile halkın başvurduğu bu gösteri, Ali'nin hoşlandığı bir yöntem değildir. Şimdi kendisi de bu grubun arasında kaldığı için onları daha çok eleştirir.

Vatandaşı suçu arayan Ali'ye Nevzat tepki gösterir. Nevzat'a göre Tarlabası'nın kumar ve uyuşturucu gibi illegal işlerin merkezi haline gelmesinin sebebi hayatın buralara savurduğu insanlar değil: “...Bizimkiler göz yummasa Barbut İhsan, Tarlabası'nda dikiş tutturabilir mi? Bizimkiler kararlı olsa, Dolapdere'de uyuşturucu çeteleri barınabilir mi?” (B E G A, s. 96). Gerçek suçlu başta bu insanlardan rüşvet alan polis teşkilatı olmak üzere devlet birimleridir. Nevzat'a göre işin baş faili öncelikle rüşvet alan kendi teşkilatlarının memurlarıdır. Onlar rüşvet alıp suça ortam hazırlıyorlar böylece suçlular daha rahat davranarak memleketi batakhaneye çevirirler. İşler büyümeye başladığındaysa artık Nevzat ve Ali gibi işlerini dürüstçe yapmak isteyen polis memurlarının işi oldukça zor hale gelir. Rüşveti alıp her türlü rezilliğe göz yuman kendi teşkilatlarının mensubudurlar. Onlar kendi teşkilatlarını lekeleyince polisler kimin saygısı kalırdı ki? Bir de kendi memurunun davranışını denetlemeyen devlet, adaleti sağlayamayınca, halk bildiği yöntemlerle kendi haklarını savunmaya kalkışınca ortaya başka sorunlar çıkmaya başlar. Tetiklenmiş gibi bütün sorunlar birbirine eklenir ve büyüdükçe büyür. Maalesef Nevzat'a göre ilk tetiği de kendi teşkilatının yozlaşan memuru çeker.

Nizam, Nazlı'dan hoşlanmadığını belirtir ve onun grubuna anarşistler der: “... Deli Nazlı... Anarşistlerin başındaki karı...” (B E G A, s. 108). Ona göre onun ekibi her türlü kaosa bulaşır. Yaptıkları eylemlerin amacı ortalığı karıştırmaktır. Onun grubu molotoflarla çevreyi tehdit eder ve insanları, bu korkuyla baskı altında tutmaya çalışır. Bu eylemleri yaptıklarında devletten çekinmezler aksine güvenlik güçlerine de mukavemet gösterirler. İşin aslıysa Kara Nizam'ın Nazlı ve onun ekibinden rahatsız olmasının sebebi Nazlı'nın kumarhane işletenlere karşı olan sert tutumudur. Nazlı ve ekibi varlığından dolayı kendi işlerini rahat göremez. Şu kısımdan anlaşıldığı kadarıyla insanlar kendi çıkarları kirli olsa da onların karşısındaki herkesi düşman olarak görür.

Ali, bazı insanların birden çok evlilik yapmasına duyduğu tepkiyi Nizam'ın yüzüne karşı söyler: “... Ama kendini erkek zanneden bazı mahlûklar dört kadın birden alıyor günümüzde.” (B E G A, s. 111). Ali'ye göre birden fazla evlilik yapan insanlar, tamamen ilkel dürtülerle bu işi yaparlar. Bazı kişiler cinsel arzularını yüksek oluşunu ve birkaç kadına sahip olmanın saygın bir davranış olduğunu düşünürler. Bu, Ali için günümüz toplumunda kabul edilemez görülür. Bu kişilerin de aslında övündükleri şey olan erkekliklerinden yoksun olduğunu belirtir. Ona göre geçmişte normal olan uygulamaların günümüzde ise kabul edilir tarafı yoktur.

Ali, kavgadan hiçbir şekilde kaçmayan teşkilatın delikanlı polisi; kavganın erkekler arasındaki mesele olduğunu düşünür: “...nefret ederdi kadına el kaldıran erkeklerden.” (B E G A, s. 122). Şayet bir güç ve yiğitlik gösterisinde bulunulacaksa bu erkeklerin mertçe kendi aralarında yapması gereken bir eylemdir. Kadınların dövülmesininse erkeklikten nasibini almamış kişilerin işi olduğunu düşünür, bu işi yapan kişilere karşı içinde bir nefret barındırır.

Kahramanlardan Klarnetçi Sadri (Sergey), Engin'den bahsederken onu sevmediğini söyler: “Sevilecek adam değil ki... Çok kalp kırdı Başkomiser, çok can yaktı.” (B E G A, s. 129). Kendi halinde gariban bir müzisyen olan bir adam neden kumar, uyuşturucu gibi karanlık işlere bulaşan bir adamdan nefret eder? Sadri'ye göre Engin'in kalbi kötüdür. İnsanların duygularıyla alay eden biridir, yaptığı işler düzgün işler değildir. Arkasındaki güçlere dayanarak insanlara zorbalık yapar. Asıl meseleyi söylemese de aslında onun Engin'den nefret etmesinin sebebi Azize adındaki Engin'in sevgilisi olan kızdır. Sadri, Engin'in Azize'yi sadece kullandığını düşünür. Oysa Sadri Azize'yi bir şekilde kendisine yakın bulur ve Engin'in ona kötü davranmasına içerlediği için Engin'den nefret eder. Sevdiği birine bir başkası onu seviyormuş gibi yapıp ona zarar vermesinin dayanılmaz nefretini besler.

Tarlabaşı'ndaki düşkünleri korumaya çalışan aktivistlerden olan Nazlı, Öztarlabaşılılar Kulübü'ndekileri ve kirli işe bulaşan herkesi Fidan adındaki genç bir kızın katili olarak görür: “... Şu binadaki alçaklardan, bu semtten, bu şehirden, insan görünümündeki canavarlardan...” (B E G A, s. 169). Kızın ölümüne sebep olan kişiler aslında Öztarlabaşılılar Kulübü'nün işletenleridir, ömrünü çaresiz insanları kurtarmaya adanmış Nazlı'nın her kesimden pisliğe bulaşmış insanların Nazlı'nın kurtarmaya çalıştığı insanları ezmesi karşısındaki feryadıdır. Suça, pisliğe bulaşan her şeyi para olan insanlardan nefret eder.

Nazlı'ya göre Türkiye'de kadınların bir değeri yoktur: “... Evet, bu memlekette kadınların eti de, canı da sudan ucuz. Bu memlekette kadınlar, erkeklere kurban diye sunulmuş...” (B E G A, s. 175). Kadınlar sadece zevk alınacak cinsel objeler olarak görülür. İnsanların bir öneminin olmadığı bir zamanda kadınların sadece cinsel amaçlı görülmesi gayet normaldir. Şayet bir itiraz edecek olurlarsa hayatlarından olabilirler çünkü sadece bir nesne hükmünde oldukları için canlarının da düşünölmeye değer bir tarafı yoktur.

Nazlı da Maktul Engin'den nefret eder: “...ama rezilin tekiydi. Ölmeseydi, eminim o başkalarını öldürürdü.” (B E G A, s. 179). Ona göre Engin öldürülmemiş olsaydı muhtemelen o, bir kişiyi öldürecek ve muhtemelen bu kişi suçsuz biri olacaktı. O yüzden Engin'in ölümüne hiç üzülmez. Zaten Nazlı, Engin ve onun gibilerin bozduğu düzende mağdur olan insanları kurtarmaya çalışıyordu. Yani Engin'in ölümüyle kendisi bir düşmandan kurtulmuş olur.

Nazlı, alışveriş merkezlerinin zararlarından bahseder, ona göre alışveriş merkezleri çağdaş bir din olan kapitalizmin mabetleridir: “... Markaların, alışveriş merkezlerinin tek derdiyse para ve daha çok kâr.” (B E G A, s. 186). İnsanları tüketim çılgınlığına alıştırıp sadece tüketici konumuna düşürürler. Sürekli her yere binalar dikerek hastalıklarını her yere yayarlar. Üstelik binalarını yapmak için de çevreye zarar verirler. Doğal güzellikleri, binaları için mahvederler ve şehirlerin tarihi görünümünü dikkate almazlar.

Nazlı, travesti oldukları için bazı insanların bu kadınları ahlaksız olarak gördüklerini söyler: “... Seks işçiliğinden başka bir hayat hakkı tanımıyorlar.” (B E G A, s. 188). Onların bunu bir cinsel tercih olarak gördüğünü lakin farklı oldukları için toplumun onları sadece kendi zihnindeki şemaya soktuklarını söyler. Cinsiyetlerini değiştirdikten sonra normal bir hayat sürdürmek isteyenlere bile sadece fuhuş yolunun açık olduğunu gösterirler. Sonra da onları ahlaksızlıkla suçlarlar. Toplumun bu tezat davranışını Nazlı eleştirir.

Başkomiser Nevzat'ın yakın arkadaşı Janti Cemal Nevzat'ı uyarır: “... Onun içinde bir iblis var Nevzat. Her kötülüğü yapabilir...” (B E G A, s. 195). Kara Nizam, görmüş geçirmiş bir kişi olduğundan herkesle nasıl konuşacağını bilir. Dolayısıyla yaptığı işe rağmen insanlara iyi niyetli biriymiş izlenimi verir lakin Janti Cemal de yıllarca yeraltı dünyasında bulunmuş eski bir kabadayıdır ve onları iyi tanıyan bir insandır. O, Kara Nizam'ın uyandırdığı etkinin aksine zalim bir insan olduğunu düşünür. Para için insanların canlarını hiçe sayan bir insandır ve zorla insanların mülklerine konup kentsel dönüşümden rant sağlamaya çalışan biridir. Kendi kaidelerince mert olan eski kabadayı Janti Cemal ondan nefret eder.

Şüphelilerden biri olan Kara Nizam'ın yeğeni sorguda Engin'le ilgili bazı gerçekleri öğrenince Kudret'in Engin'e karşı içinde duyduğu nefret açığa çıkar: “Vay sahtekâr!” (B E G A, s. 214). Kudret, Engin'in sinsi oluşundan dolayı ona karşı güven duygusu taşımaz içinde. Ondan hiç hoşlanmasa da amcasına karşı çıkamayacağı için Engin'e karşı duygularını içinde saklar. Kudret, Engin'in aniden ortaya çıkışını, aileye sızmasına anlam

veremez ve amcasıyla yakınlık kurmak adına her şeyi yapması Kudret'te ona karşı güvensizlik ortaya çıkarır.

Nevzat, bir avukat olan Sacit Kasımoğlu'ndan 'soysuz' diye bahseder. “...biz nasiplenmezsek başkaları nasiplenir diyen soysuzlar var ya işte, onların en maharetlilerinden biriydi.” (B E G A, s. 217). Sacit bir bakanın kızıyla evli olduğu için Ankara'yla arasını her zaman iyi tutmuş, İstanbul'un aşırı derecede gözde olmaya başladığı bir dönemde İstanbul'da bir arsa kaparak şehrin güzelliğine dikkat etmeden inşaat yaparak zengin olmuş biridir. Bütün kanunsuz işleri de kitabına uydurmanın da mantıklı olduğuna inanan biri olduğu için haksızlığı meşru gören bir insandır.

Nevzat, kendi başına Ahmet Ümit hakkında düşünürken diğer insanlar gibi kendisinin de onu sevebileceğini lakin bunun önünde bir engelin olduğunu düşünür: “... Aslında ben de sevebilirdim, ama kendinden emin o bakışları yok mu?” (B E G A, s. 224). Her şeyi bilen insan tavrı Nevzat'ta yazara karşı bir soğukluk hissetmesine sebep olur. Yazarın kendisi hakkında böyle düşünmesi, yazarın kendi kusurunu eleştirme ihtiyacından mıdır, başkalarının yazar hakkındaki görüşlerinin yazar tarafından esere aktarılması mıdır, bilinmez.

Nevzat, eski bir anısını hatırlar: “... Yardım etmenin sağladığı o benzersiz üstünlük makbul insan olmanın getirdiği o rezil ayrıcalık” (B E G A, s. 236). Herkesin kendisine saygı duyduğu bir zamanda birisine yardım ettiğini sandığında duyduğu o mutluluktan nefret eder. İnsanın bir başkasına yardım ettiğinde duyduğu o memnuniyet gerçekleri görmeyi engellediğinde Nevzat'ın gözünde bir rezilliğe dönüşür. Nevzat bir babaya, kaçan kızıyla ilgili bilgi verdiğinde iyi kalpli bir polis gibi davrandığı zannıyla ve takdir bekleyen bir insan tavrıyla hareket etmiştir. Bu takdirlerden yüreğinin duyduğu memnuniyet, o babanın kızına zarar vereceğini fark etmemesine sebep olur. Babanın kızını öldürmesinden kendisini sorumlu tutar ve orada anlar ki insanlara yapılan iyilik karşısında her zaman alınan takdirlerin iyi olmadığını aksine insanların takdir edilme hislerinin tatmininden dolayı birçok kötülüğe kapı araladığını anlar.

Zeynep, Sadri'ye onun Bulgar göçmeni olup olmadığını sorduğunda Sadri tedirginleşir: “...Atamadık şu muhacirliği üzerimizden...” (B E G A, s. 259). Zeynep'in ailesi de Bulgar göçmeni olduğu için merakından sormuş olmasına karşın Sadri bunu anlamaz ve çekinir. Bunun sebebinin de muhacirlik olduğunu söyler. Demek ki bir topluma göç ederek dâhil olunduğunda uzun yıllar geçmiş olsa da dâhil olduğu toplumdan çekinilir.

Kendisi yerleşik olan insanlara sonradan dâhil olduğu için onların sürekli kendisini farklı gördüğünü zanneder ve onlardan kendisine bir zarar geleceğini düşünür.

Ali, Nazlı'nın anarşist hiçbir eyleme bulaşmadığını öğrenmesine rağmen, kurduğu kültür evinin hiçbir gizli faaliyeti olmamasına rağmen ondan yana hâlâ kuşkulara vardır: “...Bence o kadın iyiliksever birinden çok bir militana benziyor.” (B E G A, s. 268). Ali, Nazlı'nın bir solcu olduğunu bilir ve onu gösteri yürüyüşü yaparken görür. Bu sebepten dolayı onun için böyle davranan herkesin farklı bağlantıları vardır. Nazlı da yaptığı kültür işlerini paravan olarak kullanıyor olabilir.

Jale, birçok insanın aksine Azize'yi sevmez. Onu aşağılar ve küçük görür: “Azize denen o pavyon yosmasının sözlerine mi inandınız?” (B E G A, s. 273). Jale Engin'i onunla paylaşmaktan kıskandığı için ondan nefret eder. Belki de bir gerçek daha onun Azize'den nefret etmesine sebep olmuştur. Jale güzel bir kadındır lakin yaşı geçkindir. Azize'ye genç bir kızdır. Zamanın kendisine acımasız davrandığını belki de bu genç kıza tutkun olan sevgilisinin elinden kaymış olmasını anladığı için ve buna sebep olan kişinin Azize olmasından dolayı ondan nefret etmiştir. Azize yoksul biridir ve bir pavyonda şarkıcılık yapan basit bir insandır. Bu özelliğine rağmen Engin'in onu tercih etmesi Jale'nin hiç de kabul edeceği bir durum değildir. Engin'in Azize'yi tercih etmesinin basit bir sebebi vardır: Azize gençtir. Jale'nin bunun için yapabileceği hiçbir şey yoktur. Bu yüzden Azize'den nefret eder.

Pirana adındaki sokak çocuğu da Kara Nizam ve adamlarından hoşlanmaz: “... Kara Nizam denen o puştu... Allah belasını versin o herifin, onun da katil yeğenlerinin de...” (B E G A, s. 282). Kara Nizam'ın zalim olması ve Tarlabası'nı yönetiyor olması onların rahat hareket etmelerini engelliyor olabilir. Pirana'nın platonik bir aşk beslediği Fidan'ın da Kara Nizam'ın yeğenlerinden biri tarafından öldürülmüş olması da ondan nefret etmesi için başka bir sebeptir. Platonik de olsa sevdiği bir kişinin katillerinden nefret etmesi tabii bir durumdur.

Ali, her ne kadar polis refleksleriyle hareket edip göstericilere ön yargıyla yaklaşırsa da onların zalimce öldürülmüş olmasına da karşıdır: “... Dün gencecik bir kızı öldür, bugün elini kolunu sallaya sallaya dolaş. Oh, ne güzel memleket...” (B E G A, s. 344). İnsani duyguları ön yargılarının önüne geçer. Kudret'in bir göstericiyi öldürmesinden sonra olayı meşru müdafaa göstererek içerden çıkmasına Ali çok bozulur. Düzenin Kudret gibileri kolladığını düşünür ve buna içerler. Kendisi dünya daha yaşanır hale gelsin diye mücadele eder, adaletin yerini bulması için her türlü özveriye gösterirken uğruna savaştığı adaleti

uygulamayanların haksız hükümlerce verdiği kararlar onu sinirlendirir. Ali bozuk adalet sistemine öfkelenir.

Asıl adı Sadri olan Bulgar göçmenine Bulgarlar asıl isimlerini kullandırtmazlarmış: “Bulgarlar Sergey adını takmışlar... Yani kendi ismini kullandırmıyorlarmış.” (B E G A, s. 399). Bulgarların yaptığı, yok edemediği ötekiyi kendine benzetmeye çalışmaktır. Soykırıma tabii tuttuğu lakin öldürme ile tüketemediği bir topluluğu yok saymayı tercih ederler. Bulgarların ötekileri olan Müslüman Türkler, Müslüman ve Türk olarak zihinlerde kabul edilmiş olsa da resmîyette yok sayılırlar. Sadri ismi İslam'ı temsil ederken Sergey ismi Hristiyanlığı temsil eder. Varlığından nefret edilen ötekinin varlığı yok sayılmış, kendileri bile inanmasalar da onlara kendi isimlerini vererek resmî olarak ötekilerini asimile edip kendilerine benzetmişlerdir.

4.4.3. Şüpheler

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi romanında şüpheler Engin karakterinin kim tarafından fırlatıldığı belli olmayan bir bıçakla öldürülmesi üzerine başlar. Çok sayıda düşmanı olan karakterin faili Komiser Nevzat ve ekibi tarafından araştırılırken ortaya çok sayıda ihtimal çıkar.

Gerçek katilin kim olacağı hakkında ilk mantıklı tahmini Ali yapar: “Şu Sadri, ... Bu adam, Azize'yle niye bu kadar ilgili?” (B E G A, s. 319). Sürekli göz önündedir lakin hiç kimse ondan şüphelenmez. Azize ile ilgileniyor olması Ali'nin zihninde tuhaf çelişkiler uyandırır. Azize'nin akrabası değildir. Bir adam neden kendisini sürekli Azize'nin yanında olma ve onu destekleme ihtiyacında hisseder? Azize'ye fark ettirmeden yüreğinde bir aşk mı taşıyordu acaba Sadri? Ona karşı sıcak duygular besliyor olabilir. Engin de Azize'ye kötü davranınca Engin'i ortadan kaldırarak hem Azize'yi korumuş olacak hem de Azize'yi elinden almaya çalışan bir adamdan kendisi kurtulmuş olacaktır.

Zengin ve güçlü bir kadın olan Jale'nin Engin'i öldürmek istemesinin aslında bilinen nedenleri vardır lakin Nevzat ve ekibi bunu çok geç fark eder: “... Evet, o kiralık katili Jale kiralamış olabilir elbette.” (B E G A, s. 345). Engin Jale'nin parasıyla Tarlabası'nda mülkler edinmeye çalışan bir insandır. Jale de ona para verirken ona duyduğu aşktan dolayı bu işi hiçbir zaman resmîyete dökmez. Engin'in kendisinden vazgeçmesi üzerine verdiği paraların boşa gideceğini anlaması ve bu işi sevdiği, güvendiği bir adamın yapması onu çileden çıkarmış olabilir. Kiralık bir katil tutmasına sebep olabilir. Bununla birlikte sevdiği adam kendisini Azize adındaki genç bir kız için terk etmek ister, yavaş yavaş yaşlanmaya

başlayan vücuduna karşı duyduğu güvensizliğinden dolayı aşağılanma hissine kapılır ve Engin'i kendisine yaptığı hakareten ötürü öldürmek istemesine sebep olmuş olabilir.

Nevzat, Jale gibi suç dünyasından gelmeyen bir kadının tek başına bir kiralık katil ayarlayamayacağını düşünür: "... Barbut İhsan... Jale'yi pekâlâ o kışkırtmış olabilirdi." (B E G A, s. 345). Bu konuda Barbut İhsan'ın ona yardım edebileceği ihtimali Nevzat'ın zihninde belirir. Titiz Tarık, Barbut İhsan'ın mekânına sürekli takılan biridir. Engin'le İhsan'ın arası da açık olduğuna göre İhsan Jale'yi kışkırtarak ve Titiz Tarık'ı da ayarlamaya yardımcı olarak bu işten temiz bir şekilde kurtulmasına yardımcı olabilir.

Jale'nin Titiz Tarık'ı kiraladığı şüphesi yavaş yavaş gerçekleşmeye başlar: "Titiz'in hesabına iki yüz bin lira yattığı gün aynı miktarda para çekilmiş Jale'nin hesabından..." (B E G A, s. 358). Titiz Tarık muhtemelen işleyeceği cinayet için aldığı iki yüz bin lirayı Jale'den aldığı şüphesi daha kuvvetli bir hal almaya başlar. Aynı gün içinde birinin hesabından çekilen para bir başkasının hesabına aynı miktarda yatar. Aralarında bir tanışıklığın olduğu da hesap edilince ve para yüklü miktarda, şüpheler de kesin olunca bir adım daha ilerlemiş olur. Bu yüzden Ali ve Nevzat şüphelerinden bir kez daha emin olurlar.

Nevzat Engin'in eski sevgilisi Jale'yi sorgularken, "... Engin' i öldürmesi karşılığında ödeyeceğiniz parayı konuştunuz." (B E G A, s. 390). Nevzat, Jale anlatmasa da Jale'nin Engin'i öldürtmek için Titiz Tarık'ı kiraladığını bilir. Engin'i öldürten Jale değildir lakin Engin'i öldürmesi için Tarık'ı kiralayan Jale'dir. Böylelikle iki önemli şüphenin birincisi çözülür.

Cinayetin çözülmesinde en makul şüpheyi Nevzat dile getirir: "... Mesela adam eskiden sirkte çalışmıştır. Hani şu bıçak atanlar var ya, onlardan biridir." (B E G A, s. 318). Engin uzaktan fırlatılmış bir bıçakla öldürülür. Katil şayet bıçak atarak adam öldürmek gibi bir zevke sahip değilse bıçak atmayı meslek olarak icra eden biri olmalıydı. Nevzat, ilerleyen kısımlarda gerçek katilin gerçekten de sirkte bıçak atmış biri olduğunu öğrenecektir.

Bulgarların Sergey dediği Sadri'nin bir olayını anlatan Veli Bey, Sergey'in sirkte çalışıp bıçak atan meşhur bir isim olduğunu söyler: "Evet, bıçak atardı bu Sergey." (B E G A, s. 400). Engin de bıçak atılarak öldürüldüğü için Engin'i öldüren kişi Sadri olabilir. Nevzat ve ekibi adım adım gerçek katile ulaşırlar. Sadri daha önce kız kardeşinin bir kazada öldürüldüğünü söyler. Söz konusu Sergey de bir gösteri sırasında yanlışlıkla kız kardeşini bıçak atarak öldürür. Her iki karakter arasındaki benzerlik de katilin Sadri olma ihtimalini artırır.

Sadri Engin'i öldürdüğünü itiraf eder artık Nevzatların son şüphesi de gerçekleşmiş olur: "...Bana döndü, o anda fırlattım bıçağı." (B E G A, s. 407). Sadri'nin Engin'i öldürmesinin nedeni kuşkusuz Azize'dir. Sadri Azize'yi korumak istemiştir. Onu kazayla öldürdüğü kız kardeşine benzetir. Kız kardeşinin masumiyetini, çaresizliğini Azize'de gördüğü için onu korumak ister. Engin'in gerçekten Azize'ye zarar vereceğini düşünür. Belki de kız kardeşinin ölümüne sebep olduğu için hiçbir zaman kendisini affedemez. Ölümüne sebep olduğu kıza benzeyen başka bir kızın zarar görmemesi için bir cinayet işler Sadri. Böylece bir zamanlar yaptığı hatayı telafi etmeye çalışır.

4.4.4. Geçici şüphe

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi romanında Engin cinayetinin olası şüphelileri konuşulurken herkesin katil olabileceği fikri ortaya çıkar, asıl katil konumundaki kişi dışında olası katiller Barbut İhsan, Kara Nizam, Nazlı, Saltanat Süleyman, Jale, karakterleri bazen güçlü şüphelerle bazen de zayıf olasılıklarla ele alınır.

Sokak çocuklarına göre Barbut İhsan adındaki karanlık işlere bulaşmış bir mafya babası Engin'i öldürmüş olabilir: "Kim olacak, Barbut İhsan..." (B E G A, s. 12). Onların öyle düşünmesi kendilerince haklı gerekçelerden kaynaklanır. Engin, Barbut İhsan'ın en güçlü rakibi Kara Nizam'ın adamı ve daha önce Barbut İhsan'la kavga eder. Bu sebepten dolayı Barbut İhsan onu bu karanlık sokakta kıstırmış ve böylece hem kavganın hesabını sormuş hem de en güçlü rakibine bir darbe vurmuş olabilir.

Olay yeri inceleme ekibiyle Nevzat cinayetin nasıl işlenmiş olabileceğiyle ilgili tahminler yürütürler: "Bir tür düello mu diyorsun?" (B E G A, s. 21). Maktulün yere düşüş şekli elindeki silahı onlara bir düello izlenimi verir. Engin ve aralarında husumet geçen birileri birbirlerini düelloya davet etmiş ve kapışmış olabilirler.

Ali, Engin'in neden öldürülmüş olabileceğine dair tahminler yürütürken aklına rant meselesi gelir: "... Belki Tarlabası'ndaki inşaatlar içindir. Biliyorsunuz, acayip rant var o işlerde." (B E G A, s. 51). Engin de tarla başındaki kentsel dönüşüm işine girmiş olabilirdi. Arsa toplamaya çalışırken dolaştığı alanda bir başkası da tapulama işine girmişse ikisinin de çıkarları çatışmış ve Engin'i sırf rant yüzünden birileri öldürmüş olabilirdi. Her ne kadar başkalarının kızlarında gözü olan biri olsa da para ve çıkar çatışması birini öldürmek için en geçerli sebeptir. Hele ki bütün amaçları daha fazla para kazanmak olan yeraltı dünyası için. Para için illegal işlere girip kendilerini tehlikeye atmıyorlar mıydı? Para için birini öldürmeleri de gayet rahat bir durumdur.

Janti Cemal adındaki Nevzat'ın dostu eski bir kabadayı, cinayetle İhsan'ın sorumlu olmadığını söyler: “... Engin' in Tarlabasılılar Kulübü'nün önünde öldürülmesi filan hepsi numara. İş İhsan'ın üzerine yıkmak istiyorlarmış.” (B E G A, s. 58). Cinayet İhsan'ın kulübünün önünde işlenir çünkü herkes Engin'le İhsan'ın kavgalı olduğunu bilir. Janti'ye göre cinayet onun kulübünün önünde işlenmişse herkesin İhsan'dan şüphelenmesi için yapılmıştır. Nevzat kararsız da kalsa Cemal'in kendisine yalan söylemesi için bir sebep bulamaz, üstelik Janti Cemal'le eski bir hukuku vardır ve ona güvenir. Cemal de her ne kadar kabadayılığı bırakmış olsa da eski bağlantılarından dolayı bir işin suçlusunun kim olduğunu bilmesi de suçlunun kim olmadığını bilir.

Maktul Engin Akça'nın evinde Ali tarafından vurulan meşhur bir tetikçi olan Titiz Tarık'ın oraya niçin gittiği polisler tarafından anlaşılmaya çalışılır: “...Tarık kasadakiler için gelmemiştir eve. Tek amacı Engin'i öldürmektir.” (B E G A, s. 69). Zayıf da olsa Engin'in katili olabilir. Engin'i öldürdükten sonra herhangi bir sebepten dolayı Engin'in evine gitmiş olabilir. Engin'in evinde değerli bir şeyler bulmak için onun evine gitmiş olabilir veya Engin'in ölümünden haberi olmadığı için Engin'i öldürmek adına onun evinde beklemiş olabilir. Her ne şekilde olursa olsun Titiz Tarık bir zanlı, bu kesin bir durumdur ancak ne için gittiğiye bir muammadır.

İhsan, Nevzat'la konuştuğunda katili bulma noktasında dikkatleri farklı yöne çeker: “... Ya Kara Nizam öldürttüysen onu?” (B E G A, s. 86). Maktul Engin her ne kadar Kara Nizam'ın adamı olsa da İhsan'a göre Engin, Nizam'dan gizli işler çeviriyordur. Ayrıca İhsan'a göre Engin'in Nizam'ın yerinde gözü vardır. Eğer Engin'in Nizam'ın yerinde gözü varsa ve Nizam bunu fark etmişse Engin'i İhsan'ın kulübünün önünde öldürterek hem kendisine ihanet eden ve sonra başına bela olabilecek Engin'den kurtulmuş olur hem de aralarında husumetin var olduğu İhsan'ı katil zanlısı olarak göstererek onun başını belaya sokup rakipsiz bir şekilde işlerini görmek ister.

Zeynep, maktul çapkın olduğu ve aynı anda iki kadınla çıktığı için bu cinayetin altında kadınların yattığını düşünür: “Yani kıskançlık cinayeti mi diyorsun?” (B E G A, s. 101). Zeynep, kadınlardan biri onun kendisine aldattığını fark eder ve Engin'i öldürdüğü veya öldürttüğünü zanneder. Bu makul bir şüphedir, her ne kadar garip görünse de âşık olan kadın sevdiği kişinin kendisini aldattığını anlarsa sağduyusunu kaybedip ihtirasının kurbanı olabilir. Sevdiğine duyduğu öfke, idrakini kontrol altına alarak onu öldürtme güdüsüne sürükleyebilir.

Kara Nizam, kendisinin yakın adamı Engin'in Barbut İhsan tarafından öldürüldüğünü düşünür: “Niye Engin'i Barbut'un öldürdüğünü düşünüyorsun?” (B E G A, s. 108). Engin öldürülmeden birkaç gün önce İhsan'la kavga etmiş; bununla birlikte Engin, İhsan'ın düşmanı Kara Nizam'ın en yakın adamıdır. İhsan Engin'i öldürerek hem Nizam'a gözdağı vermek hem de Engin'le yaptığı kavganın hesabını sormuş olmak için Engin'i öldürmüş olabilir. Engin'i öldürerek rakip kumar kulübünün işlerini aksatmak istemiş olabilir.

Komiser Nevzat, araştırma sonucu elde ettiği bilgileri Nizam'a karşı kullanmak ister: “Engin senden habersiz iş çeviriyormuş, bir sürü bina almış Tarlabası'nda.” (B E G A, s. 116). Nizam'ın katil zanlısı olabileceğini gösteren başka deliller ortaya çıkar. Maktul Engin, Nizam'la birlikte çalışıyor olmasına karşın Nizam'dan habersiz kendi hesabına Tarlabası'nda bina satın almaya başlamıştır, bu da Engin'le Nizam'ın arasında güvensizlik oluşturabilecek bir durumdur. Şayet Nizam Engin'in kendisinden bihaber mülk satın almaya başladığını duymuşsa Engin'in kendisine ihanet ettiğini anlamış olduğu gibi rant sahasında Engin'i kendisine rakip olarak görmüş olabilir ve onu öldürmüş olabilir.

Nizam, Engin'in evindeki tapuların sahte olduğunu ve İhsan tarafından düzenlenmiş olabileceğini düşünür: “... İhsan. ... o sahte tapuları, sizin görebileceğiniz bir yere koydu.” (B E G A, s. 116). Böyle düşünmesinin mantıklı bir gerekçesi vardır. Engin'i İhsan öldürmüşse şüpheleri kendisinden uzakta tutmak için Engin adına sahte tapular düzenleyip polisin bulabileceği bir yere koyar. Böylece polis Kara Nizam ve yakın adamı Engin'in aralarının açık olduğunu düşünecek ve Nizam'ın rant uğruna Engin'i öldürttüğünü düşündürecek böylece İhsan da bu işten yırtmış olacaktır.

Başkomiser Nevzat Saltanat Süleyman'dan şüphelenir: “... Delikanlının ardından savurduğu bıçak gözümün önünden gitmiyordu. Engin'i pekâlâ öyle öldürmüş olabilir.” (B E G A, s. 125). Saltanat Süleyman bir kavga esnasında birine bıçak fırlatır. Bıçağı o kadar ustaca fırlatmıştır ki Engin'in de bu şekilde öldürülmüş olma ihtimali akıllara gelir. Hem saltanat Süleyman'ın Engin'i öldürmesi için sebebi de vardır. Saltanat'ın elindeki kadınları kumar masasında Saltanat'ı oyuna getirerek Engin almıştır. Kişilik olarak da Saltanat Süleyman Engin'den nefret eder. Engin'in de uzaktan atılan bir bıçakla öldürüldüğü varsayılır, Süleyman da bu kadar ustaca bıçak savurduğuna göre Engin'i ortadan kaldırmış olabilir.

Üç kişinin cinayet zanlısı olabileceği anlatılmıştı ancak İtalyanların da katiller arasında olabileceğine değinilmemiştir: “Ve en az dört katil adayı. ... Barbut İhsan, Kara Nizam, İtalyan mafyası ve Saltanat Süleyman.” (B E G A, s. 157). İtalyanlar, Maktul

Engin'in amcası Durdu'yu kendileriyle ters düştüğü için öldürtür. Engin'e Avrupa'yı yasaklarlar ancak eğer Engin'in bir gün geri dönüp amcasının intikamını almaya kalkışacağından çekinmişlerse ve işi şansa bırakmak istememişlerse Engin iyice palazlanmadan ve Avrupa'ya geçmeden işi Türkiye'de bitirmek istemiş olabilirler.

Cinayetin kimin işlemiş olabileceği konusunu kendi aralarında tartışan Nevzat ve ekibi cinayeti planlanmış bir durum olamayabileceği üstünde tartışılar: "... Pire Necmi'yle Engin Tarlabasıllılar Kulübü'nün önünde karşılaştılar. Birbirlerini görünce öfkeli kediler gibi kabardılar..." (B E G A, s. 159). Onlara göre Barbut İhsan'ın adamı Pire Necmi ile Engin karşılaşır ve aralarında bir tartışma geçer. Bunun üstüne ikisi de silahlara sarılır ve Engin o esnada kaybeden taraf olur.

Azize her ne kadar masum biri olarak görünse de yine de Azize'nin katil olma ihtimali vardır: "Azize'yi de yoklamakta yarar var..." (B E G A, s. 265). Ali'ye göre Azize Engin'e deli gibi âşıktır. Engin'in de başka bir kadınla ilişkisinin olduğunu biliyordur. Eğer Engin'i Azize öldürmüştü iki sebebi vardır: Engin'in Jale ile ilgisi olduğu için Engin'i kıskanmış ve öldürmüş olabilir. Bununla birlikte Jale çok zengin bir kadındır, Engin'in Jale'nin parası için kendisini terk edeceğinden korkan Azize, onu başka bir kadına kaptırmamak için öldürmüş olabilir.

Engin cinayetinde şüpheleri tekrar Nizam'a çeken deliller ortaya çıkar: "Demek amca yeğen bana oyun oynadılar." (B E G A, s. 338). Engin'le amcası Durdu, eskiden Kara Nizam'ın uyuşturucu sevkiyatını ihbar etmiş kişilerdir. Bu durumu öğrenen Nizam, Engin'e öfkelenmiş olabilir ve bunun hesabını sormak için Engin'i ortadan kaldırmış olabilir.

4.4.5. Dekoratif şüphe

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi romanında dekoratif şüphe Nevzat ve Ali'nin cinayetle bağlantısı olmayan kumar meselesi olarak ortaya çıkar. Başka bir kulüp yangını üstünde geçici bir şekilde durulur. Nevzat, bazı karakterlerinin kendisi hakkındaki düşüncelerini tahmin etmeye çalışır.

Beyoğlu'nun bir mahallesinde görev yapan polisler, Ali kulüpte neler yapıldığını sorar. Polislerin tedirginliği ve kaçamak cevaplarından dolayı onlardan şüphelenen Nevzat onların kumar oynatılmasına müsaade ettiğini düşünür: "Yoksa kumar oynanmasına göz mü yumuyorsunuz?" (B E G A, s. 6). Nevzat'ın bundan kuşkulananması için geçerli sebepleri vardır: Yıllarca polis teşkilatının farklı birimlerinde çalışmıştır Nevzat ve polislerin bir kısmının bulaştığı pisliklere tanık olmuştur, polisler kulüp hakkında konuşulunca tedirgin

olurlar ve sorulan sorulara geçiştirici cevaplar verirler. Bu sebeplerden dolayı Nevzat onlardan kuşku duyar.

Söz konusu kulüpte başka vukuatların olup olmadığıyla ilgili başka sorular sorduğunda polislerin sorun olmadığını ve olsa bile küçük çapta olduğunu söylemesi Nevzat'ı tatmin etmez: “Nedense inandırıcı gelmedi sözleri...” (B E G A, s. 7). Nedenini kendisi bilmesede içinden karşısındaki meslektaşlarına inanmamak gelir. Aslında onların tedirgin halleri ve kulübü savunuyor gibi konuşmalarında etkilenen Nevzat artık onların söyleyeceği herhangi bir şeye delil olmasa bile inanası yoktur. Şayet kulübün bir sorunu varsa bile eğer bu polisler bu kulüpten faydalanıyorlarsa sonuna kadar yalan söyleyeceklerdir.

Beyoğlu'nun namlı külhanbeylerinden Saltanat Süleyman'a göre Engin'in çokça düşmanı var: “... Çilem aynı zamanda Engin'le de düşüp kalkıyordu.” (B E G A, s. 31). Yakışıklı olduğu için herkesin karısına kızına asılıyormuş. Hatta İhsan'ın kapatması olan Çilem'i ayartarak İhsan'ın elinden alır, Kara Nizam'ın kollarına atar. Bundan sonra da onunla ilişkisini sürdürür. Bu durumda hem normal şartlarda düşmanı olan İhsan'ın yanı sıra yanında olduğu Kara Nizam da Engin'e düşman olmuş olabilir. Ayrıca Saltanat Süleyman'a göre de birçok kadının canını yaktığı için de başkaları da kendisine düşman olmuş olabilir.

Ali, Başkomiser Nevzat'ı arayarak İhsan'ın kulübünün yakılmaya çalışıldığını söyler: “Tarlabaşılılar Kulübü'nü yakmaya çalışmışlar... Kara Nizam'ın işi olmalı.” (B E G A, s. 65). Onlara göre bu işi yapmaya çalışan kişiler Kara Nizam adındaki İhsan'ın düşmanının işi çünkü öldürülen Engin, Kara Nizam'ın en yakın adamıdır ve bu işten İhsan'ı sorumlu tutuyor olmalı. Kendi intikamını almak için İhsan'a zarar vermek istiyor olabilir. Eğer bunu yapmazsa yer altındaki ürkütücülüğünü yitirmiş olacağı için İhsan'a zarar verecek bir şeyler yapmak zorundadır. Dosta da düşmana da gücünü göstermek onun için bir mecburiyettir.

Nevzat, gelişmeler kendisine gelince olayın sadece cinayetle sınırlı olmadığını düşünmeye başlar: “...Galiba kumar mafyası arasındaki bir çatışmanın ortasına düşmüştü... Korkarım, cinayetler bu kadarla sınırlı kalmayacaktı.” (B E G A, s. 70). Ortada kumar oynatan iki farklı kulüp, kulüp sahiplerinin arasında kadın meselesi de dâhil birçok sorun... Bir adamın ölümü için kiralık katillerin dahi tutulması, Tarlabası'ndaki kentsel dönüşüm meselesinden kaynaklanan çok büyük paranın döndüğü bir rant oyunu ve bir gecede iki cinayet, bir kumarhane yangını... Bütün bunlar Nevzat'a işin kolay kapanmayacağı

izlenimi verir. Her iki taraf da birbirinin ipini çekmeye çalışacağı için uzayacak olan tehlikeli bir oyun olma ihtimali; yıllarca bu işi yapan Nevzat'ın önsezileridir.

İhsan'ın adamı Pire Necmi Nevzat'la konuşurken Nevzat, Necmi'nin kendisini rüşvet alan polislerden biri olduğu zannına kapıldığını düşünür: “Yoksa beni de yemledikleri polislerden biri mi sanıyordu?” (B E G A, s. 78). Necmi yasadışı işler yapan birisi olmasına karşın Nevzat'la konuşurken oldukça özgüvenli konuşur, hiç tedirgin olmaz. Ayrıca patronu İhsan da Janti Cemal aracılığıyla da Nevzat'la irtibata geçtiğine göre Nevzat da rüşvet alıp susan polislerden biri olabilirdi pekâlâ.

Kendisine Çilem adındaki eski sevgilisi hakkında sorular sorulduğunda cinayeti umursamayan İhsan belli etmemeye çalışsa da afallar: “Çilem değil, Hacer...” (B E G A, s. 84). Çilem'in hayat hikâyesini anlattığında geçmişte yaşadığı tatlı bir hikâyeyi hatırlamış gibi mutlu olur. Bu, Nevzat'ın gözünden kaçmaz ve Nevzat onun hâlâ Çilem'e âşık olduğunu düşünür. Şayet İhsan hâlâ Çilem'e âşıkta Engin'i sırf bunun için dahi öldürebilirdi.

İhsan, Çilem'i neden gönderdiğini açıklarken Çilem'den şüphelendiğini söyler: “Çünkü Engin'e ispiyonculuk yapıyordu. ... Şu ruhsatsız silah işinde bile parmağı olabilir.” (B E G A, s. 84). İhsan'a göre o, cezaevine girmeden önce de Çilem gizli bir ilişkiye girmiştir Engin'le. İhsan'ın sırlarını düşmanı olduğu Kara Nizam'ın adamı Engin'e Çilem'in verdiğini düşünür. İhsan'ın odasında ruhsatsız bir silah yakalanır, İhsan bu ruhsatsız silahın bile Engin'in Çilem aracılığıyla oraya bırakıldığını düşünür. Şayet Çilem'in Engin'le gizli bir ilişkisi varsa sırf Engin'i mutlu etmek için bile silahı onun çekmecesine Çilem yerleştirmiş olabilir.

Sol görüşten olan Fidan ve arkadaşlarının hangi sebeple Kara Nizam'a saldırdıkları bilinmez. Nazlı'ysa kendisini suçlar: “... Demek ki Fidan onlara güvenmemiş, kendi aklınca gözünü kırmak istemiş Nizam'ın...” (B E G A, s. 177). Nazlı ile Kara Nizam'ın arası açıktır ve birkaç sürtüşme yaşanır. Her ne kadar iş olura gitmişse de Nazlı, Fidan'ın Kara Nizam'ın kötülüğünden emin olmadığı için Öztarlabasılılar Kulübü'ne saldırmış olabileceğini düşünür. Yani Fidan kendi yöntemlerince Nazlı'ya yardım etmek istemiştir. Nazlı, Fidan zor durumdayken ona çokça yardım eder. Fidan da Kara Nizam ve adamlarını yıldırma için onlara molotofla saldırarak korkutma yöntemini seçmiş olabilir.

Fidan'ın bağlı bulunduğu grup şiddet eğilimi olmayan bir gruptur ancak Öztarlabasılılar Kulübü'ne molotof atmışlardır: “... Başka bir örgüt mü var diyorsunuz?” (B E G A, s. 185). Şayet şiddet yanlısı olmayan bir grup değilse Fidan bağlantısının

bulunduğu başka bir grup aracılığıyla bu işleri planlamış olabilir. Bu da cinayetlerin arkasında şiddete meyilli silahlı bir grubun olabileceği ihtimalini birlikte getirir.

Nazlı'yla konuştuğundan sonra Nevzat Cemal'i iyi tanıyor olmasına karşın Cemal'den kuşkulananmaya başlar: "...Bu bizim Janti'nin Nizam'la bilmediğim bir husumeti mi vardı acaba?" (B E G A, s. 189). Çünkü Cemal bir bina meselesinde Nizam'a karşı Nazlı'yı tutmuş; Barbut İhsan'ı da Nizam'a karşı tuttuğuna göre acaba Janti Cemal'in Nizam'la bir sorunu var da bu işleri fırsat bilerek onu saf dışı mı bırakmaya çalışıyor, diye sorular Nevzat'ın zihnini meşgul eder.

Evgenia, Nevzat'ın evine habersiz geldiğinden dolayı kaygılıdır çünkü Nevzat'ın bu durumu nasıl karşılayacağını bilmez: "...Bir yandan da korkuyordum. ...Beni nasıl karşılayacağından." (B E G A, s. 228). Nevzat'ın kendisini sevdiğinden emindir ancak Nevzat'ın eşi Gülriz ve kızı Aysun'un ölümünden sonra kendi evinde başka bir kadın ağırlarken tedirgin olduğunu Evgenia sezinler. Bu yüzden onun evine gelirken huzursuz olur. Nevzat'ın ölen eşi ve kızına her zaman saygılı davranır. Bu seferse Nevzat'ın evine habersiz gelmiş ve Nevzat'ın onun yaptığı bu eylemden hoşlanıp hoşlanmayacağı tedirginliğini yaşamıştır. Nevzat'ın onun bu yaptığını eşinin anısına bir saygısızlık olarak algılayabileceğini düşünür.

Nevzat ve Sami bir cinayet soruşturması esnasında Engin'in gerçekten Azize'yi sevip sevmediğini anlamaya çalışır: "...Gerçekten de seviyor olabilir miydi Engin bu kızı?" (B E G A, s. 255). Engin, Azize'yi bir heves olarak mı görüp onunladır yoksa gerçekten ona âşık mıdır? Engin'in etrafında bir sürü kadın vardır, neden Azize'yi istediği bir türlü anlaşılmaz. Eğer seviyorsa neden pavyonda çalışmasına müsaade ediyordur? Bütün bunlar içinden çıkılmaz karmaşık bir hal alır.

İhsan, Çilem'in kendisine önemli bilgiler vereceğini söyleyince Nevzat tereddüde düşmeye başlar: "Belki de İhsan, Kara Nizam'a tuzak kurmak istiyordu..." (B E G A, s. 256). Neden Çilem kocasının sırlarını onun en büyük düşmanına vermek istesin ki? Aklına en makul çözüm, İhsan'ın bir cinayet işleyip o cinayete Çilem'i de dâhil ederek yeni şüpheler eklemesidir. Sonuçta İhsan Çilem'in eski sevgilisi, gönül işini de kullanarak Çilem'i yanına çekmiş olabilir veya Çilem'in bir açığını yakaladığı için onu kendi planının zorunlu bir parçası haline getirmiş olabilir, diye düşünür.

Nevzat, Zeynep'in üstünde dünkü elbiseyi görünce onun Ali'de kalmış olabileceğini düşünür: "...dün gece birlikte çıkmamış mıydı bunlar? Yoksa eve gitmedi mi Zeynep?" (B E G A, s. 263). Bunu en fazla kendisi ister aslında, Ali ve Zeynep onun iş arkadaşları

değildir sadece, Nevzat'a göre onun ailesidirler. Ali ve Zeynep'in bir türlü birbirlerine açılmadıklarını bilir. Her ikisi de birbirlerini sevdiğini belli eder lakin bunu sözlü olarak ifade etmezler, bu durumu bilen Nevzat en sonunda onların birbirine açıldıklarını düşünür ve Zeynep'in Ali'de kaldığından kuşkulandır.

Nevzat, Nizam'la konuşurken Nizam'ın kendisinden kuşkulandığının farkına varır: “Kafası allak bullak olmuştu, ... Hâlâ bana güvenmiyordu.” (B E G A, s. 330). Nevzat kendisine eylemcilere karşı tedbir alması gereken birkaç taktik verir lakin Nevzat Janti Cemal'in arkadaşıdır. Janti Cemal de hem Nizam'ı sevmez hem de açıkça Barbut İhsan'ı destekler. Bu yüzden acaba Başkomiser Nevzat, onlarla bir olup kendisine zarar mı vermeye çalışıyor diye duraksar.

Nevzat, kendi adamı tarafından sırtından vurulan İhsan'ı görünce aslında onun kendi adamları diye bildiği kişilerin Nizam'ın adamları olduğunu anlar: “... Mekânına ruhsatsız silahı koyanlar da bunlardı şüphesiz, belki bizzat Pire Necmi'ydi.” (B E G A, s. 380). Nevzat'ın zihnindeki taşlar yavaş yavaş yerine oturmaya başlar. İhsan en başından beri adamlarının komplolarının kurbanı olur. Daha önce mekânında ruhsatsız silah yakalanır. Bunun onun adamlarının işi olduğunu anlar. İhsan'ın bütün işlerinin adım adım Nizam'a ihbar edildiğini anlar.

4.5. Sultanı Öldürmek

Sultanı Öldürmek romanında anlatıcı cinsel tercihleri yüzünden birinin dışlanması yadırgar. Yine anlatıcıya göre bilim devletin baskısı altında özgür değildir. Kahraman ötekisi olarak kendisini terk edip gittiği için Nüzhet bir açıdan Müştak'ın ötekisidir. Nüzhet'in öldürüldüğü mektup açacağı Müştak'ın katil olma olasılığını gösterdiği için onun lanetli olarak gördüğü bir nesnedir. Müştak'ın birey olarak gördüğü, ikinci kişiliği de denilebilecek soyut karakteri onun ötekisidir. Tarihle iç içe olan bir roman olması hesabıyla tarihi şahsiyetler de roman kahramanları olarak görülür. Fatih Sultan Mehmet ve Çandarlı İbrahim Paşa da bunlar arasındadır. Çandarlı, Fatih için ötekidir. Şantajcı olmasının yanı sıra para için gördüğünü düşündüğü cinayeti de örtbas etmeye hazır bir karakterdir.

Şüphe, Nüzhet cinayetinin kimin işlediği çevresinde dolanır. Tüm güçlü olası şüphelilerden sonra kolyeyi çalmayı istemek gibi adi bir cinayetin faili olarak temizlikçi kız çıkar. Geçici şüpheliler listenin başkahramanı Müştak'tır. Kendisi psikojenik füğ teşhisi konulmuş bireydir. Bilinci kapandığında tanımadığı bir karakteri ortaya çıkar. Nüzhet'in öldüğü gece de rahatsızlığı nükseder, Nüzhet'i geçmişin hesaplaşması olarak kendisinin

öldürmüş olma olasılığını sürekli düşünür. Bununla birlikte Müştak, Milliyetçi duygularla Tahir Hakkı ve üniversitenin milliyetçi asistanlarından da şüphelenir. Milliyetçi hislerle tarihe ihanet ettiğini düşündükleri Nüzhet'i pekâlâ öldürmüş olabilirler. Nüzhet'in yeğeni Sezgin'in de Nüzhet'i miras meselesi için öldürmüş olma olasılığı vardır. Dekoratif şüphe olarak Müştak, bir telefon görüşmesinde Nüzhet kendisini övdüğünde Nüzhet'in onunla alay etmiş olabileceğini düşünür. Cinayet mahallinde bulunan Müştak, şayet katilin kendisi olmama durumunda katilin orada onunla birlikte olması olasılığından tedirgin olur. Nüzhet'in Fatih üzerine çalışma yaptığını bilen Müştak, Nüzhet'in Fatih'in babası II. Murat'ı öldürdüğünü düşünüp düşünmediğinden kuşkulandır.

4.5.1. Öteki

Sultanı Öldürmek romanında Akın, cinsel kimliği yüzünden çevresi tarafından kabul görmez; anlatıcı bu durumu eleştirir. Yine devlet yapılanmasında 'eksik' olan durumlar anlatıcının ötekisi durumundadır.

Başkahraman Müştak kendisi de dâhil herkesin eşcinsellerden hoşlanmadığını söyler: "... Homofobi herkesi esir almış bu ülkede..." (S Ö, s. 170). Bir eşcinsel olan Akın kendisini hiçbir şekilde gizlemez ve bunu belli ettiği halde Müştak Akın'ın verdiği bir davette ondan çekindiğini açıkça belli eder. Sonra da Akın'ın başarısına rağmen üniversitede horlandığını anımsar. Burada anlatıcı belki o kadar engin gönüllüğüne rağmen kendisinin bile eşcinsellerden hoşlanmamasını yadırgar. Müştak herkesin onları ucube gibi gördüğünü söylediğine göre bundan Ahmet Ümit de payına düşeni muhakkak alır. Ümit toplumun eşcinsellere bu kadar ön yargılı davranmasını eleştirir.

Anlatıcı, bu eserde bozuk giden düzeni Müştak'ın dilinden eleştirir: "... Bence utanması gereken bizim uzlaşmacı hocamızdan çok, bilim adamlarını bu hallere düşüren devlet olmalıydı." (S Ö, s. 320). Büyük tarih profesörü Tahir Hakkı seksen yıllık hayatındaki kariyerinde bazen düşüncelerini söylemez. Bunu gerek farklı siyasi iktidarlar döneminde gerek darbeyle başa gelen askeri yönetimler döneminde de herkese eşit mesafede durarak yapar. Kendi karakterinden ödün vermemiştir lakin söylemesi gereken şeyleri de her zaman söyleyemez. Anlatıcıya göre bu bilim adamlarının suçu değil, kendisinden farklı düşünenleri haksız yollarla susturan yöneticilerin suçudur.

4.5.2. Kahramanın ötekisi

Sultanı Öldürmek romanında Nüzhet, Müştak için hem ötekidir hem de asla vazgeçemeyeceği sevdiği. Müştak, Nüzhet'in öldürüldüğü yer olmasından dolayı onun evinden de soğur. Müştak, kendisinin ikinci benliğini hep karanlık görür ve ondan hazzetmez. Teyzesi için Müştak bir ötekidir. Müştak'a göre herkes için kendinin kutsalının olması ve onu eleştirilemez görmesi, yanlış bir davranıştır. Çandarlı Halil, Fatih Sultan Mehmet için bir ötekidir. Çetin'e göre Nüzhet şöhet için tarihine ihanet eden bir kadındır.

Müştak, yirmi bir sene önce kendisini terk eden Nüzhet'in telefonundaki sesini duyunca onun ses tonunda yıllar önce kendisini terk ettiğı için var olması gereken pişmanlığı göremez: "...Neşe içinde üzölen bir sesle; ne bir mahcubiyet, ne bir sıkıntı, ne de bir pişmanlık..." (S Ö, s. 1). Onun bu durumunu yadırgar. Yıllarca terk ettiğı adamı hiç aramaz, bir özür bile dilemez, yıllarca onun varlığını hiçe sayar. Onca yaşanmışlığa küçük de olsa hiç saygısı yokmuş gibi Müştak'ı terk etmiştir. Oysa Müştak yıllarca onun için tarifsiz acılar çekmişken Nüzhet yıllar sonra onu arar ve hiçbir şey olmamış gibi onu terk ettiğı halde bir pişmanlık belirtisi bile göstermeden sanki terk etmek kendisinin en tabii hakkıymış gibi normal bir şekilde Müştak'la konuşmaya çalışır.

Müştak, sevgilisinin kendisini terk etmesi üzerine ona olan bütün sevgi, tutkusunu; sevgi ve tutkusu oranında nefrete ve hınca dönüştürür: "...Ona duyduğum tutkuyu, sevgiden çok nefretle beslemiştim yirmi bir yıldır." (S Ö, s. 4). Sevdiği kadının ihanetine uğramış bir insan ve bütün ömrünü onun aşkına adayan bir adam, yaptığı bütün fedakârlıklarının ve sadakatının boşa gittiğini gördüğünde, bütün bunların vurdumduymazca yapılmasına hiçbir zaman razı gelemey ve bütün bir ömrünü aşkı ve sadakatini her bir saniyesinin karşılığını nefrete çevirir. Belki de hâlâ büyük bir zaaflla Nüzhet'e bağlıdır. Ancak nefreti bunu perdeler.

Müştak, deliler gibi âşık olduğı kadının sevmediğı bir yönünü kendi kendine söyler: "...Önemli olan sadece onun istekleriydi, onun hissettikleriydi..." (S Ö, s. 6). Onun bencilliğinden bahseder. Nüzhet onu davet ettiğinde Nüzhet'in kendisinde nasıl bu cesareti bulunduğunu düşünür. Yirmi bir yıl aradan sonra nasıl olur da bu kadar rahatça bir teklifte bulunabiliyordur. Bu kısımda anlıyor ki Nüzhet'in bu huyu hiç değişmemiş, Nüzhet karşı tarafla hiç empati kuramıyordur. Yıllarca arayıp sormadığı bir insana, gönlünü kırıp gittiğı bir adama, nasıl da tabii bir şekilde davranıp davet edebiliyordur. Bunu tamamen Nüzhet'in bencilliğine bağlar. Onun için önemli olan kendi istekleridir, başka insanların duygularının

ne olduğunu anlamaz bile. Kendisinin bir şeye ihtiyacı varsa herkes bunun için uğraşmalıdır. Başkasının ne düşündüğünün bir ehemmiyeti yoktur.

Müştak, Nüzhet'in karakter tahlilini yaparken onun biriyle evli olmaktan nefret edeceğini söyler: "...Ama deli dolu sevgilimin aklına gelecek en son şeydi birinin karısı olmak." (S Ö, s. 12). Nüzhet'in zaten Amerika'ya giderek Müştak'ı terk etmesi ve kariyer yapmak adına her şeyden vazgeçmesi onun hırsını gösterir. Bir mektupla yıllarca sürdürdüğü ilişkisini bitirecek kadar vurdumduymaz olan Nüzhet'in; uçarı, hiçbir kaba sığmayan mizacı da evlenip birine bağlanmasına müsaade etmez. Nüzhet için evlenmek demek birine bağlanmak demektir. Kariyer hırsı olan ve bunun için ülke dahi değiştirmeyi göze alan özgürlüğe alışmış Nüzhet'e bu, prangaya vurulmak veya kendi rızasıyla birinin kölesi olmak demektir ki Nüzhet'in hayatta kabul edebileceği bir şey değildir. Annesinin baskılarına ve Müştak'ın isteğine rağmen bunu kabul etmez ancak niyetinin ne olduğunu da onlarla paylaşmaz.

Müştak cinayet mahallindeyken yaşadığı baskı tedirginlik gibi sebeplerden dolayı bulunduğu mekândan da soğur: "...Bu ölmekte olan apartmanın, bu uğursuz dairesinde hemen parmak izlerim bulunacaktı." (S Ö, s. 29). Bir zamanlar Nüzhet'le birlikte çok mutlu olduğu apartmandan şu anda nefret eder. Apartmanı ölen bir insana, bulunduğu daireyiye uğursuzluklar kaynağına benzetir. Böyle görmesi gayet normaldir çünkü yıllarca beklediği kadını, bu apartmanda ölü olarak bulur ve bu cinayeti kendisinin işlediğinden şüphelenir. Olayın verdiği tiksindiricilik ve gerilim mekâna da yansır.

Müştak Nüzhet'in cansız bedenine baktığında Nüzhet'in değişimini tekrardan fark eder: "...ruhumun biricik sultanı Nüzhet'i andıran bu zavallı kadının..." (S Ö, s. 32). Onun bir zamanlar âşık olduğu kadına olan benzerliğini görmeye çalışır ancak gördüğü Nüzhet değildir. Zavallı yaşlı bir kadındır sadece. Müştak kendisi ise güzel anlar geçirmiş genç kadına âşıktır. O hayatını Amerika'da geçirir ona türlü acılar çektirir ve ülkesine döndüğünde sevimsiz bir ceset olarak Müştak'ın karşısına çıkar.

Müştak, Nüzhet'in boynundan çıkardığı mektup açacağına 'lanetli eşya' der: "...Bir an önce kurtulmalıydım bu lanetli eşyadan..." (S Ö, s. 34). Mektup açacağını onun boynundan çıkarırken onu lanetli olarak görmez. Şu ansa onu kendisi için bela olarak görür. Olayın şokunu atlattığı için cebindeki nesnenin vahametini anlar. Cebindeki nesne belki de kendisinin kullandığı belki de bir başkasının kullandığı ancak kesinlikle değişmeyecek tek şey o nesnenin bir cinayette kullanıldığıdır. Bir insanın canının almış olan bir nesne üstünde veba taşıyan o metal, olayın ciddiyetini yeni yeni kavrayan Müştak için bir

soğukluk oluşturmaya başlar. Bir diğer yandan cinayette kullanılan mektup açacağı suçluyu bulmada bir delil teşkil ediyordur. Eğer Müştak'ta yakalanırsa cinayeti kendisi işlememiş olsa bile cinayetten hüküm giymesi için yeterli bir sebep olacağından dolayı bu açacak Müştak için bir beladır.

Müştak'ın durdurduğu aracın şoförü trafiğin tıkanması üzerine trafik problemleri hakkında konuşur: “... Altına araba çeken kendini bir şey sanıyor...” (S Ö, s. 38). Asıl problemin sürücülerden kaynaklandığını düşünür. Belki kendisinin de ara sıra yaptığı hareketleri dışarıda yapan biri, sürücülerini görünce onları yadırgamaya başlar. Arabası olan her kişinin kendisini beğenmiş biri olarak görür. Arabaları olduğu için sürücülerin herkese karşı bir anlayışsızlığa büründüğünü söyler. Ona göre kendisinin dışında yolu kullanan bütün sürücüler anlayıştan uzak, bütün hakların kendilerinde olduğunu düşünen benciller sürüsüdür.

Müştak'ın sokakta karşılaştığı sarhoşlar toplumun dilenciler hakkındaki iki görüşünden birini tercih edip kadını aşağılarlar: “...Üç akşamcı pis pis dilenci kadını süzerek, onun adı bir sahtekâr olduğundan bahsediyorlardı.” (S Ö, s. 51). Toplumdaki bir tercih, dilencilerin muhtaç olduğu hallerinin Allah'ın kimsenin başına getirmemesidir. Diğer bir görüş, dilencilerin çok zengin olduğu, bu mesleğin iyi getirisinin olduğudur. Sarhoşlar ikincisini tercih edip dilencinin sahtekâr olduğunu söylerler. Bir nevi toplumun ön yargılarından birini tercih ederler.

Müştak cinayetten sonra kendisinin karanlıkta kalmış öteki benini görüntü olarak görmeye başlar: “...Kollarını göğsünde kavuşturmuş bir adam, kınayan gözlerle bana bakıyordu.” (S Ö, s. 64). Bundan sonra kendisinin bu kara benliği, ötekisi sürekli ortaya çıkacak, Müştak'a fikir verecek ve onunla tartışacaktır. Müştak kendisinin kötü yanını temsil eden bu benlikten her daim nefret edecektir. Müştak'ın bilinçaltında yer alan karanlık fikirlere sahip olma benliği ortaya çıkar. Bir insan aynı zihin dünyasında birden fazla benlik gösterebilir. Bu yönüyle öteki kavramı insanın kendi bedeninde veya zihin yapısında bile olabilir. Şayet birey çoklu kişilik bozukluğu gösteriyorsa ve bu kişilikler birbirine zıtsa ötekililik aynı vücut ve zihin bütünlüğünde kendini doğurabilir. Bu açıdan bu eserdeki ötekililik gayet orijinaldir. Kendinin ötekisi olan bireyi temsil eder.

Müştak kendisine ve teyzesinin kızı Şaziye'ye miras yoluyla kalan konağı bir müteahhide verip yerine daire alır: “...Her davranışından sahtekârlık akan o sinsî müteahhide vermektir.” (S Ö, s. 67). Müştak yaptığı işten pişmandır. Bu pişmanlıkla evi verdiği müteahhit için sahtekar ifadesini kullanır. Toplumun müteahhitler hakkında

görüşlerini paylaşır aslında. Toplum müteahhitlerin her şeyin en iyisini en fazlasını kendileri için istediklerini ve yaptıkları inşaatlarda her zaman hile yaptıklarını düşünür. Bunda 17 Ağustos'ta birçok binanın yıkılması ve bu işten müteahhitlerin sorumlu tutulmasının büyük bir etkisi bulunur. Bu sebepten Müştak da evi verdiği müteahhidin davranışlarının hile üzerine kurulu olduğunu düşünür. Her ne kadar kendi rızasıyla konağı vermiş olsa da yaptığı işten pişman olduğu için yapılan yıkımın en büyük sorumlusu olarak o müteahhidi görür. Müştak'ın o adam hakkında kötü düşünmesinin en büyük nedeni müteahhit onun dede yadigarı konağı yıkmıştır, aynı zamanda Müştak'ın anılarını ve çocukluğunun büyük bir hatırasını yıkıp hiçbir güzel anısının olmadığı sadece duvarlardan ibaret olan ruhsuz betonarme bir yapı vermiştir onlara. Bu sebepten Müştak müteahhidi anımsarken nefretini dile getirir.

Müştak rüya aracılığıyla Freud'u da roman kahramanı yapar, Freud erkek çocukların babaya hayranlık duyduğu ve bu yüzden babanın yerine geçmeye çalıştığı iddiasında bulunur ve bu görüşü kabul eder: “...Hepimiz babamıza hayranlık duyarız. İşin ilginç aynı nedenle onu yok etmek isteriz.” (S Ö, s. 84). Erkeklerdeki güce meyiletme davranışından dolayı çocuk evde karşılaştığı otorite olan babaya hayranlık duyar ve onun yerinde olma çabası gösterir. Onun yerinde olmak denince onun evi, odası, işi, kıyafeti hatta karısı yani bütün hâkimiyet alanını ister bir erkek; babaya hayranlık duyan erkek çocuk onun yerinde olmak istediğinden bir noktadan sonra farklı bir şeyi anlamaya başlar: Onun yerinde olmak, onun olmadığı bir anda mümkün olur. Babasının olmaması demekse babasının saf dışı edilmesi veya ortadan kaldırılması demektir. Freud'un anlayışına göre tamamen farklı bir öteki meydana çıkıyor. Ötekiye hayran olmakla başlıyor her şey. Başta onun gücüne, otoritesine ve sahip olduklarına hayran oluyor insan sonra da onların hepsine sahip olmak istiyor. Bunun neticesinde hayranlık duyduğuna içten içe öfke duyar ve onu ortadan kaldırmaya çalışır. Evlat babaya düşmanlık etmeye başlar. Kurtuluşun ondan kurtulup onun yerine geçmeyle mümkün olacağını düşünür. Hayranlık duyup benimsediği kişi kendisinin ötekisi olur. Buradan hareketle II. Mehmed'in babasını ortadan kaldırmaya çalışması daha makul gerekçelere dayanır. Onun babası sadece bir ev, iş ve eşe sahip değildir. Bir ülkeye, ordulara ve güçlü bir iktidara sahiptir; dolayısıyla II. Mehmed'in babasıyla amansız bir mücadeleye girip onu öldürmeye çalışması çok farklı gerekçelere dayanır ve daha makul gerekçelere sahiptir.

Müştak teyzesinin çocukluğunda kendisi hakkında düşüncelerinden hareketle teyzesi için kendisinin ne ifade ettiğini düşünür: ... “Salak da ondan...” (S Ö, s. 98). Teyzesi onun

terbiyesi ve dürüstlüğü için ‘salak’ ifadesini kullanır. Çeşitli sebeplerle Müştak'tan hoşlanmadığını belirtir. Teyzesinin gerçekten pısırik olduğu için veya masaya elini vuran adam olmadığı için mi Müştak'tan nefret ettiği, yoksa kendisinin bir oğlu olmadığından kız kardeşininse oğlu olduğu için kız kardeşini kıskandığından mı Müştak'ı sevmediği bilinmez.

İleride Nüzhet cinayetinin diğer aktörlerinden biri olacak olan yüksek lisans öğrencisi Çetin'i Müştak pek sevmez: “... Çetin'di, hocanın en suratsız yardımcısı.” (S Ö, s. 130). Müştak, Çetin'in yüz ifadesinin belki hiç güvenilmemesi belki de milliyetçi görüşlerinden dolayı tarih konusunda Müştak'la çok ters düşmesi sebeplerinden dolayı ondan hoşlanmaz. Karakterleri de Müştak'la tamamen zıt bir yapıya sahiptir. Müştak genelde uzlaşmayı tercih eden, dünyadaki pek çok şeye karşı hırsı olmayan biriyken Çetin asla uzlaşmaya yanaşmayan aynı zamanda hırslı bir insandır. Bu sebepten dolayı da Müştak ondan hazzetmiyor olabilir.

Müştak herkesin kendince bir şeyleri kutsal kabul ettiği ve bu konuda da hassas olmasına bir anlam veremez: “... Bu ülkede o kadar çok kutsal vardı ki, insanı insan yapan o sıradan değerlere pek yer kalmıyordu.” (S Ö, s. 131). Onların bu hassasiyetlerinden ve onlardan rahatsız olur. Bu kadar çok hassas olunan konunun olması insanların birçok konuda konuşmasına, fikir yürütmesine veya araştırma yapmasına mani olur. İnsanların rahat olmalarına engel olur ve diken üstünde olmalarına sebep olur. Ayrıca hassas durumlar basit insani durumları ortadan kaldırır. Bu durumlar bireylerin önüne geçerek insanı değersizleştirir.

Müştak, cinayet işlemeyeceği konusunda kendi kendini ikna etmeye çalışırken tartıştığı kendisinin öteki yanını aşağıdaki şekilde tanımlar: “... Benim sorunlu, benim çirkin, benim kötü yanım...” (S Ö, s. 150). İnsanın kendisinin bir parçasını da başka biri olarak görebileceğini ortaya koyar. Şimdi vicdanı ve sağlıklı düşünce yeteneğinin kendi vücudunda tutan Müştak, olayları daha sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek için belki de korkudan ve kötülüğünden uzak kalmak için olumsuz yanlarını soyut bir yapıda toplayıp onu vücudunun dışında bir yere konumlandırır. Bedeninden bağımsız bir dış hayal ortaya çıkarır. Onunla sürekli tartışır. İnsan doğasında da birbiriyle çatışan her zaman diğerinin bir başkasına üstün geldiği pozitif duygu ve düşüncelerin negatif duygu ve düşüncelerle olan mücadelesinden anlaşıldığı kadarıyla insan kendi kendine bile kendisinin ötekisini meydana getirir. Fark olarak Müştak olumsuz duygularını kendi bedeninden çıkarıp karşısına alır ve onunla tartışır.

Müştak, bağınazlar diye bir çeteden bahseder: “...bağınazlardan kurulu çetesini güvence altına almadan.” (S Ö, s. 197). Bu çete yüksek lisans öğrencileri Çetin, Sibel, Erol'dan oluşur. Müştak bu sözleriyle gençleri tanıttıktan sonra onun için bağınaz olan insan tipi ortaya çıkmış olur. Bu üç asistan Osmanlı Tarihi konusunda hassas, Osmanlı hükümdarlarına yönelik olan eleştiriler konusunda öfkelenen insanlardır. Özellikle Fatih konusunda gayet tutucu, milliyetçi gençlerdir. Müştak, Nüzhet'i onların öldürdüğünden şüphelenir ve bunu da Fatih'i korumak adına yaptıklarını düşünür. Tarihçi Müştak'a göre milliyetçi, Osmanlı ve özellikle Fatih hakkında hassasiyete sahip bu gençler bağınazdır.

Tahir Hakkı, Akın'ın saldırıya uğradığını duyduğunda ilk şüphelendiği Akın'ın bir eşcinsel olması ve eşcinsel olan birinden 'sapkın' diye bahsetmesi Tahir Hakkı'nın onlardan nefret ettiğini gösterir: “... Muhtemelen arkadaşlık yaptığı sapıklardan biri...” (S Ö, s. 204). Gelenekten gelen ve yaşlı biri olması, insanlara dedelerinin şanlı tarihini anlatan tutucu bir insan olması, onun eşcinsel olan birisinden nefret etmesi için yeterli bir sebeptir. Cinsel olarak kişinin karşı cinsten etkilendiğine inanan bir insana göre kişinin hemcinsinden etkileneceği tercih edilen yolun dışında olduğu için yoldan ayrılmış bir sapkın olur.

Müştak, rüyasında gördüğü Fatih'e⁷ neden Çandarlı Halil'i öldürdüğünü sorduğunda; Fatih ondan nefretinin nedenini açıkça söyler: “Halil'in, iblisin hakiki hizmetkârı olduğunu anladık ki...” (S Ö, s. 236). Fatih'e göre Çandarlı, Fatih'i tahtta istemez ve onun tahta çıkmasına engel olmak için türlü entrikalar çevirir. Devlet yönetiminde güçlü olmak için dirayetsiz hükümdarlar ister. Kendi ihtirası için ülkesinin hükümdarını zayıflatmaya çalışan bir vezir Fatih'in gözünde rezildir. Çandarlı, türlü hilelerle Fatih'i gerek halkın gerekse ordunun gözünde itibarsızlaştırmaya çalıştığından Fatih; onu şeytanın yardımcısı olarak görür.

Eserde sadece modern dönem kahramanlarının ötekisi değil, tarihteki şahsiyetlerin de birbirlerini nasıl algıladığı görülür: “Kostantinopolis'te Latin külâhı yerine, Türk sarığı görmeyi yeğlerim.” (S Ö, s. 293). Bu sözler dönemin Konstantiniye sarayında önemli bir görevli olan Grandük Lukas Notaras'a ait, o dönemde Doğu ve Batı kiliselerinin birleştirildiğinin ilanı üzerine halkın yanında saray görevlileri de bu anlaşmaya karşı çıkar. Dönemin Ortodokslarının Katoliklere karşı tutumunu gösteren bu sözler, onların birbirlerinden nefret ettiğini gösterir. Bunun için çeşitli gerekçeleri olabilirdi. Daha önce Konstantiniye'yi korumaya gelen Katoliklerin şehri yağmalaması belki de Doğu

⁷ Ümit, Fatih'i de rüyalar aracılığıyla roman karakteri haline getirir.

Romalıların asla unutmayacağı tarihi bir vakadır. Bunun yanında dindaşları zor durumdayken onlara yardım göndermeyi bile mezheplerini denetim altına alma şartına bağlayan bir Papa'ya duydukları tepkilerin sonucu olarak onları Müslümanlara tercih edemezler.

Çetin'in yaptığı bir tartışmayı hatırlayan ve bunu Müştak'la paylaşan Tahir Hakkı'nın konuşmasından Çetin'in neden Nüzhet'ten nefret ettiği anlaşılır: "... Nüzhet'i milletini satmakla, Batı'nın uşağı olmakla suçladı." (S Ö, s. 315). Nüzhet'in tarihe objektif bakmak adına tarihin kutsallarına hakaret ettiğini düşünen Çetin, Nüzhet'ten nefret eder. Ona göre Nüzhet kendi ulusunun değerlerini sırf Batı'da nam yapmak adına aşağılar. Kendi toplumuna sırf başka uluslara yaranmak için sırt dönen, bununla yetinmeyip ulusunun tabularına saygısızca dil uzatan birinden Çetin nefret eder.

Nüzhet'in yeğeni Sezgin, Nüzhet'in Amerikalı eski eşi Jerry adındaki şahıstan hoşlanmadığını açıkça belli eder: "...Gitti o Jerry denen adamla evlendi. Nasıl da kaba bir insan. Bir keresinde onun burnunu da kırmıştı." (S Ö, s. 370). Onu kaba biri olarak değerlendirir ve halasına şiddet uyguladığı için ondan nefret eder. Belki de nefretinin temelinde bunların ötesinde daha büyük bir neden yatar. Jerry bir Amerikalı yani bir Hristiyan'dır. Nüzhet'in ailesi her ne kadar dini referans alan bir gelenekten gelmese de muhtemelen bu işe hiç de sıcak bakmamışlardır. Çevrelerindeki insanların yüzlerine söylemeseler de onların evliliğini yadırgadıklarını anlamışlardır. Kendi ailelerinden bir kadının Hristiyan bir Amerikalıyla evlenmesini muhtemelen içermişlerdir.

Fatih, öldükten sonra onun ölümünün bir cinayet olduğunu düşünen yeniçeriler ayaklanma çıkarır ve Fatih'in başvezirini öldürürler; bununla da yetinmezler, "...Askerler, Yahudi mahallesine yöneldiler." (S Ö, s. 451). Yahudi mahallesini basıp Yahudilerden birçok kişiyi öldürürler. Bunun sebebi Fatih'in doktorunun bir Yahudi olmasıdır. Yeniçeriler, Fatih'i onun öldürdüğünü dolayısıyla bu işi planlayanların Yahudiler olduğunu düşünürler. Hükümdarlarının intikamını almak için ellerinde görünen tek çare hükümdarlarını öldürdüklerini düşündükleri gruplardan biri olan Yahudilerden hınçlarını çıkarmak olur.

Çetin, Akın'dan nefret eder: "... O Akın denen oğlan, alaycı gözlerle beni süzüp dalga geçer gibi konuşunca dayanamadım." (S Ö, s. 485). Çetin'in Akın'dan nefret etmesi için başka sebepleri de bulunmaz. Akın, onun sevgilisi Sibel için yurt dışında bir burs ayarlamaya çalışarak Sibel'in Amerika'ya gitmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla Çetin'den onu ayıracaktır. Ayrıca Akın, Sibel'in Çetin'den ayrılacağını bildiği için Çetin'le

konuştığında Çetin, onun konuşmalarını alaycı bulur ve Sibel'in onu terk etmesiyle onu küçük düşürüldüğü imalarında olduğunu zannederek Akın'a şiddet uygular.

4.5.3. Şüphe

Sultanı Öldürmek romanında şüphe, Müştak'ın gittiği evde eski sevgilisi Nüzhet'in cansız bedenini görmesi ve bunu kimin yaptığı üzerine düşünmesiyle başlar. Başta bir başkasının cinayeti işlediğini düşünür, sonra psikojenik füğ hastalığından dolayı kendisinin ikinci kişiliğinin işlediğini düşünür. Sırasıyla öğrencisi Çetin ve arkadaşlarından, hocası Tahir Hakkı'dan şüphelenir. Son olarak cinayetin failinin temizlikçi kız olduğu ortaya çıkar.

Müştak, Nüzhet'i kendisinden başka birinin öldürmüş olabileceğini düşünür: “Kim o biri, ben miyim? Yoksa sonradan gerdanlığı bırakan kişi mi? Gerdanlığı bırakan kişi...” (S Ö, s. 107). Kendisi Nüzhet'in boynunda bir gerdanlık hatırlamıyordu. Oysa polisin verdiği bilgiye göre onun boynunda bir gerdanlık mevcuttur. Bu da gösteriyor ki Müştak'tan sonra eve biri veya birileri girmiştir. Eğer gerçekten yanlış hatırlamıyorsa ve biri getirip gerdanlığı takmışsa katil de gerdanlığı takandır.

Kesinleşen bir şüphe, apartmandaki temizlikçi kız Fazilet yani Nüzhet'in yeğeni Sezgin'in hizmetçisi hırsızlığının ortaya çıkacağından korkarak Nüzhet'i öldürür: “Nüzhet Hanım'ı öldüren kişi Fazilet...” (S Ö, s. 504). Kuyumcudaki bulunan küpelerden dolayı cinayeti onun işlediği anlaşılır, Müştak ya da bir başkasının katil olmadığı ortaya çıkar.

4.5.4. Geçici şüphe

Sultanı Öldürmek romanında Müştak, Nüzhet cinayetinde bazen kendisinden şüphelenir; kendisinin olamayacağını düşündüğü vakitlerde kendi hocasından, öğrencilerinden, kuzeninden şüphelenir; bazen de bunların olamayacağını düşünür.

Müştak eve girdiğinde Nüzhet'in cansız bedeniyle karşılaştığında Nüzhet'i kendisinin öldürmüş olabileceğini düşünür: “...Nüzhet'i öldürdüğümü düşünmüş olmalıyım.” (S Ö, s. 19). Çünkü kendisi psikojenik füğ⁸ hastasıdır. Geçici olarak kendisinin kişiliğinin değiştiği anda o sırada Nüzhet'i öldürmüş olabilirdi. Akıllı başındayken bu eylemi gerçekleştiremezdi

⁸ Dissosiyatif füğ ani ve beklenmedik bir şekilde kişinin bir yere nasıl ulaştığını, neden ulaştığını bilmemesi ve ulaştığı yerde yapılanları, yaşananları hatırlamadığı bir zamansal süreç olarak tanımlanır. Kişinin sıradan hayatında olduğu veya bulunduğu yerden aniden ayrışması ve yeni bir yerde yeni bir şekilde hayatına yeni benlikle devam etmesi durumu söz konusudur. (Polat, 2022: 13). Literatür ismi dissosiyatif füğ, eserde psikojenik füğ olarak kullanılmıştır.

lakin şuuru yerinde değilken Nüzhet'i gördüğünde onu kendisinden yıllarını çalan kadın olarak görmüş olabilir ve yılların biriktirdiği nefret Müştak'ın kontrolünden çıkmış, Müştak; Nüzhet'i öldürmüş olabilir. Belki de geçmişe dair aralarında münakaşa geçmiş ve Müştak öfkesine yenik düşerek onu kendisi öldürmüş olabilir. Yazar bu romanda farklı bir tarz denemiştir, cinayete ilişkin suçlarda zanlıları tespit edenler dışarıdan birileri olurdu ancak şu anki durumda Müştak kendisinin bilinçdışı benliğini şüpheliler listesine ekler. Kendi lehine ve aleyhine deliller toplamak, bu konuda mantık yürütmek kendisinin görevi olur. Herkes gibi kendisinin masum çıkmasını ister, kendisini gösteren bir delile karşı tezler yürütmek zorunda kalır.

Müştak cinayeti kendisinin işleyip işlemediğini anlamak için ipuçları toplamaya çalışırken bilinci açıkken en son hangi eylemi gerçekleştirdiğine baktığında okuduğu romanda bir kocanın karısını nasıl öldürdüğünü fark eder: “Tam da Pozdnişey'in karısını öldürdüğü anı okuyormuşum Nüzhet'in telefonu geldiğinde...” (S Ö, s. 73). Bu da zihinde tekrar bir şüphe uyandırır. Bu cinayeti kendisi işlemiş olabilir. Romandaki kahraman karısını bir hançerle öldürür. Müştak da bu sahneyi zihninde tutarak Nüzhet'i gördüğünde kendisinin bilinçaltı harekete geçerek onu öldürmesine neden olmuş olabilir.

Müştak, zihni kapalıyken Nüzhet'i neden öldürmüş olacağı üzerine zihin yorarken belki de Nüzhet'in kendisinden bir projede faydalanmak istediğini anlamış ve bu hakarete dayanamayarak Nüzhet'i öldürmüş olabilir: “...Bütün bir hayatımı adadığım kadının bana rüşvet verir gibi projede senin de adın geçsin deyince...” (S Ö, s. 80). Nüzhet belki de onun yardımı karşılığı onun adını da kullanacağını söylemiş ve bununla ün sağlayacağını da söylemiş, bu da Müştak'ı çileden çıkarmış ve Müştak, Nüzhet'i öldürmüş olabilir. Yıllar sonra buluşmak için sevgilisi kendisini arar. Müştak onun kendisini unutmadığının ümitlerine kapılmış, tamamen duygusal bir ruh haline girmişken sevmekten vazgeçemediği kadın onunla iş konuşmuştur. Üstelik onu kendi ayağına çağırarak ona bilgilerine karşılık isminin tezde geçeceğini söyleyerek güya kendisine iyilik yaptığını sanıp Müştak'ı aşığılamış olabilir, sırf bu sebepten dolayı Müştak Nüzhet'i öldürmüş de olabilir.

Polis Nüzhet'i öldüren kişinin Nüzhet'in başarısını kıskanan biri olduğunu düşünür: “... Nüzhet Hanım'ı böyle delice kıskanan meslektaşlarından biri...” (S Ö, s. 110). Kıskançlık aynı meslekteki bireyler için pek mantıklı olmayanın da yapılmasına sebep olabilir. Kendi çalışmaları Nüzhet'in çalışmalarının gölgesinde kalan bir tarihçi bir anlık öfkeyle Nüzhet'i öldüreceği gibi Nüzhet'in çalışmalarından nefret eden biri de onu öldürmüş olabilir. Evet, Nüzhet toplumun tabu kabul ettiği biri hakkında veya bir konuda

sırf meşhur olmak adına bir araştırmaya kalktığı için başka bir grubun nefretini cezbetmiş olabilir ve bu durum da onun ölümüne sebep olabilir.

Romanda ilk kez somut bir isim verilir: “...Sezgin mi yapmıştır bu işi? ... Tek vâris Sezgin.” (S Ö, s. 119). Sezgin, Nüzhet’in yeğenidir. Halasını sırf miras için öldürmüş olabilir. Halasıyla daha önce miras meselesinden dolayı tartıştığını Nüzhet, Müştak’a söylemiştir. Nüzhet eğer ona karşı direndiyse ve Sezgin de bu meseleye dayanamayıp paraya duyduğu ihtiras da gözünü kör ettiyse halasını öldürmüş olabilir.

Emekli tarih profesörü ve Müştak’ın hocası Tahir Hakkı’ya son derece bağlı bir grup öğrencinin bağlılıklarının aksine onunla tartışan öğrencilere dönüşen bu grubu gören Müştak, Tahir Hakkı’nın da onlara kızdığını görünce bu karşılıklı restleşmelerin temelinde büyük bir gerginliğin olduğunu sezinler: “... Şimdi bir de Fatih konusunda hassas genç tarihçiler mi?” (S Ö, s. 132). Bu gerginliğin temelinde bir cinayet olabileceğini düşünür ve Nüzhet’i öldüren kişilerin temel sebeplerinin milliyetçi duygular olduğundan şüphelenir. Fatih konusunda aşırı hassasiyete sahip olan gençlerin bir grup olmalarından aldıkları cesaret, milliyetçiliğin ve gençliğin verdiği ateşle tarihlerine zarar vermeye çalışan Batılıların uşağı olmuş birini öldürmeleri olası bir durumdur.

Tahir Hakkı, öğrencileriyle ilgili Nevzat’ın sorduğu sorulara karşılık net bilgi veremeyince Müştak şüphelenmeye başlar: “...Demek ki korunmalarını gerektiren bir durum vardı.” (S Ö, s. 146). Neden korumaya çalışıyor, Tahir Hakkı kendi öğrencilerini? Bunun bir sebebi olmalıdır. Tahir Hakkı, onlarla ilgili bir şeyler gizlemeye çalışıyorsa bir sorun var demektir yoksa neden polislerin sorularına net cevap vermesin ki?

Müştak, Tahir Hakkı’nın da Nüzhet’in cinayetine bulaşmış olabileceğinden şüphelenir: “... Nasıl yani? Tahir Hakkı cinayete mi bulaştı?” (S Ö, s. 147). Öğrencileri gereğinden fazla koruma gayreti içine giren Tahir Hakkı’nın bu korumasını bir hocaların talebelerini korumasının ötesinde bir şeyler olduğunu düşünür. Bu gençlerle bir bağlantısı olabilir. Tahir Hakkı müthiş bir beyindir, gençler de ona fanatikçe bağlıdırlar. Bütün bunları birleştiren Tahir Hakkı da işin içine girebilirdi. Tarihe leke süren, tarihi oryantalist bakış açısıyla değerlendiren bu ukala kadını durdurmanın bir yolu vardır: O da Nüzhet’i ortadan kaldırmak.

Müştak Tahir Hakkı’nın neden öğrencilerine kızmış olduğu hakkında fikir yürütürken aklına onların görevlerini eksik yaptığının dolayı Tahir Hakkı’nın onlara kızdığını düşünür: “Belki de Nüzhet’in yanındayken polise ihbar edip, beni yakalatacaklardı...” (S Ö, s. 147). Hesaplarını iyi yapamadıkları için Müştak onların işlerini bilmeden sekteye uğratar.

Müştak düşündükçe yeni teoriler üretir. Belki onlar cinayeti işledikten sonra cinayeti Müştak'ın üzerine yıkacaklardır ancak görevlerini tam yapamadıklarından işler bozulmuş, polis şimdi katili bulmak için onları da şüpheliler listesine almış durumda. Müştak, bunlardan dolayı Tahir Hakkı öğrencilerine kızmış olabilir, diye düşünür.

Müştak, Tahir Hoca'nın katil olduğu fikrini zihninden siler: "... Tahir Hakkı cinayet işine bulaşmış olamazdı." (S Ö, s. 147). Şüphesini geri çeker. Evet, polisler karşısında şaşkınlığa döner. Bu yaşlı adam katil olamazdı. Profesyonel bir katil böyle basit bir şekilde afallamaz. Ayrıca kendisi ile uzun bir hukuku vardır, Tahir Hoca'sıyla bu hukukun verdiği ve yılların getirdiği paylaşılmış onca anı, duygusal açıdan Müştak'ı Tahir Hakkı'ya bağlar. Onun katil olup işlediği suçu da Müştak'a yükleyecek biri olmadığını anlar.

Birkaç sayfa önce Tahir Hakkı'nın asla katil olamayacağını düşünen Müştak tekrar Tahir Hakkı'yı katil olarak şüphelendiği grubun işbirlikçisi olarak görür: "...hoca ise iki işbirlikçisinden de oldukça yaşlıydı." (S Ö, s. 152). Cinayet netleşinceye kadar Müştak herkesten şüphelenir. Sonra şüphelerinden vazgeçecek ancak tekrar aynı kişilerle ilgili şüpheler üretir. Bu sayede yazar yön saptırmalarıyla son ana kadar katili gizleyerek ve romanın temposunu yüksek tutmaya çalışır.

Tahir Hakkı, iki öğrencisiyle beraber Müştak'ın odasına girdiğinde Müştak Sibel'i göremez ve onların yeni entrikalar çevirdiğinden şüphelenir: "Şu Sibel... Neredeydi acaba? Nerede olacak yeni bir entrikanın peşinde..." (S Ö, s. 152). Bazen Nüzhet'i kendisinin öldürdüğünü düşünür. Bazen de meslektaşlarından şüphelenir. Aynı zamanda onların Nüzhet'i öldürdükten sonra kendisiyle uğraştıklarını da düşünür. Belki de suçu onun üstüne yıkmaya çalışıyorlar diye düşünür. Elbette bu mümkündür, sonuçta polislere bir katil lazımdır. Kendileri olmayacaklarına göre buna en uygun aday Müştak'tır. Bu sebeple onların yaptıkları işten kendileri tamamen sıyrılıncaya kadar sürekli yeni hesaplar yapacaklarını düşünür.

Müştak, Tahir Hakkı'nın Akın'ın adını duyduğunda Müştak'ın eski asistanını çıkarmamasının gerçekten bir hatırlayamama veya çıkaramama olmadığı kanaatindedir: "... Hayır, bu ihtiyar adam hiç de masum değildi." (S Ö, s. 203). Akın Müştak'ın eski asistanıdır, yani Tahir Hakkı onu tanımıyordur. Yine son çalışmalarında Nüzhet'e yardımcı olan kişi Akın'ındır ve Tahir Hakkı bunu da bilemez. Nüzhet'in cinayeti hakkında konuşurlar ve Tahir Hakkı Akın'ın adını duyduğunda onun kim olduğunu çıkaramaz; bütün bunlar Müştak için çok garip görünür. Oysa Tahir Hakkı gerçekten de o sırada Akın'ın kim

olduğu konusunda bir fikre sahip değildir, bir an için onu çıkaramaz ama bu Müştak'ın şüphelenmesine sebep olur.

Müştak, Çetin'in araç kullanmasını dikkatle izlerken Çetin'in bir kamyon sürücüsüne karşı sarf ettiği sözleri görür: “...Çetin, Nüzhet'e de böyle kızdıysa...” (S Ö, s. 248). Ayrıca Çetin'in davranışları da ani bir öfkeyle kontrolden çıkar. Müştak onun agresifliğinden hareketle onun planlı bir cinayet işleyemeyeceği kanısına varır ne var ki Nüzhet'in öldürülmesinin de planlı olup olmadığını bilmez. Dolayısıyla Çetin tıpkı şu an gibi aniden kontrolden çıkıp bir anlık öfkeyle onu öldürmüş olabilir. Başta Nüzhet'i öldürmek gibi bir niyeti yoktur ancak aralarında çıkan bir tartışma gittikçe alevlenmiş ve Çetin az önce kamyon şoförüne kızdığı gibi Nüzhet'e de kızar ve kontrolünü kaybedip Nüzhet'i öldürür. Böylece Nüzhet cinayeti de hiç hesapta yokken ortaya çıkar. Tabii bunlar Müştak'ın trafikte aşırı derecede agresif olan bir asistana karşı duyduğu ön yargının sonucunda onu cinayet zanlısı olarak görmesine sebep olur.

Müştak gibi Tahir Hakkı da Çetin'den şüphelenir: “Neden Çetin? Çünkü... Çünkü Nüzhet'i öldüreceğini söylemişti.” (S Ö, s. 313). Müştak, Tahir Hakkı'nın böyle düşünmesinin sebebini öğrenmek ister. Tahir Hakkı da Çetin'in bir öfke anında Nüzhet'i öldürme arzusunu dile getirdiğini hatırlar. Çetin'in aniden kontrolden çıkan kişiliği de hesaba katılacak olursa Çetin, pekâlâ cinayeti işlemiş olabilir. Tarihe romantik açıdan yaklaşan biridir. Bu sebeplerden Tahir Hakkı da Müştak'ın şüphelendiği gibi Çetin'den şüphelenir.

Oklar iyiden iyiye Çetin'i gösterir: “Şeytan diyor al şu bıçağı, yetiş kadının ardından, sapla gırtlığına.” (S Ö, s. 315). Nüzhet'ten nefret eden, onunla tartışan ve onu öldürmek isteyen zanlı Çetin; öfke anında gördüğü bıçakla Nüzhet'i nasıl öldüreceğini de söyler. İşin garip tarafı da Nüzhet'in cesedinin Çetin'in tarif ettiği şekilde görülmesidir. Nüzhet de boynuna saplanan bir mektup açacağıyla öldürülmüştür. Bunu şimdilik sadece Müştak bilir. Çetin'in Nüzhet'e karşı tavırları ve hislerinin yanında bir de onu öldürme isteğinin şekli de uyumlu olunca Müştak artık Çetin'in bu işi yüzde yüz yaptığı kanısına varır.

Nevzat, ona tarih konusunda birkaç şey soracaktır aslında oysa Müştak kendisine dair bir şeyler bulunulduğundan şüphelenir: “Demek ki kadıncağızı, bu araştırmasından rahatsızlık duyan bir fanatik öldürdü.” (S Ö, s. 396). Başkomiser Nevzat, Nüzhet'in öldürülmesi işine onu kıskanan ya da milliyetçi duygulara sahip olan fanatiklerce öldürüldüğü görüşünden daha fazla emin olmaya başlar. Bir polis olarak topladığı delilleri bir araya getirince Nüzhet'in çalışmalarından dolayı öldürüldüğünü düşünür. Mahrem

konulara çekinmeden giren bir tarihçi, insanlar için tabu olan mevzuları eleştiren biri olan Nüzhet, Fatih'le ilgili bir proje üzerinde çalışırken öldürülür. Bu, Başkomiser Nevzat için sadece bir şüphedir ancak Nevzat, Nüzhet'in yardımcısı Akın'ın bir saldırıya uğradığını duyunca aynı projede çalışan kişilerin saldırıya uğraması Nevzat'ın şüphelerinde daha ısrarcı olmasına neden olur.

Müştak yavaş yavaş katil olamayacağına inanmışken aniden kendisinden tekrar şüphelenmesine sebep olan bir delil ve bir tanıkla karşılaşır: “Böylece katilligimiz tescillenmiş oldu. Sadece Adem değil, aynı zamanda devletin kasasının kestiği slip de vardı.” (S Ö, s. 406). Cinayet saatinde hafızasını geçici olarak yitirdiği zamanda Nüzhet'in evinin karşısındaki bir markete girmiş ve oradan alışveriş yapmıştır. Talihsizliği şudur ki marketin sahibi onu gençlik yıllarından tanıyan bir insandır. Bu yüzden Müştak'ın cinayeti işleyen kişi olduğu bağlantısını kurabiliyordur. Bununla birlikte Müştak'ın cinayet saati bile orada olduğunu kanıtlar. Müştak bilinci yerinde olmadan cinayet saatinde bir alışveriş yapar ve bu alışverişinde kendi kredi kartını kullanır. Kartın silibindeki saat de Müştak'ın cinayet saatinde orada olduğunu gösterir.

Müştak zayıf bir ihtimal de olsa Nüzhet'i kendi teyzekızı ve psikolog olan Şaziye'nin öldürmüş olabileceğini düşünür: “... Çeşm-i Lal'i eski sevgilimin ince uzun boynunda görünce yine bir öfke krizi sonucu, sehpanın üzerinde duran mektup açacağını kaptığı gibi...” (S Ö, s. 422). Şaziye her zaman kaybolan Çeşm-i Lal adındaki gerdanlılığı merak etmiştir. Müştak'ın zihninin ürettiği teoriye göre Şaziye Çeşm-i Lal'i Nüzhet'te görür ve bir anlık öfkeye kapılarak Nüzhet'i öldürür. Belki de evlenince kendisinin olabilecek manevi değeri maddi değerinden fazla olan bir gerdanlılığı kendisinin haberi olmadan bir başkasına verilmiş olmasına içerleyip Nüzhet'i öldürmüştür. Eğer evin gelini Nüzhet olsaydı Çeşm-i Lal'in Nüzhet'te olması problem teşkil etmeyebilirdi lakin Nüzhet, Müştak'a ihanet edip onu yarı yolda bırakmıştır. Bu ihanetine rağmen aile yadigârı olan bir gerdanlığın bir hainde olmasını kendisine yediremeyen Şaziye, Çeşm-i Lal için belki de Müştak'a yapılan ihanet için Nüzhet'i öldürmüştür.

Müştak'ın Kuzeni Şaziye müştakla konuşur: “Müştak, o eve gitmedin değil mi? Cinayet gecesi orada değildin?” (S Ö, s. 425). Müştak'ın cinayet işleyemeyeceğini de çok iyi bilir lakin kendisi bir psikologdur ve Müştak'ın Psikojenik fûg hastalığından haberdardır eğer Müştak o sırada bir krize girmişse ve Nüzhet'e uğramışsa devre dışı kalan ve Müştak'ı yöneten bilincinin yerine ona neler yaptıracağını bilmediği ikinci bir bilinç devreye girip Müştak'a bu cinayeti işletebilirdi. Şüphelerini artıracak başka detaylara da

Şaziye vakıftı: Müştak'ın Nüzhet'i deliler gibi sevdiğini biliyordur ve Nüzhet'in öldürüldüğü sıralarda Müştak'ın evde olmadığını da bilir. Üstelik Müştak, bilinci yerinde değilken Şaziye'yi de aramıştır o gün. Şaziye bütün bunları bir araya getirince Müştak'ın cinayet işlemiş olmasından kuşkulandır.

Müştak, polisleri teyzesinin kızı Şaziye'den şüphelendiklerinden şüphelenir çünkü polisler Çeşm-i Lal denen gerdanlık için kuyumcularda araştırmalar yapmışlardı: “... Şaziye'den kuşkulananmış olmalıydı.” (S Ö, s. 461). Üstelik Ali, Müştak'a Şaziye hakkında sorular sormuştur. Eğer mesele Çeşm-i Lal ise polislerin Şaziye'den şüphelenmeleri gayet normal bir şeydir. Kendisi bile böyle bir durumda Şaziye'den şüphelenmiştir. Çeşm-i Lal bir aile yadigârı olduğundan dolayı polislerin Şaziye'den şüphelenmeleri normal bir durumdur. Şaziye aile yadigârı Çeşm-i Lali Nüzhet'in boynunda gördüğü için bunun ailesine yapılmış bir hakaret sayıp Nüzhet'i öldürmüş olabilir.

Müştak, Çetin'i görünce onunla ilgili şüphelerini geçirir aklından: “...Hayatta en sevdiğim iki kişiyi benden alan o kanlı katil.” (S Ö, s. 474). Çok sevdiği hocası Tahir Hakkı'yı onun öldürdüğünden kuşkulandır. Müştak'ın bahsettiği iki kişiden biri Nüzhet diğeri de Tahir Hakkı'dır. Müştak'ın Çetin'den şüphelenmesinin nedeni Tahir Hakkı ölmeden önce Çetin'in onun yanında olmasıdır. Tahir Hakkı da Nüzhet cinayetinde Çetin'den şüphelendiğini Müştak'a söylemiştir. Bu konu hakkında Çetin'le görüşeceğini belirtmiştir. Şayet Nüzhet'i Çetin öldürmüştü ve Tahir Hakkı da bunu o sırada anlayıp Çetin'le bunu konuşmuşsa Çetin, Tahir Hakkı'yı da öldürmüş olabilirdi. Çetin, Nüzhet'i öldürdüğünde bu olayı herkesten saklayabilmişse lakin Tahir Hakkı'nın olayı çözdüğünü anlamışsa ve bu riski göze alamaz, Tahir Hakkı'yı da ortadan kaldırmak mecburiyetinde kalmış olabilir.

Müştak, rüyada mı yoksa bilinci açık değilken gördüğü bir sanrıda mı belli olmayan bir zaman diliminde kendi fiziksel bedeninin soyut şeklini karşısında görür: “...İçindeki katille yüzleşmekten başka çaresi kalmayan bir zavallının sona eren umutsuz çırpınışı...” (S Ö, s. 495). Nüzhet'in öldürüldüğü güne gider. Soyut hali hazırlanır ve Nüzhet'e gider. Orada Nüzhet'le tartışır ve Nüzhet'i öldürür. Müştak kendine geldiğinde kendince artık bilincinin açık olmadığı o karanlık zamanda ne yaptığını biliyordur. Eksik olan parçayı tamamlamıştır. Nüzhet'i kendisinin öldürdüğünden kuşkulandır. Şüphelerin merkezine kendisini tekrar koyar. Kendisinin gördüğü o hayali hikâyenin zihninin kapıldığı vehimlerin kurgusu olduğunu anlayamaz.

4.5.5. Dekoratif şüpheler

Sultanı Öldürmek romanında Müştak, Nüzhet'in kendisini övmesinin aslında kendisiyle alay etmesine yorar; cinayet sonrası katilin odada olduğundan kuşkulanması, kendisini kaybettiği anlarda suç işlemiş olup olamayacağından kuşkulanması tespit edilen başlıca dekoratif şüphelerdir. Tarihçilerin Fatih ve dönemindeki olaylarda Fatih'in veya aile efradının yaşadığı olaylar üzerinden düşünmüş olabilecekleri varsayılan şüpheler de yine dekoratif şüpheler arasında sayılabilir.

Nüzhet'in Müştak'a Müştak'ın başarılarından söz etmesi üzerine Müştak Nüzhet'in kendisiyle alay ettiğini düşünür: "...Dalga mı geçiyordu bu kadın benimle?" (S Ö, s. 3). Nüzhet gittiğinden beri yani yirmi bir yıldan beri Müştak kendisini hiçbir zaman başarılı görmez, hep terk edilmişliğin ezikliği ile yaşar. Dolayısıyla yazdığı hiçbir makalesini, yaptığı hiçbir çalışmasını beğenmez. Oysa Nüzhet'in dünya çapında tanınmış bir tarihçi olması ve bunun üzerine Müştak'ın hiçbir şekilde değerli bulmadığı çalışmalarına Nüzhet'in başarı demesine Müştak bozulur. Bir alayla karşılaştığı hissine kapılır.

Müştak, kendisinin Nüzhet'i öldürmüş olma ihtimaline karşılık kendi bedenini yoklamaya çalışır ve o anda büyük bir korkuya kapılır: "...Ya katil ben değilsem?" (S Ö, s. 19). Eğer cinayeti kendisi işlememişse ve katil evdeyse Müştak'ın başı tehlikeye girebilirdi. Kendi canından da olabilirdi. Karşısında bir ceset, katil zanlılarından biri kendisi, bütün bir stres ona farklı şeyler düşündürür. Büyük bir paniğe kapılır ve korkar. Düşünceler hızla akın etmeye başladığı için çeşitli ihtimaller üretmeye başlar.

Müştak, bir delil olarak ellerine kan bulaşmış olmasına bakar fakat bulaşmadığını fark eder, bu bile onu rahatlatmaz: "...Ya ellerimi yıkadıysam!" (S Ö, s. 20). Her ipucuna rağmen Nüzhet'i kendisinin öldürmüş olmasından korkar. Kriz anında ne yaptığını bilmediğinden belki de cinayetten sonra delilleri yok etmiş olabileceğinden korktuğu için yine kendisinden şüphelenir. Müştak'ın her olay sonunda kendisini haksız görmek gibi bir takıntısı olduğu için bu olayda da sonuna kadar kendisinden şüphelenir. Ellerinde kan olmaması aslında cinayeti onun işlemediğini delillerindendir ancak durmadan kendisinden şüphelenen kendi zihni bu sefer bilincinin devre dışı kaldığı bir anda kendisinin delilleri yok etmeye çalıştığını düşünür.

Müştak, cinayetin kendisinin işleyip işlemediğini düşündüğü anların birinde tedirginlikle perdeler gözünü kayar ve perdelerin tam kapalı olmadığını fark eder: "... Ya komşulardan biri beni gördüyse!" (S Ö, s. 20). Bu yüzden kendisinin aleyhinde tanıklık yapacak birileri kendisini görmüş olacağından tedirgin olur. Müştak'ın zihninin daldan dala

atlaması gayet normaldir. Karşısında deliler gibi âşık olduğu ve aynı zamanda nefret ettiği bir kadının cesedi bulunuyordur. Üstelik onu kendisinin öldürüp öldürmediğini dahi bilemez. Bu sebepten ötürü kendisinden korkar. Her ihtimale, her olaya kuşkuyla yaklaşır.

Müştak kendisinin geçmişte yaptığı eylemleri bazen tam anımsayamaz: “Böyle bir an yaşandı mı? Hafızam yeni bir oyun mu oynuyordu bana?” (S Ö, s. 21). Bazen geçmişteki olayların aslında olmadığını düşünür ve zihninin kendisini yanılttığından şüphelenir. Hafızası güçlü bir insan olmasına rağmen psikojenik füğ hastalığının verdiği güven sorunundan dolayı geçmişte olmuş olayları kesin olup olmadığına karar veremez. Hafızasının aslında arzuladığı fakat gerçekleşmemiş bazı anılar ürettiğini düşünür. Bu yüzden yaptığı geri dönüşlerden tam emin olamaz.

Müştak, cinayet gecesini bir taksiye biner taksiciyle muhabbet ederken farklı düşüncelere kapılır: “...Nüzhet'i öldürdüğümü kanıtlayacak tek tanık olabileceğini anladım.” (S Ö, s. 35). Taksici o gece orada bir cinayet işlendiğini bilmez. Dahası yarın mahkemede bilmediği bir cinayetin görgü tanığı olması da beklenemez bir durumdur ancak Müştak'ın beklemediği bir cinayetin ve bu cinayet için kendisinden şüphelenilmesinin şokunu hesap edilecek olunursa olayla çok küçük bir bağlantı dâhil kuramayacak bir taksiciden şüphelenmesi cinayetin verdiği yoğun baskının sonucudur. Müştak olayın etkisinden dolayı garip paranoyalar üretir.

Müştak bilincinin açık olmadığı bir anda neden Nüzhet'i öldürmüş olabileceği üzerinde kafa yorarken aklına aniden Nüzhet'in değişmiş yüzü gelir: “...Yaşlanması, çirkinleşmesi, mavi gözlerinin donuk donuk bakması, yaşadığım büyük hayal kırıklığı... Sadece bu hayal kırıklığı yüzünden öldürmüşümdür Nüzhet'i...” (S Ö, s. 39). Nüzhet onun bir zamanlar âşık olduğu genç kız değildir. Yaşlanmış, güzelliğini yitirmiş belki de artık biraz soğuk biri olmuştur; makineleşmiştir. Müştak belki de hayalindeki kadını bulamadığı için, Nüzhet'in gözlerinde eski ruhu bulamadığı için sevdiği kadının hüviyetini çalan bu kadını öldürmüştür. Müştak'tan bağımsız hareket eden Müştak'ın ikinci benliği özlemle beklediği Nüzhet'in yerine yaşlanmış bu kadını görünce kendisine hâkim olamamış ve Nüzhet'i öldürmüş olabilirdi.

Müştak, Nüzhet'in okuduğu çalışmalar üzerinde düşününce Fatih Sultan Mehmet ve Freud'un baba katiliği üzerine yapılan çalışmaları göz önünde bulundurunca Nüzhet'in Fatih'le ilgili bir çalışma yaptığı konusunda düşüncelere kapılır: “... Fatih'in babası II. Murat'ı öldürdüğünü mü düşünüyordu Nüzhet?” (S Ö, s. 41). Acaba başka bazı tarihçilerin görüşünü Nüzhet de mi paylaşıyordu? Öte yandan ortaya tarihi şüpheler de çıkıyordu.

Gerçekten II. Murat'ı oğlu Sultan Mehmet mi öldürtmüştü? Roman boyunca II. Murat, Sultan Mehmet ve saraydaki başka durumlar için olasılıklar ve şüpheler ortaya çıkacak ve Müştak bunların çözümlerine ulaşmaya çalışacaktır.

Roman günümüzde yaşanan bir olayı anlatsa da romanın kahramanları tarihçiler olduğu için başta Müştak olmak üzere tarihi olaylar ve şahsiyetlerin durumları hakkında tahminler çokça yer alır: “...Ağabeyi Alaeddin Ali'nin en sevilen çocuk olması... Bir kıskançlığa mı kapılmıştı?” (S Ö, s. 57). Müştak Fatih hakkında tahliller yaparken onun ağabeyini kıskanıp kıskanmadığını düşünmeye başlar. Düşünceleri şüpheden öteye geçemez. II. Mehmet'in abisi Aleaddin Ali yaşça kendisinden büyüktür. Babasının gözdesidir ve büyük bir cengâverdir. Bu yüzden onun sultan olma ihtimali II. Mehmet'e göre daha fazladır. Buna çevresinin kışkırtmaları da eklenecek olursa II. Mehmet'in abisini kıskanmasına ve tahtta gözünün olmasına sebep olabilir.

Müştak, Fatih'i düşünürken düşünceleri ve ileride görüleceği şekilde rüya yoluyla Fatih'i de romanın kahramanlarından biri yapacaktır: “Küçük şehzadeniz taht için daha munasiptir devletlüm, diyerek babasının aklını çelerse?” (S Ö, s. 59). Düşünceleriyle Fatih'i anlamaya çalışan Müştak, Fatih'in kaygılarını onun zihninden vermeye çalışır. Müştak'a göre Fatih babasının ikinci kez tahta çıkmasından sonra büyük endişelere kapılır. Kendisinin şu an için taht rakibi yoktur ancak ya babası geç ölür de küçük kardeşi tahta geçecek yaşa gelirse ne olurdu? Üstelik saray adamları II. Mehmet yerine küçük kardeşini tahta çıkarmaya çalışırsa ne olacak? Taht için rakipsizken kardeşlerinden dolayı mücadele etmek zorunda kalacağından yoğun baskılar yaşar.

Tahir Hakkı, Müştak'la telefonda görüşürken Nüzhet'in başına kötü şeylerin gelmiş olmasından korkar: “... Kızın başına bir iş gelmesin?” (S Ö, s. 80). Nüzhet birkaç ay önce ameliyat olmuş daha öncesinde de kocasından ayrılmış. Bütün bunlar bir insanın aniden ölmesine sebep olabilir. Tahir Hakkı defalarca kendisini aramış olmasına rağmen Nüzhet telefonlara cevap veremez ayrıca Nüzhet Tahir Hakkı'yı yemeğe de davet etmiştir, bu durumda Nüzhet neden telefonlarını kontrol etmez. Bunları bir araya getiren Tahir Hakkı kötü bir şeylerin olduğunu sezinler.

Müştak, Nüzhet'in en son ne hakkında çalıştığını merak eder. Nüzhet öldüğüne göre belki de her ikisinin hocası olan Tahir Hakkı'dan bir şeyler öğrenir diye onunla konuştuğunda hocası hiçbir şey söylemez ancak kendisi Tahir Hakkı'nın bir şey bildiğinden şüphelenir: “... En azından projenin ne olduğunu biliyordu. Belli ki netameli bir işti.” (S Ö, s. 82). Tahir Hakkı proje ekibinden olabilirdi veya projenin ne olduğu hakkında kesin bir

bilgiye sahip olabilirdi; Müştak, bunları bir türlü kestiremiyordu. Tabii proje büyük bir şok etkisi yapabilecek derecede tehlikeli bir konuya değiniyorsa Tahir Hakkı meseleyi açmak bile istemeyebilirdi. Nüzhet'in başına bir iş gelmişse projede onunla birlikte kapanır, böylelikle hiç kimse meseleyi öğrenmez, Nüzhet'in meşhur olmak adına her şeyi yapabileceği hesap edilecek olunursa sorunlu bir konuda yazı yazmayı da kolaylıkla yapabilirdi.

Müştak, Başkomiser Nevzat ve yardımcısı Ali'nin verdiği haberdan sonra ve cinayet ayrıntıları hakkında konuşurken bir ara fenalaşır ve bayıldığından şüphelenir:

“Aman Allah'ım, Müştak Bey! Ne oldu size?

Ne zaman girdi bu kadın içeri? Bir süre baygın mı kaldım yoksa? Bayginken konuştum mu?” (S Ö, s. 104).

Tabii kendisine geldiğinde iki polis yanındayken eğer bayılmışsa cinayetle ilgili konuşma ihtimali de vardır. Polislerin ve cinayetin verdiği baskıdan dolayı baygınlığın etkisiyle bilinçaltı özgürleşip bir şeyler söylemiş olabilirdi.

Üniversitedeki odasının karıştırıldığını gören Müştak, odayı karıştıran ve kendisine çarpıp kaçan kişinin tanınmamak için yaptığını zanneder: “... Yüzünü göstermek istemediğine göre tanıdık biri mi? Belki Ramiz de işin içindeydi. Polisler ona para vermiştir.” (S Ö, s. 122). Ramiz denilen üniversitenin emektarı da bu işin içinde olabilir, korkusu yaşar. Odasını karıştıran kişilerin polisler olabileceğini düşünür. Resmi olarak giremeyecekleri yerlere gayriresmî olarak girmeye çalışmış olabilirler. Böylece onun Nüzhet'i öldürdüğüne dair belki de ipuçları bulma niyetinde olduklarını düşünür.

Müştak, Çetin'in olayı kendisinin üzerine atmak için planlar yaptığından şüphelenir: “... Bu saftirik adamın üzerine yıkarız diye mi düşünüyordu?” (S Ö, s. 153). Kendisi hakkında bilgi toplayıp suçu onun üzerine yıkacaklarını düşünür.

Müştak, zihninin ürettiği komple teorilerinden bir türlü kurtulamaz: “...Tehlikenin farkına varan Akın kaçmıştı. Ama peşindeydiler.” (S Ö, s. 166). Tahir Hakkı ve ekibinin Nüzhet'i öldürdüğü konusundaki şüpheleri artar ve onları Nüzhet'le çalışan eski asistanı Akın'ın peşinde olduklarını düşünür. Eğer Nüzhet'i onlar öldürmüşlerse ve Akın da Nüzhet için çalışıyorsa olayın iç yüzünü bilen tek kişi olan Akın onların yakalanmasına sebep olabilirdi. Akın'ı ortadan kaldırmak gerekiyordur ancak Müştak'ın tahminine göre Akın mevzuyu anlamış ve hemen kaçmıştır. Katiller çetesinin de Akın'a ulaşmak için bildikleri tek kişi Müştak'tır. O, bundan dolayı kendisine Akın'ın yerini sormak için Sibel'i kullanmış olabilirler, diye düşünür.

Eski asistanı Akın'ın ev arkadaşı Teoman'dan bir türbenin açılacağını duyan Müştak, bu türbenin II. Murat'a ait olduğunu düşünür: “... II. Murad olacaktı. Nüzhet'le Akın'ın Bursa'da ilgilendikleri türbe de elbette onunkiydi.” (S Ö, s. 193-194). Akın bu iş için Bursa'ya gittiğinde ve Nüzhet'in tezi de Fatih'le ilgili olduğu için Müştak onları II. Murat'ın türbesini açtıracaklarını düşünür. Bursa'da başka Osmanlı padişahları da gömülüdür ancak Fatih'le ilgili şüphelere en yakın olan kişi II. Murat'tır. Akın'ın Bursa'ya neden gittiği ve meselenin II. Murat'ın türbesiyle ilgili olmadığını Müştak sonradan öğrenecektir.

Akın'ın saldırganları konusunda Tahir Hakkı, Akın'ın arkadaşlık yaptığı eşcinsellerden birinden şüphelenir: “... Muhtemelen arkadaşlık yaptığı sapıklardan biri...” (S Ö, s. 204). Ona göre farklı cinsel eğilimleri olan insanların normal istekleri dışında da istekleri olabilirdi. Bunlara cinsel saldırganlık da dâhildir. Cinsel ilişki sırasında veya sonrasında doyuma ulaşılmayan haz, partnerine şiddet uygulayarak giderilmeye çalışılabilir. Bu yüzden Akın'a yapılan saldırının arkasında eşcinselliğin yattığını düşünür.

Çetin, Müştak'ı arayınca Müştak Tahir Hakkı'yla ilgili şüphelerinde haklı olduğuna inanır: “Tahmin ettiğim gibi, evine gelmemi istemeyen hoca, hemen suç ortaklarını arayıp fikir alışverişinde bulunmuş.” (S Ö, s. 222). Müştak, cinayet hakkında Tahir Hakkı'yla görüşmek isteyince Tahir Hakkı bu akşam olamayacağını söyleyince Müştak onun kendi ekibiyle bir durum değerlendirmesi için zaman kazanmaya çalıştığını düşünür. Böylece ortak tavır takınacaklardır. Tahir Hakkı'nın yorgun olduğunu söylemesi bile onun şüphesinin geçmesini sağlamaz. Tahir Hakkı'yla konuştuktan kısa süre sonra Çetin'in kendisini araması da Müştak'ta bir kuşku daha uyandırır. Onların kendi aralarında toplanıp bir karara vardığını düşünür.

Müştak, Çetin'le II. Murat hakkında konuştuğunda Çetin'in sıkıntısının geçtiğini fark eder: “...Birkaç dakika önce sıkıntıyla kıvrılırken ne olmuştu da birdenbire huzura kavuşmuştu bu çocuk?” (S Ö, s. 254). Oysa Nüzhet'in tezinin II. Murat olduğu zannediliyordur ve Nüzhet'in bunun için öldürüldüğü düşünülüyordur. Çetin, buna rağmen meselenin II. Murat'a gelip dayanmasına rağmen neden huzurludur. Nüzhet'in projesinden bahsedildiğinde gerginleşen Çetin, konu II. Murat'a gelip dayandığında aniden rahatlar. Bu durum Müştak'ın kafasını karıştırır. Acaba Nüzhet, başka bir konu hakkında mı çalışıyordu? Eğer böyleyse bilmediği bu konu daha hassas olabilir. Bu hassas konunun öğrenilmesinden II. Murat'ın öldürüldüğünün düşünülmesi Çetin'in ekibi için daha az tehlikeli olabilir.

Fatih'in Müştak'a bu soruyu sormasının sebebi, Nüzhet'in tezinin amacını ortaya çıkarır: "... Söyle bana, nikris hastalığından ölen bir insan gördün mü sen?" (S Ö, s. 238). Müştak, bunun sebebini başlarda anlayamaz. Nüzhet'in II. Murat'ın türbesiyle değil de Fatih'inkiyle ilgilendiğini anlamaya başlayınca aslında öldürülmüş olan hükümdarın Fatih olabileceğini anlar. Müştak bunu geç anlasa da Fatih, gerçekte bir kuşku uyandırmayı başarır. Nikris hastalığı doğal olarak ölüm nedeni olabilir miydi? Fatih'in ölümüne sebep gösterilen nikris ölüme sebep değilse Fatih'in neden öldürüldüğü muamması belirmiş olur. Burada rüya yoluyla bir sır perdesi aralanmaya çalışılır.

Müştak, Çetin'le birlikte Tahir Hakkı'nın gezisine katılacak ancak bundan şüphe duyar: "...Yanlış mı yapıyordum, yoksa vaz mı geçseydim?" (S Ö, s. 241). Bir gezi bile olsa Çetin'le aynı ortamda bulunmak istemez. Bu yüzden gidip gitmemek konusunda mütereddittir. Kesin emin olmamakla birlikte onların Nüzhet'i öldürdüğünü düşünüyor. Şayet Nüzhet'i onlar öldürdüyse ve Müştak da bu işleri kurcalıyorsa sıra şu an kendisine geliyor demektir.

Müştak, Çetin ve Tahir Hakkı'nın tavırlarından anladığı kadarıyla ilk tahmini olan II. Murat'ın öldürülmesi projesinin yanlış olduğunu anlar: "...Nüzhet'in kesinlikle bunları rahatsız eden bir projesi vardı." (S Ö, s. 254). Bununla birlikte Tahir Hakkı'nın ketumluğu ve Çetin'in garip hareketlerinden anladığı kadarıyla Nüzhet sorunlu bir alanda çalışıyordu ve bu durum Tahir Hakkı ve ekibini oldukça rahatsız ediyordu yoksa onların ikide bir konu saptırmalarının izahı olamaz. II. Murat'ın öldürülmesinden daha sıkıntılı durum ne olabilirdi ki bu ekip bu diğer konunun bilinmesinden önce herkesin II. Murat'ın öldürüldüğünün zannedilmesini ister.

Başkomiser Nevzat, Müştak'ı Nüzhet'in apartman dairesine çağırır: "...Yoksa dairede parmak izlerimi mi bulmuşlardı?" (S Ö, s. 361). Müştak, Nevzat'ın kendi parmak izlerini rastlanıldığından kuşkulandır. Oysa Nevzat, onun tavırlarını anlamaya çalışıyordu.

Müştak, Nüzhet'in türbeyi gizli yollardan açtırmak için irtibata geçmeye çalıştığı insanlarla tanışır ve her zaman şüphelendiği şeyin yanlış olduğunu anlar: "Fatih Külliyesi... Tabii ya... II. Murad'ın değil, Fatih'in naaşının peşindeydi Nüzhet..." (S Ö, s. 433). Müştak ve birçok kişi Nüzhet'in II. Murat'ın zehirlenilerek öldürüldüğü tezi üstünde çalıştığından şüpheleniliyordu. Müştak, türbeyi gizli yollarla açacak ekibin elindeki planı görünce Nüzhet'in II. Murat değil de Fatih hakkında çalıştığını anlar. Müştak'a rüyada Fatih'in dediği gibi 'nikris' hastalığından ölen yoktu.

Müştak, Nevzat'ın olayları anlamak için sorular sormasını yanlış anlar, onun kendisine gösterdiği samimiyetin tamamen yapmacık olduğunu düşünür: “...Sıcacık gülümsemesi, teklifsizce simit ısmarlaması, çay söylemesi, bunların hepsi sahteydi.” (S Ö, s. 443). Müştak'a göre tüm bunların tamamen onun rol icabı yaptığı şeyler olduğudur. Sıcak bir gülümseme, bir şeyler ısmarlama sadece samimi bir ortam oluşturarak Müştak'ın kendini güvende hissettirmesi bütün sırlarını bu samimi ortamda ortaya dökmesi için yapılmış bir tezgâh gibi gelir Müştak'a. Müştak bu kaniya Nevzat'ın Fatih'le ilgili sorular sormasından varır. Olayı anlamaya çalışan Nevzat farkına varmadan Nüzhet'in öldürülme sebeplerine gelmeye başlar. Müştak da onun samimiyetinden kuşkulunmaya başlar.

Müştak ve Nevzat, Fatih'in öldürülmüş olabileceği şüphesindeler: “... Haklı mıydı Nüzhet? Fatih'i gerçekten de oğlu mu öldürttü?” (S Ö, s. 455). Fatih öldüğünde daha ellisine bile varmamıştır, üstelik eceliyle ölümüne sebep olacak herhangi bir hastalığı da yoktur. Bununla birlikte büyük bir sefer düzenleme hazırlığında olacak kadar kendisini iyi de hissediyordur. Aniden rahatsızlanıp ölmesindeki sebep nedir? Dolayısıyla bu bir cinayet olabilirdi. Önemli olan bunu kimin yapmış olduğuydu. Fatih'in yaptığı pek çok sefer neticesinde iki yüzü aşkın şehir ele geçirdiği hesap edilecek olunursa dâhili ve harici pek çok düşman edindiği ortadadır. Cinayeti kimlerin işlediğine dair çokça rivayet vardır: Hristiyanlığın koruyucusu olan Papalık mı, Venedikliler mi yoksa hac yolundaki kuyulardan problem yaşadıkları Memlûklular mı? Bunların hepsinden önce tahta oturmak isteyen Fatih'in kendi oğlu II. Bayezid mi? Fatih eğer ömrü vefa etseydi oğlu Cem Sultan'ın başa geleceğini istemesi korkusuyla II. Bayezid, yeniçeriler içindeki taraftarları sayesinde II. Mehmet'i ortadan kaldırmış olabilirdi. Nevzat ve Müştak'ın bu kaniya varmasındaki en büyük etken Fatih'in ölümünden sonra en büyük faydayı II. Bayezid'in görmüş olmasıdır. En büyük faydayı gören kişi işi yapan kişi olabilirdi.

Çetin, Tahir Hakkı ve Nüzhet'in katil zanlısı olarak aranır; Dolayısıyla sokak ortasında durup konuşmaktan çekinir: “...Beni de kendi evimde boğazlamayı mı tasarlıyordu?” (S Ö, s. 475). Çetin, Müştak'a onun evine gitmeyi teklif eder ve Müştak onun kendisini de Nüzhet ve Tahir Hakkı gibi evde öldürmeyi planladığını düşünür. Tahir Hakkı ve Nüzhet kendi evlerinde ölü olarak bulunmuştur. Müştak Çetin'den şüpheleniyordur, dolayısıyla Çetin'in onlar gibi kendisini de eve sokup orada öldüreceği korkusuna kapılır. Az önce öldürüldüğünü düşündüğü hocasının evinden gelir ve karanlık bir köşede katil zanlısı olduğunu tahmin ettiği bir kişiyi kendisini beklerken görür. Bunlar

göz önünde bulundurulacak olunursa Müştak'ın da ne kadar korktuğunu ve onun kendisini de öldüreceğini düşünmesinin nedeni hesaplanabilir.

4.6. Patasana

Patasana romanında anlatıcı ötekisi olarak Korucubaşı Reşat Ağa karakteri vardır. Güneydoğu'daki örgüt faaliyetleri karşısında aşiretiyle koruculuk yapan söz konusu şahıs, devlet desteğini kötüye kullanarak keyfi uygulamalarla bazı vatandaşları acımasızca öldürür. Yine yazar birçok eserinde olduğu gibi bu eserinde de insan karakterinin kötü olduğunu vurgular. Kahraman ötekisi olarak Yüzbaşı Eşref'e göre Türkoğlu aşireti ötekidir çünkü onlar devlet yanlısı oldukları için değil, çıkarları için koruculuk yaparlar. Bernd'e göre Türkler, Ermenilere Tehcir'le haksızlık yapmışlardır. Kemal, sevgilisi Esra'yı Timothy'den kıskandığı için Timothy'yi sevmez. Cami imamı Abid ve meczup bir kişiliğe sahip Fayat, Esra'nın kazı başkanlığını yaptığı ekibi, Kara Kabir denen yeri kazdıkları için sevmezler. Esra'nın ötekileri Anadolu insanıdır. Nefret edilen öteki değillerdir, onun için sadece tanıyamadığı ötekilerdir. Tabletlerin yazmanı olan tarihi kişilik Patasana'ya göre zalim krallar ve yine yazı yazma yeteneğine ihanet ettiği için kendisi sevilmeyen ötekilerdir. Patasana'nın dedesi Mitannuva, oğlu Araras'ın içten pazarlıklı olduğunu düşündüğü için ondan hoşlanmaz.

Şüphede Esra ve Yüzbaşı örgütlerden şüphelenirler. Esra Ermeni asıllı olduğu sonradan anlaşılacak olan Timothy'nin bir şeyler gizlediğinden şüphelenir ama bu durum kitabın sonlarına kadar cinayetle ilişkilendirilmez. Kemal sevgilisini Timothy'den kıskandığı için onun cinayetlerle ilişkili olduğunu düşünür. Kemal'in ortadan kaybolması sonucunda Yüzbaşı Eşref'in tahkikatı ve Timothy'nin itirafı sonucunda şüphe netlik kazanır. Geçici şüphelerde Halaf'a göre Hacı Settar'ı sevdiği kızı aldığı için Şehmuz öldürmüştür. Esra da Şehmuz'un kışkırtıldığı için Hacı Settar'ı öldürmüş olabileceğini düşünür. Esra kazı ekibine destek verdiği için Settar'ın Fayat tarafından öldürülmüş olabileceğini düşünür. Korucubaşı Reşat'ın öldürülmesinde Halaf, Abid Hoca'dan şüphelenir. Reşat ve Abid Hoca arasında namus meselesinden dolayı sorun vardır. Esra Bernd'den şüphelenir çünkü cinayetlerin işleniş şekli eskiden işlenmiş Ermeni cinayetlerine benzer. Bernd de Ermenilerden yana hep tavır takınır, bu da Esra'yı kuşkulandırır. Dekoratif şüphe olarak Esra cinayetlerin bahane gösterilerek kazısının durdurulacağını düşünür. Esra, yöre halkının yapılan kazılardan dolayı kazı ekibine saldıracağından kuşkulandır. Hattuç nine kazı ekibindekilerin kendisinin küçük bahçesine

zarar vereceğini düşünür. Esra ve Kemal, Kemal'in sevgilisi Esra'nın Timothy'den hoşlandığından kuşkulanırlar.

4.6.1. Öteki

Patasana romanında anlatıcı insan fitratının kötülüğünü öne sürer, Korucubaşı Reşat Ağa yine anlatıcının kriterlerine göre zalim, devlet gücünü kullanarak halka haksızlık yapar.

Ahmet Ümit'in birçok eserinde olduğu gibi yazar bu esrinde de genel olarak insan yaşamının kötülüğünü başkahraman Patasana aracılığıyla aktarır: “Yazgısı kara, umudu kara, aşkı kara, toy Patasana.” (P, s. 135). Hayatın bazı insanlara acımasız davranması ve insanların isteseler de bazı olumsuzlukları düzeltememelerinden yakınır. Hayatta umuda yer olamaması, aşkın insanlara kötü son hazırlaması ve bunları değiştiremeyecek olan insanoğlu... Hayatın acılarla dolu olduğuna inanan yazar, genel olarak eserlerinde karamsar bir tablo çizer. Onun ötekilerinden biri hayatın insanlara sürekli acılar getirmesi, umudun insanları zayıf düşürmesi, aşkın insanları alçaltması bütün bunlar insanın sürekli bir kavganın içinde olmasına neden olur. İnsanın sonunda kaybetmeye mahkûm olduğu bir kavgada olması.

Reşat Ağa karakteri romanda genel anlamda sevilmeyen bir kişidir: “Beş yıl önce örgüt üyesi diye on sekiz yaşında iki genci köpeklerine parçalattırdı bu deyyus. Bir yıl sonrada Allah'ın garibi bir Mardinliyi patos makinesine attırarak...” (P, s. 142). Reşat Ağa adındaki korucu başının sevilmeyen bir insan olmasının sebebi Güneydoğu'da terör dönemlerinde devlet yanlısı aşiret ağalarının devlete yakın durmak, onlar adına çalıştığını kanıtlamak için işlediği zulümlerdir. Aslında Reşat Ağa'dan bahsediliyor ama mesele sadece bir şahıs değil. Dönemin terör olaylarında devletten yardım almak için terörle alakası olmayan kişilerin terörist olarak gösterilerek katledilmeleri kınanır. Bu yüzden anlatıcı, Reşat Ağa'nın katlettiklerini garip olarak isimlendirerek mazlumluklarını gösterirken Reşat Ağa'nın öldürme yöntemlerini- köpeklere parçalattırma, patos makinesine attırma- söyleyerek onun caniliğini göstermeye çalışır. Bu yöntemler onun caniliği kadar haksızlığını da gösterir. Anlatıcı bölgede devlet gücüyle zalimlik yapan insanlardan birini örnekleyerek bu tür uygulamaları eleştirir.

Anlatıcı, Patasana adlı romanda da insanlığın içindeki o kötülüğü göstermeye çalışır: “Sen insanın iyi olduğuna inanmıyorsun.” (P, s. 149). İnsan kötüdür ona göre. Anlatıcı, bunu Timothy'nin görüşü ile ele almıştır. İnsanın kötü olduğunu söyleyerek bütün

insanlığın karakterinde kötülük olduğunu söyler. Anlatıcının belki kabul ettiği ve sevmeyişi yönü insan ruhunun karanlık olduğudur.

Arkeolog olarak romanda yer alan Esra'ya yazarın söylediği bu sözlerde insanların inançları için nasıl birbirlerine düşman olarak baktığı görülür: “Bazen insanların gözlerini kör ediyor. Farklı olana hoşgörü gösterilmesini engelliyor.” (P, s. 219). Farklı olan yani ötekinin yok olmasına müsaade eder hatta bunu gayet lüzumlu görür. İnançlara aşırı derecede bağlı olmanın insanların insan olma duyularını kör eder, kendisi gibi olmayan herkesi düşman olarak görmesine sebep olur. Fırsatını buluncaya kadar, eline sağlam güç geçinceye kadar da tehlikeli görünmeyen hatta inançta samimiyet olarak kabul edilen bu bağlılık, güç ve uygun ortam bulunca insan için en iyi yok etme silahı haline gelir.

4.6.2. Kahramanın ötekisi

Patasana romanında Esra insanların yobazlıklarını sevmez, bununla birlikte batıl inançları ekibinde istemeyecek kadar da katıdır. Yüzbaşı Eşref asker olmanın verdiği bilinçle silahlı örgütleri sevmemekle birlikte devletin gücünü kötüye kullanan yerel güç unsurlarını da sevmez. Grupta genel anlamda Türkler ve yabancı arkeologlar arasında da Ermeni Tehcirine karşı farklı bakış açılarından dolayı milliyetçi ayrışmalar da mevcuttur. Kemal’de sevgilisi Elif’i Timothy adındaki Amerikalı arkeologdan kıskanmaktan kaynaklı bir nefret söz konusudur.

Esra lisedeyken arkadaşlarının askeri okuldaki erkeklerle çıkmasını aptalca bulur: “Salaklar, üniformaların havasına kapılıyorlar...” (P, s. 3). Ona göre arkadaşları o kişilerin sadece üniformalarına bakarak onlarla çıkar, başka herhangi nitelik aramazlar. Bu da lisedeki Esra için aptalca bir davranış gibi gelir.

Caminin imamı ve halkın büyük çoğunluğu Esra ve onun ekibinin yaptığı işe karşı çıkar: “Caminin imamı Abid, Kara Kabir’i kazdılar, böyle oldu...” (P, s. 6). Halk, onların yaptığı kazı kutsal saydıkları bir kabirde olduğu için başlarına felaket geldiğini düşünür; onlara göre arkeologların yaptığı kazı çalışmaları onların kutsallarına yapılan bir hakarettir. Bu sebepten halk kazı ekibinin çalışmalarından hoşnut değildir.

Kazı sırasında bulunan tabletlerden ilk tabletin giriş cümlesini Yüzbaşı’yla paylaşan Esra, tableti yazan Patasana’nın duygusunu açıklar: “Ben zalimler çağında yaşayan bir alçaktım...” (P, s. 9). Patasana zulmü kendisi için meşru görmüş hükümdarları ve kendisinin nedenini sonradan öğrenileceği alçaklığını itiraf eder. İlk zaman hükümdarların

zulmü meşru görmesini kınar ve kendisinin alçaklığını yerer. Bu bir nevi kınama ve hayıflanmadır.

Yazman Patasana, kendisini bir alçak olarak görür bunun sebebiyse yeteneğine yapmış olduğu ihanete bağlar: “Kralların çıkarları için antlaşmalar yazarak kendi yeteneğine bile ihanet etmekten çekinmeyen sabık bir ozan.” (P, s. 10). Yeteneği olan yazı yazmayı güzel şiirler yazmak için değil, zalim olarak nitelediği ve nefret ettiği krallar için kullanmasıdır. Hem onlardan nefret eder hem de kendisince dalkavukluk olarak görülecek şekilde onlara hizmet eder. Kişinin kendisinden nefret etmesine sebep olacak bir davranışta bulunur. Karakterinin, ahlak anlayışının ve aklının tamamen yanlış gördüğü ve alçakça nitelediği bir şeyi sırf çıkar için yapmak kişinin kendisine yapabileceği en büyük hakaretlerden biridir. Üstelik bu işi yaparken sevdiği işe- şiir yazmaya- ihanet ederek yeteneğini kullanmayarak yapar. Kendi mesleğine ihanet etmesi ve eleştirdiği insanlar için çalışması yazmanın kendisinden nefret etmesine neden olur.

Sarayın başyazmanı Patasana, kralların pohpohlanmaktan hoşlandıklarını, rütbelerinin kendilerine getirdiği bütün büyüklüğe rağmen aslında küçük birer sefil olduklarını söyler: “Pohpohlandıkça koltukları kabaran adları büyük, kendileri küçük kralları birbirine düşürmek için kullandım.” (P, s. 12). Onca ihtiyaçlarına rağmen küçüktürler çünkü sıradan insanların basit arzuları ve hırslarının olması kendileri gibi sıradandır. Görkemli hükümdarların herkesin kendilerine gösterdiği saygıya rağmen hâlâ basit övgülere ihtiyaç duyan ve basit hırslar peşinde koşan hükümdarlarsa sıradan insanlardan daha basit olur ve saygınlığını koruyamazlar. Krallara herkesten daha yakın duran Patasana bu olanlara fazlasıyla şahit olduğu için onları çok iyi tahlil eder, bu özelliklerinden dolayı onlardan tiksindir.

Esra yıllarca Güneydoğu'da bulunmuş, bu insanlarla çalışmış onlarla içli dışlı olmuştur lakin onları hiçbir zaman tanımamıştır: “Aynı ülkede yaşamalarına karşın onlar hâlâ ne yapacaklarını bilemediği yabancı insanlardı.” (P, s. 14). Esra için onlar tanımlanamaz kişilerdir. Esra onları bir düşman olarak görmez. Sadece ne yapacaklarını kestiremez, o kadar. Ötekiydiler çünkü Esra için tanımlanamayanlardır, ötekiydiler çünkü Esra'nın düşüncesine sistemine veya onun zihin şemasındaki tanımlanmış davranışları sergilemezler. Bu kısımdaki ötekide bir düşmanlık yok sadece farklı oldukları kesin olan ancak ne oldukları kesin olamayan bir grup vardır. Kendisini tanıyan Esra, dışarıdaki toplumun farklı olduğunu kendisine benzemediğinin ayırdına varır ancak onları

tanımlayacak veya bir sınıfa dâhil edecek bilgiye sahip değildir. Sadece yabancı insanlardır hepsi bu kadar.

Romanda meczup rolündeki Fayat'ın kazı ekibine söylediği aşağıdaki sözlerden kazı ekibine düşmanlığı görülür: “Allah hepinizin belasını verecek...” (P, s. 18). Fayat'ın onlardan nefret etmesinin sebebi onların Kara Kabir dedikleri yeri kazmalarıdır. Kazı alanı çok eskilerden kalma bir mevkiyken halk tarafından kutsal bir mekân olarak algılanır Fayat da buna inanır. Dolayısıyla Fayat için arkeologlar onların kutsallarını çiğneyen, saygısız insanlardır ayrıca hakikati göremeyen kişilerdir. Bu sebepten ötürü onlara lanet eder.

Tabletlerde bulunan yazıda Patasana, yazmanlığın istemediği halde kan bağıyla kendisine geçtiğini söyler: “Saray yazmanlığı uğursuz bir kardeş gibi babamdan kan yoluyla kaldı bana.” (P, s. 21). Aslında pek çok insanın can attığı saray yazmanlığı gibi önemli bir mesleğin Patasana tarafından sevilmemesinin sebebi bu meslekten dolayı sevdiği kadını bulması ve yine bu meslekten dolayı sevdiği kadın öldürülürken sessiz kalmasıdır, tüm bunlar onun kendi mesleğinden nefret etmesine neden olur.

Kemal aralarında nikâhın bulunmadığı sevgilisi Elif ile aynı odayı paylaşmakta bir sakınca görmezken Esra bunun yörede hoş karşılanmayacağını söyler: “Aslında Kemal, sevgilisi Elif'le aynı odayı istiyordu. Ama Esra'nın bunun yöre halkı arasında yakışık almayacağını...” (P, s. 23). Genel olarak Anadolu insanının bakış açısı buradaki satır arasında verilir. Toplumda genel olarak insanları ilgilendirmeyen özel yaşam alanları bile toplumun bakış açısına göre şekillenir. Normal bir şekilde bakıldığında aralarında herhangi bir evlilik bağı bulunmayan iki kişinin aynı odada kalmaları onların problemyken aynı odada kalamamaları toplumsal bakış açısına göre şekillenir.

Patasana'nın dedesine göre yazı ve diller sadece anlaşmalar için öğrenilmez: “Antlaşmalar, yasalar, sözleşmeler bir şey söylemez insana. Onlar tanrıların, kralların, soyluların küçük çıkarlarını korurlar yalnızca.” (P, s. 31). Anlaşmalar onun için basit yazışmalardır. Sadece basit çıkarları korurlar. Dedesine göre anlaşmalara çıkarlar bulaştığı için anlaşmalar insana faydalı olamazlar. Çıkar, kirli bir oyundur. Dolayısıyla dil öğrenmek gibi değerli olan bir hazine anlaşmalara bağlı kalınarak basite indirgenmemelidir.

Roman kahramanı Yüzbaşı Eşref, Türkoğlu aşireti devlet yanlısı olmasına karşın onlardan nefret eder: “Aslına bakarsanız, yüzbaşı onlardan da pek hoşlanmazdı. Türkoğlu aşiretinin koruculuktan elde ettikleri rant için...” (P, s. 35). Sebebi ise aşiretin devlete bağlılığındaki niyet sevgiden kaynaklı olan bir samimiyetten değil tam aksine çıkara dayalı bir bağlılığının olmasıdır. Aşiret devletin kendisine sağladığı imkanları rant aracı olarak

kullanır. Yüzbaşı bu sebepten onları güvenilmez görür. Çıkar için olan bağlılık Yüzbaşı için nefret edilecek bir durumdur.

Yüzbaşı Eşref için savaştıkları düşman olan örgüt her türlü kötü eylemi gerçekleştirmekte düşüncesizce davranan bir gruptur: “Onlar için önemli olan kargaşa çıkarmaktır. Bunun için ellerinden geleni yapmaktan çekinmezler.” (P, s. 35). Tek düşünceleri kaostan faydalanmak için bir araya gelmiş insanlardır. Bu şekilde bakıldığında örgüt tam bir ideolojik görüşe sahip değil, tek stratejisi kargaşa olan, büyük emelleri olmayan insan topluluğudur. Yüzbaşı’yı böyle düşünmeye iten sebep sürekli çatıştıkları ve sadece düşman olarak gördükleri için örgütü basit eylemlere sahip topluluk olarak görmesine neden olur.

Halaf, Şehmuz’un Hacı Settar’ı sevmediğini komutana anlatır: “Hacı Settar’ı gördük. Onu görünce küfretti Şehmuz.” (P, s. 38). Şehmuz’un Hacı Settar’ı sevmemesi ve açık bir şekilde bunu dile getirmesi Hacı Settar’ın Şehmuz’un âşık olduğu Rojin adındaki kızı almasından kaynaklanır. Şehmuz’un nefreti aşkın rakibe karşı insanda meydana getirdiği nefretin adıdır. Sevdği kadını kendisinden alan bir kişi Şehmuz’un duyduğu acıya derman olacak tek ilacı elinden almış gibidir. Şehmuz aşk acısı çekerken bu acının en büyük sebebi olarak Hacı Settar’ı görür ve engellenmiş hissine kapılır. Engellenme hissi de engele karşı bir nefret uyandırır.

Esra’nın sevdiği Hacı Settar’ın cenazesine katılma isteğine Yüzbaşı Eşref itiraz eder çünkü yöre halkı cenaze merasimine kadınların katılmasını hoş görmeyeceğini Yüzbaşı bilir: “Kadınların cenazeye katılmasını pek hoş karşılamıyorlar.” (P, s. 43). Halkın inanç sisteminin oluşumunda egemen erkek sisteminin ortaya çıkardığı bir kuraldır. Öncelikle bir kadının tamamen erkeklerden oluşan bir grupta olmasını hoş karşılamayan bir inanç aynı zamanda ölü gömme töreninde bulunacak bir kadının bu durumda duygusal açıdan daha fazla etkileneceği düşüncesi... Hangisi olursa olsun kadının cenaze töreninde hoş karşılanmaması geleneğin getirdiği bir kanundur. Bu da Esra’nın yöre geleneğini yadırgamasına sebep olur.

Mitannuva, oğlu Araras’tan- Patasana’nın babası- nefret eder bunu her yerde söylemekten çekinmez: “Büyükbabam Mitannuva, öz oğlu Araras’ı en kötü düşmanı kadar bile sevmezdi. ...Büyükbabamın ilk karısı Tunnavi babamı doğururken ölmüştü.” (P, s. 44). Buna sebep elbette oğlunun doğumunun âşık olduğu kadının ölümüne neden olmasıdır. Büyük bir aşkla bağlı olduğu kadının kendi oğlunu dünyaya getirirken ölmesi aslında hiçbir suçu olmamasın rağmen Araras bu durumun hem mazlumu hem de suçlusu kabul

edilir. Mitannuva'ya göre o kötülükleri kendisiyle birlikte getirir. Ayrıca Araras'ın devlet görevlerinde çocukluğundan beri büyük görevler almış olması Mitannuva'nın ona istediği gibi kötü davranmasına da engel olur. Araras devlette saygın bir konumda olduğu için Mitannuva ona beslediği hıncı bir şiddet olarak hiçbir zaman gösteremez. Bu durum da onu Araras'a karşı daha da öfkeli hale getirir.

Kemal, Timothy adındaki arkeologdan hiç hoşlanmadığını belli eder: “Tim'i pek anlamadım zaten, dedi. Kızgınlığını gizlemeye gerek duymadan.” (P, s. 47). Öncelikle onun kazı alanında olmamasından rahatsızdır. Kendileri kazı alanında kazı yaparken o genellikle odasında oturup tablet çevirmekle uğraşır. Gerçek kızgınlığıysa sevgilisi Elif'in Timothy'e yakın olmasından kaynaklıdır. Bu kıskançlık Timothy'den nefret etmesi için yeterli bir sebeptir.

Teoman, Bernd adındaki alman arkeolog hakkında ondan hoşlanmadığını belli eden ifadeler kullanır: “Tenezzül edip bizimle konuşmuyor ki... Ne yapacaksın o kendini beğenmiş herifi?” (P, s. 48). Bunu sebebi Bernd'in onlarla çok konuşmamasıdır. Bernd belki de bir Alman olduğu için resmiyeti tercih eder ancak Teoman onu kendini beğenmiş olarak görür. Kendi kültür davranışlarıyla başka bir kültüre ait insanın tavırlarını anlamaya çalışır. Bu da kendi kültür şartlarında olumsuz bir kişiliği ortaya çıkarır, Teoman'ın Bernd'den hoşlanmamasına neden olur.

Esra da açıkça söylemese de Bernd'den hoşlanmadığını bilir: “Bernd'den daha sevimsiz birini görmemişti. Soğuk, hırslı, geçimsiz...” (P, s. 49). Bernd onun yaşam tarzına aykırı biridir. Sıcakkanlı ve sevecen insan yapısına alışkın olan Esra Bernd'i bu tipin dışında kaldığı için hiç beğenmez.

Bernd, Ermenilerle Türkler arasında yıllardır süregelen katliam suçlamalarında Ermenilerden yana tavır takınarak bu konuda Türkleri acımasız olarak görür: “Türkler acımasız davranmış onlara. Erkeklerini öldürmüş, kadınlara tecavüz etmiş, yaşlı çocuk demeden halkı sürmüşler.” (P, s. 50). Soykırım suçlamalarında tavrını Ermenilerden yana koyar. Bunda bir Batılı olmasının veya eşinin ailesinin Tehcir öncesinde Anadolu'da yaşamış olması eşiyle kurduğu duygusal bağlardan dolayı onun ulusunun yanında olma ihtiyacı duyması veya eşinin ailesinin olaylara kendi bakış açılarıyla anlatmasının etkileri bulunur.

Mitannuva'ya göre onun oğlundan nefret etmesinin sebebi oğlunun bir hain olmasıdır: “Büyük entrikayı başlattılar. Öz oğlum Araras genç Kral Astarus'u yaşlılardan kurtulması gerektiği konusunda ikna etmişti.” (P, s. 56). Kral Kamanas'ın ölümünden sonra

Mitannuva'nın oğlu Araras genç Kral Astarus'u kışkırtarak ve onun aklını çelerek yıllarca hizmet etmiş eski saray görevlilerini görevlerinden aldırarak hem onların yokluğundan istifade ederek kendi yetkilerini genişletmeye çalışan bir çıkarıcı hem de kendisi gibi görevlerini yerine getiren insanları işten çıkararak onlara ihanet eden bir haindir.

Esra bir ara havanın etkisi, hoşlandığı Yüzbaşı ve eski kocasının hatırası bununla birlikte duyduğu duygusal müziğin uyumuyla duygusallaşır: “Başlarında bunca bela varken bir duygusallığı eksikti.” (P, s. 59-60). Başka bir zaman olsa hoşuna gidecek olan bu ruh hali cinayetle gölgelenen kendi kazı çalışması olunca yani bir yığın problemin ortasında bu duygusallık onun isteyeceği son şey olur. Bu anda Esra'nın aklı kalbine baskın gelir ve duygusallığı işleri için zararlı bir zayıflık olarak görür.

Mitannuva, (Patasana'nın yazman dedesi) kendi kölesine âşık olup onunla evlenince çevresi onu kınar: “Güzel kölesi Maştigga'ya gönlünü kaptırdı. ... Meclisteki birçok soylu, büyükbabamı bu davranışından ötürü kınadı.” (P, s. 64-65). Birçok toplumda olduğu gibi Hititlerde de bir kişinin kölesiyle evlenmesinde bir sakınca yoktur ancak Mitannuva soylu bir insan olduğu için onun bir köleyle evlenmesi soylular arasında yadırganır. Irk üstünlüğüne inanan insanların kendi soylarına yakışmayan bir davranışta bulunduğunu düşündüğü insanı yadırgamaları, Mitannuva'nın bir köleyle evlenme kararında kendisini gösterir.

Mitannuva'nın bu hareketi tamamen kişisel bir nefrettir ancak dünya toplumlarında herkesi aynı eyleme benzer hatta daha şiddetli tepkiler göstereceği bir sebebe bağlıdır: “Maştigga, dedeme konuk olarak gelen Aramlı genç bir ozanla kaçtı. ... Maştigga için yazdığı bütün şiirleri, kadının eşyaları ile birlikte Fırat'a attı.” (P, s. 65). Bu hareketiyle o kocasına ihanet etmiş bulunur. Mitannuva'nın bu eylemi ihanete uğramış bir kocanın tepkisidir. İhanete uğradığı için nefretini onun eşyalarına yansıtmış ve en çok nefret ettiği şeyse onun aşkıyla yazdığı şiirlerdir. Mitannuva'nın eşine karşı aşkı ve sadakati büyük olduğu için onun ihanetini kolay bir şekilde kabul edemez çünkü bağlılık arttıkça, güven arttıkça büyüyen sevgi, ihanetle aynı oranda büyük bir nefrete dönüşür.

Patasana'nın dedesi ölümüne yakın şehri terk eder. Kendisi bilgili ve engin gönüllü bir insandır: “Bir sürü alçağın içten olmayan üzüntüleriyle ölümümü kirletmesine gönlüm razı olmuyor.” (P, s. 66). Bundan dolayı cenazesinde kendisini kınayan ama güçlü olduğu için kendisine yakın durmaya çalışan insanların hüznün gösterilerinin kendi naaşını kirleteceğini düşünür. Mitannuva insanların ikiyüzlülüğünden samimi görünerek fırsatını bulduklarında yapacakları kötülüklerinden iğrenir.

Romanda arkeologlardan biri olan Murat, Nadide adındaki yaşlı teyzeye 'Gâvur' der; onun bu şekilde bir ifade kullanması Murat'ın tercihi değil, halkın ona lakap olarak verdiği ünvanı tekrarlamasındandır: “Gâvur Nadide adında yaşlı bir kadına gittik.” (P, s. 69). Bu sözlerde Anadolu insanının ötekisi görülür. Sonradan Müslüman olmalarına rağmen Ermeni veya Rum asıllı insanlar uzun bir süre farklı dinlerde olan dedeleri için kullanılan Gâvur sözünü halk kullanmaya devam eder. Müslüman ve gayrimüslim olarak ikiye ayrılan Osmanlı tebaasındaki bu farklılık Anadolu'da halk arasında devam eder. Kendini Müslüman olarak tanımlayan Türk, Kürt, Arap vb. unsurlar her ne kadar resmi kayıtlarda olmasa da kendileri karşısında Müslüman olmayan farklı ırkları ve dinleri tanımlamak için tek bir sözcük kullanır: Gâvur. Ötekileştirmenin temel ilkelerinden olan kendini tanımladıktan sonra kendinden olmayanı tanımlamak bu sözcükte kendini bulur. Gayrimüslim bir adlandırmadır ancak Gâvur kendi içinde bir aşağılama anlamı barındırır.

Bernd'in Ermeni Tehciri ile ilgili söylediklerine karşılık olarak Teoman da Hitler'in doğal olarak Almanların yaptığı katliamın tarihin en büyük katliamı olduğunu söyler: “İttihat ve Terakki Partisi'nin yöneticileri Ermenileri Anadolu'nun Türkleştirilmesi için sürdürdüler.” (P, s. 70). Milletlerin üstünlük davasına girmiş iki kişinin kendi milletinin meziyetini anlatmak yerine başka milletlerin yaptığı hataları söyleyerek birbirlerini küçük görmeye çalışırlar. Romandaki kahramanlar benim tarihimde utanılacak bir şey varsa seninkinde daha kötüsü var, mantığıyla birbirlerini eleştirirler. Mevzu olan ikisinin de katliamlara tepki göstermek veya bunun yanlış olduğunu söylemek değil üstünlük mücadelesi taslamak veya birbirlerine tepki olarak savunmaya geçmektir.

Alman Arkeolog Bernd, Anadolu'daki Ermeni Tehciri'nin nedeninin ırkçılık olduğunu Bernd'in İttihat ve Terakki'nin uygulamalarını bir toprak parçasını bir ulusa ait kılmak için başka bir ulusa zulmetmesi olarak görmesi üzerine masadakiler: “Yeryüzündeki katliamların hiçbirisi Hitler'inki kadar örgütlü ve yaygın olmamıştır.” (P, s. 70). Diyerek aslında Bernd'e Türklerin tarihinden önce kendi tarihine bakması gerektiği konusunda bir uyarıdır. Alman olan Bernd, 1. Cihan Harbi'nde İttihatçıların Ermenilere karşı yaptığını ırkçılıkla ve soykırımla ilişkilendirir. Türk arkeologlar da Hitler göndermesi yaparak Bernd'in hiçbir ulusu suçlayamayacağını ima ederler.

Katliamlardan bahseden masa üyeleri çeşitli şekillerde başka ulusların yaptığı katliamlara değinirler: “Amerikalıların Hiroşima ve Nagasaki'ye attıkları atom bombalarını da unutmamak gerekir.” (P, s. 70). Kemal'in yukarıdaki sözü söylemesi farklı bir nedene dayanır. Onun derdi ulus, ülke olarak üstünlük ve başka ulusu aşağılamak yarışı değildir.

Masada oturan Amerikalı Timothy'nin sevgilisi Elif'le duygusal yakınlaşmasından şüphelenen Kemal bu sözleri söyleyerek Timothy'yi küçük görmek niyetindedir. Bu fırsatla ona olan hıncını dışarı vurmaya çalışır. Kemal, Timothy'ye olan kişisel kinini onun bir parçası olduğu Amerikan toplumuna yansıtır.

Korucu rolündeki Seyithan'ın dağdaki kardeşi Bedirhan Yüzbaşı'ya eğer Seyithan kendisini öldürmeseydi dışlanacaklarını söyler: “Ailemiz dışlanacaktı. Belki de aşiret tarafından öldürülecekti.” (P, s. 92). Aşirete göre Bedirhan, dağa çıkarak aşiretini devlete karşı zor durumda bırakır. Aşiretin yasalarına karşı gelir. Bu yüzden aşiretin kendi ailesini dışlayacağını düşünür. Neticede aşiretini zor duruma düşüren kişi kendisidir ve ailesini temsil ediyordur. Küçük bir toplum olan aşiret kendi kararlarını alıp bunları kanun ve ceza olarak sergiler, içlerinde aşiretin genelinin benimsediğinin dışına çıkacak olan aile veya bireyleri kendi hareket sistemlerine uymadığı için dışlarlar. Bedirhan da aşiretinin ailesini dışlamaması için kardeşi Seyithan'ın kendisini öldürmek zorunda olduğunu söyler.

Eşref, Bedirhan'ın cesedini ailesine teslim ettiğinde ailesi onu istemez: “Bedirhan'ı ise istemediler.” (P, s. 94). Ailesine göre o, ailesini aşiretine ve devlete karşı zor durumda bırakmıştır. Kendilerini reddetmiş bir aile üyesinin cesedini dahi kabul etmezler. Üstüne üstlük kendisini ailesine adanmış kardeşi Seyithan'ı öldürmüştür. Tüm bu sebeplerin yanında bir terörist olan Bedirhan'ın cesetlerini kabul ederek aile, aşiretleri ve devlet tarafından zan altında kalma korkusu da Bedirhan'ın cesedini almamalarında etkili olan bir sebeptir.

Eşref, savaşın acısına hiçbir şekilde dâhil olmamış insanların savaş hakkında kurallar koymasını eleştirir: “Rahat köşelerinden savaş hakkında ahkâm kesenler bunu bilemez.” (P, s. 94). Savaşı en acı şekilde yaşamış olan insanlar bu acıları zihinlerinden, yaşamlarından hiçbir zaman atamayacakken görüp yaşadıklarının sancılarını her zaman yüreklerinde yaşayacakken savaşa hiçbir şekilde dâhil olmamış insanların televizyon veya gazetelerden gördüğü kanlı savaş hakkında rahatça konuşmaları savaşın her çeşit acısını görmüş olan Eşref'e ağır gelir.

Patasana, arkadaşının ona para karşılığı bir köleyle yatabileceğini söylemesi üzerine Patasana bunu kabul etmez: “Pirva kadının genç ve güzel olduğunu söyleyerek beni ikna etmeye çalıştı ama para karşılığı herkesle yatan, üstelik köle olan bir kadınla sevişmeyi kendime yediremezdim.” (P, s. 98). Kadının bu işi para karşılığı ve herkesle yapıyor olması Patasana'yı sıradanlaştıracığından ve kendisi için atan bir kalple olmayacağından bu teklif hoşuna gitmez. Kadın bir köle olduğu için özgür iradesiyle onunla olmayacaktır. Mecbur olduğu için Patasana'yla birlikte olacağından bu durum ona onurlu olarak görünmez.

Kazı ekibinin aşçısı Halaf, Osmanlı Döneminde yaşamış olan dedesinden bahsettiğinde dedesinin Antep'e yerleştiğinde Osmanlı zabiti olduğu için tutunabildiğini söyler: “Herkes bir aşirete mensup, yabancı içlerine almazlarmış.” (P, s. 103). Aşiretlerin kendinden olmayanı içlerine almak istememesi dışlanmışlığın, aidiyetsizliğin göstergesidir. Kendilerinden olmayan onlar için yabancıdır. Üstelik dışarıdan gelen adamı ‘yaban’ olarak tanımlarlar. Kanlarına mensup olmayan yaban veya el tabiri Anadolu’da tıpkı bir zamanların Yunanlıların başka uluslara yakıştırdıkları sıfatlar gibidir. Yunanlı olmayanların ‘barbar’ olduğu gibi o aşiretin üyesi olmayan da yabandır. Kendilerinin bir parçası olmadığı için ona güvenmezler, güvenmedikleri için de aralarına almak istemezler.

Halaf, Abid Hoca adındaki köyün imamından nefret eder: “Abid Hoca adam olsa, önce namusunu temizler.” (P, s. 104). Onun karakter sahibi biri olmadığını düşünür. Halaf, klasik bir Anadolu’lulu olduğundan onun için adam olmanın ölçülerinden biri kişinin kendi namusuna mukayyet olabilmesidir. Abid Hoca’nın kız kardeşini bir ağa, kapatması yaptığı ve Abid Hoca buna tepkisiz kaldığı için Halaf onu onursuz biri olarak görür.

Halaf, Abid Hoca ve Fayat için onların sadece yemeğe düşkün oldukları, tek dertlerinin yorulmadan yaşam olduğunu düşünür: “Onlar lahmacun sofrası.” (P, s. 104). Onları böyle söyleyerek aşağılar. Halaf, din adamının yemeğe düşkün olanını sevmez. Yemeğe düşkün olan insanların bir davaya hizmet edemeyeceğini hele ki inançları için adam öldürmek gibi büyük bir misyon yürütecek insan olmadıklarını düşünür.

Arkeologlardan Elif, Esra’nın kendisini Kemal’le olan ilişkisi için uyarmasından sonra kendisine önem vermediğini söyleyerek Esra’ya kızar: “Sen kazıya gösterdiğin özenin onda birini bile bize göstermedin...” (P, s. 130). Elif’in burada nefret ettiği kişi Esra değildir çünkü Esra onun yakın arkadaşıdır. Bir kusurundan dolayı ondan nefret etmesi de beklenemez. Elif’in kızmasının sebebi Esra’nın kazı alanına aşırı derecede tutkulu olması, bu tutkusundan dolayı başta kendisi olmak üzere kazıdakilere gereken ilgiyi göstermemesidir. Elif’in eleştirdiği Esra değil, Esra’nın yanlış olan bir davranışıdır. Ona göre her ne kadar önemli olsa da kazı insanlardan önemli değildir. Hele ki bu insanlar, Esra’nın arkadaşlarıyla Esra’nın onlardan önce kazıyı düşünmesi Elif için kabul edilmesi zor bir durumdur.

Esra’ya saçma gelen ancak Murat’ın inandığı ve meraklı olduğu kehanetler ve lanetlerden dolayı Esra Murat’ı azarlar: “Murat’ın mistik dünyaya duyduğu ilgiye şu ana kadar ses çıkarmamıştı. ...Aptal mısın sen?” (P, s. 133). Esra Murat’ın inançlarını onun gibi parlak bir öğrencisine yakıştıramaz. Bu inançlarının onun başarısına engel olduğunu

düşünür ve bir bilim insanı olarak buna bozulur. Başlarda bu kusurunu görmezden gelirken şimdi lanetin kendi kazı çalışmalarına da bulaştığını söylemesi üzerine Murat'ın düşüncelerine karşı sessiz kalmaz ve sert bir tepki gösterir. Murat'a en sonunda tepki vermesinin sebebi artık onun saçmalıklarına bir dur demenin yanı sıra fikirlerinin kazı çalışmalarını da kötü etkileyeceği korkusudur. Kazıya büyük bir tutkuyla bağlı olan Esra Murat'ın tehlikeli gördüğü inançlarına sert tepki göstermesine neden olur.

Esra, bir işçiye toprağı kazma konusunda uyarınca işçi bunu söyleyen bir kadın olduğu için bozulur: “Bir kadının herkesin içinde böyle uluorta çıkışması canını sıkımtı.” (P, s. 140). Güneydoğu'da ataerkil aile yapılarından gelen erkekler, bir kadından emir almak istemezler hatta bu kişiler kendilerinin amiri veya işvereni olsalar bile. Üstelik işçi Esra'dan yüksek sesle uyarı almıştır. Bu onu daha çok utandırır ve kızdırır.

Köylü kadınlardan biri olan Hattuç Nine kızların çıplak bir şekilde yüzmelerinden hazzetmez. “Oğlum Teoman, günah değil mi, bu kızlar çıplak suya giriyorlar...” (P, s. 177). Onların kendi bedenlerini erkekler arasında açmaları yıllarını kırsalda geçirmiş yaşlı bir kadına çok garip gelir. Hattuç Nine kendi inanç değerleri ile ülkenin batısından gelmiş ve rahat hareket etmeye alışmış, özgürlüklerine düşkün kızları yargılar ve onları ekipten arasının iyi olduğu Teoman'a şikâyet eder.

Kendi soyunun yönettiği Hitit şehrinde, Sami soyundan olan insanların etkilerinin artması Kral Pisiris'i rahatsız eder: “Tıpkı Asurlular gibi Sami soyundan gelen Aramiler, onların günlük yaşamdaki etkinlikleri Pisiris'i rahatsız ediyordu.” (P, s. 184). O kendi ırkının egemen olduğu bir şehir hatta Hitit Krallığı'nı diriltmeye çalışır. Kendi ırkından olmadıkları için Aramilerin kendi şehrinde etkinliklerinin artmasından hoşlanmaz. Bu metne göre o kendi ırkını üstün görür ve Asurluları, Aramileri hoş karşılamaz. Kendi topraklarında sevmediği bu ırkların etkisinin giderek arttığını görmesi onu huzursuz eder, o dönemde geçerliliğinin ne kadar olduğu belli olmamakla beraber ulus temelli bir tutum izleyerek karşı tarafın gücünü kırmaya çalışır.

Gaziantep'teki Amerikalı Doktor David'in Esra ile tanıştığı gibi Esra'ya iltifat etmesinin üzerine Kemal, David hakkında iç monolog tekniğiyle, “Tim'in arkadaşı değil mi, hayvan herif anında sulanmaya başladı Esra'ya, diye geçiriyordu.” (P, s. 187). Buna soyut ötekileştirme⁹ diyebiliriz Aslında Kemal'in David için bu şekilde düşünmesi David'in Timothy'nin arkadaşı olmasından kaynaklanır. Elif'in Timothy'ye ilgi duymasından dolayı

⁹ Soyut ötekileştirme: Ötekileştirmeyi yapan kişinin fiziksel veya sözlü hiçbir şekilde ön yargısını dışı vurmadan yaptığı ötekileştirmedir. Ötekileştiren karşıdakini sevmez lakin bunu eyleme de dökmez. Bu kavram tez yazarı tarafından tanımlanmıştır.

Kemal Timothy'den nefret eder. David de Timothy'nin yakın arkadaşı olduğu için Kemal onun Timothy gibi kadınlara düşkün olduğunu düşünür ve Timothy'ye duyduğu nefreti dışa vurmadan David'e yansıtır.

David'in babası Ermenilerin kaçtıklarıından bahsedince emekli tarih öğretmeni Sakıp onların kaçmalarının normal olduğunu söyler: “Fransızlar Antep'e girerken millete nispet eder gibi onları marşlarla, bayraklarla karşılarlar...” (P, s. 206). Ona göre Ermeniler ihanet etmiştir. Düşman ordusu olan Fransızlar Antep'i işgal ettiklerinde Ermeniler onların büyük bir coşkuyla karşılamışlardır. Bu da eski Antepli olan Sakıp'a ağır gelir. Onun için Ermeniler düşmanlarına kucak açmış hainlerdir. Savaştan sonra da onların Antep'te barındırılmamasını kendilerinin tabii hakkı olarak görür. Zor günlerinde kendilerine sırt dönüp topraklarını işgale gelmiş insanlarla anlaşılan Ermeniler, Sakıp'a göre memleketlerinden sürülecek kadar değersizdir.

Tarih öğretmeni Sakıp, yöredeki iki cinayetin de teröristler tarafından işlenmiş olduğunu düşünür ve onları 'soysuz' olarak niteler: “Bu işi yapan teröristlerdir. O soysuzlar da memleketi bölmeye çalışıyorlar.” (P, s. 207). Onları kurdukları ülkeyi bölmeye çalışan hainler olarak görür. Kendisi bir tarih öğretmeni olduğu için, Kurtuluş Mücadelesi döneminde Kuvâ-yi Milliye'de yer alan bir milis olduğu için ülkenin bölünmesini istemeyen bir insandır. Bu hassasiyetinden dolayı terörist olarak nitelendirdiği örgütü sevmez. Onlara olan nefretinden dolayı cinayetleri de sırf kaos için onların işlediğini düşünür.

Sakıp eski arkadaşı Nicholas'a kızınca Nicholas değil ancak onun katıldığı misyon grubunu ve genelde bütün Batılıları suçlar: “Sizin yüzünüzden, ... Kışkırttınız, ‘Kendi devletinizi kurun,’ dediniz.” (P, s. 208). Ermenilerin onların oyununa geldiklerini söyler. Her iki toplumun birbirini acımasızca katletmelerini, birbirlerine düşman olmalarının sebebi olarak Batılıları ve onların misyon çalışmalarını görür.

Sakıp, arkadaşı Nicholas'ın kendi misyonerlik faaliyetlerinin sadece eğitim ve sağlık gibi kuruluşlar açmakla sınırlı olduğunu söylemesi üzerine, “Doğru ama niye açtınız? Ülkeyi bölmek, Osmanlı'nın topraklarına el koymak için.” (P, s. 209). Şeklinde ithamlarda bulunur ve faaliyetlerin o kadar masumane olmadığını söyler. Onların kendilerine karşı her zaman art niyetli olduklarını kendilerine her zaman düşman duygular beslediğini söyler. Kurdukları teşkilatın asıl amaçlarının kendilerini bölmek ve ellerindekilere el koymak olduğunu söyler. Sakıp Amca olarak bilinen roman kahramanı için Batılı toplumlar her zaman dost görünüp alttan alta düşmanlarını yıpratmayı düşünürler. Hizmet verme

eylemlerini paravan olarak kullanıp düşman topraklardaki insanların gönüllerini kazandıktan sonra onların beyinlerine etki ederek kendi toplumlarına düşman edip gerek farklı etnisiteleri birbirine düşürürler gerekse aynı ulusun insanlarını birbirine düşman ederler. Fertleri düşman olmuş toplumların topraklarına el koyan Batılılar Sakıp için her zaman kirli hesapları olan bir şebeke olarak kalacaklardır.

Nicholas'ın babası, kendilerine sığınan Ermeni çeteci Masis'e Protestan olması koşuluyla onu düşmana vermeme sözü verir lakin Masis Gregoryenlikten vazgeçmez: “O yolunu şaşırmış bir gafil, Protestan ol, seni kurtaralım, dedim.” (P, s. 218). Bunun üzerine Nicholas'ın babası Masis'in bir sapkın olduğunu söyler. Masis'ten evini terk etmesini ister. Nicholas'ın babası bir Protestan'dır ve bir misyonerdir. Her ne kadar Ermeniler de Hristiyan olsa da Protestan olan misyonere göre onlar birer sapkındır. Kendi dininin yanında sadece kendi mezhebinin de tek hak olduğuna inanan misyoner, bir kişiye yardım etmeyi bile sadece kendi mezhebine geçmeye bağlar. Misyoner için kendi mezhebinin dışında kalan herkes batıl bir yoldadır. Kendi inancında bağnazlığa varmış misyoner, ‘sapkınları’ hayati ehemmiyetteki ihtiyaçlarının giderilmesini bile ancak mezhep değişikliği ile mümkün olacağını düşünür.

Masis'in intihar etmesi ve buna Nicholas'ın babasının neden olması Nicholas için hep bir utanç olarak kalır: “Babasının neden olduğu bu trajik olaydan utanç duyduğu için taşın üzerine orada kimin yattığını yazdırmamış.” (P, s. 218). En yakın arkadaşının kendisine sığınması ve babasının sığınmayı ancak mezhep değişikliği ile kabul edeceğini söylemesi üzerine Masis'in intiharı, Nicholas için utanılacak bir anı olarak kalır. Nicholas kendisine sığınan dostunu koruyamamanın acısıyla kıvrılır. Üstelik Masis'i koruyamadığı kişi Masis'in düşmanları değil, kendisinin öz babasıdır. Nicholas dostluğun hakkını veremediği için yetersiz kalmanın acısını hisseder. Babasının sırf mezhep meselesinden dolayı kendisinin dostunu dışlaması ve onu çaresiz bırakarak intihar etmesine sebep olmasından dolayı ailesinden her zaman utanır. Kendi arkadaşını koruyamadığı için kendisinden ve babasının yaptığı onursuzca davranıştan dolayı kendi misyonundan da soğur. Bu yüzden hiç kimse öğrenmesin diye kendi arkadaşı için yaptırdığı mermer mezar taşına onun adını yazamamıştır.

Kralın yatağına giren ve onu yakından tanıyan insanlardan biri olan Aşmunikal Pisiris'ten nefret eder: “O, saygı duyulacak biri değil, dedi. O iyi bir adam değil, o iyi bir kral değil.” (P, s. 228). Pisiris'in açgözlülüğü ve acımasızlığı onu iyi bir insan yapmaktan uzaklaştırır. Bu özelliklerinden dolayı Aşmunikal onun saygı duyulacak biri olamadığını

düşünür. Bu özelliklerinden dolayı Patasana'nın babası da Pisiris'ten hoşlanmaz. Aşmunikal'in bir diğer sebebi ise kendisi Patasana'ya âşık olduğu halde kralın isteği üzerine kralla evlenmek zorunda kalmasıdır. Aşmunikal, sevdiğinden kendisini ayıran ve kendisiyle yaşamak zorunda bırakan kraldan nefret eder.

Yüzbaşı Eşref'in düşmanı ve terörist bir grubun sorumlusu Cemşid'e göre birbirlerini kovalamalarının sebebi ve birbirlerini alt etmeye çalışmalarının sebebi karşı tarafa kendini kanıtlama mücadelesidir: “Galiba bu bir tür varoluş, bir tür kendini kanıtlama meselesi.” (P, s. 268). Öteki yok olduğunda veya yenildiğinde kendisinin var oluşu başlamış olacaktır. Ötekinin yok oluşu karşı tarafın kendisinin varlığını perçinlemesini sağlayacaktır. Öteki, kişinin kendi varlığını ve varoluşunu sağlamanın eksenidir. Keskinleşen uçlar ötekinin yok oluşuyla rahatlamış olacaktır.

Esra, Abid Hoca'nın köyünün eski Ermeni Hristiyanlarının köyü olduğunu duyunca Abid'in nasıl imam olduğunu sorması üzerine Halaf onların Müslüman olduğunu söyler: “Kimse ben Ermeni'yim, Hristiyan'ım demiyor ki. Biraz da çekiniyorlar.” (P, s. 298). Onlar Ermeni olduklarını inkâr ediyor, bunun sebebiyse çekinmeleridir. Baskın toplumda erimiş bir grup hele ki tarihlerinde karşılıklı bir kan dökme olayı gerçekleşmişse zaten vazgeçtikleri kökenlerini hatırlamalarının kendilerine zarar getireceğini düşünür. Baskın olan Müslüman toplumdaki Ermeni algısının hâlâ Cihan Harbi Dönemi'ndeki Ermeni olduğunu ima eden bir aşirete karşı nasıl tepki göstereceğini kestirmenin güç olduğunun farkında olmalarından dolayı Ermeni olduklarını inkâr etmişlerdir.

Bernd'e göre Anadolu'da yaşayan Müslümanlar, Ermenileri her alanda aşağılarlar: “Yemek konusunda bile onları küçük görüyorsunuz.” (P, s. 306). Ona göre Müslümanlar, Ermenilere aşağı toplum gözüyle bakar. Nasıl Ermeni sözcüğü ulus olarak olumsuz şeyler ifade ediyorsa Ermenilerle ilgili her şey olumsuzluk ifade eder. Halaf onların çiğ köfteyi kendileri kadar iyi yapamadıklarını söylemesi üzerine Bernd yemeğe varıncaya kadar Ermenilerin bu ülkede aşağılandığını söyleyerek yerli halkın onlara karşı ayrımcılık yaptığını düşünür.

Arkeloglardan biri ve Esra'nın sevgilisi olan Kemal'in, bunlar dediği kişilerden kasıt yabancılarıdır: “Bir daha bunlarla asla kazıya katılmam.” (P, s. 309). Bernd'in ırkçı söylemlerini öne sürer ancak onun asıl hazmedemediği ise Timothy'dir çünkü ona göre Timothy sevgilisi Elif'i ayartır. Timothy'ye olan nefreti kişisellikten çıkıp ulusa yansır. Kemal'in bu tavrında kendi ulusuna hakaret edilmesine tahammül edememesinin payı da

vardır. Bu yüzden sadece kendi toplumundan olan insanlardan oluşan bir ekiple daha sağlıklı çalışabileceğini düşünür.

Babasının Pisiris'in alçakça bir oyunuyla öldürüldüğünü öğrenen Patasana ilk başta Pisiris'e öfkelenir sonra Pisiris'in de tanrıların elinde bir oyuncak olduğunu düşünür ve tanrıları suçlamaya başlar: “O zaman suçlu olan krallar değil, tanrılardır. ... Bizim tanrılarımız korkunçtu, acımasızdı.” (P, s. 310-311). Onların kötü kalpli olduklarını ve zalim olduklarını düşünür. Ona göre bu kadar zalimliğe ve korkunçluğa müsaade eden tanrılar iyi kalpli olamaz. Yaratıcıları olduğunu düşündüğü tanrılarına öfkelenir ve onlara isyan eder. Varlıklarını reddetmediği efendilerine isyan etmekte bir sakınca görmez.

Bernd ve Timothy gece masadan ayrıldıktan sonra ekipteki Türkler hatta Kürt olmasına karşın Halaf aralarında bir ittifak oluşturur: “Tuhaf bir beraberlik duygusu oluşmuştu Türklerin arasında.” (P, s. 315). Parça parça duran ve farklı görüşlere sahip olan insanları bir araya getiren unsur ötekiye duyulan tepkidir. Kendi toplumsal yapılarına hakaret edildiğine inanan insanlar, farklı karakter özelliğine sahip olsalar da düşmanların birleştirici özelliğinin etkisiyle kenetlenirler. Öteki karşısındaki benin, meydana gelmesini sağlar. Biz ötekinin tanımlanmasından sonra ötekinin de etkisiyle kendi aralarındaki sivrilmiş uçları törpüleyerek kendi kendini şekillendirir.

Patasana'nın yasak aşkı ve Kral Pisiris'in gözdesi olan Aşmunikal tarafından aldatılan Pisiris, Aşmunikal'in cesedini ne ailesine verir ne de bir küpe koyup onun için bir tören düzenlettirir: “Aşmunikal'in... Bedenini kayıplara karıştırdı, yok etti.” (P, s. 354). Cesedini kaybettirir. Aldatılmanın verdiği nefret onun Aşmunikal'in cesedinden de nefret etmesine sebep olur. İhanetini kendi eliyle cezalandıramadığı için Pisiris ondan daha çok nefret etmiş olmalıdır. Aşmunikal intihar ederek onu gerçeklerden mahrum edecek şekilde ölürken bile ona işkence etmiş olur. Pisiris'se hıncını onun cesedinden alarak varlığının bile bilinmesini istemez. Naaşını meçhul bir varlık haline getirir.

Patasana'nın önem verdiği duygulardan biri de bir insanda ufak da olsa biraz onurun olmasıdır: “Onursuzca yalvarmaya başladı. ...Bir kez daha nefret ettim Pisiris'ten.” (P, s. 371). Kral Pisiris öleceğini anladığında Asur Kralı'nın önünde eğilir ve yalvarmaya başlar. Bu durum karşısında bir kralın hiç olmazsa ölürken bile, karakteri müsaade etmese bile kral olmasının verdiği saygınlığa hürmeten biraz onurlu davranması gerektiğini düşünürken kralın canı için yalvarması onun kraldan bir kere daha nefret etmesine sebep olur.

4.6.3. Şüpheler

Patasana romanında bir dizi ölümün normal olamayacağından şüphelenen Yüzbaşı Eşref başlarda Esra gibi bu işin örgütler tarafından yapıldığına kanaat getirir. Sonradan Esra aslen Ermeni olduğunu anladığı Amerikalı arkeolog Timothy'den şüphelenir. Yüzbaşı Eşref'in de delilleri bulması sonucu şüpheler iyice Timothy'i gösterir.

Esra, Hacı Settar'ın ölüm haberini Yüzbaşı Eşref'ten aldığı anda bu haberin ona sadece bir insanın ölümünün üzüntüsünü getirmediğini ayrıca hissedip de anlatamadığı sıkıntıların da haberi gibi gelir: “Uğursuz bir kehanetin gerçekleşmeye başladığını sezdirenen tekinsiz bir tını...” (P, s. 4). Hacı Settar halka rağmen kazı için Esra ve ekibine destek verir. Şimdiyse Hacı Settar'ın ölümünün nedeni bilinmemesine rağmen kendisine ve kazı çalışmalarına olumsuz yansıtacağına kaygısını verir.

Yüzbaşı Eşref, Hacı Settar'ın ölümünün basit bir kaza olmadığından kuşkuludur: “Olayın kaza olduğunu sanmıyoruz.” (P, s. 4). Birilerinin bir sebepten dolayı Hacı Settar'ı minareden atmış olabileceğini düşünür.

Esra aslen Ermeni olup Amerikalı Timothy'nin bir şeyler gizlediğinden şüphelenir: “Esra, bazen onun bir şeyler gizlediğini düşünmesine karşın şu ana kadar hiçbir olumsuzluğunu görmemiştir.” (P, s. 52). Yazar bunu bir sebebe bağlamaz. Dolayısıyla okuyucu için açık bir kapı bırakır. Romanın başkahramanı Esra neden Timothy'nin bir şeyler gizlediğini düşünür? Romanın sonlarında cinayetleri işleyen kişinin o olduğu anlaşılacaktır ancak şu an için yazar sadece sezdirmeyi tercih eder.

Timothy'nin işlediğine dair ilk şüpheler uyandırılmaya çalışılır: “Ne yapacakmış Tim'i? ...Bunun Ermeni göçü sırasında Amerika'ya kaçan abisi var ya?” (P, s. 141). Gâvur Nadide adındaki aslen Ermeni olan kadın göç sırasında Amerika'ya kaçan abisini bulmak için Timothy'nin yanına uğrar. Esra, Gâvur Nadide'nin Timothy'le ne işi olduğunu sorunca Halaf Timothy'nin onun abisini aradığını söyler. Kitabın sonlarında Timothy'nin Gâvur Nadide'nin abisinin oğlu olduğu, cinayetleri yıllar sonra Türkiye'ye gelen Timothy'nin işlediği anlaşılacaktır.

David'in anlattığı eski cinayetler Esra'nın dikkatini Ermeni cinayetlerine çeker: “Papaz Kirkor, şimdi cami olan kilisenin çam kulesinden aşağıya atıldı; Ohannes Ağa, Göven Köyü yolunda öldürülerek, kesik başı kucağına bırakıldı.” (P, s. 206). 80 yıl öncesinde öldürülen Ermenilerin öldürülme biçimleri yıllar sonra aynı bölgede aynı şekilde görülür. Yıllar sonra benzer şekilde işlenen cinayetler acaba o cinayetlere göndermeler mi yapılıyor, sorusuyla karşı karşıya bırakır Esra'yı. Papaz Krikor, Hacı Settar gibi

öldürülmüş; Ohannes Ağa'ysa Reşat Ağa gibi öldürülmüş. Bir din adamına karşılık bir din adamı, ileri gelen birine karşılık başka bir ileri gelen öldürülmüştür. Böylece romanın başından beri bahsedilen cinayetlerle ilgili ilk gerçek şüpheler uyandırılmaya çalışılır. Cinayeti işleyen kişi veya kişiler yıllar önce işlenmiş olan cinayetlere göndermelerde bulunurlar.

4.6.4. Geçici şüphe

Patasana romanında başlarda Eşref'e göre cinayetleri terör örgütü, Esra'ya göreyse fanatik dinciler işlemiştir. Her ikisinin de adı geçen yapılanmalara karşı kendilerince cinayetleri işleme gerekçeleri vardır. Kazı ekibinin yemeklerini hazırlayan ve yerli halktan olan Halaf'a göreyse her bir cinayet farklı kişiler tarafından eski olayların bir hesabı olarak işlenmiştir.

Yüzbaşı Eşref Hacı Settar'ın ölümüne sebep olan şüpheliler arasına bölücü örgütü ekler: “Arkasında bölücü örgüt varsa, o kadar kolay olmayacak...” (P, s. 6). Hacı Settar hem bir din adamı olduğu için hem de yapılan eylemin kazı çalışmasına engel olacağını düşündüğü için bu işin bölücü örgütle ilişkisinin olabileceğinden kuşulanır. Kazı çalışmaları zaten halkta bir huzursuzluk meydana getirmişken Hacı Settar'ın öldürülmesinin bir karışıklığa yol açacağını düşünen Yüzbaşı örgütün bu işte rol aldığını düşünür

Esra, Hacı Settar'ın ölümünü radikal dini grupların işi olduğunu düşünür: “Hizbullah adındaki radikal örgütün gizli faaliyetlerinden söz ediliyordu.” (P, s. 19). Bu gruplardan da Hizbullah'ı önde görür. Ona göre Hacı Settar'ı arkeologları bahane ederek gizliden Hizbullah öldürtmüştür. Esra'nın böyle düşünmesindeki en büyük etken Hacı Settar'ın ılımlı bir din adamı olması sebebiyle Hizbullah'ın radikal fikirleri için bir engel teşkil etmesidir. Bu sebeple Hacı Settar'ı öldürerek kendi propagandaları için zemin bulmuş olacaktırlar.

Esra, Hacı Settar cinayeti arkasındaki sırrı düşünürken Fanatik dincilerden sonra kuşkularını define avcılarına yöneltir: “Define avcıları, diye mırıldandı... Bu uğurda cinayet işleyebilirlerdi.” (P, s. 19). Cinayeti define için basit bir şekilde define avcıları da işleyebilirler. Cinayet sonucunda halk kazıyı sonlandıracak böylece kazı alanı boş kalacaktır. Bunu fırsat bilen defineciler de kazı alanını işgal edecek ve oradan tarihi eserleri rahatlıkla alabileceklerdir. Esra'nın şüphesine göre defineciler tam bu sebepten dolayı cinayet işlemiş olabilirler.

Kazı ekibinin aşçısı Halaf'a göre Hacı Settar'ı Şehmuz öldürmüştür: “Bence o Şehmuz puştı öldürmüştür hacı emmiyi.” (P, s. 26). Şehmuz'un sevdiği kızın Hacı Settar'a verilmesini Şehmuz içine sindirememiştir. Böylelikle Hacı Settar'ı öldürmüş olabilirdi. Ayrıca Şehmuz'un farklı vukuatları da olduğu için Halaf'a göre en makul şüpheli Şehmuz'dur.

Esra, tarihi eser kaçakçısı Memili'nin Şehmuz'u kışkırttığından şüphelenir: “Çolak Memili'yle adamları. Şehmuz onların çakalı. ... Şehmuz'u o kışkırtmış olabilir “ (P, s. 38). Memili kaçakçılık da yaptığından kazı ekibini kazı alanından uzaklaştırmak için Şehmuz'un aşkını kullanarak Hacı Settar'ı öldürtmüştür. Böylece halkın kazı ekibini, kazı alanından kovdurarak Memili'nin tarihi eserleri ele geçirmesi büyük bir kar getireceğinden Hacı Settar cinayetinde önemli şüpheliler arasında bulunur.

Esra, Hacı Settar'ın cinayetinde daha önceden fanatiklerden şüphelenmiştir şimdi ise dindar kişiliği ile Hacı Settar'ın yeğeni Fayat'tan kuşkulandır: “Acaba, Fayat'ı mı sorgulasaydık?” (P, s. 83). Fayat daha önce Esra ve ekibini, kazı çalışmalarını inançlarınca kutsal kabul edilen Kara Kabir çevresinde yapıldığı için bu faaliyetlerini hakaret olarak algıladıkları konusunda uyarır. Bütün bunlar bir araya gelince Esra için tek zanlı Fayat olarak ortaya çıkar.

Yüzbaşı Eşref, Korucubaşı Reşat'ın ölüm haberini Esra'ya verir: “Korucubaşı öldürülmüş!” (P, s. 131). Reşat Ağa'nın başının kesilip kucağına verilmesi olayında Yüzbaşı Eşref, katilin teröristler olduğunu düşünür; daha önce de bahsedildiği gibi Yüzbaşı'nın teröristlerle yaşadığı çatışmalar ve bir asker olmasının getirdiği karakterle Yüzbaşı olayın arkasında teröristlerin olduğunu düşünür. Bu sefer daha haklı gerekçeleri vardır çünkü Reşat Ağa devlet yanlısı bir aşiret reisidir. Ayrıca bir korucudur. Bu özelliklerinden dolayı Reşat Ağa'nın ayrılıkçı teröristler tarafından öldürülmesi şüphesi çok daha mantıklı olur.

Halaf, Esra'ya korucu başı olarak bilinen Reşat Ağa'nın Abid Hoca tarafından öldürüldüğünü söylediğinde Esra bundan emin olmaz: “Korucubaşını Abid Hoca'nın öldürdüğünü nereden biliyorsun?” (Patasana s. 142). Halaf'ın şüphesinin sebebi namus meselesidir daha önce de bahsedildiği gibi Reşat Ağa, Abid Hoca'nın kız kardeşini kapatma olarak kullanır. Halaf'a göre Abid Hoca gizli bir şekilde namus meselesinden dolayı Reşat Ağa'yı öldürmüştür.

Esra, cinayetleri örgütün işlemiş olabileceğini de hesap ederek farklı sebeplerin olabileceğini de düşünür: “Yetmiş sekiz yıl önceki olayların intikamını almak isteyen biri

işlediye?” (P, s. 220). Cinayetlerin eskiden işlenmiş Ermeni cinayetleri ile benzerlik göstermelerinden dolayı Esra, cinayetlerin bir intikam için işlendiğini düşünür ve bu yüzden o cinayetlere gönderme yapıldığını sanır. Cinayetlerin Ermeni cinayetleri ile bağlantılı olduğu romanın son kısımlarında anlaşılacak lakin cinayetlerin intikam için işlenmediği de ortaya çıkacaktır.

Esra cinayetlerin kimin işlemiş olabileceğini düşünürken aklına Bernd gelir: “Bernd gibi onların yakını olan biri...” (P, s. 220). Bernd, Ermeni Soykırımı'na inanan biri ve Türklerin Ermenilerin acımasızca katlettiğini düşünen biridir. Kendisi bir Ermeni değildir lakin deli gibi âşık olduğu karısı bir Ermeni'dir. Üstelik dedeleri Türkiye'den kaçmış bir Ermeni ailesindendir. Bernd bu yüzden bu cinayetleri intikam için işlemiş olabilir diye düşünür. Ülkesine döndüğünde karısına ona ne kadar âşık olduğunu göstermek için cinayetleri işlediğini anlatacak ve onun dedelerinin intikamını almış olacağından onun kahramanı olacaktır. Karısına olan aşkı belki de onu Türk düşmanı bile yapmıştır. Sırf bu düşmanlığını tatmin etmek için bile bir Türk'ü öldürebilirdi. Karısına olan tutkusu Türklere nefrete dönüştüğünden bunu sırf kahramanlık için bile yapabilecektir. Esra bütün bunları ne kadar aklından atmaya çalışsa da bir türlü atamaz.

Esra'nın aklı Abid Hoca'ya takılır: “Yoksa katil o muydu?” (P, s. 298). Esra, Abid Hoca'nın Ermeni kökenli olduğunu duyunca cinayetlerin onun işlemiş olabileceğini düşünür. Cinayetler aynı zamanda onun köyünde işlenir. Üstelik cinayetler yıllar önce işlenen Ermeni cinayetleri ile de benzerlik gösterdiği için Esra, Abid Hoca'dan kuşkulandır. Kendisini Müslüman'mış gibi gösterip kendi soyuna karşı yapılan kötülüklerin intikamı basit bir şekilde almış olabilirdi. Esra'nın bu şüphesi toplumdaki kronik inanca göre şekillenmiş gibidir. Yıllar önce Müslümanlaşıp yerli halklardan birinin kimliğini alan insanların aslında takiye yapan kişiler olduğu halk arasında yaygın bir görüştür. Esra da onun tam anlamıyla Müslüman olmadığı ve kökeninden dolayı onun Müslüman'mış gibi davranan bir Ermeni olduğunu düşünür.

Yüzbaşı, cinayetleri işleyen kişilerden birinin Bernd olabileceğini düşünür: “Bernd'e ne dersin? Adam dün gece tam bir Ermeni hayranı gibi konuştu.” (P, s. 332). Dün geceki tartışmayı hatırlatır. Bernd'in Ermeni hayranlığı ve Türklerin Ermenileri katlettiği inancından dolayı eski Ermeni cinayetlerine göndermede bulunmuş olma ihtimali vardır. Ayrıca Eşref, Bernd'in bazı tepkilerini düşündüğünde onun bu eylemleri gerçekleştirebileceğini düşünür. Dün geceki tartışmada Eşrefle çok sıcak bir tartışma yaşamıştır ve Türkler arasında bir birliğe dahi sebep olmuştur bu tartışma. Tartışmanın

verdiği kızgınlık da Eşref'in cinayet konusunda Bernd'e karşı ön yargılı olmasına sebep olur. Dolayısıyla katili belli olmayan cinayetlere bir fail lazım olduğu için Ermeni yanlısı ve hazzetmedikleri bir adamlarının olması bulunmaz bir nimet olur onlar için.

Yüzbaşı Eşref, Kemal'in cesedini bir kovukta bulur: “Katilin Kemal olduğunu mu düşünüyorsun yoksa?” (P, s. 363). Kovuğun içinde çeşitli silahlar ve bir eylem gerçekleştirecek kadar malzeme bulunca Kemal'in cinayetten sonra oraya gitmiş olabileceğinden şüphelenir. Bu da gösterir ki Kemal son cinayetini işledikten sonra maktul tarafından yaralanır ve eylemler için üs olarak kullandığı mağaraya gider ve ölür. Hiç kimsenin aklına katilin Kemal'i de öldürüp oraya kadar taşıdığı fikri gelmez.

Hacı Settar'ın katil zanlıları arasında olan Şehmuz'un sorgu sırasında başka suçlarını itiraf etmesi sonucunda Şehmuz'un katil olmadığı anlaşılır: “Bu durumda, Hacı Settar'ın katili Şehmuz değilmiş, öyle mi?” (P, s. 78). Böylece gözler başka şüphelilere çevrilir.

4.6.5. Dekoratif şüphe

Patasana romanında dekoratif şüphe, cinayetlerden sonra kazının durdurulmasından çekinen Esra'da kendini gösterir. Hattuç Nine ise kazı ekibindeki insanların bahçesine zarar vereceğinden tedirgin olur. Halaf, eski bir kaçakçının gizli bir şey yaptığından şüphelenir. Tabletlere yazdığı yazılar aracılığıyla romana dâhil olan tarihi kişilik Patasan'a babasının dedesinden şüphelendiğinden şüphe eder.

Esra, Hacı Settar'ın ölümünü kazıya bağlayan yerli halkın tepkisini azaltmak için Yüzbaşı'nın kazıyı durduracağından çekinir: “Kazı durursa işler yoluna girer diye düşündüğünü, en azından bu olasılığa sıcak baktığını sanıyordu.” (P, s. 6). Yüzbaşı kendisine böyle bir şey söylemez ancak halkı da karşısına almak istemediğini de çok iyi bildiğinden dolayı kazıyı durdurmak isteyeceğini sanır. Böyle düşünmesine sebep olan şey ise Yüzbaşı'nın ölüm üzerine tedirgin olması ve direkt Esra'ya gelip olayı anlatmasıdır. Esra da Yüzbaşı'yı tedirgin bir şekilde görünce Yüzbaşı'nın kendisinden kazıyı durdurmasını isteyeceğini düşünür.

Esra, Hacı Settar'ın ölümünden sonra kazısına ilişkin kötü senaryolar çizer: “Antik kalenin mahzenlerine diri diri gömmelerine kadar yaşanabilecek en korkunç sahneler birer birer geçiyordu gözlerinin önünden.” (P, s. 15). Halkın ayaklanıp kendisine ve ekibine zarar vereceğinden korkar. Kuşkuvarında abartı olsa da haksız değildir. Kazı ekibine karşı halkı teskin eden kişi Hacı Settar'dır, şimdi Hacı Settar da öldüğüne göre halkı kim sakinleştirecektir? Üstelik Hacı Settar'ın ölümünü de arkeologların kutsallara yaptığı

saygısızlığa bağlayan bir kitle olduğuna göre kendisi ve ekibi için kaygılanır haksız da sayılmaz.

Esra kazının durdurulma tehlikesiyle karşı karşıyadır: “Peki, kazıyı durdurmamak ne kadar doğrudur?” (P, s. 15). Esra kazının durdurulmasını istemez. Bunun için çok sayıda sebebi vardır: Arkeologdur ve işini seviyordur, kazıdan çıkaracakları tabletler alanlarında büyük bir öneme sahiptir ve bu tabletler araştırmalarda büyük yol göstericiler olabilir... Öte yandan halk onları en başından beri istemez ve bir cinayet işlenmiştir. Üstelik insanlara göre cinayetin müsebbibi arkeologlardır. İşte bütün bunlardan ötürü Esra kazının durdurulup durdurulmaması arasında ikilimler yaşıyordur.

Yüzbaşı Eşref, örgüt faaliyetlerinin çevrede etkili olacağını düşünür: “Örgütün bölgede faaliyet yürüttüğünü sanıyordu.” (P, s. 34-35). Bu konuda yer yer örgüte sempatiyle bakan insanların ve destekçilerinin olması Yüzbaşı'yı şüphelerinde haklı çıkarırken her olayda örgüt faaliyetinin rolü olduğunu düşünmesi de onun asker kimliğinin getirdiği kuşkuculuğundan kaynaklanır. Hacı Settar'ın ölümünde de örgütün rolünün olduğunu düşünmesine de bu kuşkusu sebep olur.

Selo Dayı, adındaki kazı alanı bekçisi Halaf'ı kuşkulandırır: “Selo Dayı'ya dikkat etmek lazım. Sınıra mayın döşenmeden önce kardeşiyle birlikte kaçakçılık yapardı bunlar.” (P, s. 60). Halaf artık Selo Dayı'nın yüzüne bakmamasından dolayı onun utanılacak bir şeyler yaptığından kuşkulandır. Selo Dayı, Halafı görünce utanıp yüzünü çevirir; onun Halaf'tan utanacağı tek şeyse kazı alanında olumsuz bir şeyin olduğunu gösterir. Selo Dayı'nın eski kaçakçı olması da Halaf'ı kuşkulandırır. Halaf eskiden kaçakçılık yapan bir adamın kazı alanında çıkarılan tarihi eserlerden etkilenecek rahat para kazanmanın da büyümesine kapılarak tekrardan kaçakçılığı dönme isteği olabileceğini düşünür.

Hattuç Nine ilk başlarda kazı ekibinden uzak durmayı tercih eder: “Bahçemi talan eder, bana zarar verirler diye düşünmüş.” (P, s. 61). Kırsalda yaşayan özellikle yaşlılarda ki korkudur: Yabancılar geldiğinde ilk zarar göreceği yer kendi bağ ve bahçesidir. Hattuç Nine de onların kendi bahçesine musallat olacağından, belki de onların şehirli olmasından çekinir. Şehirli kişi kırsalın yolunu yordamını bilmez, bahçenin bir köylü için ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlayamayacağından onların Hattuç Nine'nin emeğine zarar verebileceğini düşünür.

Esra, Elif, Murat, Timothy'yi ciple gelirken görünce Elif'in Timothy'ye âşık olabileceğini bir an düşünür daha önce Kemal de kız arkadaşından şüphelenir: “Yoksa Kemal haklı mı? Elif ona âşık mı oldu?” (P, s. 62). Esra'nın şüphesinin sebebi Elif'in

Timothy'nin yanında mutlu görünmesi ve Timothy'ye heyecanla bir şeyler anlatmasıdır. Bir kadının hareketlerini en iyi yorumlayacak kişi yine bir kadındır. Bir kadın bir erkeğin yanında mutlu oluyorsa ondan hoşlanıyor olması da ihtimaller arasındadır.

Patasana'nın babası Araras kendi babasından kuşkulandır: “Büyükbabama hiç güvenmiyor, bana bir kötülük yapmasından çekiniyordu.” (P, s. 66). Mitannuva kendi torunu Patasana'yı iyi bir şekilde eğitmek ister ancak Araras babasının kendisine olan kininden dolayı torununa zarar vermek isteyebileceğini düşünür. Kendisinin babasına bir kötülük yaptığı gibi babası da onun oğluna zarar vererek ona kötülük yapacağını düşünür.

Dedesinin Patasana'ya vasiyeti babasını gözlemlemesi ancak mutlu ve iyi bir insan olabilmek için kesinlikle babası gibi davranmaması gerektiğini söylemek olur: “Mutlu olman için babanın yaptıklarını yapmaman yeterli. ... Ama başarabilecek misin, bilmiyorum.” (P, s. 66-67). Mitannuva oğlunun karakterini beğenmez, dolayısıyla torununun ona benzemesini istemez. Buna rağmen torununun bu işte başarılı olamayacağından çekinir. Her ne kadar Patasana'yı kendisi eğitmiş olsa da onun kendi oğlunun bir parçası olduğunu bilir. Kan bağının getirdiği etkinin onun karakterine de yansımından korkar.

Esra Timothy'nin bahsettiği kadının Ermeni olduğunu duyan Bernd'in bir tartışma çıkaracağını düşünür: “Eyvah, şimdi Bernd nutuk çekmeye başlayacak...” (Patasana Patasana, s. 69). Bunun sebebi Bernd'in daha önce de Ermeni Tehcir'i ile ilgili huysuzluk çıkarma isteğidir. Ayrıca Bernd'in Alman hırçınlığı ve huysuzluğundan dolayı tartışmadan kaçmayacağını da bildiği için onun tatsızlık çıkaracağını düşünür.

Murat, Esra'nın kazı teklifini sevinçle karşılamış lakin başarısızlık korkusu yaşar: “Düşündükçe, ya başarılı olamazsam diye içten içe kaygılanmaya başlamıştı.” (P, s. 72). Çünkü kendisi bir öğrenci oysa katıldığı ekibin tamamıysa profesyonellerden ve yıllarca bu işe emek veren insanlardan oluşur. Üstelik yabancılarla çalışan bir ekip oldukları için Murat böyle bir ekipte deneyimsizliğinden korkar.

Seyithan, Yüzbaşı Eşref'e güvenemeyeceğin söyler: “Ya bir gün gene ne yapacağını bilemezsen? Ya bizi ortalıkta koyup kaçarsan?” (P, s. 88). Çatışmalarda onun panikleyebileceğinden kuşkulandır. Söylediği cümleden anlaşıldığı gibi Eşref bir operasyon esnasında tedirgin olur. Seyithan bu yüzden ona inanmaz. Neticede operasyonlar esnasında canlarını emir aldıkları komutana emanet ederler. Komutanın bir anlık tereddüdünden kaynaklanacak boşluktan dolayı canlarından olabilirler. Seyithan, komutanın bir kere korktuğunu gördüğünden bunun tekrar yapacağından çekindiği için ona güvenemez.

Esra, ne olursa olsun hoşlandığı Yüzbaşı'yla aralarındaki duvarı bir türlü aşamadığını hisseder: “Belki Esra'ya yeterince güvenmiyordu.” (P, s. 99). Bunu Yüzbaşı'nın kendisine güvenemeyebileceğine yorumlar. Kendisini tam olarak Esra'ya açamaz, bunda Esra'nın aklının karışık olmasının nedenleri varken Eşref'in de aklının sürekli değişmesinin duygularında bir an çok samimi olması başka bir andaysa aniden soğuması, yüreğinin yoğun bir duygusallığı barındırması bütün bunlar Esra'nın aklını karıştırır.

Patasana tapınağa tanrıları mutlu etmek için girmişti ancak tanrıların temsili heykellerini görünce onların bakışlarının etkisiyle bir an için yaptığı işte bir yanlışlık olduğunu sezinlenir: “Babamın bana hayırlı bir kısmet bulmasını mı beklemeliyim?” (P, s. 121). Patasana'nın zihninden tapındaki bakirelerle birlikte olmak yerine evliliği beklemek gibi düşünceler geçer. Patasana mesleğinin ve babasının yetiştirme tarzından dolayı duygularının değil aklının kontrolünün etkisi ve dindar bir kişi olduğu için tanrı heykellerinin bakışlarının etkisiyle yaptığı işin kötü olabileceğine yorumlar ve tereddüde düşer.

Esra bir an için kazıya devam etme veya durdurma arasında bocalar: “Belki de en doğrusu kazıyı durdurmaktı.” (P, s. 134). Ekipteki tartışmaların getirdiği stres, cinayetler hakkında kafa yorması ve netice alamaması, cinayetlerin çevrelerinde gerçekleşiyor olması Esra'yı içinden çıkılmaz bir hale sürükler. Bunca stres ona ağır gelmiş ve kazının geleceği hakkında kuşkuya düşer. Kazı ekibinin sorumlusu kendisidir. Çevrelerinde cinayet işleyen bir katil veya katiller var. Gelecek sefer sıra kendisine veya ekibinden birine gelebilir bu durumda bunun sorumluluğunu sırf kazı tutkusu ve kazıya devam etme inadından dolayı alamazdı. Bütün bu hesaplar Esra'nın aklını karıştırdığından Esra gelgitler yaşar.

Esra kazı çalışmalarını bırakma kararını aldıktan sonra bu kararın fazla mı olduğunu düşünür: “Yoksa abartıyor muydu?” (P, s. 134). Somut olarak onları ilgilendiren bir durum olamadığı için böyle düşünür. Sonuç olarak kazı çalışmasını yarıda bırakması akademik açıdan dedikodulara sebebiyet verip kariyeri açısından olumsuz olabileceği gibi gün yüzüne çıkmak üzere olan tarihin karanlık bir yüzünü de ortada bırakmak akademik bir ayıp sayılabilir. Hem kendisinin yarıda bırakacağı çalışmaya talip olacak yığınla akademisyen ortaya çıkacaktır.

Yüzbaşı Eşref'in Esra'ya katillerin izi üstündeyiz demesine rağmen Esra yine de kuşkuya düşer: “Ya bu iş de Şehmuz'un yakalanması gibi bir sonuca ulaşmasa.” (P, s. 158). Yüzbaşı'nın işinde iyi bir asker olmasına rağmen cinayetlerin gizemli olmasından dolayı Esra, bir türlü rahatlayamaz. Şüphesinde kısmen haklı sayılır çünkü daha önce de

Hacı Settar'ın ölümünden de Şeyhmuz'un suçlu olduklarından sonuna kadar emin konuşuyorlardır ancak sonuçta Şeyhmuz suçlu çıkmaz. Aynı şekilde yanılıyor olabilirler. Bu yüzden Esra cinayetle ilgili büyük kaygı yaşamaya devam eder.

Esra, insanların kendisini farklı algıladıklarını düşünür: “Oysa kendini başka bir kişilik olarak görür O sandıkları kişi değildi. Peki kimdi?” (P, s. 160.) İnsanlar onu kararlı, güçlü biri görürken o ise kendisini ne yapacağını bilmeyen çekingen biri olarak görür. Kendi kişiliğinin ne olduğu konusunda kararsızlığa düşer. Birkaç gün önce o da bunun farkında değildi lakin etrafındaki cinayetlerin kazıyla ilgili olduğunu düşünür. İlk kez bir kazıya başkanlık ediyor olması ve bu kazının daha önce ulaşılmamış belgeleri barındırması üstelik bu kazıda yurt dışından gelen bir ekibin de olması sonucunda cinayetlerden dolayı kazı çalışmalarının tehlikeye girmesi, bütün bu stres bir araya gelince aşırı derecede bir baskı hisseder. Bu durum Esra'nın 30 yaşından sonra dışarıdan algısının ve kendisinin düşündüğü kendi kimliği arasında ikilemde kalır ve kimliğini sorgular.

Eşref, Esra'nın gece erken gitmesini istemez. Ondaki kopacağından korkar: “Sanki bir çatışma olacak, bir haber gelecek, birbirimize yabancılaşacağız...” (P, s. 247). Somut herhangi bir durum yokken aralarında bir uzaklığın olacağından tedirginlik duyar. Muhtemelen daha önceki operasyonlarda kaybettiği insanları ve ilişkilerini düşünür. Bu kopuşlar onun psikolojisinde her an bir şeyler kaybetme korkusuna sebep olur. Bu sebepten dolayı ortada somut bir durum yokken Esra'dan kopacağını düşünür.

Esra, Yüzbaşı'nın tedirgin görünmesinden dolayı ölü ele geçirilen teröristlerle ilgili ve cinayetlerle ilgili ondan bir şeyler gizlediğini düşünür: “Yüzbaşı cinayetlerle ilgili gelişmeleri ondan saklıyor muydu?” (P, s. 248). Ne kadar soru sormuşsa da Yüzbaşı'dan kendisini tatmin edecek cevaplar alamaz. Yüzbaşı'nın gerginliği de eklenince tamamen kuşulanır. Oysa Yüzbaşı'nın gerginliğinin tüm sebebi psikolojik kaygılarının olmasındandır.

Pisiris en yakın adamı Araras yani Patasana'nın babasını Asur kralına okuması için iki tabletle gönderir: “Nedendir bilinmez, Pisiris babama tableti okumamasını söylemişti.” (P, s. 252). Tabletlerin krala gönderilmeden önce hiç okunulmaması isteği Araras ve Patasana'yı kuşkuya düşürür. Araras kralın başdanışmanıdır ve kralının sıkıntılı bir dönemde bağlı bulundukları Asur kralına mektup gönderirken bunu Araras'tan gizleme ihtiyacı duymasını sebebi nedir? Pisiris Asur kralının arkasından çeşitli işler çevirmiş, güvendiği ülke hükümdarları Asur kralına karşı yenilir. Şimdi ise Asur kralına karşı iyi

görünmeye çalışmak için ona mektuplar yazar ancak bu mektupların mahiyetini adamlarından bile gizlemeye çalışır. Bu durum onları kaygılandırır.

Eşref Yüzbaşı, dağda Cemşid adlı bir örgüt üyesinden babasının doğum yerini bildiğini duyunca bu duruma şaşırır: “Karargâhta adamları olmalıydı.” (P, s. 258). Adını, babasının doğum yerini bilen biri onun gizli bilgilerine nasıl ulaşabilir? Bu da Eşref'e bir şüphe verir. Bu kadar gizli bilgiyi elde edebileceği yer kendisinin çalıştığı kurum olmalıdır. Bu sebepten dolayı kendi karargâhından şüphelenir.

Yazmanlığa başlarken Patasana bazı kuşkularından ötürü ikilemler yaşar: “İki büyük korku vardı: İlki babamın yardımcısı Laimas... İkincisiyse Aşmunikal...” (P, s. 275). Ailesinde aldığı eğitim ve yazmanlık mesleğinin ona öğrettiği bir şey varsa o da Patasana'nın işini ciddiyetle yapabilmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmaya çalışmasıdır. Laimas'tan çekinir. Laimas onun babasının yardımcısıdır. Kendinden sonra gelen toy bir gencin başyazmanlığa sahip çıkması onun geriye itilmişlik sendromuna yakalanmasına neden olabilirdi, bundan ötürü Patasana'nın ayağını kaydırmak için çeşitli entrikalar çevirebilir ve Patasana'nın zor duruma düşmesine neden olabilirdi. Bir diğer kuşkuysa Aşmunikal'dir. Aşmunikal onun kalbine tamamen egemen olabilirdi, bu da krala ve ülkeye zarar vermesine neden olabilirdi. Aşmunikal'e duyduğu ilgiden dolayı işlerine gereken özeni gösteremeyebilirdi. Bu da ciddiyet isteyen bir iş olan yazmanlık için son derece tehlikeli bir macera olur.

Patasana, Laimas'ın kendisine gösterdiği saygıyı herkesin kendisine gösterdiği saygıyla aynı nedenden kaynaklandığını sanır: “Ama ben toy Patasana bunu Laimas'ın babama duyduğu sevgiye yordum.” (P, s. 275). Herkes gibi Laimas da Patasana'nın babasına büyük bir saygı duyar. Oysa yazar daha sonradan Patasana'ya karşı Laimas'ın tavrının bir saygıdan kaynaklanmadığını ortaya koyacaktır. Patasana mesele çözülmeden bu sözleriyle ters giden bir şeyin olduğunu göstermeye çalışır.

Esra, Kemal'in ters ters Timothy ve Elife baktığını görünce bir tartışmanın olmasından çekinir. “Şimdi tartışma çıkacak.” (P, s. 287). Kemal, Elife kör kütük âşıktır; Elifse Kemal'e Timothy'den hoşlandığını söyler. Üstelik Kemal'i umursamadan Timothy'ye yakın duran Elif'in hareketlerinden dolayı Esra en sonunda Kemal'in buna dayanamayıp patlayacağını önceden kestirir. Sevddiği ve kendisine ait olduğunu düşündüğü birini kaptırmanın verdiği öfke ve sevddiği kızın kendisinin varlığını umursamadan başkasıyla ilgilendiğini gören bir âşığın daha fazla dayanamayıp ters bir tepki vereceği açıktır.

Kemal'i sabah bulamayınca Esra her yere baktırır, birkaç tahmin yürütür ancak bir sonuç alamaz ve onun başına kötü bir şey geldiğini düşünür: “Başına bir şey gelmesin?” (P, s. 318). Esra'nın şüphelerinin haklılık payı vardır. Kemal'in sorumsuzca bir davranış yapacağına ihtimal verir. Ortada çok yakın zamanda meydana gelmiş bir cinayet vardır. Üstelik Kemal'in Elif'ten dolayı aklı pek yerinde değildir. Bütün bu ihtimaller bir araya gelince Kemal'in başına olumsuz bir şeyler geldiğini sezinler.

4.7. Sis ve Gece

Sis ve Gece adlı eserde anlatıcı ötekisi olarak Neco, çocukları zengin sübyancılara pazarladığı için seilmeyen bir karakterdir. Azınlıkların mallarına onları korkutarak kaçırıp el koyduğu için Şeref seilmeyen bir karakterdir. Üniversitelerdeki liyakatsiz hocalar anlatıcının ötekileridir. İstihbaratçıların çatışmalarda dikkatli davranmamasını da anlatıcı, doktor karakteri aracılığıyla bir eleştiri olarak aktarır. Kahraman ötekisi olarak Sedat'a göre entelektüel solcular sadece güzel söz söylerler. Bunun ötesine geçemezler. Fahri, Sedat'ı Sedat da Fahri'yi sevmez; ikisi de aynı kıza âşıktır. Fahri, Sedat'ın kendisine kötülük yapacağını düşündüğü için ona bir suikast de düzenler. Şeref karakterinin ötekisi olarak Dolapdere sakinleri vardır, ona göre her türlü uygunsuzluk onlardadır. Komiser Sedat, ismini vermediği bir örgütü öteki olarak görür. Ona göre onlar ölümden beslenen insanlardır. Mine'nin annesi Mine'nin kaybolmasından Fahri'yi sorumlu tuttuğu için ondan hoşlanmaz.

Şüphe kavramı olarak Sedat kendisini vuran simitçiyi rüyası aracılığıyla fark eder. Sevgilisi Mine'nin kaybolmasını da yaptığı araştırmalar sonucunda baskın düzenledikleri bir evde Mine'nin yanlışlıkla orada olduğunu sonradan anlar. Mine'yi vuran kişinin kendisi olduğundan kuşkulandır, Mine'nin cesedine ulaşamadığı için onun yaralı olabileceğini düşünür. Romanın sonuna doğru cesedi bulunca da tüm kuşkuları sona erer. Geçici şüphe olarak Sedat kendisine suikast düzenleyenlerin bir örgüt olabileceğini düşünür. Mine'nin kaçırılması olayında Sedat, Fahri'den Fahri, Sedat'tan kuşkulandır. Sedat'ın istihbaratçı amcası Mine'nin dış istihbaratların ajanı olduğundan şüphelenir. Mine'nin babası, Mine'nin üvey babasından kuşkulandır. Dekoratif şüphede Sedat, amcasının kendisi ve Mine'nin ilişkisini anladığından kuşkulandır. Sedat'ın amcası aynı zamanda devletin üst yönetiminden istihbarat teşkilatına bir operasyon düzenleneceğinden kuşkulandır. Sedat, Şeref'in davranışlarından sahtekârlık sezinlenir; Sinan'ın tedirginliğinden onun bir şeylere bulaşmış olmasından kuşkulandır.

4.7.1. Öteki

Sis ve Gece romanında öteki küçük çocukları kirli amaçları için kullanan kişiler, azınlıklara haksızlık yapan insanlar, alanında yetkin olmayan üniversite hocaları, belki de kişisel bir değerlendirme hükmünde olabilecek olan sol bir örgütün eleştirisi olarak ortaya çıkar.

Romanın başkahramanı ve İstihbarat Amiri Sedat'ın yardımcısı Mustafa, Neco'nun kaçırma olayında bir parmağı olmadığını anladıktan sonra ikinci meseleye gelir: “Aşağılık herif! Ne yapmışmış? Ya bu geceki çocuklar? Onları da Şeref mi satıyordu?” (S G, s. 136). Neco, çocukları cinsel suçlar için başkalarına pazarladığı için Mustafa onun bu davranışından dolayı Neco'yu suçlar ve onu dövmeye başlar. Yazar böylece aşağılık bir iş olan çocuk istismarına aracılık yapan birini bu şekilde cezalandırır.

Küçük çaplı çete işleri yapan roman karakteri Şeref, azınlıkların evlerini onları korkutarak ellerinden ucuza alır: “Tamam, Abi, diyor burnunu çekerek. Yalan yok... Üç ...Yok dört. Biri Ermeni üçü Rum... Evet, bu alçaklığı yaptım, ama inanın Yunanlılarla filan ilgim yok.” (S G, s. 142). Bunun alçaklık olduğunu kendisi itiraf ederek zavallı insanların evlerinin hileyle ellerinden alınmasının yanlış bir şey olduğunu itiraf eder. Anlatıcı burada azınlıkların halk tarafından da ezildiğini göstermeye çalışır. Zaten bu ülkenin bir parçası olmalarına rağmen halkın onları kendilerinin bir parçası olmadığını gördüğünü okuyucuya anlatmaya çalışır.

Ümit, Sinan adında eski bir solcunun geçmiş muhasebesini romanına yansıtır: “O çok güvendiğimiz örgütümüz, birkaç hafta içinde çözüldü.” (S G, s. 169). Sinan, Fahri'yle beraber içeri girdiğinde hazırladığı rapor sonucunda örgütün bazı hatalarına yer verdikleri için örgütten tasfiye edilmesini anlatırken 'o çok güvendiğimiz örgütümüz' dediğinde aslında bilinçaltında örgütün kusurlu olduğunu yansıtarak bir zamanlar kurallarına sıkı sıkıya bağlı oldukları örgütlerinin kendilerini hayal kırıklığına uğrattıklarını dile getirir. Örgüt yöneticileriyle aynı ortamı paylaştıklarındaysa bütün söylenenlerin güzel sözlerden başka bir şey olmadığını anlayıp umutsuzca itiraf eder. Aslında bu kısımda anlatıcı kendi örgüt yapılanmasının, hayal kırıklıklarının acı bir itirafında bulunur. Bütün dava arkadaşlarının samimi olmamakla beraber, bazı yönetici ve komün hatalarının sağlam görünen bir örgüte zararlarını dile getirerek örgüt yapılanmalarının bu hatalarını ötekileştirirken bundan sonra da örgütün Sinan ve Fahri'yi farklı düşünüyorlar diye örgütten tasfiye etmelerini de ayrıca eleştirir.

Fahri adındaki devrimci bir gencin gözünden üniversite eleştirisi:

“Asistanların, doçent ve profesörlerle ilişkilerini gözlemliyordu, gördükleri hiç de hoş şeyler değildi. Nesnel kriterlere göre değerlendirme yapmanın yerini yalakalık, adam kayırmacılık gibi bilimsel çalışmalarla uzaktan yakından ilgisi olmayan tutum ve davranışlar almıştı.” (S G, s. 172).

Sinan arkadaşı Fahri'nin üniversite gözlemlerini anlatırken halk arasında da çokça duyulan üniversitelerde akademik kariyerin liyakate göre değil de ikili ilişkiler, adam kayırmaya dayandığını dile getirir. Bunun nahoş bir durum olduğunu belirterek üniversitelerin bu durumunu ötekileştirir.

Doktor karakteri Sedat'la tartışırken suç ve ceza kavramlarını kendi bakış açısıyla eleştirir: “Teröristleri saklamanın cezası ölüm değildir.” (S G, s. 229). Sedat, Mine'nin soruşturması için gittiği doktor, çatışma sırasında kendi hemşiresinin de öldürülmüş olmasına kızdığından polislerin yargısız infazını eleştirerek ülkede yapılan ‘hukuksuzlukları’ belirtir. Bu tür infazlardan polislerin daha başka yöntemlerle suçluları ele geçirmeleri gerektiğini söyler.

4.7.2. Kahramanın ötekisi

Sis ve Gece romanında Komiser Sedat, entelektüel solcuların ancak güzel konuştuğunu bunun ötesine geçemeyeceğini düşünerek eleştirir. Sedat, sevgilisi Mine'nin eski sevgilisi Fahri'yi sevmez; Fahri'ye göre de Sedat iyi bir insan değildir. Şeref'e göre Dolapdere sakinleri sorunlu olmalarıyla toplum düzenini bozarlar. Sedat'ın amcasına göre de onun davranışları mesleklerine yakışmaz.

Sol görüşe mensup yazar, Komiser Sedat'ı tarafsız bir şekilde konuşturarak (iç konuşma yöntemi) sol görüşe mensup bazı ressam, yazar ve şairlerin fikrî olarak insanları etkilediğini ancak örgütlü bir eyleme geçemeyeceklerini dile getirerek tepkisini belirtir.

“Belki de Sinan başından beri örgütün içindeydi. Yok canım, sanmıyorum o bohem sanatçı takımının aktif olarak örgütsel bir faaliyette bulunacağını sanmam. Onlar korkak olurlar, buzlu rakılarından, güzel kadınların karşısında etkileyici konuşmalar yapma özgürlüklerinden kolay kolay vazgeçmezler.” (S G, s. 52).

Onların dava adamlığının sadece sözde olduğunu rahatlarından asla vazgeçemeyeceklerini dile getirerek onları dışlar. Bu insanlar davalarında samimi olsalar bile davanın acısını, ölümünü, esaretini yaşayan insanların sanatını icra ederek hem bu

işlerden para kazanırlar hem de bu sayede meşhur olup rahat bir hayat sürdürürler, üstelik bunu yaparken de davaya en büyük hizmetleri kendilerinin yaptıklarını düşünürler.

Şeref, Dolapdere ahalisinin tamamını kastederek onları dışlar: “Görünen köy kılavuz ister mi Sedat Abi? Aşağısı Dolapdere. Her gün duyuyoruz bunların vukuatlarını. Hap satışı onlarda, hırsızlık onlarda, küçük çocukları kaçırıp dilendirmek onlarda. Onlardan başka kim...” (S G, s. 78). Aslında kendi tertiplemediği Maria'nın kaçırılma olayını Dolapdere'deki insanların uygunsuz işler yaptığını söyleyerek onlara mal etmeye çalışır. Buna gerekçe olarak da onların uygunsuz işlerinden örnekler verir. Bu kısımda yazar sözlere hiçbir yorum getirmeyerek figüranlardan Şeref'in bir topluluğa dair bakışını aktarır. Bu yüzden bu durum kahramanın ötekileştirmesi olarak kendini gösterir.

Şeref, eşcinsellerle ilgili kendi görüşlerini söylerken onlarla ilgili olumsuz davranışları sıralar: “Sokağın alt tarafına da üç homo taşındı. Fuhuş, kavga, rezalet ne istersen hepsi onlarda. Mahalleliye dövüp atalım şunları dedim, millet dinlemedi.” (S G, s. 81). Hatta mahalleliye de ön ayak olup onları mahalleden attırmaya çalışır. Bu kısımda yazar hiçbir görüş beyan etmez. Kahraman homoseksüellerle ilgili olumsuz görüşleriyle baş başa kalarak onları ötekileştirir ancak Şeref kendisi de her türlü ahlaksızlığı yapacak biri olduğu için onun birilerini övmesi veya eleştirmesinin de kayda değer bir tarafı yoktur.

Sedat'ın eşi Melike, Mine'nin kaybolmasında evliliklerini sorunlu hale getiren anne babaları sorumlu tutar: “Eşler anlaşıyor, olan çocuklara oluyor. Zavallı Mine. El ele verip harcadılar kızcağızı.” (S G, s. 94). Sorumsuzca davranan veya sorun çıkaran ebeveynlerin çocukları mahvettiğini bundan hareketle çocukların bu tür insanların davranışlarının kurbanı olduğunu söyleyerek Mine'nin anne ve babasını kendi nezdinde sorunlu bireyler olarak tanımlar.

Komiser Sedat, ismi verilmeyen siyasi ve silahlı bir grubu arkadaşlarının ölümünü bile bir propaganda unsuru olarak kullandıklarını söyleyerek adı geçmeyen bu grubu aşağılar: “Götürüp sessizce bir mezarlığa gömdüklerini mi söylüyorsun? ... Ölüm onlar için politik bir malzeme. Bu yüzden gözlerini kırpmadan cinayet işleyebiliyorlar.” (S G, s. 102). Ölümü bir propaganda malzemesi olarak kullandıkları için onların rahatlıkla cinayet işleyebildiklerini söyleyerek bu grubun kirli emelleri için her türlü eylemi gerçekleştireceğini düşünür hatta bu grup dava arkadaşlarının ölümüne bile seviniyor olabilir.

Sedat sevgilisi Mine kendisini terk etmeye karar verince bunu Mine'nin cezaevine girmiş, eski sevgilisine bağlar. Sedat Mine'ye, “O hapishane artığı oğlanı buldun, değil mi,

diye söylenmiştim.” (S G, s. 150). Aşkın elinden alınışına üzülen Sedat belki de hiç öyle düşünmediği halde eski sevgiliyi bir hapisane artığına benzetir. Bütün öfkesini kusarak cezaevine girmiş birisini hakir görerek onu dışlar. Sedat belki de böyle düşünmüyordur lakin sevdiği kızın elinden alındığını düşündüğü için elinden alan kişi çok dürüst ve düzgün bir yaşantıya sahip olsa bile ona yakıştıracak kötü bir tabir bulacaktır.

Senelerce cezaevinde kaldığı için polisleri tanıyan Sinan, polislerle karşı içinde bir kin besler:

“-İyi polislerin olduğuna inanıyor musunuz?

-İnanmıyorum, diyor öfkeli bir tavırla.” (S G, s. 164).

Bir polisin asla iyi olamayacağını söyleyerek bütün bir teşkilatı ötekileştirir. Ona göre normal bir insan polis üniformasını giydikten sonra artık iyi bir insan olmaktan çıkar. Kahramanın senelerce cezaevinde kalmasından mı yoksa davasına karşı polislerin bakış açısından mıdır bilinmez polisleri dışlar.

Sedat'ın istihbaratçı amcası Sedat'ı azarlar. “Bir kız için mi? Bütün bunlar bir kız için mi?” (S. G, s. 181). Amcası; Sedat'ın görevini, amcasını, kurumunu zedelemesini bunu sadece aşk için yapmasını anlamamakla beraber bu durumu yadırgayarak kadınların ve onların getirdiği aşkın işleri sarpa sarmasından nefretle söz ederek insani duyguları ötekileştirir. Onun için mesleği ve misyonu her şeyin üstündedir. Bir erkek aşka ve kadınlara gereğinden fazla önem veriyorsa hayatta başarılı olamayacağı gibi itibarını da kaybeder. Aşkın erkekleri kadınlar gibi zayıflattığını düşünür.

Sedat'ın arkadaşlarının ayağını kaydırmaya çalışan insanlara karşı onu kurtarmak ellerinde olduğu halde bu durumdan çekinen Mustafa'yı korkak olarak nitelemesi onun şahsına değil de davranışına yönelik bir aşağılama, iğrenme tepkisidir: “Pis korkak, diyorum içimden.” (S G, s. 217). Dostunun haksızlığa uğramasını bazı riskler olarak engelleyebileceklerine rağmen buna yanaşmayan insanların durumları eleştirilir.

Kayıp kız Mine'nin babası Metin Bey, gayrimeşru bir ilişkiden doğacak olan bir çocuğun kendince ahlaki olmadığını belirtir: “Düşünebiliyor musunuz Sedat Bey! Yirmi yaşlarında bir kız, henüz evlenmemiş, nişanlı bile değil, ama hamile. Almanları kınardık, Türkiye'nin de hiç farkı kalmamış Almanya'dan...” (S G, s. 223). Metin, toplum olarak bu tür ilişkileri normal kabul eden başka ulusları kınarken aynı şeyin başına gelmesiyle kınadığı insanlara benzediğini söyleyerek hem gayrimeşru ilişkilerin sonuçlarını hem de eleştirdiği ulusların normal karşıladığı durumlarına benzemeyi eleştirerek bu durumu yadırgar. Mine'nin evlenmeden hamile kalmasını eleştirir.

Mine'nin annesi Mine'nin kaybolmasından sorumlu tuttuğu Fahri için söylediği sözlerle onu ötekileştirir: “O Fahri denen herife hiç güvenmemiştim zaten. Onunla tanışmasaydı bunlar başına gelmeyecekti.” (S G, s. 235). Bu durum başkasından zarar görmüş herkes için geçerlidir. Birinin bir kişiye verdiği zarardan ötürü, kişinin ondan herif, güvensiz vb. ifadelerle bahsetmesi ferdi olduğu gibi gayet insandır.

4.7.3. Şüphe

Sis ve Gece romanında şüphe kavramı rüyalar aracılığıyla ortaya çıkabiliyorken Sedat yaptığı araştırmalara göre sevgilisi Mine, kendisi ve diğer polislerin baskın yaptığı evdedir; onun orada yaralanmış olabileceğini düşünür. Olayların aydınlanması sonucu baskın gecesi Mine'nin kendisi tarafından vurulduğu anlaşılır.

Ahmet Ümit, birkaç eserinde yaptığı gibi kahramanına rüya gördürerek suçluları bulmasının ipuçlarını rüyada verir. Sedat'ın çatışmada öldürülen arkadaşı Yıldırım, Sedat sanki yeni istihbaratçı olacakmış gibi onu sınava tabi tutar:

“Biraz yaklaşınca adamın simitçi olduğunu anlıyorum. Simitçi mi? ... Dikkatle süzüyorum adamı. Onu daha önce buralarda hiç görmedim. ... Fahri'yle göz göze geliyoruz. Fahri'nin yüzü gergin, sağ elini cebinden çıkarıyor, tabancayı görüyorum. Silahımı doğrultuyorum. Ama daha ben tetiğe basmadan bir patlama duyuluyor. Sonra benim silahım ateş alıyor. Fahri'nin ateş edemeden düştüğünü görüyorum. Simitçiye doğru hızla dönerken, otomobilin sağ yan camını delip geçen kurşunların sesini duyuyorum.” (S G, s. 18).

Vurulma anını rüyasında farklı bir şekilde gören istihbaratçı Sedat kendisini vuran kişiyi daha sonradan bu rüyanın yardımıyla daha rahat fark eder. Çatışmada aldığı yaralardan dolayı kendinden geçen Sedat rüyada kendisini vuran simitçi kılığındaki adamı Yıldırım'ın bir dikkat sınavıymış gibi algılar ve rüyasında simitçiye dikkat eder; romanın ilerleyen bölümlerinde simitçinin kim olduğunu teşhis eder.

Sedat, kendisini çözüme götürecek gerçek şüpheyi en sonunda yakalar: “Eyvah diyorum mırıldanarak. Mine o gece Gülizar'daydı.” (S G, s. 230). Mine aralarında Gülizar Hemşire'nin de öldürüldüğü eve Gülizar'la birlikte gitmiş olabileceğinden dolayı çatışma sırasında Mine'nin de vurulmuş olabileceğinden şüphelenir.

Sedat, evden kaçan kişilere ateş etmiş; birini de vurmuştur: “Ölen Mine'yse?” (S G, s. 231). Vurduğu kişinin Mine olabileceğinden şüphelendiği gibi Mine'nin ölmüş olabileceği ihtimali üzerine ilk kez bu kadar emin bir şüpheyi kapılır. Kahraman bunu iç

konusmasıyla söylerken sevdiği kızı bilmeden öldürmüş olabileceğinin acı şüphesini okuyucuya yansıtır.

Mine'nin ölmüş olma ihtimalini düşünmek istemeyen Sedat, teröristin Mine'yi hücre evlerden birine götürmüş, onların Mine'yi tedavi ettikten sonra Mine'yi bırakmadıklarından şüphelenmeye başlar: “Mine’yi tedavi ettiler, ama güvenmedikleri için de onu serbest bırakmadılar, evde tutmayı seçtiler. Ve Mine hala orada hapis!” (S G, s. 232). Aslında çok düşük bir ihtimal olmasına karşın Sedat böyle düşünmek ister çünkü sevgilisinin kendisinin açtığı ateş sonucu ölmüş olmasını her insan gibi düşünmek istemez. Bu acı gerçeği zihninde kurduğu zayıf bir senaryoyla aklından uzaklaştırmak ister.

Sedat'ı gerçek sona götüren şüphesi Mine'nin cesedine yaklaşmaya saniyeler kala belirir: “Maria, Mine’yi yerde yatar görünce babasının avladığı tavşanlara yaptığını ona da yapıyor. Uyuması için onu alıp buzdolabına koyuyor...” (S G, s. 250). Rum azınlıklardan ve zihinsel engelli olan Maria'nın Mine'yi uyuması için buzdolabına koyma kurgusu Sedat'ın zihnine aniden yerleşir. Sedat buzdolabını açtığında ise şüphesi acı bir gerçeğe döner. Sedat'ın baskın gecesi yaraladığı Mine ölmüştür. Kendisiyle ilgili şüphesi gerçekleşmiştir.

4.7.4. Geçici şüphe

Sis ve Gece romanında Sedat kendisine suikast düzenleyenleri değerlendirirken çeşitli kişi ve gruplar üstünde durur. Bunlar arasında örgütlerin olabileceğini düşünür, bununla birlikte suikastı Fahri'nin örgüt arkadaşlarının işlemiş olabileceğini düşünür oysa ortada suç işleyen bir örgüt yoktur. Mine'nin kaçırılmasındaysa Sedat, Fahri ve örgütten şüphelenirken Sedat'ın amcası Mine'nin istihbaratçı olduğundan şüphelenir. Mine'nin babası kızının üvey babası tarafından kaçırıldığını söyler. Fahri ise Mine'yi istihbaratçı Sedat'ın kaçırdığını veya ona zarar verdiğini düşünür.

Sedat kendisini vuran adamın bir örgüt üyesi olması ihtimali üstünde durur: “Beni vuran simitçi..! Onu bulmalıyım. Bütün düğüm onda. Kim bu adam? Fahri'nin örgüt arkadaşlarından biridir; başka kim olabilir?” (S G, s. 23). Kendisiyle husumeti olan Fahri adındaki maktul eski bir örgüt üyesidir. Dolayısıyla kendisini vuranın da Fahri'nin örgütünden biri olduğunu düşünür ve kendisine kurulan pusunun organize bir şekilde bir örgüt tarafından yapıldığının kanaatindedir. Sonuçta kendisi bir istihbaratçıdır ve o günlerde bir sol örgütü çökertmek adına istihbarat dairesi yoğun bir şekilde çalışır hatta

polisler gibi onlarla çatışmaya girer. Dolayısıyla kendisinin vurulmasını bir örgüt misillemesi olarak algılar.

Sedat, sevgilisi Mine'nin kaçırılması işini Fahri ve eskiden mensubu olduğu örgüte bağlar:

“Fahri denen herif de onu muhbirimiz sandı.

Kızı onların kaçırdığını düşünüyorsun değil mi?

Başka kim olabilir ki?” (S G, s. 24).

Kendisinin vurulmasını ve Mine'nin kaçırılması olayını ve roman içerisinde gerçekleşecek diğer garip olayları örgüte bağlar. Yazar şüpheleri tek bir noktaya bağlayarak okuyucunun ve düğümün gerçeklikten uzak bir noktaya çeker. Böylece okuyucu gerçek katilleri fark edemeyecek ve romanın kurgusu dallanmış olacaktır. Birçok polisiye romanda olduğu gibi mesele çözüm kısmında ortaya çıkacaktır.

Mine'nin kaçırılması olayında Sedat'ın amcası İsmet Bey Mine'nin teşkilat içindeki bir grubun yürüttüğü operasyona bağlar: “Sana ateş ettikleri silahlar babasının tabancaları. Daha önce de suikastlar düzenlemiş tecrübeli bir terörist, kayıtları hemen bulunabilecek silahları kullanıyor.” (S G, s. 40). Bu yüzden Mine'nin örgüt tarafından gerçekleştirilen bir eylem sonucu kaçırılmadığı ihtimali akla gelir. Amcası, tepeden istihbaratı yeniden yapılandırmak isteyen kişilerin istihbarat dairesine bir operasyon hazırlığında olduğu paranoyasına kendisini o kadar kaptırmıştır ki her garip olayı bu afakî operasyona bağlar. Mine gibi karmaşık ilişkileri bulunmayan basit bir üniversite öğrencisinin kaçırılmasını dahi istihbarat dairesine yapılma ihtimali olan ve devrim niteliğinde olabilecek bir operasyona bağlar. Bu yüzden Mine'nin kaçırılması olayındaki şüpheli grup sayısı ikiye çıkmış olur.

Sedat'ın amcası Sedat'ın sevdiği kızın muhbir olmasından da şüphelenir: “Amcamın Mine hakkında söyledikleri gerçekten mide bulandırıcı. Onun bir ajan, yaşadıklarımızın bir yalan olduğunu düşünmek...” (S G, s. 43). Sedat bu durumdan hoşlanmadığı için soruşturmayı kendisi yürütme kararını alır. Ona göre amcasının bu şüphe üstünde yoğunlaşması demek Mine'yi bulmaktan uzaklaşacağının yanı sıra kendi şahsına da bir hakarettir. Kendisi deneyimli bir istihbaratçıdır ve şayet çocuk yaşta sayılabilecek muhbir bir kızın tuzağına düşüyorsa bu onun gibi biri için büyük bir zayıflıktır. Üstelik kendisinin şüphesine kendisini o kadar kaptırmıştır ki ikinci bir ihtimali düşünemez bile.

Mine'nin kaçırılmasında şüpheli kişi olan Fahri, şüpheliler listesinde kalmasına rağmen Fahri'nin bu işi yapmasının sebebi değişir: “Bu durumda Mine'yi muhbirlikle

suçlayıp cezalandırmaya kalkmasının hiçbir anlamı yok. Ahlaki bir mesele olarak düşünmüş olamaz mı?” (S G, s. 53). Yani şüpheli sabit lakin eylemi yapma amacının değişebileceği üstünde durur. Sedat, Fahri'nin örgütle anlaşılamadığını öğrenir; bunun üzerine Fahri'nin neden Mine'yi kaçırdığını düşünmeye başlar. Bununla birlikte kendisinin vardığı sonuç: Fahri'nin Mine'yi tamamen kişisel bir sebepten kaçırmış olabileceğidir çünkü Mine yani Fahri'nin sevdiği kız İstihbaratçı Sedat'ın sevgilisi olmuştur, bu yüzden Fahri onun bir muhbir olabileceğini düşünmüş olma ihtimaline kapılır. Bu durumda Fahri'nin onuru zedelenmiş, bu durumu kişisel olarak algılamış olabilir. Bu sebepten Mine'yi kaçırmış hatta öldürmüş olabilir.

Kaçırılan kız Mine'nin öz babası, kaçırma olayından üvey babasının mesul olabileceğinden şüphelenir:

“Mine tıpkı annesinin gençliğine benziyor.

Ne çıkar bundan?

Sevim hızla yaşılanıyor. Oysa Mine genç, adam ona yönelmiş olabilir.” (S G, s. 58).

Üvey babasına karşı kişisel bir kinin yanı sıra Mine'nin annesine benziyor olmasından dolayı üvey babanın Mine'ye sarkıntılık edebileceği üstünde durur çünkü Mine'nin annesi artık yaşlanmıştır. Üvey babaysa annenin gençlik haline âşıktır. Mine de annesine benzediği için belki de Mine'ye sahip olmak istemiştir. Bu da düşük bir ihtimal olsa bile şüpheli sayısını artırdığı için okuyucuyu, kaçırma olayında gerçeklikten uzaklaştırır ve kurgunun tek düze olmasını engeller.

Şeref'in anlattığı yalan üzerine Sedat, Dolapdere'de çocukları kaçırp çeşitli işlerde kullanan bir grubun Mine'yi Maria'yla karıştırarak Mine'yi kaçırmış olabileceğini düşünür: “Yoksa Maria diye Mine'yi mi kaçırdılar? Olabilir mi? Madam'la göz göze geliyoruz.” (S G, s. 82). Mine Maria'ya benziyordur. Maria zihinsel engelli bir kızdır yani kötü amaçla kullanılma profiline çok uygundur. Maria'yı kaçırmak isteyenler onun yerine yanlışlıkla Mine'yi kaçırmış olabilirler. Böylece şüpheliler listesi giderek artar.

Sedat'ın istihbaratçı amcası Mine ve babasının Alman istihbaratı için çalıştığından şüphelenir:

“Bir kömür işçisinden söz ediyoruz. Böyle biri Alman istihbarat örgütünün adamı olacak.

Neden yalnızca adamı düşünüyorsun, ya kız? Çocukluğu Almanya'da geçmiş.” (S G, s. 114).

Mine'nin kaybolması olayında Alman istihbaratının Mine ve babasını Türkiye'ye karşı kullanmış olabileceğinden kuşkulandır lakin Sedat bunu inandırıcı bulmaz.

Sedat, Mine'nin kaybolmasını başlarda onunla yaptığı kavgadan dolayı onun tatile çıkmış olabileceğine bağlar: “Kavga ettik ya, stres atmak için tatile gitmiştir, diye düşündüm. Sonra Fahri'yle birlikte olabileceği geldi aklıma. Kan beynime sıçradı.” (S G, s. 152). Daha sonra bu şüphesini onun eski sevgiliyle olmuş olabileceğine yöneltir, bu durum da Sedat'ı öfkeliendirdiği gibi Mine'nin kaybolmasında farklı şüpheleri ortaya çıkarır ve Sedat'ın olayı sağlıklı değerlendirmesine mani olur. Normal şartlarda bir istihbaratçı olarak hiç tanımadığı bir kişinin ortadan kaybolmasını daha analitik değerlendirebilecekken bu kişi sevdiği kız olunca hele de kaybolması ihtimalini eski bir sevgiliye bağladığında işin içine kıskançlık da girer. Bu da olayın sadece beyinle çözülmesine engel olur.

Sedat, Mine'nin Fahri'nin yanında olmadığını anlayınca bu sefer de şüphesini Mine'nin İtalya'daki arkadaşı Selin'e yöneltir: “O zaman Selin'in yanına İtalya'ya gitmiştir diye düşündüm.” (S G, s. 152). Onun kavgadan sonra bir hava değişikliği için arkadaşının yanına yurt dışına çıkmış olabileceği üstünde durur. Daha sonra bu şüphesinin de yanlı olduğunu görecektir çünkü Mine hiçbir zaman İtalya'ya giriş yapmamıştır.

Sedat, Mine'nin Fahri'nin yanında olmadığını anlayınca bu sefer de şüphesini Mine'nin İtalya'daki arkadaşı Selin'e yöneltir: “Sanırım Fahri örgütü de yanılttı. Onları kandırdı. Eminim çok ısrar etmiştir. Suikastı kendi olanaklarıyla gerçekleştireceğini söylemiştir.” (S G, s. 152). Sedat, Fahri'nin kendisine düzenlediği suikastın altında örgütün olduğunu düşünür. Fahri'nin kişisel çıkarı için örgütü yanıltarak onları ikna ettiğinden şüphelenir çünkü Sedat var oldukça Fahri hem Mine'ye kavuşamayacak hem de güven içinde hayatını devam edemeyecektir. Böyle düşünen Sedat, bu yüzden Fahri'nin örgüt desteğini alarak kendisini ortadan kaldırmaya çalıştığını düşünür oysa Fahri bu işe örgütü hiç bulaştırmaz, bu işi kendisi organize ederek suikast girişiminde bulunur.

Mine'nin kaybolmasında Fahri de karşı taraftan şüphelenmeye başlar: “Adam kızını öldürdü, dedi. Şimdi de işi benim üzerime yıkmaya çalışacak.” (S G, s. 175). Sedat, Fahri'nin Mine'yi kaçırdığını düşünürken Fahri de Sedat'ın Mine'yi öldürüp suçu Fahri'ye yıkmaya çalıştığını düşünerek Sedat'tan şüphelenmeye başlar. Bu şüphede eski örgütçü olan Fahri'nin polisler karşı ön yargısının muhakkak büyük bir payı vardır çünkü polisler bir zamanlar onun örgütünü dağıtarak onlara kötü muamelede bulunur ve cezaevlerine girmelerine neden olur. Bu yüzden en ufak bir olayda da polislerden şüphelenir.

Mine'nin kaybolmasında Sinan'ın da Sedat'ı yönlendirmesinin etkisiyle Sedat, Mine'nin çocuğu aldırırken başına bir şeylerin gelmiş olabileceğinden şüphelenir: “Çocuğu aldirmayı düşünüyormuş. Kürtaj sırasında başına bir şey gelmiş olabilir.” (S G, s. 187). Aslında böyle bir şeye ihtimal vermemesine rağmen bu olasılığı da gözden kaçırmak istemez. Zaten bu şüphe romana işlerlilik katmak için ortaya atılmış bir şüphedir daha en başından zayıf bir ihtimal olduğu belli olur çünkü Mine çocuğu aldırırken başına bir şey gelmiş olsaydı bu durum öyle veya böyle polise intikal ederdi.

Mine'nin babası Metin, kızının sevgilisinin Sedat olduğunu bilmeden kızının meçhul sevgilisi tarafından kıskanılarak kaçırıldığından şüphelenir: “Bu adam kıskançlıkla bir zarar vermiş olabilir Mine’ye. Kızı kaçırıp bir yerde saklıyor da olabilir.” (S G, s. 223). Bunu düşünmeye onu iten sebepse bilinmeyen bir şahıs, üzerinde zaten bilinmezliğinden kaynaklanan giz varken kızının da kaybolma durumu eklenince bu şahsın şüpheliler listesinde yer alması için yeterli bir sebeptir.

4.7.5. Dekoratif şüphe

Sis ve Gece romanında dekoratif şüphe daha çok Başkahraman Sedat ve amcası İsmet Bey’in birbirlerinden şüphelenmeleri üzerine kuruludur ayrıca Mine ve Maria’nın kaçırılma olaylarına karışmış olma olasılığı olan insanlardan da şüphelenir. İstihbarat binasına yapılacak olan üst düzey ziyaret hakkında da herkesin farklı kuşkuları vardır.

Yazar, anlık şüphelerle bu şüpheleri giderecek cevapları iç konuşma yöntemini kullanarak yine kendisi anında verir: “Demek İsmet Bey araştırıyor. Bizim amca, Mine’yle olan ilişkimi sezdi galiba. Olaya el koymuş. Belki bu oğlanı da almıştır yanına. Yok, canım o kendi başına çalışır. Ne de olsa ailedeniz. Kol kırılır yen içinde kalır.” (S G, s. 25). Yazar bu kısımda amcası ve istihbaratçı olan İsmet’in Sedat’ın kendi ortağı olan Mustafa’yı kullanıp kullanmama ihtimalini iç konuşmalarla değerlendirir. Böyle düşünmesindeki neden kendisinin istihbaratçı olmasından dolayı her duruma şüpheyle yaklaşmasının yanı sıra Mustafa’nın otorite ve kurallardan çok çekiniyor olması ve amcası İsmet’in bir amir olarak son zamanlarda ortağı olan Mustafa’ya yakın durmaya çalışmasıdır.

İsmet yeğeninin MİT içinde gerçekleştirilecek ve birçok kişiyi yerinden edecek olan bir operasyon içinde olmasından şüphe ederken Sedat ise amcasının, onun ve Mine'nin yaşadığı gizli aşkı ortaya çıkarmaya çalıştığını düşünerek amcasının operasyon gibi daha vahim bir olayı ortaya atarak gizli ilişkiyi çözmeye çalıştığını düşünür.

“Operasyon mu?

Öyle tuhaf tuhaf bakma yüzüme. Neden söz ettiğimi çok iyi anladın. İnan ki neden söz ettiğini bilmiyorum. Ne operasyonuymuş bu? Bir an, bu operasyon lafının beni konuşturmak için ortaya atılmış bir yem olduğunu düşünüyorum. Güya ortada daha vahim bir durum varmış gibi göstererek, Mine'yle aramızdaki ilişkiyi anlatmamı sağlayacak. Gerçekten de öyle mi ?” (S G, s. 38-39).

Yazar şüphe kavramını sadece ana olay ve onun çevresinde bırakmaz. Günlük yaşantılarda karşılaşılabilecek durumlarda da fikir yürütmeleri ele alarak romanı daha gerçekçi kılar. Sedat ve amcası İsmet arasındaki çekişmede Sedat amcasının onun odasına gelecek kadar bilgi paylaşımındaki şüphelerinde amcasının bunu bir gözdağı vermek amacıyla yaptığını düşünür.

Maria'yı kaçırmaya çalışan Şeref, Sedat'ı görünce epey saygılı davranmaya çalışır: “Adamın saygısında bir sahtelik sezinliyorum. Ama yadırgamıyorum. Polisle iyi geçinmeye özen gösterir bu tipler.” (S G, s. 77). Bunun üzerine Sedat Şeref'in hareketlerinden şüphelenir. Lakin bazı insan tiplerinin polisle iyi geçinmeye çalıştığını fark eder ve bu davranışına makul bir bahane bulmuş olur. Bu kısımda 'bu tipler' diyerek aslında hoşlanmadığını da belirterek şahsı bir bakıma ötekileştirir. Burada Sedat'ın sevmediği bu kişi ayrıca kendisini meydanı boş bulunca över. Sedat da bu durumdan hazzetmez.

Madam, Mine'yle Sedat'ı çevreye akraba olarak tanıtır: “Yeğen mi o da nerden çıktı? Madam bizi amca yeğen mi sanıyordu? Yoksa mahallelinin dedikodusunu önlemek için mi böyle söyledi? Tuhaf!” (S G, s. 80). Sedat ise bu durumdan şüphelenmeye başlar, acaba Madam gerçekten akraba mı zannediyecekti yoksa onların sevgili olduğunu bildiği halde mahalleden mi gizliyordu? Sedat, her iki ihtimali değerlendirdiği halde ne kendi iç konuşmalarıyla bu savlardan birini kabul eder ne de bir daha gündeme getirerek Madam'dan onun tam olarak ne düşündüğünü sorar. Bu yüzden neticesiz bir şüphe olarak kalır.

İstihbarat içinde kimsenin tam olarak anlam veremediği bir hareketlilik vardır: “Bilmiyorum. Ama üstümüze üstümüze geliyorlar. Gerçekten de teşkilatı yenilemek istiyor olamazlar mı?” (S G, s. 110). Sedat'ın iş arkadaşlarından Orhan istihbarat içindeki tasfiye, teşkilatın yenilenmesi gibi söylentilerle ilgili kendilerini çok sıkıştırdıklarını söyleyerek teşkilat içerisinde kendileri üzerinde bir oyun oynandığını söyler. Bu sebeple onların ağızlarının yoklandığını düşünür. Tasfiyede kendilerinin harcanacağından çekinir.

Sedat, Neco'nun anlattığından Şeref'in bir tezgâh kurduğundan şüphelenir: “Şeref, Neco'ya düşmandı, onun başını belaya sokmak için bu yalanı kullandı. Hayır, bu inandırıcı

değil. Başka bir neden olmalı. Mine'nin kaybolmasıyla ilgisi var mı acaba?" (S G, s. 134). Şeref'in Neco'ya düşman olabileceğini düşünür, sonra bu ihtimalden vazgeçer. Neco'nun değil de Şeref'in Mine'nin kaçırılma olayında bir parmağı olabileceğini düşünür.

Sedat, Mine'nin kaçırılma olayında şüphelendiği Fahri'nin dava arkadaşı Sinan'ı ziyaret ettiğinde Sinan'ın bu durumdan hoşnut olup olmadığını anlamaya çalışır lakin bir kanaate varamaz: "Beni gördüğüne sevindi mi yoksa bozuldu mu anlayamıyorum." (S G, s. 161). Aslında bu durumu çok da önemsemez zaten kendisi bilgi almak için Sinan'a uğrar ve ondan hiç hazzetmez. Bunu tekrar düşünmez veya gündeme getirmez.

Sedat, suikast sırasında kendisine ateş eden simitçi kılığındaki adamı duvarda asılı olan bir fotoğrafta arar:

"Bu bizim simitçi olmasın

Sanki bu kasketli adamda onu andıran bir yan var." (S G, s. 166).

Bunun için Sinan'ın kafesinde asılı resimlerden birinde gördüğü adamdan şüphelenmeye başlar. Rüyasındaki adamla resimdeki adamı eşleştirmeye çalışır. Bu şüphesinde haklı olduğunu da ileride gayet net bir şekilde anlayacaktır.

Sinan, Sedat'ın sadece bilgi almak için uğramasından kuşklanır: "Yüzünde derin bir endişe var. Başına bir şeyler gelebileceğinden korkuyor olmalı." (S G, s. 178). Sedat iç monolog yöntemiyle onun şüphesi hakkında fikir yürütür. Sedat'ın Sinan'a yakınlık göstermesi onu tedirgin hale getirir. Sinan'ın başına bir iş geleceğinden korkmasının sebebi polisle daha önce başını çok defa belaya girmesinden kaynaklanır. Oysa şüphesi tamamen yersizdir çünkü Sedat'ın bilgi almak dışında Sinan'a yakınlık göstermesinin bir sebebi yoktur.

Sedat'ın amcası, Mine'nin hiçbir zaman Sedat'a âşık olmadığını sadece Sedat'ı kullandığını söyleyerek Mine ve Sedat'ın ilişkisinden şüphelendiğinden söz eder: "Nasıl bu kadar aymaz olabilirsin. Görmüyor musun bunların hepsi tezgâh." (S G, s. 183). Ona göre Mine'nin Sedat'a yaklaşması istihbarata bir sızma çalışmasıdır. Oysa Mine gerçekten Sedat'a ilk başlarda âşık olduğu gibi herhangi bir örgüt veya istihbarat grubu için de çalışmıyordur. Belki Sedat'ın mesleğinin getirdiği karizma belki de onun olgun biri olmasından ondan aşırı derecede etkilenip ona âşık olur ancak bu aşk zamanla sönünce uçarı bir genç kız gibi davranarak aralarında sanki hiçbir şey olmamış gibi Sedat'ı terk etmeye çalışır.

Cuma her şeyine inandığı arkadaşı Fahri'nin sorguda çözülmesinden bir an için şüphelenir: "Fahri'nin kendisini ele vermesinden çok arkadaşının çözülmüş olmasına

üzülür gibi bir hali var.” (S G, s. 197). Kendisini ele vermiş olabileceğini düşünür. Cuma'yı üzen Fahri'nin onu ele verşi değil, sağlam adam olan Fahri'nin sorguya dayanamamasıdır çünkü ona göre Fahri, asker babası gibi karakter sahibi, dik duruşlu bir adamdır. Sorguda çözülmüş olması ihtimali onu büyük hayal kırıklığına uğratır.

Müsteşarın çatışmada ölen Yıldırım'ın hanımını ziyaret etmek istemesi üzerine Sedat da amcası gibi istihbaratta bir tasfiye eyleminin olabileceğinden şüphelenmeye başlar: “Çenemi avucumun içine alıp düşünüyorum. Yoksa bizim amca haklı mı, gerçekten de onun ayağını mı kaydırıyorlar?” (S G, s. 213). Yeni müsteşarın sivilleşme istemesi üzerine ve istihbarat örgütünde bir gruplaşma ihtimaline karşılık Sedat'ın amcası ve bazı kişilerin ayağının kaydırılmaya çalışıldığından şüphelenmeye başlar çünkü Yıldırım, Sedat'ın ve amcasının ekibindendir. Cesurca ve parlakça adımlar atmasına karşın attığı bu adımlar riskli olduğu için kimilerince istihbaratı zora sokar. Bu sebepten onlardan hoşlanmayan bir grubun ortaya çıkmış olma olasılığı vardır. Bu da tasfiye edilecek grubun onlar olma olasılığını artırır.

Sedat buzdolabında Mine'nin cesedini görür: “Suçladığı mı, sevindiği mi belli olmayan bakışları.” (S G, s. 250). Sedat, Mine'nin buzdolabında donmuş gülümsemesinin Sedat'ı görünce ‘onu suçluyor mudur yoksa buna seviniyor mudur’ bu konuda Sedat tereddüde düşer lakin bunlardan hiçbiri ona baskın gelmez. Bu olay zaten romanda tekrar gündeme gelmeyecek kadar küçük bir ayrıntıdır.

4.8. Beyoğlu Rapsodisi

Beyoğlu Rapsodisi romanında anlatıcı ötekisi olarak İstanbul'un tarihi güzelliklerini dikkate almayan insanlar tespit edildi. Azınlıkların haksızlığa uğradığı bu eserde de ele alınmıştır. İstanbul'daki Rum azınlıklarına yönelik şiddet eylemlerini gerçekleştirenlerin Beyoğlu'nun ruhunu da öldürdüğüne değinilir. Anlatıcı insan karakterinin kötülüğe meyyal olduğu görüşünü savunarak da insanın özünde iyi olduğu kavramının aksine insan ruhunun karanlığını savunur. Anlatıcı aşk duygusunun varlığının da insan aklına zarar verdiğini düşünür. Kahramanın ötekisi olarak Selim ve Kenan, arkadaşları Nihat'ın karısını kendini beğenmiş ve sanatçı zanneden biri olarak değerlendirdikleri Melek'i sevmezler. Melek de onları sevmez. Selim ve Kenan, Melek'in çevresindeki kişileri de sevmezler. Onları kendini entelektüel zannedenler olarak değerlendirirler. Selim, erkek çocuklara ilgisi olan Cahit'i sevmez.

Şüphe kavramı olarak anlatıcı katil olan Selim'i tespit etmek biraz zordur. Kendisinin katil olduğuna dair nadir ipuçları mevcuttur. Selim, Rus kelimesini duyunca tedirgin olur çünkü babası geçmişte servetleri için Rus bir aileyi öldürüp cesetlerini ortadan kaldırır. Kenan'ın cinayet fotoğraflarından bir sergi açacağını duyunca da tedirgin olur. Bu cinayet fotoğraflarında da kendisine şantaj ettiği için öldürdüğü iki sevgilinin fotoğraflarının olması onu tedirgin eder. Son olarak da sergi çalışmasını yapan ve kendisinin yakın arkadaşı Kenan, Selim'den kuşkulandır. Kenan'ın Selim'in babasının öldürdüğü Rusların mezarlarına ulaşmasıyla tüm olay açığa kavuşur. Geçici şüphedeysen Kenan başlarda cinayetler konusunda satanist bir tarikattan şüphelenir. Cinayetleri araştırma konusunda ileri gittiği için kendisini uyaran Komiser Cüneyt'ten şüphelenir. Yunus, faillerden biri olan eski sevgilisinin uyuşturucu çetesi tarafından öldürüldüğünü düşünür. Kenan, Reşat Çapur adındaki uyuşturucu işi yaptığı düşünülen karakterden şüphelenir. Dekoratif şüphedeysen Selim, Katya ve Kenan'ın samimi sohbetlerinden ikisinin arasında bir yakınlaşmadan şüphelenir. Katya, cinayet fotoğraflarından dolayı Kenan'ın tehlikeye gireceğinden; Selim'se Kenan'ın psikolojik sorunlar yaşayacağından kaygılanır. Selim ara sokakları hep kuşku verici bulur. Melek kızı Dize'nin satanist gruplara meyiletme olasılığından tedirgin olur.

4.8.1. Öteki

Beyoğlu Rapsodisi romanında Anlatıcı, insanın karakterinin iyi olmadığını düşünerek insan fıtratının kötülüğe meylettiğini savunur, umut kavramının insanda acıları ve hayal kırıklıklarını arttırdığını savunarak umudu bir kavram olarak dışlar. Birçok romanında olduğu gibi bu romanda da İstanbul'un güzel silüetini bozan insan davranışlarından nefret ettiğini belirtmekten geri durmaz. Azınlık haklarına riayet etmeyen vatandaş ve yetkililer de yine anlatıcının eleştirisine uğrar.

Ahmet Ümit'in birçok eserinde olduğu gibi bu eserinde de insanoğlunun kötülüğü benimseyip içselleştirmesi yadırganır: "... İnsanoğlu çok acımasız değil mi ?" (B R, s. 64). Katya, insanoğlunun acımasızlığını acı bir şekilde itiraf eder. Ahmet Ümit, roman kahramanlarına insanların acımasızlığını ve insanoğlunun kötülüğünü söyleterek kötülüğe meyilli olan insanların içindeki bu karanlık tarafı ötekileştirir. Olumsuz birçok duygu yazarın eserlerinde insan özelliği olarak görülür.

Selim, Ragıp'la konuşurken zihninde bu konuşmaları geçirir, ona göre dünyada lüzumsuz umut kötüdür: "... Oysa yaşamda bu kadar çok umut yoktu." (B R, s. 82).

Umudun insanları gereksiz mutluluklara sevk ettiğini düşünür. İnsan büyük beklentilere girince, olumsuzlukla karşılaşınca bu olumsuzluk onun umutla zayıflamış ruhsal yapısını daha kötü etkiler ve ağır bir darbe vurmuş olur. Bu sebepten dolayı Selim çok fazla iyimserliği insanlar için tehlikeli bulur.

Ahmet Ümit'in birçok kitabında olduğu gibi bu kitabında da İstanbul aşığı bir insanın İstanbul'un herhangi güzel bir yapısının silüetini bozan mimari yapılara karşı duyulan yadırgayıcı üslup ortaya çıkar: "... Aya Triada Kilisesi'nin muhteşem görüntüsünü kirleten restoranların..." (B R, s. 92). Ümit roman kahramanlarından Selim'e söylediği bu sözlerle aslında kendisinin açıkça dile getirdiği bir tiksintidir. Güzel tarihi bir yapının ticari amaçlarla kirletilişine ve bundan rahatsızlık duyulmayışına gösterdiği bir tepkidir.

Selim, Katya hakkında düşünmeye başlayınca bu konuda halkın Rus kadınlarıyla ilgili genel olarak düşündüğü cinselliğe fazla ilgi duyduğu sözünü hatırlar: "... Hem Rus kadınları... Şimdi de bu yalana mı inanacaksın?" (B R, s. 155). Sonra da böyle bir şeyin yalan olduğunu düşünerek bu fikirden uzaklaşır. Anlatıcı, bu kısımda toplumun Rus kadınlarıyla ilgili oluşturduğu, tanımadan etiket yapıştırdığının görülmesini ister. Onların ahlak yoksunu, cinsellik düşkünü olarak basit bir şekilde tanımlandığının fark edilmesini ister.

Selim'in aşk hakkında söylediği sözler mantıklı insanların veya aklını duygularının yerine tercih eden insanların görüşüdür: "...Aşk herkesi aptallaştırır." (B R, s. 180). Aklı ile hareket etmek isteyen insanın idrakinin önündeki en büyük engel duygulardır çünkü duygular bedeni ele geçirir ve aklının bütün itirazlarına rağmen insanı hayatta bazı yanlışlıklar yapmaya iter. Bu duyguların en güçlülerinden biri de şüphesiz aşktır. Yazarın *Aşk Köpekliktir* adlı hikâye kitabı düşünülecek olunursa yazarın aşkın insanı alçalttığı kanısına kolaylıkla varılabilir.

Ümit, Beyoğlu'ndan her bahsedişinde, ister mağdurun ister polisin ağzından olsun kınadığı bir durum da 6-7 Eylül tarihlerinde Rumların tecavüz, gasp ve yağmaya uğramasıdır: "Pera, 6-7 Eylül Olayları'yla birlikte ruhunu kaybetti." (B R, s. 335). Bu sebepten dolayı bugünün Beyoğlu'sunun çirkinleştiğini düşünür. Giden azınlıklardan sonra Beyoğlu ruhunu da kaybetmiştir.

4.8.2. Kahramanın ötekisi

Beyoğlu Rapsodisi romanında Selim ve Kenan, yakın arkadaşları Nihat'ın karısı Melek'i sevmezler; Melek de her iki karakterden hazzetmez. Selim ve Sıtkı herhangi bir

şekilde somut olarak ortaya koymasalar da birbirlerinden hazzetmezler. Selim ve Kenan ayrıca Melek'in çevresindeki insanlardan hoşlanmazlar, onlara göre bu kişiler kendini sanatçı sanan insanlardan ibarettirler. Selim, Cahit adındaki erkek çocuklara ilgisi olan birinden hazzetmez. Katya, Selim, Kenan birbirlerini tanıyan ve seven insanlar olmalarına rağmen her birinin bazı davranışları bir diğerrinin ötekisi olabilir. Bu fert ötekisi değil de davranışın kişide öteki olmasına örnektir.

Selim yakın arkadaşlarını tanıtırken Nihat'ın karısı Melek'le Nihat arasında geçen olay karşısında onun karakterinin zayıf olduğunu belirtir: "... Fakat Melek Hanım'a yaranamadık. ... Ernest Hemingway'ın kaldığı odayı tutsaydı, maçoğdur ama daha iyi bir yazardır." (B R, s. 11). Selim, Nihat ve Melek'in evlendikleri ilk geceyi geçirmeleri için Pera Palas'ta Agatha Christie'nin kaldığı odayı kiralar lakin Melek bunu beğenmez. Tutmuşken Ernest Hemingway'ın kaldığı odayı tutmamasından yakınır. Selim'in yaptığı iyiliği anlayamayacak bir karaktere sahip Melek, Selim için soğuk bir insandır.

Selim'in oğlu Burç bir kavga esnasında bir arkadaşını itmiştir, bu sebepten ötürü suçlanır: "...Öğretmen, aynı davranışta bulunan normal çocuklara bir uyarı bile vermezken, Burç, Down sendromlu olduğu için onu suçlamıştı." (B R, s. 19). Aslında çocuklar arasına sıradan bir davranış olan bu eylem büyütölür. Bunun tek bir sebebi vardır: Burç'un Down sendromlu olmasıdır. Bu tür eylemleri normal bir çocuk yaparken herhangi bir sorun çıkmaz, Down sendromlu bir öğrenci yaptığıında zaten 'sorunlu' olduğundan hatası daha çok göze batar olur. Bu kısımda öğretmenin Down sendromlu olduğu için Selim'in oğlu Burç'u dışladığı görülür. Bu davranışta aslında toplumun farklı olan hakkındaki ön yargısı da görülür.

Burada Selim de Melek'in şair arkadaşı Sıtkı da birbirlerinin soyut ötekisi olarak görülür. Selim Sıtkı isimli şairden hiç hoşlanmaz buradaki hoşlanmamanın görünürdeki herhangi bir sebebi yoktur: "... Sıtkı nedense düşman gözlerle -kalp kalbe karşıdır, aslında ben de heriften hiç hazzetmemiştim- beni süzerken..." (B R, s. 20). Selim'in Sıtkı'yı sevmemesinin sebebi anlaşılır değildir. Kendisi Melek'in şair arkadaşlarından hazzetmez. Onları tam bir şair olarak görmez. Sıtkı'nın Selim'den hoşlanmaması da Selim'in dediği gibi 'Kalbin kalbe karşı' olmasıdır. Selim'deki soğukluğu Sıtkı anlamış olmalıdır. Bu durum soyut öteki kabul edilebilir.

Kenan, sanatçı ve eleştirmenler grubundan nefretini arkadaşları Selim ve Nihat'la paylaşırken onların kendisine haksızlık ettiğini düşünür: "...Eleştirmenlerin hiçbiri çekemiyor beni. Abi, anlayamıyorum bu herifleri." (B R, s. 27). Onları sevmemesinin

sebebi sanatçı ve eleştirmenlerin kendisinin yaptığı sanatı ciddiyetsiz bulmalarıdır oysa Kenan bu konuda gayet ciddi olduğuna emin olduğundan onlardan nefret eder.

Kahramanlardan Kenan'ın nefret ettiği durum ölümden sonra unutulmuş olmaktır: “Eee’si ben unutulmak istemiyorum arkadaş, insanlar beni hep hatırlasın, bu dünyadan...” (B R, s. 29). Kendisi adının uzun süre yaşamasını ister, yaşadığı dünyada insanların kendisini ölümden sonra hatırlamasını ister. Kenan için unutulmak acı veren bir sondur.

Selim ölümlerin fotoğraflanma kurgusuna karşıdır: “...Ahlaki bir davranış mı sizce? Ölmüş insanların fotoğraflarını kullanarak, ölümsüzlüğü yakalamak.” (B R, s. 34). Kahramanlardan Selim'in tepkisi olan bu sözler ölümlerin resimlerini yeniden dekore edip fotoğraflarını çekmek, bundan sonra da basın camiasında büyük bir şok etkisi yaratıp ünlü olmaya çalışmak Selim'e hiç de ahlaki görünmez. Başkalarının ölümlerini fırsat bilip bunun üzerinden prim yapmaya çalışmak ve bu şöhretle ölümsüzlüğü yakalamaya çalışmak Selim'e gayriahlâkî görünür.

Selim gibi Kenan da yakın arkadaşları Nihat'ın karısı Melek'in arkadaşlarından hoşlanmaz: “...Melek'in şu ağzı laf yapan, aylak arkadaşlarından biri olmasın?” (B R, s. 36). Her ne kadar sanatla uğraştıklarını söyleseler de Kenan da Selim de onları sanat yaptıklarını ‘sanatçı aylak insanlar’ olarak görür. Kenan, Nihat'ın kendisine önerdiği kişinin Melek'in arkadaşlarından biri olduğunu anlayınca ona pek güvenemez. Melek'in arkadaşları hakkındaki olumsuz kanılarını genellemeye başlar.

Komiserin Kenan'a ölümlerin fotoğraflarını vereceği sözünü vermiş olmasına karşın Selim, komiserin sonradan sözünden dönmesi ihtimali üstünde durur: “Ne bileyim, polise pek güven olmaz da.” (B R, s. 42). Bunu da polisler güven olunmayacağı sözünü söyleyerek belirtir. Selim'in bunu söylemesinin bir sebebi yoktur yani kendisi kitabın şu aşamasına kadar polisler tarafından herhangi bir suçlamaya uğramaz. Bununla beraber polis tipine güvenilmeyeceğini de belirtir. Polis, Selim için kitapta genel geçer bir sebep verilmemiş olsa da bir ötekidir.

Selim daha önce karşılaşmış olduğu bir olayı okuyucular için hikâye ederken Cahit adındaki kulamparanın iğfal ettiği genç bir erkekten dolayı halkın Cahit hakkında söylediği bu sözlerden halkın kulampara olan Cahit hakkındaki olumsuz görüşleri ortaya çıkar: “Nasıl fark etsin? Kim bilir kaç gündür uykusuzdur bu oğlan? Sızıp kalmıştır. Belki Cahit ibnesi şarap da içirmiştir çocuğa.” (B R, s. 50). Bu kısımda toplumun kabul etmeyeceği uç ahlaksızlıklar görülür. Aynı zamanda Cahit'le ilgili tahminlerde bulunanlar onun nasıl

gayriahlâkî yollara başvurduğunu ve insanları nasıl aldattığını söyleyerek nefretini dile getirir.

Cahit diğer vatandaşlarda olduğu gibi Sırrı amcada da bir nefret hissi uyandırır. “...bu Cahit denen sapıĝı kovmamız lazım bu sokaktan.” (B R, s. 51). O da Cahit’in yaptığı işten dolayı onu kınar ve dışlar ama bu kısımda ötekileştirmenin farklı bir boyutu görülür: Mahalleden uzaklaştırmak genelde öteki olarak görünen kişi farklı görülür, olduğu gibi kabul edilir veya nefret edilir; buraya kadar normal olan ötekileştirme en sonunda öteki olarak görülen kişiye şiddet veya uzaklaştırma olarak yansır. İşte bu kısım da ötekinin kaçınılmazıdır.

Başkomiser Cüneyt, kulampara olan Cahit’i yaptığı işlerden dolayı sürekli karşısına çıkması sebebi ile sevmez: “Başkomiser sanki Cahit’i doğrultmaya çalışıyormuş gibi yapıp, elindeki telsizi adamın suratına olanca gücüyle indirdi.” (B R, s. 52). Cahit kendisine söz vermiş olmasına rağmen yine bir delikanlıyla ilişkiye girdiği için bir sorun çıkarmış, bu sebepten ötürü Cüneyt olay yerine gelmiştir. Bu kısımda Cüneyt’in yaptığı eylem değerlendirilecek olunursa Cahit, Cüneyt için sadece bir öteki değildir. Aynı zamanda ötekileştirmenin sonucu olan şiddeti de temsil eder. Sonuç olarak Cüneyt de Cahit’in yüzüne elindeki telsiziyle vurur.

Selim, Melek hakkında olumsuz düşünürken Melek de Selim hakkında sıcak duygulara sahip değildir: “Beni cahil bir iş adamı olarak gördüğü için daha fazlasını açıklamaya gerek duymuyor gibiydi.” (B R, s. 73). Selim, şiirlerle ilgili soru sorduğunda Melek’in kısa bir açıklamasıyla karşılaşır. Selim bunu Melek’in kendisini sanattan uzak, sadece ticaretle ilgilenen bir insan olarak görmesinden kaynaklandığını anlar. Melek de sadece kendi çevresindeki birkaç kişinin sanattan anladığını Selim ve arkadaşlarınınsa sanattan tamamen uzak olduğunu düşünür.

Ön yargıların oluşturduğu bir öteki aşağıdaki cümlelerin altında gizlidir: “Baraka mı? ... İtin kopuğın takıldığı, şu leş yerlerden biri olmasın?” (B R, s. 89). Etikete, isme göre yapılan değerlendirmeler, dışlamalar veya kabuller... Kenan arkadaşı Selim’i bir şeyler yiyip içip sohbet etmek için çağırdığı mekânın ismini duyunca Selim, isminin Baraka olmasından dolayı orayı alt ve hoş olmayan tabakalardan insanların takıldığı bir yer gibi düşünmeye başlar. Sadece ismine bakarak ön yargıların oluşturduğu iticiliği Selim’in sözleri gösterir.

Selim, bir gece arkadaşları ile beraber Beyoğlu’nda gezerken erkeklerin yanlarındaki kadına hiç kadın görmemiş gibi bakmalarından oldukça rahatsız olur: “...Yanıdaki kadına

yiyecekmiş gibi bakan erkeklere...” (B R, s. 105). Bu bakışların sahipleri için sadece haz duygusunu gösteren 'yeme' ifadesini kullanarak rahatsızlığını dile getirir. Ona göre bu insanlar kişisel eğitimden tamamen uzak, sosyal yaşantıya ayak uyduramayan aşağı tabaka insanlardırlar.

Selim, Katya'nın gece yarısı sokak ortasında şarap içen Kenan'a eşlik ederek şarap içmesini yadırgar: “... Katya gibi zarif bir kadının bu davranışı hiç de hoş görünmedi gözüme.” (B R, s. 105). Arkadaşı Kenan'ın davranışlarını onun uçarı haline verirken Katya'ninkini yadırgaması Katya kadın olduğu için değildir elbette. Katya'nın Selim'in gözünde oluşturduğu zarafettir. Katya güzelliği, hareketleriyle Selim'in zihninde zarif bir kadın profili çizer. Tabii ki bu profildeki bir kadının sokak ortasında bir arkadaşına uyarak şişeden şarap içmesi Selim'e abes görülür.

Selim ve arkadaşları sarhoş oldukları için sokak ortasında yürüyerek ilerlerken sendelerler: “... Böyle yalpalayarak yürüdüğümüzü bir tanıdık görse, hakkımızda ne düşündü?” (B R, s. 107). Bu durumdan rahatsızlığını iç konuşmasıyla kendisine ifade eden Selim ayrıca toplumun baskısını da üstünde hisseder. Bu baskı aslında ister fert için isterse bir grup için toplumun hoşlanmadığı şeylerin küçük bir parçası olarak görülmektir. Evet, toplum alkol almış bir insanı belli bir ölçüye kadar normal görür ancak belli bir mevkie sahip koca koca adamların hele ki Kenan ve Selim gibi iş adamlarını sokakta alkolün etkisiyle yalpalayarak yürürken görececek olsa elbette ki küçümseyecektir.

Katya, Selim'in fotoğrafları çekmeleri için kendilerine tahsis ettiği bina hakkında görüşlerini belirtirken bir insanda mimarinin insan üzerindeki olumsuz yanına dikkat çeker: “... Bu binaya ilk girdiğimde huzursuz olmuştum.” (B R, s. 111). Binanın karanlık yapısı Katya'yı huzursuz eder. Belki de Selim'in babasının öldürdüğü cesetlerin o binanın alt katında gömülü olduğu buradan okuyucuya hissettirilmeye çalışılmıştır.

Kenan aşağıdaki sözleriyle Selim'in yaşam tarzını hedef alır, onun yaşamda bu kadar mantık aramasına şaşar: “... Bu kadar saçma sapan bir dünyada, bu kadar mantıklı olmaya çalışmanın ne yararı var?” (B R, s. 118). Bunu yaparken de hiç şüphesiz kendi yaşam tarzını temel alır. Kenan'ın yaşamı pek ciddiye almayan, aklına eseni yapan uçarı tarzı Selim'in her zaman kontrollü ve mantıklı tarzıyla çelişir. Kenan hayatı veya hayatın işleyişinin saçma olduğunu düşündüğünden dolayı mantığın bu düzensizliğe uymadığını düşünmekten kendini alamaz.

Kenan adını hatırlayamadığı bir yönetmeni tarif ederken ondan hiç hazzetmediğini belli eden bir şekilde tasvir eder hatta hakaret içerikli 'dallama ve ibne' gibi kelimeler

kullanır: “...Şu kaşına metal halka taktıran, erkek mi, kadın mı, ibne mi, ne olduğu belli olmayan dallama...” (B R, s. 122). Kenan'a göre sinemadan hiç anlamadığı halde bütün sinema sanatçıları ve yönetmenlerini eleştirdiği için kendini beğenmiş ukalanın tekidir. Kenan onun hiçbir film çevirmemiş olmasına bozulur. Kenan'a göre bir alanda çalışma yapmadan o alanda hiç kimseyi eleştiremezsiniz. Üstelik Kenan, kaşına halka taktırma gibi bir eylemin, orta yaştaki bir adam için sadece şekil olarak görür. Ona göre birilerine özenme veya değişik görünme çabası olan pirsing ve halka tarzı işler ergenler için normal ve kabul edilebilir bir eylemdir lakin yaşı ilerlemiş bir insan için sadece bir kimlik sorunudur.

Kenan, Katya'yı Tümer'den kıskandığı için Selim ve Katya arasında geçen diyalogda Selim'e Tümer'in cinsel kimliğini kastederek eşcinselliğini toplumda hoş karşılanmayan bir adlandırmayla 'ibne' diyerek Tümer'i hakir görür: “İbne oğlum ibne, diye açıkladı Kenan...” (B R, s. 127). Oysa Kenan'ın bu konularda takıntısı olmadığı romanda bazı yerlerden anlaşılır. Burada Tümer'in aşağılanması sebebi Kenan'ın Katya'ya olan aşkıdan kaynaklanır yani bir hayat tarzının ötekisi değil kıskançlığın ötekisi ortaya çıkar.

Selim, rüyasında Kenan'ın Selim'in oğlu Burç'u sevgi için öldürmeye çalıştığını fark eder: “...Zaten hastalıklı, özürlü bir çocuk.” (B R, s. 135). Rüyada Kenan, Selim'e oğlunun hastalıklı olduğunu söyler. Meselenin özüne bakılacak olunursa rüya Selim'in olduğuna göre rüyadaki her şey Selim'in düşüncelerinin ortaya çıkmasıdır. Selim muhtemelen kendi çocuğu hastalıklı olduğu için onu yetersiz görür. Bu sebepten kendisine bu durumu itiraf edemeyen Selim'in bilinçaltı ortaya çıkıp oğlunun ölmesi gerektiğini söyler.

Selim, babasından kalma dairenin penceresinden dışarıya baktığında gördüğü manzara onu rahatsız eder çünkü eski muhiti olan mahalle tamamen yok olmuştur: “...Altı katlı apartmanın karakersiz, soğuk yüzü sıkıntımı iyice artırınca...” (B R, s. 138). Eski evlerin yerine binalar yapılmış, eskiye dair anılar binalarla beraber yıkılmıştır. Selim kendisine ait olan bu mahallede kendisini yabancı hisseder. Yeni mimaride ayrıca ruh bulamaz bu sebepten bu mimariyi karakersiz olarak nitelendirir. Sırf daha çok para için eskiye ait olan güzelliklerin yıkılmış olması onu üzer.

Katya bu soruyu Selim'e sorar, kastettiği kişi de tabii ki gittikleri yerdeki garsondur: “Garson canını sıktı değil mi?” (B R, s. 184). Aslında Selim'in garsona bozulması gayet tabii bir sebepten kaynaklanır. Garson, Selim'in yanındaki güzel Katya'ya ilgi gösterince haliyle Selim de yanındaki kadına yakın durmaya çalışan adama sinirlenir. Bir erkeğin

yanındaki kadının konumu ne olursa olsun başka bir erkeğin ona karşı laubali olması Selim'in kabul edeceği bir şey değildir.

Katya için aşk olumsuz ifadeler taşır: “Aşk kaypak, sahte, kalıcılığı olmayan, tutarsız bir güdüdür.” (B R, s. 200). Aşka bir zamanlar inanan ve kocasına gerçekten âşık olan Katya için ilerleyen yıllarda aşk kelimesi olumsuz bir anlam ifade eder. Bunun sebebi kocası Sermet'in belki de onursuzca davranışından sonra Katya'nın ona olan aşkının sönmesinden ötürü Sermet'in kendi hayatından vazgeçmesi ve ölümü tercih etmesi sonucu Katya'nın suçluluk psikolojisine girmesidir. Sermet âşık olduğu kadının karşısında utanç içinde yaşamaktansa ölmüştür. Dolayısıyla Sermet'in ölümüne Katya'nın aşkı sebep olur. Üstelik aşk başlarda insana her şeyi yaptıracak kadar tutkuluyken daha sonra da yok olunca Katya aşkı sahtekâr olarak görür.

Katya ölen kocasından sonra Kenan'la bir ilişki yaşamanın yanlış olduğunu düşünür: “Yanlış olan benim Kenan'la birlikte olmamdı. Sermet'ten sonra kimseyle ilişkiye girmemeliydim.” (B R, s. 202). Bunu düşünmesinin iki sebebi vardır: ilki kocasını hatırlamıştır. Ona duyduğu sevgiyi hâlâ kalbinde taşıyordur ve bu sebepten Kenan'la olan ilişkisinden dolayı bir suçluluk duyar. Eski kocasının hatırasına ihanet ettiğini düşündüğünden bu ilişkiyi yanlış bulur. İkincisi ise Kenan'ı eski sevgililerinden biriyle gördüğünden dolayı Kenan'ın onu aldattığını düşünerek onun kendisini hak etmediğini düşünmesidir. Katya'ya göre Katya onun için eski kocasının hatırasını çiğnemiştir oysa Katya'nın bu duygusal fedakârlığını Kenan anlayamayacak bir insan olup başkasıyla Katya'yı aldatır. Bu iki sebepten dolayı Katya Kenan'la yaşadığı ilişkiyi yanlış bulur.

Kenan cinayetleri çözdükten sonra medyanın kendisiyle ilgileneceğini söylemesi üzerine Katya'nın tepkisiyle karşılaşır: “... Oysa ben bu cinayetleri çözersem, gündem ne olursa olsun medyanın ilgisini çekerim.” (B R, s. 208). Katya konunun dışına çıkılacağından konunun sergi ile bir alakası olmayacağını düşünür, Kenan'ın bu isteğini sanat etiğine aykırı olacağını düşünür. Kenan cinayetleri gündem yaparsa sergisi ilgi çekecektir ancak sergi sanatıyla değil, cinayetle ön plana çıkacaktır. Katya ise yaptığı işin tamamen sanatsal olmasını ister. Sanat dışındaki durumların yüceltildiği serginin etik olmayacağını düşünür.

Aşağıdaki alıntıdan bir grubun başka bir grubu dışladığıyla görülür: “...O dönem Fransız Kilisesi, Yahudileri ülkeden kovduğu için” (B R, s. 241). Eski Katolikler Yahudileri aşağı sınıf olarak gördüğü için Fransız Kilisesi, Yahudileri ülkeden çıkarır. Bir mezhep başka bir dine mensup bir grubu tamamen düşman görüp toplu bir şekilde ülkeden çıkarır.

Ötekileştirmenin üst boyutlarından biri olan kişileri veya grupları zorla topraklarından çıkarmaktır.

Gençlerin satanizme kaymalarının sebebi çevrelerinin kendilerini anlamamaları, ailelerine karşı olmaları ve onlardan uzaklaşma istekleridir:

“Peki bu gençler niye satanist oluyorlar?”

Abi dedim ya, gençlik heyecanı. Ailesine gıcık oluyor, öğretmenine gıcık oluyor, komşusuna gıcık oluyor, herkese gıcık oluyor.” (B R, s. 297).

Aileleri ve çevrelerine uyum gösteremeyen gençler kendi çevrelerine karşı yabancılaşırlar. Kendilerine yabancılaşan gençler ailelerini ve çevrelerini kendilerine düşman olarak görür. Çözümüyse onların tam zıttı olan bir alana geçmekte bulurlar. Böylece çevrelerinin düşman olarak gördüğü, dışladığı satanizme geçerek herkesten intikam alırlar.

Melek’in kızı Dize için salak tabirini kullanması onun kızıdan nefret ettiği veya hoşlanmadığı anlamına gelmez: “...Salak, babasının kızı işte.” (B R, s. 304). Onun beğenmediği kızının davranışlarıdır. Kızı babasına ve babasının arkadaşlarına yardımcı olmak için siyaha ve büyü kitaplarıyla uğraştığından dolayı kızının bu davranışını Melek salakça bulur. Ona göre Dize lüzumsuz bir yığın saçmalıkla uğraşır.

Melek tartışma esnasında Kenan'dan hoşlanmadığını açıkça belli eder: “...İşin gücün abukluk. Çok paran var ya...” (B R, s. 305). Onun yaptığı işleri saçmalık bulur ve yaptıklarını boş uğraşlar olarak görür. Kenan'ın tavırlarını onun parasına bağlar. Parasıyla züppelikler yapan heveskâr biri olarak onu tanımlar.

Melek, şiir yarışmasında kendisi değil de başkası birinci olunca yarışmanın jürisini hizipçilikle suçlar: “Solcu lobisi diye hakaret etti jüridekilere.” (B R, s. 308). Ona göre kişiler yetenekleriyle değil bağlı bulundukları gruplar sayesinde bir yerlere gelirler.

Selim'e göre Haluk Ziya adındaki tasarımcı onun firmasının dünya markası olmamasından dolayı firmasına özen göstermez: “AZYA'yı bir dünya markası olarak görmediği için gerekli özeni göstermiyordu.” (B R, s. 331). Bu düşünüldüğünde Haluk için önemli olan kendi işini yapmak değil, iş yaptığı firmanın kalitesidir. AZYA meşhur bir firma olmadığı için onun işlerini ciddiye almanın da bir önemi yoktur. Selim için ticari anlamda zayıflık, kendisi ile beraber önemsizlik de getirir.

Haluk Ziya modacı kişiliğini çok önemli görüp Selim'in AZYA firmasını çok önemsemeyerek kendisinin ne kadar önemli biri olduğunu düşünür: “Ben onun değerini çok iyi biliyordum, onu bu mağazanın kapısından içeri sokmamam gerektiğini

biliyordum.” (B R, s. 331). Selim aslında onun sırf bu tavırlarından dolayı Haluk'u sevmez hatta firmasına almak dahi istemez. Ne var ki onun gibi bir modacıya da ihtiyaç duyar. Bu sebepten dolayı onun kaprislerine katlanır. Sevmediği halde bütün ukalalıklarına katlanmak zorunda olduğu, kendini beğenmiş birine sırf ona muhtaç olduğu için haddini bildirememenin getirdiği öfke... En büyük düşmanı oluşturan ‘engeller’ bu duygu duvarının arkasında biriken nefret duygusunu kendiliğinden kabartır.

Selim Mevlevihane'nin içindeki huzuru görünce durup kendini dinlemeye başlar: “Alışkanlıklar, hırslar, bencillikler... Bu maddi bağlar...” (B R, s. 333). İnsanlardaki kötü bazı özelliklerin kişinin kendisini bu huzurdan mahrum ettiğini düşünmeye başlar. İnsan alışkanlıkların getirdiği rahatlık, hırsın getirdiği daha fazlasını isteme, bencilliğin getirdiği merkezde kendi olma düşüncesi yüzünden belki de ihtiyaç duyduğu tek şey olan huzuru bulamaz. Bütün bu maddiyatçılık insanı dünyaya bağlar, bu da insanın her şeyden vazgeçip huzuru tercih etmesini engelleyen en büyük faktördür.

Selim, komünist düşünceyi benimsemesine rağmen Katya'ya parti üyeliğinin olmamasının sebebini sorduğunda partinin ikiyüzlülüğünü Katya gerekçe olarak sunar: “Niye partiye üye olmadın? ...Çünkü parti söylediklerini yapmıyordu.” (B R, s. 335). Sömürüye, açlığa karşı olmak güzel söylemlerdir ancak bu eylemler sadece söylem olarak kalınıyorsa böyle ikiyüzlü bir gruba dâhil olmayı Katya doğru bulmaz.

Rüstem, maktul Kartal hakkında nefret taşıyan konuşmalarda bulunur: “Saçları karı gibi uzun, kulağında küpe, ibne midir nedir?” (B R, s. 351). Bu konuşmalardan önce Rüstem'in kişiliğini bilmek gerekir. Rüstem uyuşturucu işindedir. Yeraltındaki insanlardan biridir. Onun gibi biri için kişinin kendi cinsiyetine uygun davranması ve görülmesi gerekir. Kulağında küpe olması veya saçlarını gereğinden fazla uzatması Rüstem'e göre kişinin cinsel tercihinin de bozuk olması anlamına gelir ayrıca cinsel tercihi farklı olan bir kişiyi de hoş karşılamadığını ona 'ibne' diyerek gösterir.

Kenan, Selim'in en yakın dostunun cinayetleri işlediğini kendi araştırmaları sonucunda öğrenir lakin öğrendikleri kendisini üzer çünkü en yakın arkadaşı bir katil çıkıyor ve bu gerçekliğin altında Kenan ezilir: “Sanki taşıdığı bilgiler ağır geliyormuş gibi sırtını kamburlaştırmıştı. Keşke olsaydı, ne yazık ki değil.” (B R, s. 398). İnsanın öğrendiği bazı bilgiler insanın sevdiği birine zarar getireceğinden dolayı öğrendiği bilgiye sevinmesini engeller. Dostuna, akrabasına duyduğu o büyük güven birden yıkılır ve kendi sevdiğine kendi eliyle zarar vermesini gerektirir. Öğrendiği yeni bilgi kişinin o bilginin sorumluluğuyla ezilmesine sebep olur. Kenan da cinayetlerin Selim tarafından işlendiğini

olmasına karşın Kenan'ın Beyoğlu'nda Selim'in işlediği cinayetlere de ulaşabileceği şüphesine kapılır. Selim bu sebepten ötürü korkar ancak Kenan'ın veya bir başkasının ayrıntılı düşünmeyebileceğinden işin içinden zarar görmeden kurtulma ihtimali kendisini rahatlatır.

Selim son zamanlarda babasından dolayı zorluk yaşadığını söyler lakin bu sıkıntının sebebini söylemeyerek okuyucuyu şüpheyne sevk eder: “... Son aylarda babam yüzünden oldukça zor anlar yaşasam da...” (B R, s. 53). Başta anlamsız gelen ve durduk yere söylenmiş gibi görünen bu sözlerin kitabın sonuna gelindiğinde niçin söylendiği anlaşılır çünkü Selim'in cinayetleri işleminin sebebi babasının daha önceden işlemiş olduğu cinayetlerdir. Bu yüzden son aylarda yaşadığı sıkıntıların sebebi olarak babasını gördüğünü söyler.

Selim'in en başından beri korktuğu Kenan'ın Beyoğlu'ndaki cinayetlerle ilgili resim sergisinin fotoğrafları onu korkularında haklı çıkarır: “Sayfaları çevirdikçe korktuğumun başıma geldiğini görüyordum. Tam düşündüğüm gibi cinayetler bütün ayrıntılarıyla sergilenmişti fotoğraflarda.” (B R, s. 63). Başından beri bu serginin Selim'i işlediği cinayetlerle karşı karşıya getireceğinin şüphesini taşıyordur. Burada asıl şüphe okuyucuda uyandırılmak istenir. Selim fotoğraflarda her ayrıntının en ince detayına kadar verilmiş olmasından tedirgin olur. Haliyle okuyucu da şöyle bir kuşku uyanacaktır: Cinayetlerin ayrıntılarıyla verilmiş olması Selim'i ne, neden bu kadar ilgilendirir; daha da önemlisi Selim bu ayrıntılardan neden tedirgin olur? Selim kendi şüpheleriyle, korkularıyla yüzleşirken okuyucu yeni şüpheler edinmeye başlar yine de romanın ilk sayfaları olduğu için okuyucunun dikkatini cezbedecek şüpheler değildir çünkü fotoğrafların görüntüleri veya dehşet vericiliği de Selim'i ürpertmiş olabilir. Okuyucu bu gözle de olayı değerlendirebilir.

Selim, Katya'nın kim olduğuyla ilgili bir şüpheyne kapılır: “...Gerçekte kimdi bu Katya?” (B R, s. 71). Katya'yı tam olarak tanımıyordu, onun asıl merak ettiği Katya'nın fotoğraf sergisindeki rolünün ve Kenan üzerindeki etkisinin ne olacağıdır? Selim bu sebeplerden dolayı onun kim olduğundan şüphelenir çünkü babası servetini yapmak için geçmişte paraları için bir Rus ailesini katletmiştir. Bu yüzden Selim Katya'nın onlarla bir akrabalığının olabileceğinden kuşulanır.

Selim Katya'nın daha önce İstanbul'a gelen akrabalarının olup olmadığını merak eder: “... İstanbul'a kaçan Rusların arasında sizin de akrabanız var mıydı?” (B R, s. 95). Selim'in Katya'nın Sovyet Devrimi'nden sonra İstanbul'a yerleşen akrabalarından olup

olmadığını merak etmesinin sebebi elbette ki babasının önceden işlemiş olduğu cinayetlerdir. Bu kısımda yazar Selim'e bu tarz sorular sordurarak şüphe uyandırmaya çalışır. Böylece romanın sonunda şoka uğrayacak okuyucuyu romanın ilk kısımlarından itibaren sonuca alıştırır.

Selim eski evini yani babasından kendisine miras kalan binayı gördüğünde anımsadığı olaylardan biri de babasının bu vasiyetidir: “... Öldükten sonra da bu binayı yıkip, bir apartmana dönüştürmememi vasiyet etmişti bana.” (B R, s. 110). Normal şartlarda şüphe oluşturmazabilir böyle bir vasiyet çünkü bu son arzu, binasına aşırı tutkuyla bağlı olan bir adamın oğlundan bıraktığı mirası koruma isteğidir lakin ortada ikinci bir sebep vardır ki işte bütün şüpheler burada düğümlenir. O düğüm de Selim'in babasının değerli serveti için öldürmüş olduğu bir Rus ailesinin cesetlerinin bu binanın temeline gömülmüş olmasıdır. Eğer bina yıkılıp yenisi yapılırsa temelde gömülü cesetler ortaya çıkabilir ve babasının işlediği cinayet, ölümünden sonra açığa çıkabilirdi. Bu hakikat romanın sonlarına doğru ortaya çıkar.

Selim, Kenan'ın fotoğraf çekimi için hazırladığı stüdyonun dekorasyonunu görünce daha sonradan öğrenilecek olan ve kendisinin işlediği cinayet mahallinin dekorasyonu olduğunu anlar: “... Bu görüntü gözlerimin önünde belirince tüylerim diken diken oldu, başım dönmeye başladı.” (B R, s. 112). Kızın stüdyodaki tasvirini zihninde canlandırır ve bunun sonucunda dehşete düşer. Dehşete kapılmasının sebebi işlediği cinayete yüz yüze gelme korkusu değildir, onu asıl telaşlandıran şey bu cinayetten şüphelenecek olan Kenan'ın meseleyi kurcalaması neticesinde gerçeklere ulaşması ve bu gerçeklerden sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı korkusudur. Yazar Selim'in işlediği cinayete Selim'i her yaklaştırdığında Selim'in ruh halini gizli bir şekilde vererek okuyucuyu kuşkuya yönlendirmeye çalışır.

Selim, rüyasında fotoğrafların gerçekçi olması için Kenan ve Katya'nın cinayet işlediğini görür: “...Gerçekçi olsun diye bir de kendimiz cinayet işleyelim dedik...” (B R, s. 134). Selim'in cinayet fotoğraflarının getireceği belanın korkusu ve Katya'nın Kenan'ın bu sergiden psikolojik açıdan olumsuz etkileneceğini söylemesinin Selim'in bilinçaltına oynadığı oyun bir rüya esnasında ortaya çıkar çünkü rüyasında Kenan'ın fotoğraf sergisi için gerçek bir cinayet işlemek istediğini görür.

Adım adım şüpheler netlik kazanmaya başlar: “...Demek babamdan sonra benim de Rus ortaklarım olacak...” (B R, s. 172). Selim bir Rus ortaklığı düşündükten sonra aniden babasının eskiden bir Rus ortaklığı olduğunu söylemesi cinayetlerin aydınlanması için bir

hazırlık safhasıdır. Kitap boyunca Selim'in Ruslarla ilgili soruları ve konuşmalarının temelinde babasının işlediği cinayetler ve buna bağlı olarak kendisinin işlemek zorunda kaldığı cinayetlerin ortaya çıkışının ön hazırlıklarıdır.

Selim, Katya'ya romanın çeşitli yerlerinde sıkça Bolşevik Devrimi'nden sonra İstanbul'a kaçan akrabalarını sorar: “...Senin Ekim Devrimi'nden kaçan bir akraban vardı değil mi?” (B R, s. 178). Muhtemelen kendi içinde bu işin acabasını düşünür. Acaba babasının servet için katlettiği Rus aile Katya'nın akrabalarından mı? Selim böylece Beyoğlu'nda sonradan işlenen cinayetlerin daha önceden işlenmiş Rus cinayetleriyle ilişkili olduğunu göstermek ister adeta. Okuyucu cinayetlerin birbiriyle ilgili olduğunu aniden anlamayacak aradaki mantık bağının farkına varacaktır.

Selim için sonun başlangıcı başlamak üzeredir: “...İkisinin duvarına da aynı ressamın elinden çıkmış iki resim asılıydı... Felaketin kokusunu almaya başlamıştım...” (B R, s. 205). Kenan cinayet resimlerinden Selim'in işlediği iki cinayete ait resimlerle ilgili konuşunca Selim, daha Kenan meseleyi açmadan Kenan'ın bu resimler hakkında konuşmasından şüphelenmeye başlar çünkü Kenan bu resimleri kurcalamaya başlarsa bu cinayetleri kendisinin işlediğini anlayacak ve işin geri dönüşü olmayan bir mecraya akacağından korkar.

Kenan iki cinayet mahallindeki cinayet fotoğraflarındaki duvara asılı resimlerin aynı olmasından dolayı cinayetlerin birbiriyle bağlantılı olacağından şüphelenir: “Ee'si, iki cinayet birbiriyle bağlantılı...” (B R, s. 205). Çünkü her iki cinayet mahallinde de duvarda aynı ressama ait resimler bulunur. Bu ayrıntıyı daha önce kimse fark etmemiştir ancak Kenan zekâsı ve şüpheciliğiyle bu ayrıntıyı hemen görür.

Kenan'ın cinayet fotoğraflarındaki benzerliği fark etmesi ve bu işi kurcalamasından dolayı Nihat başlarının bir belaya gireceğini düşünür: “... Kenan şu sıra hepimizin başını belaya sokacak işlerle uğraşıyor.” (B R, s. 207). Resimler bir cinayet aittir ve bu işin üstüne gitmek failinin belli olmadığı cinayetlerin soruşturmasının kişiye getireceği belaların da belli olmamasının getirdiği tedirginlik Nihat'ı rahatsız eder.

Aysun adındaki cinayet maktullerinden birinin eski sevgilisi olan Yunus, Aysun'a diğer maktulü öldürmüş olabileceğini sorduğunda Aysun'un şüphelendiği biri vardır: “...Biri daha var, diyordu. Kim, diye sordum. Yok yok, o cinayet işleyemez, diyordu.” (B R, s. 261). Bu kişinin cinayeti işleme ihtimalinin az olduğundan dolayı o an için bilinmemesi gerektiğini düşünür. Böylece ortaya hesapta olmayan ve bilinmeyen bir katil zanlısı daha ortaya çıkar.

Reşat, Kartal'ın hangi yolla para bulduğunu söylerken aslında Kenan'a onların cinayet zanlılarına götürecektir bir bilgiyi de vermiş olur: “...Sevgilisi olan şu Aysun'la birini yoluyorlarmış...” (B R, s. 352). Aysun şantaj yoluyla birinden para sızdırır ve en sonunda para sızdırdığı kişi tarafından öldürülür. Bu kişinin Selim, olduysa kimse tarafından bilinmez.

Kenan'ın Catherine adındaki yazarın bütün ailesinin İstanbul'da öldürüldüğünü öğrenmesi üzerine kitabın sonunda anlaşılan cinayet sebepleri için uygun bir ortam ortaya çıkmış olur: “... Catherine'in... Dışında tüm ailesinin İstanbul'da öldürüldüğünü bilmiyorduk ama...” (B R, s. 372). Catherine'nin ailesini öldüren aslında Selim'in babasıdır. Bu sebepten ötürü Selim, Aysun'la sevgilisi Kartal'ı öldürmek zorunda kalır.

Kenan Catherine'nin öldüğünü duyunca bunun normal bir ölüm olmadığını anlar ve onun öldürülmüş olma ihtimali üstünde durur: “Bence bu bir cinayet. Kadının ağzına yastığı bastırıp, onu boğdular.” (B R, s. 373). Cinayetlerin ortaya çıkmasını istemeyen katiller Catherine'i ortadan kaldırmış olabilirler.

Selim, Kenan'ı Fransa'ya gönderince Kenan'ın Pierre'in kimliğini görmek istemesi aslında hiç söylenilmesine de Kenan'ın Selim'den kuşkulandığını gösterir: “...Pierre'in kimliğine neden bakmak ihtiyacı duymuştu ki? Yoksa bana anlatmadığı başka bağlantılar mı bulmuştu?” (B R, s. 380). Selim, Kenan'ı Pierre'e gönderir. Dolayısıyla Kenan kişinin gerçek bir kimliğinin olup olmadığını merak eder. Ayrıca Kenan'ın Pierre'in kimliğini görmek istemesiyle Selim tarafından garip karşılanır. Selim onun kendisinden habersiz başka bir grupla bağlantıya geçtiğini düşünür ancak buna mantıklı bir açıklama bulamaz.

Selim, arkadaşı Kenan'ın ne yaptığını çok merak eder: “...Ne yapmaya çalışıyordu bu adam? ... Sesi yorgundu, yabancılaşmıştı, uzaktı.” (B R, s. 381). Kitabın bu kısmında belirtilmesine de Selim artık Kenan'ın cinayetlerin ipuçlarını birleştirince kendisine yaklaştığını sezinlemeye başlar. Bu da Selim'in merakını körükler. Kenan'ı arayan Selim Kenan'ın sesinin artık yabancılaştığını söyleyerek aslında onun adım adım cinayeti Selim'in işlediğini anlamaya başladığının sinyallerini vermeye başlar. Cinayet zanlısını sezinlemeye başlayan Kenan arkadaşı Selim'e soğuk davranır.

Selim, Kenan'ın bazı şeyler öğrendiğini kestirir ancak öğrendiklerinin sınırının ne olduğunu bilmez: “...Önemli ipuçlarına ulaşmış olabilirdi. Acaba neyi, nereye kadar öğrenmişti?” (B R, s. 385). Kenan'ın kendisini saf dışı bırakmaya çalışıyor olması Selim'de Kenan'ın kendisine yaklaştığı hissini verir. Merak ettiği şey Kenan'ın Selim'e yaklaşan ipuçlarının önemi ne kadardır?

Romanın başından beri romana konu olan cinayetlerle ilgili nihayet son bulur: “Oyun bitti Selim! Artık cinayetlerini saklayamazsın.” (B R, s. 390). Zanlılarla ilgili yürütülen fikirler en sonunda bir nihayet bulmuş olur. Böylelikle Selim'in katil olduğu anlaşılır. Şüpheler Kenan'ı gerçek katile götürür.

Selim, arkadaşı Kenan'ın evin bodrumuna inmesi teklifinden dolayı panikler: “Bodruma mı? Ne var ki bodrumda? ... Aklıma gelenin gerçek olmamasını dileyerek...” (B R, s. 399). Kendisinin de görmediği ancak babasının yıllar önce öldürüp evin bodrumuna gömdüğü Rus ailenin orada olabileceğinden çekinir daha kötüsü Kenan'ın bunu fark ettiğinden kuşkulandır. Bu sebepten dolayı bu ihtimalin gerçekleşmemiş olmasını diler.

4.8.4. Geçici şüphe

Beyoğlu Rapsodisi romanında Kenan cinayetlerin bir tarikat veya bir satanist grup tarafından işlendiğinden şüphelenir. Yunus, eski sevgilisinin bir uyuşturucu şebekesi tarafından öldürüldüğünü düşünür. Kenan, Reşat Çapur'dan şüphelenir. Kenan, cinayetler konusunda Komiser Cüneyt'ten şüphelenir. Bu şüphelerin tamamının yanlış olduğuysa kitabın sonunda katilin ortaya çıkmasıyla anlaşılır.

Kenan fotoğraftaki resimlerin aynı olmasından dolayı iki kişinin aynı kişi tarafından öldürüldüğü şüphesinde haklıdır: “... Bu iki genci öldüren kişi ya da kişiler aynı. Bir tarikattan kuşkulaniyorum.” (B R, s. 205). Yanıldığı noktaysa kişilerin öldürülmesinde herhangi bir tarikatın rol aldığını düşünmesidir. Cinayetler siyasi veya ideolojik amaçlarla işlenmemiştir lakin Kenan'ın ilk kanısı olduğu için şüphesinde yanılması normaldir.

Kenan fotoğraftaki iki cinayetin beş yüzyıl önce ölmüş Nicholas Flamel adındaki simyacının peşinden giden bir grup tarafından işlenmiş olabileceğini düşünür: “... O resimleri çizen, Nicholas Flamel adındaki simyacının izinden gidenler olabilir.” (B R, s. 232). İki cinayet mahallindeki tablolar Nicholas Flamel adındaki bir simyacıya ait bu yüzden Nicholas Flamel adındaki simyacının takipçileri ses getirmek için cinayetleri işlemiş olabilirler.

Kenan, cinayeti eğer bir tarikat tarafından işlenmemişse satanist bir grup tarafından işlenmiş olabileceğini düşünür: “Ya satanistler? Aklın yolu bir... Ben de bunu düşünüyordum.” (B R, s. 254). Satanistlerle simyacılar arasındaki tek bağ Şeytan'ın tacından düşen bir taşın olduğuna inanmalarıdır. Simya ile ilgilenen bir tarikat değilse Şeytan adına işlenmiş bir cinayetler serisi var demektir. Selim de ona katıldığını söyler.

Yunus, eski sevgilisi Aysun'un uyuşturucu satıyor olabileceğinden şüphelenir: “...Bana sorarsanız uyuşturucu taşıyordu. Bence öldürülme nedenleri de uyuşturucuydu.” (B R, s. 262). Avrupa'ya uyuşturucu geçirdiğini düşünmüş ve daha sonra da bu uyuşturucu yüzünden öldürüldüğünü düşünür. Bu durumda ortaya bir uyuşturucu grubu da zanlılar arasına girmiş olur. İki şüphe ortaya çıktığından dolayı aradaki bağ da Kenan'ı yanı sıra sevk eder. İlk önce Aysun'un uyuşturucu sattığı, böyle düşünülünce de öldürülmesine bir uyuşturucu çetesinin sebep olduğu düşünülür.

Uyuşturucu satıcısı Reşat Çopur, Aysun ve sevgilisi Kartal'ın cinayetinde zanlılardan biridir: “Reşat Çopur adındaki uyuşturucu satıcısının söyleyecekleri önemli... Herifin bizimle görüşmek istememesi de manidar.” (B R, s. 279). Aysun ve Kartal uyuşturucu kullandığından dolayı Reşat Çopur tarafından öldürülmüş olabileceği ihtimali vardır. Ayrıca Reşat'ın görüşme talebini reddetmesi üzerine zanlının cinayeti işleme ihtimalini artırır.

Kenan Selim'le konuşurken cinayetlerin Başkomiser Cüneyt'le bağlantılı olduğunu düşündüğünü söyler: “... İster misin, bu işin içinde bizim Başkomiser Cüneyt olsun...” (B R, s. 340). Kenan'ın böyle düşünmesinin sebebi Mürsel adındaki polis muhbirinin Cüneyt tarafından tanınıyor olmasıdır. Mürsel de maktul Kartal'ı tanıyor ayrıca Cüneyt'in Selim ve Kenan'ın soruşturmasını durdurmak istediğini söylemesi üzerine Kenan için Cüneyt şüpheliler listesine girer.

Reşat babası Rüstem'e cinayetlerin uyuşturucu satıcısı Serçe Nuri tarafından işlenmiş olabileceğini söylemesi Kenan'ın cinayetleri farklı uyuşturucu gruplarının hesaplaşması sonucu işlenmiş olabileceği fikrine dayanır: “... Baba, bu işi Serçe Nuri tezgâhlamasın?” (B R, s. 350). Serçe Nuri, Rüstem'in bölgesindeki rakip uyuşturucu şebekesinden olduğundan Rüstem onun cinayeti işlemiş olacağından şüphelenir.

4.8.5. Dekoratif şüphe

Beyoğlu Rapsodisi romanında Selim'in Katya ve Kenan'ın sevgili olmasından kuşkulması, Katya'nın Kenan'ın başının belaya gireceğinden kuşkulması, Selim'in Kenan'ın yapacağı projeden sonra psikolojinin bozulacağından çekinmesi, Melek'in Selim'den şüphelenmesi bu kitapta tespit edilen belli başlı dekoratif şüphelerdir.

Selim, Katya'yla Kenan'ın yakın derecede; samimi bir dille birbirleriyle konuşmalarını onların sevgili olmuş olabileceklerine bağlar: “... Yoksa sevgili mi olmuşlardı?” (B R, s. 57). Kısa süre önce tanışmış olmalarına rağmen onların sevgili

olabileceklerinden kuşulanır. Selim eski arkadaşı Kenan'ın aceleciliğini bildiği için Kenan'ın işi aceleye getirip onların sevgililik aşamasına geçtiğini düşünür.

Katya ve Selim cinayet fotoğraflarıyla ilgilenen Kenan'ın cinayet fotoğraflarıyla ilgili yapmak istediği fotoğraf sergisinden sonra Kenan'ın başının belaya girmesinden şüphelenirler:

“Yani Kenan bu projeye başlarsa yaşamı tehlikeye mi girer diyorsunuz?

Girebilir, diyorum.” (B R, s. 67).

Onların şüpheleri Kenan'a dışarıdan bir belanın gelebileceği ile ilgili değildir, daha çok Kenan'ı sergiden sonra kendisiyle ilgili bir sorun yaşayacağıyla ilgilidir. Kenan fotoğraflardaki bir ayrıntıya takılıp bir sorunla karşılaşabileceği gibi cinayet fotoğraflarının onun psikolojisini olumsuz bir şekilde etkileyeceğinden şüphelenirler.

Katya, fotoğraflarla ilgilenen Kenan'ın başına garip olayların gelebileceğinden şüphelenirken en büyük şüphesi Kenan'ın en sonunda intihar edebileceğidir: “Kenan'ın da şu kadın fotoğrafçı gibi intihar edebileceğini mi söylüyorsunuz?” (B R, s. 67). Bunu Selim, Katya'nın şüphesini dile getirerek belirtir. Katya Selim'e bir hikâye ile açıklamaya çalışır. Katya, Selim'e Kenan gibi uçuk bir fotoğraf çekimi deneyen bir fotoğrafçının en sonunda intihar etmesini örnek vererek açıklamaya çalışır.

Selim, Katya'nın kendisine anlattığı olayı düşünürken Kenan'ın psikolojisinin bozulabileceğinden bir an için kuşulanır: “...Çıktığımda Katya haklı olabilir mi, diye düşünüyordum.” (B R, s. 70). Kendini bu tür düşüncelerden alıkoymaya çalışır lakin bunu başaramaz çünkü Selim arkadaşı Kenan'ın kendisini sürekli şaşırttığını düşünür. Dolayısıyla elbette ki bu fotoğraflar Kenan'ın psikolojisini bozabilirdi. Selim, Kenan'ın ruh halinin bozulabileceğinden kuşulanmaya başlar.

Melek, kızı Dize'nin büyü, cadı gibi kavramlarından rahatsız olur. Selim bunu fark eder: “... Belki de Dize'nin satanist gruplara katılmasından korkuyordu.” (B R, s. 78-79). Selim, Melek'in Dize'nin Satanist gruplara meyletmesinden şüphelendiğini sezinler. Melek kızı Dize'nin toplumun hoş karşılamadığı metafizik kavramlara kaymasının onun olumsuz gruplara dâhil olacağı şüphesine kapılır.

Gülriz, oğlu Burç'un düşüp bayılması sonucunda oğlu için kaygılanır: “Burç hiç düşüp bayılmamıştı bugüne kadar...” (B R, s. 83). Oğlu Down sendromlu olduğu ve iyileşmiş olmasına rağmen eskiden kalbinde delik olduğu için düşüp bayılmasını kötü bir sona yorumlar. Kalbindeki sorunun tekrardan nüksettiğinden şüphelenir.

Selim hastanede Katya'nın olmamasına sevinir çünkü eğer Katya hastanede bulunmuş olsa Katya'yla Selim'in karısı Gülriz karşılaşmış olacaklar: "...onun karımla karşılaşmasını, ailemin içine girmesini nedense doğru bulmuyordum." (B R, s. 86). Selim'le Katya arasında herhangi bir duygusal ilişki olmasa da Selim, Katya ve Gülriz'in karşılaşmasında ve Katya'nın kendi ailesinin içine girmesinin neticesinin kötü olacağından kuşkulandır. Her ne kadar bunun gerekçesini izah edemese de kötü bir şekilde sonuçlanacağını düşünür.

Selim arkadaşlarının yanına gitmek için- ara sokaklar her ne kadar kestirme olsa da- yolunu uzatarak ana yollardan yoluna devam etmeyi seçer çünkü ona kestirme sokaklar kuşku verici gelir: "...Korkakça ışıldayan bu sokaklar kimleri saklamıyordu ki." (B R, s. 92). Sokakların lambalarının ışıltısına bile ürkeklik yükler. Belirsizliğin, bilinmezliğin getirdiği şüphe Selim'i sarınca Selim'in ne getireceği belli olmayan loş sokaklardan uzak durmayı tercih etmesine neden olur.

Kenan'nın fotoğraf projesine sevgilisi de karşı çıkar: "... Kenan, karşı çıkışımızı Katya ile benim aramda bir tür duygusal yakınlaşma olarak algılayabilirdi." (B R, s. 100). Katya'nın da Selim gibi Kenan'ın aklındaki cinayet fotoğraflarının sergisine karşı çıkması karşısında Kenan'ın ciddi tepki göstermesi karşısında Selim, Kenan'ın Katya ve Selim'in duygusal olarak birbirine yaklaştığının düşüncesine kapıldığından şüphelenir. Kenan'ın sert tepkisini de bu şüphesine bağlar.

Selim, Kenan'ın- Tümer'in bilgisini kasteder- Tümer'i kıskandığını söylemesi üzerine Katya Tümer'in gey olduğunu söyler: "... Katya'nın bu tavrı da gösteriyordu ki, bunların arasında kesinlikle bir ilişki başlamıştı." (B R, s. 127). Katya'nın böyle bir açıklama yapma ihtiyacı duyması üzerine Selim daha önceki şüphelerini yinelemeye başlar. Daha önce de Kenan'la Katya arasında duygusal bir ilişkiden şüphelenir. Katya kıskanmanın bir erkeğin bir kadını başka bir erkekten kıskanma şeklinde anlayınca Selim de onların birbirlerine yakınlaştığı konusunda daha da emin olmaya başlar. Şayet eğer ikisi sevgili değilse Selim'in sözünü Katya'nın sevgiliyi kıskanması şeklinde anlaması garip olur.

Selim sokakta yürürken kendisinden bir çorba parası isteyen bir grup için şu sözleri kullanır: "...Ötekiler sanki mezarlarında uyanan ölümler gibi birer birer doğruldular." (B R, s. 139). Onların kendisine bir zarar vereceklerinden çekindiği için onları hortlayan ölümlere benzetir. Sokaklarda yaşayan bu insanlar insanın ön yargısı mıdır yoksa gerçekten mi tehlike oluşturuyor, bilinmez ancak insanlar her an onların kendilerine zarar verecekler şüphesine sahiptir.

Selim, karısının cinsel konularda çekingen olmasının sebebini oğulları Burç'un Down sendromlu doğmasına bağlar çünkü Selim'in karısı hakkında yürüttüğü fikirlere göre karısı tekrar özürlü çocuk doğurmaktan korkar: “... Yeniden hamile kalmaktan, yeniden özürlü bir çocuk doğurmaktan korkuyordu.” (B R, s. 154). İkinci bir çocuğun özürlü olacağı kesin değildir, yine de Gülriz bundan korkar. Bu da Gülriz'i cinsel açıdan çekingen yapar.

Selim, bir Rus çevirmene ihtiyaç duyar; bu iş için Katya'yı aramak ister lakin Katya'nın kendisini terslemesinden çekinir: “...Acaba yanlış mı yapıyorum diye sormaktan kendimi alamadım.” (B R, s. 165). Katya'yla samimi değildir ancak teklifi kabul etme umidi de vardır. Bu sebepten tereddütle de olsa Katya'yı arar.

Katya sevdiği adam Sermet için doğduğu ülkeyi bırakıp Türkiye'ye gelirken içinde bazı kuşklar uyanır: “...Yine de ya bir gün beni sevmekten yorulursa...” (B R, s. 190). Evet, Sermet kendisine âşıktır ama bir gün aşk biterse kendisine ne olacaktır? Bunları düşünmekte haklıdır çünkü tanımadığı bir ülkede yapayalnız kalabilirdi. Üstelik sevdiği adam için işini, hayatını tamamen bırakmış olacaktı. Büyü bir gün bittiğinde hiç bilmediği bir ülkede ne yapacaktı?

Katya geçmişinde yaşadığı bir anıyı anlatırken çobanların kendisini fark etmesinden sonra sırtışlarından olayın sonucunun ne olacağını anlamaya başlar: “...Hepsinin yüzünde de aynı pis ifade vardı. Olabilecekleri sezmeye başlamıştım.” (B R, s. 193). Bütün erkekler gibi onlar da Katya'nın güzelliğinden etkilenirler. Tek fark onlar Katya'ya zorla sahip olmak isterler. Katya bunu önceden kestirir.

Selim Katya'nın isteği üzerine Katya'yı Kenan'ın haberi olmadan yemeğe çıkarır: “... ‘Sevgilimizi almış, yemeğe çıkarmış, ne bok yiyor bu herif?’ diye düşünmüyordur umarım.” (B R, s. 203). Kenan'ın bunu öğrendikten sonra yanlış düşüneceğinden kuşkulanan Selim tedirgin olur. Bu gündelik yaşantıda insanın karşılaşılabileceği türden şüphelerdir. Kötü bir niyet olmadan yapılan bu işte bir adamın, başkası tarafından yanlış anlaşılır mı şüphesi? Kenan'dan habersiz gidilen bir yemekten dolayı Kenan elbette şüphelenebilirdi.

Katya, Kenan'ın yanına Şermin adındaki kadının gelmesiyle Şermin'le Kenan arasında bir şey olacağı şüphesine kapılır: “... Şermin Hanım gelince dünyayı unuttun.” (B R, s. 206). Bu şüphe de onu kadınca bir kıskançlığa götürür. Bu yüzden de Kenan'a darılır. Kişinin sevdiğini paylaşamamasından kaynaklanan sahiplenme duygusu, Kenan'ın yanında bir kadın gören Katya, sevdiği kişinin başkasına kapılacağı korkusuyla Kenan ve Şermin arasındaki ilişkiden kuşkulandır.

Gülriz akşam yemeğinde Selim'in Kenan, Katya ve Nihat'la olduğunu duyunca aslında bu işten şüphelenir ve bu durumda rahatsız olur: “Gülriz dün akşam yemekte birlikte olduğumuzu öğrenince bozulur gibi oldu da...” (B R, s. 237). Şüphesinde kendisini haklı çıkaracak sebepleri vardır. Selim, iş yemeğine çıkacağım deyip arkadaşlarıyla buluşur. Bu, Gülriz için mantıklı bir şüphedir. İkinci bir durum olarak eğer Katya ile Selim arasında bir ilişki yoksa Selim neden direkt arkadaşlarıyla buluşacağını söylemesin ki? Bütün bunlar Gülriz'in şüphelenmesine neden olur.

Katya, Selim ve Nihat'ın cinayet soruşturması konusunda Kenan'ı desteklemesi karşısında Kenan'ın yeni belalara bulaşmasından çekinir: “Ya verdiğimiz destek onu daha da cesaretlendirirse ve o da başka çılgınlıklara kalkarsa?” (B R, s. 247). Kenan dikkat çekmek için cinayet fotoğraflarını tekrar çekmeye karar verir. Bu fotoğraflardan etkilenerek şimdi de bir cinayet soruşturmasına girmeye çalışır. Bu konuda Katya, Kenan'ın aldığı destekle farklı belalara bulaşacağından çekinir.

Selim, Dize'nin cinayet soruşturmasını annesi Melek'e anlatmış olmasından çekinir: “...Yoksa Dize konuştuklarımızı olduğu gibi annesine anlatmış mıydı?” (B R, s. 282). Eğer Melek bu soruşturmayı öğrenirse bu işe en başından engel olacak belki kocası Nihat'ı azarlayacak ve onların canını sıkacaktır.

Kartal'ın bağlantılı olduğu satanist grubun takıldığı kitapçı dükkânı hakkında Selim'in kuşkuları vardır: “...Kim bilir ne dolaplar çeviriyordur orada?” (B R, s. 285). Kitapçı dükkânının sahibi Mürsel, müşterileri takmayan bir kişi havasında olunca Selim de kitap dükkânının paravan olarak kullanıldığından kuşkulandır. Müşterileri ve kitapçı dükkânını çok takmadığına göre dükkânın geriliyle de çok ilgilenmediği düşüncesine kapılır. Bu da işyerinin ticari amaçlı olmadığı anlamına gelir.

Kendilerini polis olarak tanıtan Kenan, Selim ve Nihat'tan kuşkulanan Satanist Mürsel onların gerçek polis olup olmadığını anlamak için kimliklerini ister: “... Mürsel. Tek tek bizi süzdü. Galiba uyanmıştı.” (B R, s. 293). Mürsel'in onların polisliğinden emin olmamasının sebebi Mürsel'in daha önce Başkomiser Cüneyt'e cinayet ve satanistlerle ilgili verdiği bilgilerden onların habersiz olmasıdır.

Selim, arkadaşı Nihat'ın kesin konuşmalarına rağmen onun kendi karısından yarın sabah özür dileyip dilemeyeceği hususunda kararsızdır: “... Melek'e giderek özür dileyip, beni eve al, demeyeceğinden emin olamıyordum.” (B R, s. 308). Selim'i böyle düşünmeye sevk eden şeyse Nihat'ın karakteridir. Nihat karısı da dâhil hayata karşı çekingen bir insandır. Ayrıca karısına karşı zaafı var ve onun her zaman kendisini terk etmesinden

korkar. Bu sebepten ötürü Selim, Nihat'ın yarın gidip karısı Melek'ten özür dileyeceğini düşünür.

Selim, İtalyanlarla yapacağı ticari bir anlaşmanın bazı maddelerinden duyduğu tedirginliği belirtir: “... Kuşku duyduğum maddeleri gösterdim.” (B R, s. 317). Selim'in işleri büyötmek için yurt dışı ortaklara ihtiyaç duyması ve kuşkulandığı maddeleri tam anlayamamasından dolayı Selim ikilem yaşar. Tanımadığı insanlarla ortaklık yapacağından dolayı bazı noktalarda kararsızdır.

Selim, Flamel adındaki simyacının restorana çevrilmiş evinin mahzenini sorunca oranın görevlileri tarafından korunmaya alındığını duyunca bunun ilgi çekmek için yapıldığını anlar: “...Oraya inemezmişiz, yetkililer tarafından korunmaya alınmış. Kominin söyledikleri hiç inandırıcı değildi. Restoranı gizemli kılmak için uydurulan şehir efsanelerinden biriydi.” (B R, s. 318).

İnsanlar mahzeni görmek isteyeceklerdir çünkü simyacının orada çalışmış olduğunu biliyorlardır ancak restoran sahipleri müşterilere oranın yasaklı olduğunu söyleyeceklerdir. Böylece büyük bir merak meydana gelecektir. Bu da kendisiyle beraber bu konuyla ilgili gizemi körükleyecektir, bunlar da büyük bir şüpheyne sebep olacaktır. Yasaklanmanın uyandırdığı merak, bu merakla oluşan gizem ve büyük bir şüphe... Böylelikle restoran çok ilgi çekecektir.

Selim, Kenan'ın soruşturma konusunda eskisi gibi hevesli olmadığını görünce Kenan'ın artık umutsuzluğa düştüğünü düşünmeye başlar: “... Çopur'dan da sonuç alamazsak tam anlamıyla bir düş kırıklığına uğrayabilir, bu işten çekilelim, diyebilirdi.” (B R, s. 340). Selim; olayların çıkmaza düşmesinin, Katya'nın baskılarının, Komiser Cüneyt'in ihtarının en sonunda Kenan'da bir hevesizliğe sebep olduğunu ve Kenan'ın soruşturmayı bırakmak isteyebileceğini düşünür.

Kenan, arkadaşı Nihat'ın işyerine çizilen pentagramın Mürsel'in işi olduğundan kuşkulandır: “Mürsel'in çakalları, diye mırıldandı.” (B R, s. 358). Bunun iki sebebi var: İlki Mürsel'in satanistlerle bağlantısının olması, ikincisininse Kenanların Mürsel'le aralarında daha önceden yaşadıkları olumsuz bir olayın olmasıdır. Bu sebeplerden dolayı Mürsel'in onlara gözdağı vermeye çalıştığını düşünür.

4.9. Bir Ses Böler Geceyi

Bir Ses Böler Geceyi romanında anlatıcı ötekisi olarak geleneksel çocuk eğitimindeki yanlışlıklar görülür. Çocukların sevgi temelli değil de korku temelli büyütöldüğüne değinir.

İnsanın özünde kötü olduğu yine yazarın bu eserinde kendini gösterir. İnsanın iyi olduğu ifadesi, kavramsal olarak anlatıcının ötekisi olduğu bir görüştür. Kahraman ötekisindeyse Süha için Melis ve Hakan'ın davranışları çok çocukça ve idealsizcedir. Süha onları sorumsuz olarak görür. İsmayil, anne ve babası bağlı oldukları inanç sistemindeki dede ve mürşitleri sorumsuz, samimiyetsiz görür. Dede ve mürşitlere göre de İsmayil onları dinlemeyerek, beğenmeyerek yanlış düşmüş bir ötekidir.

Eserde sadece dekoratif şüphe tespit edilmiştir. Süha, mistik inançları olmayan biridir. Bir mezarın açık olması ve bir köyde tanık olduğunu düşündüğü bazı olaylar onu kendi fikrinde kuşkuya düşürür. Artık metafizik konuların yokluğu görüşünde keskin değildir.

4.9.1. Öteki

Bir Ses Böler Geceyi romanında anlatıcı kendince yanlış olduğunu düşündüğü çocuk eğitimini ve insanın içindeki kötülüğü eleştirir.

Anlatıcının burada eleştirdiği kendisine göre yanlış çocuk eğitimidir: "...Ulusal geleneğimizi bozmayarak, çocuklarını sevgiden çok ödülü, gulyabanili tehditlerle büyüttüğü..." (B S B G, s. 6). Burada pedagojik bir yanılgıdan bahsedilir. Anlatıcıya göre çocukları uyutmada, kontrol altında tutmada, kişilik oluşturmada başvurulması gereken yöntem olan sevgi yerine korku tercih edilir. Bu da ilerleyen yıllarda insanların var olmayan durumlardan korkmasına sebep olur. Öcü ve gulyabani gibi soyut korkularla çocuklar büyütüldüğünde, büyüüp bunların olmadığını bilse bile insan bilinçaltı bunu hiçbir zaman kaldıramaz ve uygun bir zamanda bu korkuyu sebepsiz bir şekilde insana yaşatır. Süha, mistik değer yargılarını reddeden bir insan olmasına rağmen bunlardan hiçbir zaman kaçılmayacağını yeri geldiğinde garip bir şekilde gün yüzüne çıkacaklarını anlar. Bu sebepten anlatıcı, çocukların yersiz korkularla büyütülmemesi gerektiğini düşünür.

İnsanoğlunun içindeki kötülüğe inanan anlatıcı, eserde bu sözü güzel ideallere inanarak bu uğurda hayatını kaybeden bir gencin babasının ağzından verir: "Doğasında bencillik ve yıkıcılığı taşıyan insanoğlu birbirine elini kardeşçe uzatabilir miydi?" (B S B G, s. 66). Baba güngörmüş geçirmiş biridir. Uğruna oğlunu kaybettiği idealleri araştırır, okur, onların doğru olduğunu da benimser ancak farkında olduğu bir şey de vardır: İnsanlar daha güzel bir dünya isteyebilirler fakat bu dünyayı kuramazlar çünkü insanlar isteklerinden farklı olarak kötülüğü içinde barındırırlar. İnsan denen canlı daha güzel bir dünya kurulabilmek için daha çok kazanması gerektiğini düşünür ve bunu da genellikle

başkalarının haklarını gasp ederek yapmayı tercih eder. Güzel bir dünya, bir insan için kendisinin sorun yaşamadığı bir dünyadır. Kendi canı güvendeyse, parası varsa bu o insan için güzel bir dünyadır. Başkasının nasıl yaşadığıysa hiç önemli değildir. Bu da dünyayı daha güzel yapmaz sadece başka bir zümre için güzel yapar, diğerleri içinse yine yaşanmaz bir yer olarak dünya kalır.

4.9.2. Kahramanın ötekisi

Bir Ses Böler Geceyi romanında Süha için Melis ve Hakan'ın davranışları, Sünnilerin Alevilere karşı olan muameleleri, köylülerin sığ olduğunu düşünmesi, babasının kavgadan kaçan davranışları öteki olarak ortaya çıkar. İsmayil, babası ve annesi için bağlı oldukları mürşit ve dedeler; dedelere göre de İsmayil, davranışlarıyla ötekidir.

Süha, Melis'le Hakan'ı bir türlü anlayamaz: "...Melis ile Hakan nasıl da kaytardılar?" (B S B G, s. 1). Aralarında yaş farkı çok yoktur ancak onları farklı bir kuşak olarak görür. İkisinde de sorumluluk diye bir şey yoktur. Süha'ya göre Melis ve Hakan dünyada hiçbir şeyi takmayan, olayları kendi yararına göre görmeye çalışan ikilidir. Sorumluluk bilincinden uzaktırlar. Kendi hayatlarını yaşayan, birlikte araştırma yaptığı ekipte pervasızca davranarak sadece kendi işlerine yoğunlaşan ikilidirler. Süha'nın onları sevmemesinin bir başka nedeniyse Hakan ve Melis, onu üniversite yıllarından beri rakip olarak görür. Rekabet, hocaların gözüne girme isteği her iki tarafın da sürtüşmelerine sebep olmuştur, muhakkak bu sürtüşmelerde adı konmasa da içten içe taraflar için nefret duygusunun harlanmasına sebep olmuştur. Süha üç yılını siyasi tutuklu olarak içeride geçirmişken karşı taraftaki ikili akademik kariyerlerinde gayet iyi bir şekilde ilerlemişlerdir. Onlar muhtemelen Süha'yı bir suçlu olarak görürken Süha da onların kendi kayıp yıllarında ilerleyişlerinden nefret etmiştir.

Kendi kendisiyle tartışırken kendisini de sorgulayan Süha, kendi geçmişinden pişmandır: "...Geçersizliği tarih tarafından kanıtlanmış abuk sabuk bir ideal..." (B S B G, s. 3). Üç yılını bir cezaevinde geçirir. Bunu da bir zamanlar fanatikçe inandığı ve başarılı olacaklarından zerrece kuşkularının olmadığı solcu arkadaşlarıyla yine sol bir grup için yapar. Şimdi durup düşündüğündeyse neden bu kadar yanlış yaptığını sorgular. Bir zamanlar delice inandığı davası kendisine göre her ülkede başarısızlığa uğrar. Tarih onların sadece posasını bırakmıştır. Ne o uzun soluklu mitingler ne de konuşmalar hiçbir şey vaat edilen gibi değildir. Tabii bu acı tecrübeyi anlamak da üç yılına mal olur. Üzüldüğü ve

eleştirdiği aslında davasından çok kendisinin bunları göremeyip fanatikçe bağlanıp kendi hayatının olumsuz etkilenmesidir.

Sünnilerin çoğunlukta olduğu bir ülkede farklı olarak görülen bir mezhep olarak Alevilik, “...Kahramanmaraş'ta, Çorum'da mezhepleri ayrı diye Alevilerin çoluk çocuk demeden öldürüldüğünü görünce...” (B S B G, s. 15-16). Süha kendilerinin Alevi olmalarına karşın bunu söylemek istemeyen babasını başta yadırgar ancak sonra Alevi-Sünni çatışmasını görünce babasına hak verir. Toplumun ötekisi olan kendi mezhebini düşünür. Sünnilerin veya kendilerinin, başka güçlerin tetiklediği olaylar sonucunda insanların birbirlerini nasıl öldürdüğünü görür. Tabii ölenlerin büyük bir bölümünü Aleviler oluşturur. İnsanlar, inançları kendine ters düşen farklı bir mezheple karşılaştığında kendi dininden insanlarla bir arada yaşama becerisini gösteremeyince çatışma ve bunun doğal sonucu olan ölümler kaçınılmaz olur. Azınlık olan ötekinin sonuysa daha fazla ölüm olur. Ötekileştirmenin dayandığı son ve tehlikeli nokta şiddettir. Burada da böyle bir son görülür.

İntihar eden tabuttaki İsmayil'in babasına göre oğlu İsmayil tarikatları tarafından haksızca dışlanır: “... Ama mundar bir leşmiş gibi, ardından tek hayırlı söz bile edilmeden öylecene mezara atılan bir ölünün sizinle çok işi vardır.” (B S B G, s. 22). Dualanmamış, arkasından iyi bir söz söylenmemiştir. Tarikat ehli ona bu muameleyi yaparak onu mundar bir leş konumuna düşürmüşlerdir. Ali Rıza buna tepkilidir. Tarikatın bu hareketinden dolayı köy halkı da İsmayil'in ölüsünü kendi ölüleri olarak görmez. Herkesin bağlı bulunduğu dini grubun kabul etmediği bu ölümde bir sorun vardır ki bu ölü dışlanır. Tarikatın boşladığı kişiyi tarikat üyelerinin tamamı yani köylüler de dışlar ve aile bu durumdan rahatsız olur.

Bundan sonraki dışlamaların, kınamaların tamamı karşılıklı ötekileştirmeler şeklinde olacaktır: “...Ona bu ihtiyar halimle yalvardım, yakardım. Söylediklerimi duymazlığa geldi.” (B S B G, s. 23). İsmayil'in babasının ağzından İsmayil'in anlattıklarından hareketle dede ve İsmayil'in mürşidi olan Sofu ötekileştirilirken dede ve mürşidin ağzından da İsmayil ötekileştirilen kişi olarak ortaya çıkar. Sofu, İsmayil'in mürşidi olarak kendisine hakaret edildiği kanısındadır. Sofunun İsmayil'le ilgilenilmediği iddiasını kabul etmez. Kendisinin İsmayil'i çokça dinlediğini söyler, ona türlü yollarla bildiği hakikati anlatmaya çalıştığını ancak İsmayil'in kendisine kayıtsız kaldığını söyler hatta yaşlı olmasına ve onun mürşidi olmasına rağmen onun söylediklerini dinlemeyerek bir nevi hakaret ettiğini ifade eder. Eğer Sofu'nun dediği gibiyse Sofu'nun İsmayil'e gönül koyma hakkı vardır.

Kendisinin sorumlu olduğu kişinin yaşına hürmeten dahi olsa mücadelelerini hiçe saymış olması bir mürşidi, öğretmeni, imamı veya herhangi bir sorumluyu üzer.

Alevi mürşitlerinden Bektaş Sofu, bütün çabalarına rağmen İsmayil'in gönlüne giremediğini belirtir: "... Sen Hakk'ın değil Hüseyin Dede'nin sofususun." (B S B G, s. 23). İsmayil'in kendisini bu sözlerle itham ettiğini söyler. İsmayil'e göre Bektaş Sofu tarikatın ve hakikatin yolunu gören kişi değildir. O, Hüseyin Dede ne derse ona inanmış kişidir. Bu da bir mürşidi hakikatten uzaklaştıran bir yoldur. Mürşit, bu şekilde davranarak bir kişinin yoluna girmiş olur ayrıca bu sözlerin altında söz konusu kişinin sapıttığının da mesajı vardır.

Alevi Dede'si'ne göre İsmayil artık gem vurulamayacak kadar asi biri haline gelmişti: "Beni artık aldatamayacaksınız. Sizde hiç keramet yokmuş, diyerek inancımızdan yüz çevirdi." (B S B G, s. 25). Onun kanaatince İsmayil hak yolunu bulduğunu sanarak tarikatın yolundan çıkmıştı. Sofuları, erenleri hatta dedeyi küçük görür, onları aşağıllar. Onlar hakkında onlara göre ölçüsüz sözler sarf eder. Bu tür sözleri bir tarikat ehli olarak belki bir nebze kabul edebilirler ancak bu sözlerin asıl kötü tarafı gönöl kırmak değil, birbiriyle uyum halindeki erenler arasına nifak tohumu dökmesidir. Onlara göre sapkın görüşlerini de diğer erenlere bulaştırarak onları da itaatsizliğe alıştıracaktı İsmayil. Bu sebepten ötürü İsmayil'i tasvip etmezler.

Dede'ye göre İsmayil'in kendini öldürmüş olmasına rağmen yine de dualanabileceğini ancak her şeyden öte onun dualanmamasının sebebini şeriata bağlar: "...şeriatın bulaştığı işe tarikat karışmaz." (B S B G, s. 27). İsmayil kendisini öldürdükten sonra İsmayil'in cenazesi otopsi için şehre getirildiğinde bir imam tarafından yıkanır ve Dede'ye göre bu tamamen tarikata aykırı bir durumdur. Sünni inancına göre muamele gören bir ceset hem şeriatın hem de Sünni inancın dâhil olmuş olduğu bir olaya dönüşür. Bundan sonra Alevi geleneklerine bağlı olan tarikat işe koyulursa hem ötekisi olduğu mezhebin dâhil olduğu bir işe bulaşmış olacağından geçmişlerine ve inançlarına ihanet etmiş olacak hem de şeriatın alanına dâhil olarak kendi alanlarının dışına çıkmış olacaklardır. Bu yüzden tarikat erkânını bozmak istemeyen Dede onun dualanmasına karşı çıkar.

Süha, İsmayil'in bir fikişsel çıkmazdan dolayı intihar etmiş olmasına çok şaşırır: "...Ne tuhaf, bir köylü düşünsel kaygıları yüzünden intihar ediyor." (B S B G, s. 27). Süha, bir araştırma için köylülerle birlikte çalışıyor olmasına karşın köylüler onun tanıyamadığı ötekiler olarak kalırlar. Ona göre bir köylünün öyle kolay kolay intihar etmesi için bir

sebebi yoktur. Hele ki bir fikir mevzusundan ötürü hayatına son vermesinin hiçbir mantıklı izahı yoktur. Bir köylü hayata dayanamadığı için, sevdiğini alamayınca veya geçim kaygısı gibi sebeplerden dolayı intihar edebilir. Bu, üniversite eğitimi görmüş, üniversitede çalışan birinin bir köylünün doğruyla yanlış ayırt edemeyeceği düşüncesine kapıldığını gösterir. Hayata fiktisel anlamlar katmak, bir köylünün işi değil; iyi eğitim görmüş bir şehirlinin işidir. Bir köylü intihar ederse ancak cehaletinin çıkmazından dolayı intihar eder yoksa fikirlerinin yoğun oluşundan dolayı intihar etmez.

Süha'nın eski sevgilisi Demet, bir zamanlar âşık olduğu adamı yıllar sonra görünce onunla hesaplaşır: "...Bildğim insanın âşık olduğu birini zor durumda bırakıp gitmeyeceği." (B S B G, s. 43). Aşkın, Demet'in tutuklandığı zaman bittiğini söyler Demet. Hepsini tutuklanmış, Demet'in başı büyük bir derttedir, başına kötü şeyler gelebilir ama Süha kendi ve arkadaşlarının güvenliğini korumak bahanesiyle onunla temasa girmez, halinin ne olduğunu anlamak için bile uğramaz. Demet, bu durumu sevdiği adam tarafından kaderine terk edilmek olarak algılar. O zaman Süha'ya duyduğu aşkın da tükendiğini hisseder. Gerçek seven ne olursa olsun, hayatı tehlikeye girse de sevdiği kişiden vazgeçmez, Demet'i orada bırakıp gidemezdi.

Yıllar sonra eski sevgilisi Demet'le karşılaşmasının bir anısını hatırlayan Süha için Demet, başkalaşım geçirmiş bir insandır: "...Hem karşısında oturan, orta yaşa merdiven dayamış bu kadın." (B S B G, s. 44). Süha için Demet bir zamanlar âşık olduğu, kavgaya hazır genç, güzel, incecik bir kız değildir. Kilo almış, gençliği gitmiş, orta yaşlı biridir artık. Her şeyden önemlisi Demet evli bir kadındır artık Süha'dan tamamen uzaklaşmış, başkasına ait bir insandır. Süha, o gün gençlik aşkına duyduğu küçük ümidi de yitirir. Bu ümidi yitirmesinin sebeplerinden biri Demet'in değişimiyken bir diğer sebepse Demet'in eski defterleri açıp onunla ilgili yaşadığı, o kötü anıyı hatırlatıp içinde tuttuğu kırgınlığı Süha'nın yüzüne söylemesidir. Süha'nın ona karşı mahcubiyetinin yansıması olarak Süha, Demet'i kendisinden ruhen uzaklaştırır. Bu da gösteriyor ki zaman ve yaşanmışlıklar en yakın olan kişinin bir yabancı, bir uzaklaşan olabileceğine sebeptir.

İsmayil'e göre Hüseyin Dede, İsmayil'i sevmez: "...Köylüler bana uyarsa rahatı kaçar, postundan olur." (B S B G, s. 48). İsmayil hak inancıyla köylüyü aydınlatırsa Hüseyin Dede ve onun etrafındaki yarı sofular; makamlarını, itibarlarını ve bu işlerden elde ettikleri gelirlerini kaybedeceklerdir. Bu sebepten İsmayil, Hüseyin Dede'nin dürüstlük ve samimiyetine inanmaz; adeta ona acır çünkü hakikati dünya malı için çarpıtarak yaymaya çalışan kişi elindeki altınları değersiz boncuklarla değiştirmeye çalışan kişi gibidir. Hiçbir

zaman kazançlı çıkamaz. İsmayil'e göre Dede makamını kullanarak insanları para için hakikatten uzaklaştıran bir zavallıdır.

Acılı baba köylüler tarafından soyut olarak tecrit edilmiş oğlunun hakkını savunmak ister: “...Oğlu bütün köy tarafından günahkâr görülürse, bütün canlar. ...ölüsüne bile çıkmazsa, bu kedere dayanılır mı?” (B S B G, s. 56). Kendi inançlarını, Dede'nin ve sofuların samimiyetlerini sorgulayan bir evladın babasıdır. Onun gizli inançlarını anlayan köylüler onu tecrit etmeye başlar, bu durum İsmayil'in ağırına gider, bunun neticesinde de kendi canına kıyar. Ölüsü de başta kendi din büyükleri olmak üzere bütün köy tarafından dışlanır. Halkın tamamı onu dışlar. Dışlanan kendi oğlu olduğu için Ali Rıza, bu dışlanmayı kaldıramaz ve bir nevi iade-i itibar sayılacak olan dualanmayı kendi oğlu için talep eder. Kendi sevenleri tarafından ötekileştirilen kişi de kendisine ait biri olunca sevenlerine karşı gelemediği için ötekileştirilmiş evladının kabulünü talep eder.

İsmayil, sofular meclisine gittiğinde onlardan kendisine bir fayda gelmeyeceğini anlar: “...Eline, beline, diline sahip oldan başka bildikleri yok.” (B S B G, s. 77). Onlar sadece bildiği bir iki hakikati tekrarlayıp duran insanlardır İsmayil'e göre. Onlar İsmayil'i genç bir delikanlı olarak görseler de o, onların anlayacaklarının çok üstünde bir bilgiye sahip bir insandır. Aslında sofuların yanına bilgisini, görgüsünü artırmaya; sabrı öğrenmeye gider fakat onların bilgisizliği onu hayal kırıklığına uğratar. Mesleği halkı aydınlatmak olan insanların halkı aydınlatmadan önce kendi görgü ve bilgilerinin aydın olması gerektiğini düşünür. İsmayil bunun için hiç çaba göstermemiş insanların bu tembelliğine kızar. Kendilerini de oyaladıkları için de ayrıca onlara karşı soğuk davranır.

Eski bir solcu olan Süha, Alevi dedesine inancını açıklar: “Her şeyden önce, benim hakikatimde dine yer yok.” (B S B G, s. 83). Yunanistan'dan kendilerine konuk olarak gelen Alevi dedesiyle tartıştığında, Dede ona dört kapıyı anlatınca Süha'nın ilk üç kapıya ulaşmadan direkt dördüncü kapıya giderek hakikati bulmaya çalıştığını Süha'ya söyleyince Süha kendisinin hakikatinin onlarınkiyle bağdaşmadığını söyler. Süha'nın hakikatinde dinin hiçbir önemi yoktur. Süha dinin bir afyon, kandırmaca olduğuna inanırken Dede'ye onun eşitlik, özgürlük, adalet gibi kavramlarının tasavvufta ve dinde olduğunu iddia eder. Gençliğin ve materyalist solculuğun verdiği heyecanla karşısındakinin görüşlerini önemsemez ve direkt olarak onun görüşleriyle kendi görüşlerinin bir olmadığını söyler, Dede'nin fikirlerini inkâr eder.

İsmayil, İstanbul'da köylülerinin ve diğer insanlarla ilgili izlenimlerini şu cümleyle özetler: “...Bu şehrin insanların gözü hiç doymaz.” (B S B G, s. 89). Köyde kendisine

kardeş gibi davranan; evini, aşını hiç düşünmeden kendisine açan insanlar, İstanbul'da kendi değerlerine yabancılaşmış sadece parayı düşünen insanlar olmuşlardır. İsmayil onların bu durumlarını yadırgar. İşsizlik korkusu veya para hırsının insanların değerlerini bir köşeye atmasına sebep olması ona göre insanın insani değerini düşürür. İsmayil'in bu durumu yadırgamasının sebebi onun çocukluğundan beri aldığı Bektaşî eğitiminin etkisi olur. Bektaşîlikteki tevazu, azla yetinme bencil olmama gibi erdemleri içselleştiren İsmayil insanların para aşkının bu denli artmış olmasını hoş karşılamaz. İnsanın değerinin ölçüsünün insanın karakteri, bilgisi değil de sadece parası olması İsmayil'e onursuzca gelir. Hak yolundaki erdemli kişiler değil de sadece zenginlerin örnek alınması ona göre insanların yozlaşmasıdır.

İsmayil, solcu hemşerilerinin toplantılarına katılır; başlarda onların da ülkedeki birçok kesim gibi ezilen insanlar olduklarını görünce onları kendisine yakın görür lakin sonradan yanıldığını anlar: “Dinin iyisi olmaz.” (B S B G, s. 90). Kendisi Bektaşî geleneğine sonuna kadar bağlı biridir. Din konularında onlarla konuştuğunda şunu anlar ki onlara göre din tehlikeli bir inançtır. Hiçbir dinin iyilik için gelmediğini düşünürler. Kendileri ezilenlerin arasından çıkmış, çoğunluğunun işçiler tarafından olduğu bir grup oldukları için dinlerin kendilerine karşı olduklarını düşünürler. Onlara göre dinler emekçilerin haklarını almasına engel olur, haklarını ahret denilen öteki tarafa bırakır ve emeklerinin yenilmesine sebep olur. Onlara göre ahiret inancı olmadığı için bütün düzen bu dünyadadır. Dünyada istenen dünyada alınır veya yitirilir. Bu sebepten ötürü din onlar için bir kandırmacadır.

İsmayil'in babası köydeki gençlerin adetleri, her türlü güzel davranışları terk ettiğini görünce bu duruma üzüldü: “...Eğer dede. ...sofuları bu işe seferber edebilseydi gençlerimiz bozulmazdı.” (B S B G, s. 91). İsmayil'se bu durumun sorumlusu olarak Dede ve ona bağlı sofuları görür. Ona göre Dede elindeki malları yüksek fiyatlarla satmayı düşünen bir tüccardır. Onun derdi mal mülk olduğu için dünyalıklar onun bütün ruhunu sarmış durumdadır, sofularsa çok az şey biliyorlar ve gençleri eğitmekten uzaktırlar. Dede görevini layıkıyla yapamadığı için gençler eğitimden uzak, eğitimden uzak kalan gençler köyün dışına çıktıklarında farklı görüşlerin tesirinde kalırlar ve bu görüşler onların kendi değerlerini unutmalarına hatta değerlerine düşman olmasına sebep olur. Tüm bunların en büyük sorumlusu, gençler değil; sorumluluğunu yerine getiremeyen Dede'den başkası değildir. Bulunduğu makamı işgal ettiği için Dede sıfatını kazanır ve ona inanan köylüler

makamından dolayı ikinci bir yol aramazlar lakin makam sahibi sorumsuz davranınca hem makamına hem de eğitime ihtiyaç duyan halkına ihanet etmiş olur.

Süha, babasını düşündüğünde onun her zaman kavgadan kaçan biri olduğunu hatırlar: “...Belki de ürkekliği göçmen olmasından kaynaklanıyor.” (B S B G, s. 96). Hakkı yenilse bile hiç kimseye bulaşmamayı tercih eden biri olur. Bunun sebebini düşündüğünde Süha yer yer babasına hak verir. Babası Türkiye'ye Yunanistan'dan göç ederek gelmiş biridir. Kendisini ne olursa olsun bu ülkenin ötekisi olarak görür, dışarıdan gelir, soydaşlarının olduğu bir ülke olsa da Türkiye onun doğup büyüdüğü topraklar değildir. Burada bir muhacir olarak bulunur. Kendisini sahipsiz biri olarak görür. Bütün varlığını Yunanistan'da bırakmış bir insandır, Türkiye'de kazandıklarını da yitirmekten korkar muhakkak. Kendisine somut olarak hiçbir şey yapılmamış olsa da onun bu toprakların asli unsuru olmadığını hatırlatan durumlarla karşılaşmasından olsa gerek kendisini Türkiye'de bir yabancı olarak her zaman görür.

Her evlat gibi Süha da babasını sever lakin babasını İsmayil'in babasıyla kıyaslamaktan da geri durmaz: “Keşke oğlunun onurunu korumak için onu mezardan çıkarıp buraya getirebilen şu köylü kadar cesur olabilseydi babam.” (B S B G, s. 97). Babası ona göre otoriteye boyun eğmeyi seven biridir. Hakkı gasp edilen biri olsa da onu aramayı düşünmez oysa İsmayil'in babası oğlunun kusurlu olduğunu bilse de oğluna hak etmediği bir muamelenin yapıldığına inandığı için her kuralı çiğneyerek oğlunu mezardan çıkartıp bir cem törenine getirerek hakkını arama cesaretinde bulunur. Süha cezaevinde türlü işkenceler görmesine rağmen basına duyurmaları için kanlı gömleklerini eve göndermesine rağmen babası yine onu haksız görerek devlete itaat etme yoluna gider, oğlunu savunmak istemez.

Dede'ye göre İsmayil'in yaptığı eylemler onun cehaletinden değil art niyetli oluşundandır: “...Olur olmaz yerde arkamızdan konuştu.” (B S B G, s. 101). Kendisini iyi göstermek adına Dede'yi ve sofuları karalar; köylerine, düzenlerine nifak sokmaya çalışır. Kendisini büyük görüp Dede'yi her zaman aşağılama yoluna girmeyi tercih eder. Dede'ye göre İsmayil'in bundaki amacı Dede'yi ve sofuları halkın gözünde küçük düşürerek, kendisini ön plana çıkararak itibar kazanmaktır. Dede'nin bütün iyi niyetle yardım çabalarını kasten kötüye yorma yoluna gitmeyi tercih eder.

Dede'ye göre Alevilerin çok düşmanı vardır: “... Osmanlı ülkesinde Yavuz Sultan Selim Devri'nden sonra bu baskı ve zulüm yaşanmış.” (B S B G, s. 102). Ona göre kendilerine tarih boyunca haksızlıklar yapılır ve kısımlar uygulanır. Onlar Sünniler

tarafından seilmeyen insanlardır. Siyasi temelleri olan çatışmalar giderek inançlarına da yansır, İslam dünyası temel olarak ikiye ayrılır: Sünniler ve Aleviler. Dede'ye göre Ali yanlıları Sünnilerin yoğunlukta olduğu yerlerde zulme uğrarlar. Bu sebepten dolayı Sünni şeriatının elinin değdiği işe kendi sınırlarını çizerek müdahale edilmemesi gerektiğini düşünür. 'Öteki'den kendi kendini ötekileştirerek kendi sınırlarını belirtme yolunu tercih eder.

Süha eski dava arkadaşı Rıfat'la sohbet ederken Rıfat eski yöneticileri eleştirir: "...Ama geçmişte insanların yaşamını altüst eden yöneticiler bugün partinin olanaklarından yararlanarak büyük şirketler kuruyorlar." (B S B G, s. 110). Eski bir yönetici olarak Süha'ya söyleyeceği çok bir şey yoktur. Süha, davasına sadık kalmış; yıllarını bu uğurda cezaevinde geçirmiştir. Kimseden tek bir kuruş almamıştır. Rıfat, eskiden yanlış kararlar alarak hem mücadelelerinin boşa çıkmasına hem de birçok dava arkadaşlarının hayatına mal olmuş yöneticileri eleştirir. Geçmişte kimi gerçekten inanmış kimi de bir çevre, makam için örgüte girip yönetici olan ve kritik kararlar alıp herkesin zarar görmesine neden olan o insanlar şimdilerde davalarından tamamen saparlar. Bir insan bir inançta sabit kalmak mecburiyetinde değildir ancak bu insanın eski inancını temsil eden örgütün mal varlığını kullanarak bir yerlere gelmesi rezilliktir. Rıfat'a göre üstelik eskiden hizmet ettiği partide aldığı yanlış kararlarla birçok insanın cezaevine ya da ölüme yollamış idareciler olarak bunu yapmaları ayrı bir sorundur.

4.9.3. Şüphe

Bu eserde sadece dekoratif şüphe tespit edilmiştir.

4.9.4. Dekoratif şüphe

Bir Ses Böler Geceyi romanında Süha mistik inançları olmayan bir solcudur. Şahit olduğu veya şahit olduğunu düşündüğü olaylar onu kuşkuya düşürür.

Süha, inançlarından dolayı olağanüstü güçlere itibar etmez ama yaşadığı şeyler onu tereddüde düşürür: "... Yoksa doğaüstü güçlerin varlığı konusunda da mı yanıldık?" (B S B G, s. 13). Aracı kaza yaptıktan sonra araçtan çıktığında bir mezarın açık olduğunu görür. Yol boyunca o mezarın açık olmasının sebebini düşünür. Bir mezar neden açık olabilir ki? Kırsalda boş bir mezarlıkta bu durum daha da mistik bir hal alır. Yardım almak için geldiği köyde adeta terk edilmiş bir vaziyettedir. Kapısını çaldığı hiçbir evde tek bir insan sesi alamaz, gittiği köy kahvesiyse ıssızdır. Bütün bunları birleştirip düşününce hiçbir anlam

veremez. Normal olarak insan akıyla açıklanabilecek bir şeyin olmadığını anlar. Köyde tanık olduğu olaylarsa kafasının tamamen karışmasına sebep olur. Sonra bu olayların gerçek olup olmadığını da sorgulamaya başlar.

4.10. Kavim

Kavim romanında anlatıcı ötekisi olarak insanın kötü olduğu görüşü görülür. Anlatıcıya göre, milliyetçiliği kılıf edinerek her türlü hukuksuzluğu yapan kişiler görülür. Güneydoğu’da faili meçhullere bulaşan kişiler yine anlatıcının ötekileri arasındadır. Kahraman ötekisi Can karakterinde tespit edilmiştir. Can, özgür anlayıştaki din algısının değiştirilerek eleştirmeyen, dogma içinde sorgulanmadan alınan dine karşı gelir.

Şüphe kavramı, Ali’nin başta ciddi olmadan Can hakkında konuşmasıyla başlar. Tüm katiller cinayet mahalline, döner diyerek onu uyarır lakin Can’ın katil olması için romanın başında ortada bir gerekçe de yoktur. Tonguç adındaki bir kişinin şüpheleri Can’a yönlendirmesiyle Can hakkındaki şüpheler kuvvetlenir. Başkomiserin arşivdeki bilgileri incelemesi sonucunda gerçek katilin Can olduğu anlaşılır. Cengiz, geçici olarak Selim ve Mehmet’in katili zannedilir. Oysa Cengiz sadece Malik’i öldürmüştür. Selim ve Mehmet’le aralarındaki ilişki dostluk ilişkisidir. Can ise Malik’in katil zanlısı olarak değerlendirilir. Can, Mehmet ve Selim’i öldüren kişidir ama Malik’in katili değildir.

4.10.1. Öteki

Kavim romanında anlatıcı, insanın kötü olduğu vurgusu yapar, Cumhuriyetle birlikte içe kapanmayla -anlatıcıya göre- içinde bulunulan kültürün farkında olunmamasını eleştirir, Türk milliyetçiliğini ve bunu kullanarak her türlü hukuksuzluğu hak gören insanları, bu insanların içine sızdığı “derin devlet” yapılanmasını ötekileştirir.

Kitabın başında kahramanlardan Zeynep’in:

“Çünkü insan denen bu tuhaf yarattığı kötülükten uzak tutacak ne bir güç var, ne de bir yasa...” (Kv, s. 9). Demesi buradan itibaren, anlatıcıya dünyadaki herkesi ötekileştirme ve suçlama hakkı tanır. Çünkü okuyucu kendisi de içinde bulunmasına karşın bütün insanların ve insanların temsil ettiği ideolojilerin kötülük yapabileceğini kabul ederek okumasına devam edebilir.

Zeynep Can’dan dinlediklerini Başkomiser Nevzat’a anlatırken toplumsal bir eleştiri yapar:

“Büyük bir kültür hazinesinin üzerinde oturmamıza rağmen, bunun farkında olmayışımızmış. Türkiye Cumhuriyeti’nden önce bu topraklarda Hitit İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu varmış. Ama biz bu kültürlerle sahip çıkmıyormuşuz... Dinleri farklı, ırkları farklı diye üzerinde yaşadığımız, iç içe geçtiğimiz bu kültürleri görmezden geldiğimizi söylüyor. Pavlus üzerinde bu kadar yoğunlaşmasının nedeni de buymuş. Pavlus, yani Anadolu’lu bu adam olmasaydı çağdaş Hristiyanlık olur muydu, diyor. Türk’üz, Müslüman’ız gerekçesiyle böylesi önemli insanları dışladığımızı, aynı topraklarda yaşamış olmamıza rağmen onları görmezden geldiğimizi söylüyor.” (Kv, s. 219). Cumhuriyet sonrası iç kapanmanın ve diğer kültürleri yok sayılmasının yanlış olduğunu düşünen anlatıcı, Can karakterinin görüşlerini aktarırken Zeynep karakteri bu görüşleri, biz neden onları kabullenmiyoruz, diyerek söylenir. Bu konuda Zeynep Komiser de Can’ın görüşlerine destek verir, bu da Can’ın görüşlerinin doğru tespitler olduğu görüşünü güçlendirir. Neden sırf farklı etnik yapı ve inançtan olunmasından dolayı bunların dışlanıldığını/ötekileştirildiğini kendini sorgulayarak aktarır. Anlatıcı bu durumu gündeme getirerek asıl bu dışlamaya sebep olan resmi ideolojiye karşı tavrını koyup bu ideolojiyi ötekileştirir. Anlatıcı aynı zamanda yukarıda sayılan kültürlerin toplumun bir parçası olarak kabul edilmesini isteyerek bu eski kültürleri benimser.

Can Türk milliyetçiliği hakkında soru soran Nevzat’a bu konudaki görüşlerini açıklar: “Aslında bağımsız bir Türk milliyetçiliğinden söz etmek zor... Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türk milliyetçileri Amerika’nın uyguladığı politikaların ülke içindeki uzantıları oldular. Bu devletle, onun istihbarat örgütleriyle yakın bağları sürdü hep. Amerikan gizli servisleri hem Türkiye içi operasyonlarda hem yurt dışında kullandı onları. Ama sadece sivil Türk milliyetçiliğini değil, aynı zamanda orduyu da açıkça kullandı.” (Kv, s. 311). Romanın kahramanlarından Can, Türk milliyetçiliğiyle ilgili görüşlerini açıklarken Türk milliyetçiliğini olumsuz olarak değerlendirir. Özellikle de Türk milliyetçilerinin söylemlerinin tam tersini yaptığını söyleyerek onların görüşlerine karşı olmasının yanı sıra kendi inandıklarının tersini yaptıklarını söyleyerek ağır bir ithamda da bulunur. Anlatıcı tarafından bir ideoloji olarak Türk milliyetçiliği ötekileştirilir. Onları kendi ülkelerinin çıkarlarından çok ABD istihbaratının Türkiye çıkarlarını koruma temsilcileri gibi davranmayla suçlanıyor.

Cengiz, Nevzat’la tartışırken yaptığı bütün karanlık işlerini, devleti ve milleti için yaptığını iddia eder ama bu konuda Nevzat farklı düşünür:

Nevzat: “Bir de böyle konuşmuyorlar mı, cinim tepeme çıkıyor. İşkence ediyorlar, öldürüyorlar, hırsızlık yapıyorlar, uyuşturucu satıyorlar, sonra da çıkıp ne yaptıysak vatan için, millet için, devlet için diyorlar.” (Kv, s. 322). Bu kısımda anlatıcı, milliyetçilik adına yola çıkan insanların yaptıklarıyla söyledikleri arasında farklılık olduğunu ifade eder. Kendilerini vatanın teminatı olarak gören milliyetçilerin aslında söylemlerinin çoğunun sadece sözde kaldığını belirterek milliyetçiler ötekileştirilir. Yazarın kendi kurduğu ‘roman devleti’nde¹⁰ milliyetçiler devletin güvenliğinden sorumlu Başkomiser Nevzat tarafından ötekileştirilir.

Başkomiser Nevzat; Selim, Cengiz, Mehmet’ten bahsederken onların geçmişlerinin araştırılmasını ister.

Anlatıcı, Nevzat aracılığıyla ülkücülerle ilgili görüşlerini açıklar: “Eski gazetelere. Şimdi bu adamlar ülkücü takımından olabilir. Milliyetçilik filan gençliklerinde bazı olaylara karışmış olmaları da muhtemel 1980 öncesi gazetelere bakmakta yarar var.” (Kv, s. 327). Kişilerin ülkücü olma ihtimali ve bu karakterlerin geçmişlerinde kirli işler yapmış olma ihtimalinin bir tutulması ülkücülerin/milliyetçilerin anlatıcı tarafından ötekileştirilmesidir. Yani kişi ülkücüye gayriresmi işlere, şiddete bulaşma olasılığı da yüksektir genellemesi yapılır.

4.10.2. Kahramanın ötekisi

Kavim kitabında Can’a göre dogmatik yapıdaki dini görüşler hür fikirler için tehlikedir.

Dini dışlamalarda Can bütün bir dini değil sadece o dindeki bazı kişilerin sergilediği durumları eleştirir, bu da Can’ın kendi ötekisini oluşturur:

“İbni Rüşd’ü okuyan Aquino’lu Tommaso onun sayesinde Aristoteles’i yeniden keşfetmişti. Evet, şaşılacak şey ama Aristoteles gibi önemli bir felsefeciyi yeniden gün ışığına çıkaran kişi, bir Batılı felsefeci değil İbni Rüşd’dü. O zamanlar Batı dünyası Orta çağ’ın en karanlık günlerini yaşıyordu. Hristiyanlık kara bir duman gibi çökmüştü Avrupa’nın üzerine Kilise, akla dayalı tüm düşüncelerle birlikte, Antik Yunan filozoflarını pagan olmakla suçlayıp düşman ilan etmişti.” (Kv, s. 159). Bilgili bir karakter olan Can’ın konuşturulmasıyla, Can tüm Hristiyanlığı değil sadece Orta çağ Avrupası’nda yaygın olan

¹⁰ **Roman devleti:** Yazar tarafından oluşturulan, düzeni olan, bu düzende dışlananların, kabul görenlerin, doğanların ölenlerin olduğu kurgu. Yani her roman bir devlettir. Bu kavram tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

taassupkâr, akli dışlayan Hristiyanlığı dışlar. Ona göre fikirlerden ve düşünceden uzak bir yaşam, kendisiyle birlikte tutuculuğu getirir. İlerleme, yenilenme için hiçbir çaba sarf edilmez. Bu da toplumu, insanlığı barbarlığa ve karanlığa mahkûm eder.

4.10.3. Şüphe

Kavim kitabında katil Can, Ali tarafından ilk kez şüpheli olarak görülür daha sonra sorguya çekilen Tonguç adlı kahraman şüpheyi Can adındaki katile yönlendirir; eski bir gazete haberinden de Nevzat, Can'ın katil olduğundan emin olur.

Polisiye romanlarda ne kadar zanlı olursa suç o kadar geç çözüleceğinden herkesin katil olabilecek özellikleri verilir:

Can: “Yanlış yapıyorsunuz ben katil değilim. Katil olsam burada ne işim var?”

Ali: “Cinayet masasında yaygın bir inanış vardır. Katiller suç işledikleri yere geri dönerler.” (Kv, s. 27).

Geçici kabullenme veya gerçek katili gizlemek için polisiye romanın bir gerçeği olarak katil gizlenir. Şayet Can tamamen olumsuzluklarıyla verilmiş olsaydı her okuyucu Can'ın katil olduğunu anlamış olur ve olayın çözülmesine gerek kalmazdı. Can'la ilgili şüpheler bazen kuvvetlenirken bazen de zayıflar. Cengiz, Selim, Mehmet gibi daha güçlü olan çeldiriciler Can'ı genellikle perdelerler.

Can sorgu esnasında kaşların çatır. Ali'nin de Nevzat'ın da beklemediği bir tepkiyle, “Bakın, diye uyarıyor... ‘Eğer suçluysam gözaltına alın. Ben de avukatımı çağırayım.’ Ali: Avukatını hemen çağırabilirsin ama bu senin üzerindeki şüpheleri kaldırmaz. Senin üzerindeki şüphelerin kalkması için çok iyi nedenlerinin olması lazım. Daha da önemlisi o nedenlere bizim inanmamız lazım.” (Kv, s. 28).

Asıl katil olan Can yazar tarafından bazen olumsuz gösterilirken bazen de olumlu gösterilip okuyucunun zihninde geçici suçlamayla soru işaretleri oluşturulur:

Nevzat: ‘Can mı?’

Tonguç: “Evet Can. Benim pek kanım ısınmadı oğlana. Şu entel yavşaklardan biri. Burnu bir karış havada. Anlayamadığım, Yusuf Abi gibi bir adamın böyle bir dallamayla ne işinin olduğu.” (Kv, s. 47-48).

Can'ın intikam alma duygusunun kaynağının nedeni ve suçluluğunun ortaya çıkması Nevzat ve ekibinin okuduğu bir gazete haberinden anlaşılır:

“TÖB-DER’li öğretmen Emir Türkgil ile eşi Elizabeth Türkgil oğulları Can'ın gözlerinin önünde öldürüldü... Olayın tek görgü tanığı olan küçük Can katillerin üç kişi

olduğunu söyledi. Zanlıların robot resminin çizilmesinde polise yardımcı olan çocuk, katillerden birinin bileğinde bir çilek lekesinin bulunduğunu belirtti.” (Kv, s. 373).

Bilekteki çilek lekesinden Can, Yusuf sahte ismindeki Selim’i tanır; onu ve Mehmet’i öldürür. Anne ve babasının intikamını alır. Nevzat ve Can arasında bir konuşma geçer:

Can: “Onları gerçekten ben öldürmüş olsaydım bana hiç mi hak vermezsiniz?”

Nevzat: “Vermezdim, ölümle gerçekleştirilen adalet ölümü yüceltmekten başka bir işe yaramaz.” (Kv, s. 388).

Anlatıcı, vicdanıyla konuşan Nevzat aracılığıyla cinayeti ve intikam duygularını her ne kadar haklı gerekçeleri olsa da tasvip etmeyerek dışlar. Nevzat genellikle sağduyuyu temsil eder. Ona göre sebebi ne olursa olsun, cinayet toplumu şiddet sarmalına sürüklemekten başka bir işe yaramaz.

Romanın sonunda Cengiz’in de Malik’in katili olduğu ortaya çıkacaktır. Romana konu olan diğer cinayetlerin faili de Can karakteridir.

4.10.4. Geçici şüpheli

Kavim kitabında Başkomiser Nevzat, Cengiz’e karşı temkinli davranarak ondan şüphelenilmesine sebep olur. Ali, Malik cinayetinde Can’dan şüphelenir.

Ali, romanın sonunda çeşitli suçlara bulaştığı öğrenilecek olan amiri Cengiz hakkında konuşur: “İyi adam şu bizim Cengiz Müdür.” Nevzat: “Bir kötülüğünü görmedik.” diyor. Ali: “Yok başkomiserim yok çok iyi adam. Ondan daha iyisini görmedim...” (Kv, s. 14). Nevzat, Cengiz hakkında Ali’ye göre daha temkinlidir. Cengiz bir amir olarak personeline karşı sorumluluğunu bilir ve onlara iyi davranır. Cengiz’in bulaştığı hukuksuzluklar her ne kadar sonradan anlaşılabilecek olsa da sağduyunun temsilcisi Nevzat, temkinli davranarak adeta Cengiz’le ilgili sıkıntıların sinyalini verir.

Genel bir yargıdır bir kişi bir konuda suçlu ve haksız olduğunda diğer durumlarda da haksız veya suçlu olarak görülür. Can, Malik öldürülmeden önce Cengiz’in Malik’in evine girdiğini görür. Bunu Nevzat’a söyler, Nevzat kuşkuya düşer: “Can böyle bir yalanı niye söylesin? Birine iftira atacaksa, seçtiği kişi neden Cengiz gibi nüfuzlu bir adam olsun? Hiç akıllıca bir davranış değil. Öte yandan Cengiz ile Malik’in ne ilişkisi olabilir?” (Kv, s. 252). Malik’in Cengiz tarafından öldürüldüğü kesinleşecek, bu sebepten ötürü Cengiz, eski arkadaşları Selim ve Mehmet’in katili zannedilir.

Cengiz katildir ancak Mehmet ve Selim’in değil sadece Malik’in katilidir. Böylece Cengiz, Selim ve Mehmet cinayetlerinin geçici şüpheliler arasına alınır:

Ali: “Mehmet Uncu’un evinde Başkomiserim. Hani şu Fatih lakaplı kötürüm komiser... Şu haç kabzalı bıçaklardan biriyle, Selim Uludere cinayetinde olduğu gibi. Ama bu defa katil bir darbede bitirmiş işi.” (Kv, s. 296). Cengiz aralarındaki ilişki hâlâ çözülemese de Selim ve Mehmet’in iş arkadaşıdır. Cengiz’in bu insanlarla bağlantısı dostluktan değil de cinayete yorumlanır. Cengiz, Mehmet ve Selim eskiden birlikte çalışan devlet görevlileridir. Bulaştıkları kirli işlerden dolayı kimliklerini gizlemişlerdir ancak birbirleriyle olan irtibatlarını devam ettirmişlerdir. Bu durum insanların çoğundan gizli olduğu için Nevzat ve ekibi onlar arasında ilişkiyi yanlış yorumlar.

Cengiz’in konumu sürekli değişir kimi zaman zanlılar arasında suçlu kimi zaman da zanlılar listesinden çıkıp masum olur: Ali, “Yani sizce Cengiz, Diatesseron’u satmak istediği için mi öldürdü Selim’i?” (Kv, s. 280). Selim, Diatesseron olarak bilinen çok kıymetli bir İncil’i satmaya çalışır; daha sonra da Selim ölü bulunur. Cengiz’le beraber bu işi yaptıklarından şüphelenildiği için Cengiz’in onu öldürdüğünden şüphelenirler. Oysa kitabın satılmasını Cengiz’in de istediği bir şeydir lakin Ali ve Nevzat bunu bilmiyorlardır.

Nevzat şüphesinde emin değildir: “Tabii, gerçekten suçluysa... Evet, aleyhindeki bütün delil ve ifadelerle rağmen Cengiz suçlu almayabilir. Onun Malik’in evine girmiş olması, katil olduğu anlamına gelmez. Öyle cinayet vakaları yaşadım ki artık kesinlikle emin olmadan kimseyi katil diye suçlamamayı öğrendim.” (Kv, s. 265).

Yukarıda Cengiz için hâlâ bir çırpınış var, birçok delile rağmen Cengiz’in suçlu olmaması için Komiser Nevzat tarafından gösterilen bir çaba var. Kişi suçlu olmasına rağmen olayın çabuk çözülmemesi için anlatıcı, Nevzat aracılığıyla Cengiz’i okuyucuya kabullendirmeye çalışır. Böyle olması için de Nevzat araya giriyor ve okuyucunun zihninde kuşkular uyandırarak geçici olarak Cengiz’i okuyucuya benimsetir.

Can ile ilgili olumsuzluklar hâlâ göz önüne serildiğinden dolayı, Can şüpheliler listesinde yer yer kalıp yer yer bu listeden çıkarılır:

Nevzat, “Samimi bir çocuk bu Can, kendini bir bok zanneden o çokbilmiş entelektüellerden değil.” (Kv, s. 159). Bu durum şüpheleri candan uzaklaştırır. Zanlıdan çok onu polise yardımcı olmaya çalışan kültürlü bir adam konumuna getirir.

Malik’in öldürülmesinden Can’dan şüphelenilir:

Ali, “Malik’in evine gelmiş... Zaten başından beri şüphelenmiştim ben bu entel heriften. Tamam, bilgili, kültürlü falan ama yüzünde bir şeytanlık, bir sinsilik var.” (Kv, s. 248). Malik’i Can’ın değil de Cengiz’in öldürdüğü sonradan anlaşılır. Ali, Can’ı sevmediğinden dolayı bu cinayette ondan şüphelenir. Burada ötekinin olumsuz bir

eylemde, o işin faili olarak şüpheliler listesine eklendiği görülür. Kötü bir işte şüpheler sevilmeyen ötekiye yönelir.

4.11. İstanbul Hatırası

İstanbul Hatırası romanında para için görevini kötüye kullanan kişiler, daha fazla kazanmak için İstanbul'un tarihi güzelliklerini yok eden iş adamları, darbecilerin gençlere karşı olan tutumu, polis teşkilatındaki yozlaşmalar anlatıcının ötekileridir. Kahramanların ötekisinde Komiser Ali, Çarşamba'daki insanların giyimlerinden dolayı onları yadırgar. Âdem Yezdan ve eski Arkeolog Necdet için Namık ve onun derneği, onların işlerine mani oldukları için bozgunculardır. Doktor Namık ve Leyla için de Âdem ve ekibi, İstanbul'un tarihi dokusuna zarar verdikleri için ötekidirler. Ömer ve nişanlısı Efsun için Mukadder yoldan çıkmış, para için her şeyi yapan biri olması hesabıyla ötekidir. Mukadder için de Ömer, İslam'ın uç görüşü olduğunu düşündüğü bir inanç sistemine sahip olması hesabıyla bir ötekidir.

Şüphesiz, Necdet Denizel adlı eski bir arkeologun öldürülmesi ve devam eden cinayetlerle şüpheliler kovalanmaya başlanır. Gerçek katiller başta hiçbir şekilde şüpheliler kategorisinde bulunmazlar, sonradan cinayetlerin yıkılan bir sarnıçla alakalı olduğu ve bu sarnıçta hayatlarını kaybedenlerin Yekta'nın eşi ve oğlu olduğu anlaşılır. Bundan sonra Başkomiser Nevzat, arkadaşı Yekta ve Demir'den şüphelenir. Geçici şüpheliler kategorisinin başında iki grup vardır: İlki Âdem Yezdan ve kendisi için çalışanlar, ikincisi Doktor Namık ve kurduğu dernek olan İSD grubu. Ölenlerin geçmişte Âdem'le bir suçtan dolayı anılmaları Âdem'in arkada delil bırakmak istemediğine yorumlanır. Ölenler, yine Âdem'in adamları olduğundan ve İstanbul'a zarar verdikleri için İstanbul'u ne pahasına olursa olsun korumaya kararlı İSD grubundan şüphelenilir. İSD'nin kurucusunun eski bir solcu ve polis vurmaktan sabıkası olan Doktor Namık olması da şüpheleri iyice arttırır. Mukadder'in öldürülmesinde de Ömer geçici şüphelilerden sayılır. Mukadder, kızı Efsun'un Ömer'le evlenmesine karşıdır; Ömer'in eski bir El Kaide üyesi olması da şüpheleri daha da arttırır.

4.11.1. Öteki

İstanbul Hatırası romanında anlatıcı, İstanbul'u ranta kurban eden iş adamlarını, bilim adamlarını, hukukçuları, yazarları eleştirir. Bununla beraber darbecilerin gençlere yönelik tutumları, polis teşkilatında yozlaşan kişiler anlatıcı tarafından tenkit edilir.

İstanbul şehrinde yaşayan insanlar umursamazlık ve açgözlülüğü ile dışlanır: “İstanbul kimsenin umurunda değil. Gözlerinin önünde gelecekleri çalınıyor, bana mısın demiyorlar. Bu şehrin insanları çok vicdansız, çok vefasız, çok cahil. Bugünü kurtarsınlar yeter. Lafa geldi mi herkes şikâyetçi.” (İ H, s. 58). Anlatıcı, kitabın başlarında yolsuzluğa bulaşan gazeteci, mimar, turizmcilerden artık tiksintiyle bahseder ve genelleme yaparak bütün memleketi kınar. Daha doğrusu memlekette işini kötü yapan herkesi kınar. Anlatıcıya göre insanlar geleceklerinin ne olacağını göremeyecek kadar öngörüsüz, şehrin kendilerine sunduğu güzelliği tahrip edilirken bu şehir için ufak bir tepki gösteremeyecek kadar vefasız, çıkarları için her türlü güzelliği yok edebilecek kadar vicdansız, hiçbir olumsuzluğu göremeyecek kadar da cahillerdir.

Mukadder Kınacı görevini kötüye kullanan bir devlet memurudur, daha hiçbir kirli işi romanda verilmemişken onunla ilgili kötü bir izlenim çizilir: Ali, “Anlaşılan Mukadder Kınacı da Necdet Denizel gibi öyle süttten çıkmış ak kaşık değil.” (İ H, s. 123). Ali gibi mesleğini hakkıyla yapan ve hayatı boyunca dürüstçe yaşamış, ayrıca romanın sevilen genç polisinin birine dürüst gözle bakmaması okuyucu için önemli bir yol göstericidir.

Anlatıcı, Başkomiser Nevzat'a vicdan muhasebesi yaptırarak geçmişte- darbe döneminde- polis teşkilatının darbecilerle iş tutmasını eleştirirken o dönemdeki gençlerin ölümünü dramatize ederek okuyucunun o dönemin 'masum' gençlerine sıcak bakmasını ister: “Genç bir cesedin, bana bunu nasıl yaptınız, diyen bakışlarını... Koca İstanbul, sıkıyönetim komutanlarının av sahasına dönüştürülmüştü. Bizler de av köpeklerine... O delikanlı fabrikanın demir kapısının ardındaydı. Megafonla dışarı çıkmasını söyleyince kararsız kaldı. Biraz zorlayınca razı oldu. Kapıyı aralayarak dışarı çıktı. Elinde bir tabanca vardı ama silahı yere doğru tutuyordu. Silahını at demeye kalmadı, yanımdaki polis, soru bile sormadan ateş açtı. Delikanlı da paniğe kapılıp karşılık verdi. Daha ilk atışta vuruldu meslektaşımız. Bizimkiler hep birlikte asıldılar tetiklere... Geniş alınının altındaki iri, menekşe rengi gözlerinde yarıda kalmış bir hayatın derin kederi değil, bana bunu nasıl yaptınız, diyen genç bir adamın şaşkınlığı okunuyordu. Kimliğini aldım, Işık Sarıcan yazıyordu. Doğum tarihine baktım. Daha on altı yaşındaydı.” (İ H, s. 128-129). Anlatıcı, dönemin darbecilerini ve onlara destek veren polis teşkilatını 'av köpekleri' benzetmesiyle de darbe zihniyetini ötekileştirir. Anlatıcı, o zamanlarda ölen gençlerden birinin ölümünü anlatırken ‘daha on altı yaşındaydı’ veya polislerin bu genci öldürmesi sonucu ‘bana bunu nasıl yaptınız, diye sorgulayan gencin’ hali duygusal bir atmosfer oluşturarak dönemin gençliğini aklar. Bunda muhtemelen yazarın gençlik yıllarında içinde bulunduğu gençlik

hareketinin büyük bir etkisi vardır. Dönemin gençleri belki başkalarının oyununa gelmiştir lakin hiçbirinin kötü bir niyeti veya çıkar cinsinden bir beklentisi yoktur. Hepsinin daha özgür, daha insancıl bir memleket isteği olmuştur. Bunu anlamayan hükümet ve kolluk güçleri, bu gençleri cezaevlerine atar veya öldürür. Devlet kurumlarının eleştirisini burada görmek mümkündür.

Ötekileştirmede bir olay olarak cinayet kavramı hiçbir şekilde makul görülmez: “...Cinayet, şaşırtıcı bir durum olmasa da, iyiyle kötü arasındaki bu savaşta hep iyiliğin galip geleceğini umduğunuzdan, hayal kırıklığı yaratan bir durumdur.” (İ H, s. 156). Cinayeti işleyenler iyi insanlar olsalar da cinayetin kendisi hep kötülenir. Anlatıcı cinayet işleyenlerin insan aklına vicdanına uyan gerekçeleri olduğunu görse bile bunu asla kabul etmez. Katillerine muhakkak onun yanlış olduğunu gösterir, bu bazen haklı gerekçelerle cinayet işleyen kişiyi öldürerek cinayetin çözüm olmadığını gösterme yoluyla olur bazen de katiline kötü alışkanlıklar kazandırarak cinayetin hiç de masum bir şey olmadığını gösterir. Yani anlatıcıya göre hiçbir şekilde cinayetin makul bir yanı olamaz.

Parayı üst değer olarak gören Âdem Yezdan, İstanbul şehrini tahrip etmesiyle sadece çıkarlarını düşünen adam olması özelliği ile dışlanır. “Âdem Yezdan gibi paraya tapan iş adamları kentimizin, tarihimizin canına okuyor...” (İ H, s. 170). O sadece kendi kişisel çıkarları uğruna başka insanların hayatlarını olumsuz etkileyecek adımlar atmasının yanı sıra bir şehri tahrip etmek gibi tamamen bencil davranışlar sergileyen biridir.

Âdem Yezdan için çalışan eski Polis Ercan, Başkomiser Nevzat ve Ali tarafından kınanır: “Korkunç biri. Aklınıza gelebilecek her kötülüğü yapabilecek bir adam.” (İ H, s. 171). Polis Ercan ayrıca içeriden biridir: “...Özellikle de adamın eski polis olduğunu öğrendikten sonra. Ali de benim gibi hiç hoşlanmazdı suça bulaşmış meslektaşlarımızdan.” (İ H, s. 278). Görevi daha huzurlu bir toplum kurmak olan bir polis, sırf para için karanlık bir adamın pis işlerini yaptığı için kınanır. Yazar genel olarak mesleklerini kötüye kullanan insanları kötü bir pozisyonda gösterir.

Nevzat görevini dürüstçe yapmaya çalışan memurun işine mani olunmasını eleştirir: “Benim de en nefret ettiğim durumdur bu. Sen kılı kırk yararak, bin bir zahmetle karmaşık bir cinayeti çözmeye çalışırken, müdürün ya da amirin, olacak adam, zanlılardan birine arka çıkar. Ya akrabasıdır, ya bir yakını, elini kolunu bağlar, her fırsatta engel olmaya çalışır sana.” (İ H, s. 278).

Ötekileştirme başlığında her zaman kişiler ve görüşler dışlanmaz. Bazen de durumlar dışlanabilir. Emniyet camiasında bir soruşturma esnasında bin bir güçlkle yürütülen

soruşturmada zanlılardan bazılarının emniyet mensuplarınca korunması eserde hoş görülme, hakir görülen bir durumdur. Bu durum hem adaleti engellerken hem de mesleklerini hakkıyla yapmaya çalışan polislerin adalete olan inancını kırıp heveslerini kaçıır, enerjilerini bitirir.

Nevzat tarihi sarnıç olayında parmağı olan herkesi eleştirir:

“Hepsi de... Hiçbiri masum değildi... Fazıl Gümüş ile Mukadder Kınacı tarihi sarnıçta inşaat yapımına göz yummuşlardı, Teoman Akkan inşaatın mimarı olarak başından beri işin içindeydi. O gazeteci olacak Şadan Duruca, beş insanın hayatını yitirmiş olmasına aldırmadan, inşaatın sürmesi gerektiğini yazıyordu köşesinde. Bu ülke turizmin üzerinde yükselecekmiş. Ve dini, imanı para olan o iğrenç avukat... Şu Hakan Yamalı. Davayı kazanmak için hâkimlere, savcılara rüşvet önerecek kadar ileri gitmekten çekinmedi... Ama hepsinden korkuncu Âdem Yezdan denen o aşağılık herifti... Yalancı, riyakâr, güya kültürlü ama kazanmak için her türlü yöntemi kullanmaktan çekinmeyen bir alçak...” (İ H, s. 552). Nevzat, Yekta'nın eşi ve oğluyla beraber toplam beş kişinin öldüğü sarnıç inşaatında sarnıcın yıkılmasının bir ihmal olmadığını bilir. O inşaata onay veren Fazıl ve Mukadder, ölümlü bir olayın aslında resmen cinayet olmasına rağmen müvekkilini kurtarmaya çalışan Avukat Teoman, insanların acısını hiçe sayarak bu inşaatı gazetede savunan Gazeteci Şadan, para hırsıyla her türlü rezalete başvuracak olan Âdem Yezdan hepsi aslında katillerdir. Nevzat'ın saydığı bu adamların tümünün inancı, her şeyi para olmuştur. Para için insanları öldürecekleri gibi bunu örtbas edip başkalarının kanları üzerine yine ticaretlerine devam edecek tiplerdir. Bir yandan şehrin tarihini ve peyzajını mahvederken bir yandan da başka insanların hayatlarını karartırlar ve onların en yakınlarının çekmiş olabilecekleri acı ve sıkıntıları akıllarına dahi getirmezler.

4.11.2. Kahramanın ötekisi

İstanbul Hatırası romanında Ali, toplumda insanların çoğunun sorunlu olduğunu düşünür. Ali, Çarşamba'da yaşayan insanları giyimlerinden dolayı eleştirir. Âdem Yezdan ve onun için çalışan herkes, Arkeolog Leyla Barkın ve bir aktivist olan Doktor Namık'ın ötekisidir. Âdem Yezdan ve kendisi için çalışan eski arkeolog Necdet de Namık'ı sevmezler. Efsun ve nişanlısı Ömer için Efsun'nun babası kötü biridir. Mukadder için de Ömer dini yorumlama şeklinden dolayı bir ötekidir.

Komiser Ali çok aykırı bir teori ortaya atar ve Komiser Zeynep'le aralarında bu konuyla ilgili bir diyalog geçer:

Zeynep, “Adamı Atatürk’e kurban mı ettiler diyorsun?

Olamaz mı? Sıradan bir olaydan bahsediyor gibi sakın çıkmıştı Ali'nin sesi. Ne manyaklar var bu memlekette...” (İ H, s. 8).

Bu sözle anlatıcı buradan itibaren birçok insanı suçlayabilir, dışlayabilir çünkü insanların çoğu manyaksa ve manyaklık da kabul edilemez bir ruh hali ise insanlardan herhangi birini veya bir grubu lanetleyebilir çünkü anlatıcı peşin olarak insanların büyük bir bölümünü sorunlu olarak göstermiş olur. Okuyucu daha ilk sayfalardan itibaren sorunlu bir toplumla ve bu sorunlu toplumdaki bireylerin gerçekleştirebileceği her türlü soruna, akıl almaz ruh hastalıklarına da açık olur.

Eski bir sol aktivisti Doktor Namık, öldürülmüş olan Necdet Denizel’ den bahsederken ondan nefret ettiğini açıkça beyan eder:

“Tanırdım... Dürüst olmak gerekirse pek sevmezdim kendisini.

Niye?

Alçağın biriymi de ondan.” (İ H, s. 59).

Üstelik bir tarihçi, bir arkeolog olarak bunu yapması affedilir gibi değil...” (İ H, s. 60).

Namık bu nefretinin sebebini Necdet'in temiz bir insan olmamasına bağlar. Bir arkeolog, bir tarihçi olarak İstanbul'u yağmalayanlardan biri olması Namık'a göre Necdet'in alçak olması için yeterlidir. Üstelik bu yağma işini de mesleğine ihanet ederek yapar çünkü bir arkeolog ve bir tarihçi olarak şehrin enfes yerlerini tespit edip bir suç şebekesi kurmuş olan Âdem Yezdan'a bilgi vererek Âdem'in katliamlarını kolaylaştırır. Cahil bir insan bir yere kadar affedilebilir ama eğitilmiş bir insanın para için suç işlemesi, düzenbazlık yapması Namık'ça kabul edilemez. Meslek etiğini hiçe saymak bir yana meslek bilgisini kötüye kullanmak ona göre daha da aşağı bir durumdur.

Anlatıcının taraf tutmadan kahramanların birbirini ötekileştirdiği durumlar var: “... Ama benim için kullanacağı sıfat, sanırım 'aptal' olurdu. Onun gözünde bizim gibiler, kendi çıkarlarının farkında olmayan salak sürüsünden başka bir şey değildir.” (İ H, s. 61). Namık'ın Necdet'e alçak yakıştırması Necdet'inse Namık'ı aptal olarak görmesi karşılıklı ötekileştirme değildir. Necdet, Namık'ın kendisini sevmediğini çok iyi bilir çünkü Namık çevreci ve tarihi mekânları koruyan bir tiptir oysa Necdet ise açgözlü kendi çıkarları için her şeyi feda edebilecek biridir. Namık da Necdet'in kendisini aptal olarak gördüğünü düşünür çünkü çevreci olmak, tarihi mekânları korumaya çalışmak insana para getirmez, üstüne üstlük Necdet’e göre Namık gibilerin çevreci tutumları işini bilen (!) insanları engeller.

Leyla Barkın, Âdem Yazdan denilen turizmciden hoşlanmaz çünkü ona göre Âdem İstanbul'u tahrip edenlerin başında gelir: “Kendisine turizmcî diyor ama bence karanlık biri. Necdet, bu adamın usulsüz işlerinde ona destek oluyordu.” (İ H, s. 131). Bu kişinin karanlık biri olmasındaki kuşkularından emindir çünkü eski kocası Necdet, ona kirli bütün işlerde yardım eder. Leyla’ya göre karanlık yönü olan ve usulsüz işler yapan bu adam iyi bir değildir.

Eserde anlatıcı toplumdaki insanların kendilerinden farklı bir yaşayışta olan insanları anlamaktan ziyade birbirlerini yadırgamasına değinir:

“Bu insanlar... Gözleri, kaldırımında koyu gri cüppesinin altına hâkim yaka beyaz bir gömlek giymiş, sakalları göğsüne kadar inen adama takıldı. Bu insanlar... Ya baksanıza, kadını erkeği, herkes bir tuhaf burada... Şu kızlara bakın Başkomiserim. Bunlar daha çocuk... Ne bilsin çarşafı, günahı? Belli ki babaları öyle giydiriyor...” (İ H, s. 138-139).

Bu yadırgamanın örneği yukarıda Çarşamba'yı ziyaret eden Nevzat ve yardımcısı Ali arasında geçen diyalogda Ali, Çarşamba'dakilere karşı baya eleştirel bir söylem takınır. Onların inançlarını bilmeden ön yargılı bir şekilde onları değerlendirir. Ali, aldığı eğitim ve yaşadığı çevreye bakarak Çarşamba'daki insanları kendi yaşam şartları içinde değerlendirmez, kendi hayat görüşüyle değerlendirir. 'Belli ki babaları öyle giydiriyor' diyerek yine kendi görüşünü ön plana çıkarıyor çünkü ona göre yaşı küçük olan biri kendi isteğiyle örtünmez ancak bir başkasının zorlamasıyla örtünür.

Mukadder'in kızı Efsun, babası hakkında olumsuz bir ifade kullanır; Efsun dindar bir kızdır ve inançlarını değerlerini her şeyin üstünde tutar: “Bildiğim, babamın eline para geçince başka bir adama dönüştüğü...” (İ H, s. 151). Babası da olsa para kazanmaya başlayınca yaşam tarzını değiştirmiş olmasını kabul edemez çünkü o da babasının kazandığı çok paranın normal yollardan gelmediğini gayet iyi bilir lakin babası olması hesabıyla onu kötülemede çok da ileri gitmez.

Yazar, ötekileştirmeyi yaptığında karalanan kişi hakkında herkes görüş birliği etmişçesine bütün kötü vasıflarını sıralar: “Demin de söylediğim gibi, o kanaatkâr, inançlı adamın yerini, dünya nimetlerine gönül indiren, nefsinin kölesi olmuş biri aldı.” (İ H, s. 152). Kendi kızı bile babasından bahsederken olumsuz ifadeler kullanır. Kendi inancını en saf şekilde yaşamaya çalışan kız aslında bu terbiyeyi ve yaşayışı babasından görmüştür. Dünyaya dalan babasının kendisine öğrettiği öğretiyle çeliştğini fark eden kız; dürüstlük, azla yetinme gibi erdemleri tercih eder ve babasının davranışlarını bu erdemler ışığında değerlendirir; babasını yadırgar. Babasının kendisine öğrettiği ve bir zamanlar onları hayat

tarzı olarak seçtiği öğretileri paradan sonra terk ettiğini gören kızı babasından duygusal olarak uzaklaşır ve onu dışlar.

Efsun'un babası Mukadder, eskiden radikal görüşleri olan Ömer'i İslam'a zarar veren bireyler olarak görür; onları Deccal'la ilişkilendirir: “Ömer için, Onlar Deccal’ın çocukları. Onlar İslam dinine zarar veren cahiller, diyor.” (İ H, s. 177). Ona göre radikal olan bu görüşler, İslam'ın barışçıl yapısına darbe vurup insanların gözünde İslam’ı kötü gösterip insanların İslam'a düşman olmasına sebep olur.

Karakterlerin birbirlerini ötekileştirmesi öldürülen Mukadder'in arkadaşı Niyazi Bey, Mukadder'in kızı Efsun'la nişanlı ve El Kaide'nin eski bir üyesi olan Ömer'den bununla birlikte onun görüşünden bahsederken onları Deccal'ın çocukları olarak görür: “Çünkü Mukadder, kızının bu Ömer denilen oğlanla evlenmesine karşıdır. Hatta bir ara Efsun'un evden çıkmasına izin bile vermez. Ama sen misin bunu yapan? O süklüm püklüm duran oğlan var ya, üç arkadaşını da yanına alarak Mukadder'i ölümle tehdit etmiş.” (İ H, s. 177). Kendi inancına göre başka bir dinin üyesini bu derece aşağı görmeyen Niyazi Bey, İslami bir gruba çok rahat bir şekilde nahoş bir yakıştırmada bulunur, ayrıca onun polis nazarında suçlu konumuna düşürür. Hem radikal görüşleri olan biri hem de bir insanı ölümle tehdit edebilecek biri ki ölümle tehdit ettiği adam bir müddet sonra faili meçhul bir cinayete kurban gider; bütün bunlar düşünüldüğünde Niyazi Bey için Ömer, görüşlerinden dolayı her kötülüğü yapacak iblis biridir.

Âdem Yazdan bir yatırımcı olarak kendisinin tarihi yapılara karşı kara bir cahil olmadığını aksine tarihi yapıların dokularına uygun inşa ettiği yapıların onların ruhunun günümüze taşıyacağı yapılar olduğunu iddia eder: “Oysa biz tarihi eserlerin yanı başına dikeceğimiz yeni binalarla, geçmişî bugüne taşımayı amaçlıyoruz. Eski kafalı akademisyenler ya da her fırsatta bozgunculuk çıkartmaya çalışan solcu zihniyet işte bunu anlamıyor.” (İ H, s. 356). Ona göre yaptığı binalar tarihi dokuyu zedeleyecek ucube yapılar değil aksine tarihi bir tarzı olmasıyla beraber, yanına inşa edildiği yapıyla uyumlu olup geçmişî de günümüze taşır, ona göre onun gibi bir yatırımcının önündeki tek engel eski kafalı akademisyenler ve solcu derneklerdir. Kendisi tarihi korumakla beraber ülkenin gelişip ilerlemesini isteyen aydın bir iş adamıdır.

Âdem Yazdan, yatırımlarının önünde engel olarak gördüğü Doktor Namık'ı doktor olarak bile görmez: “Kim olacak, Namık... Kendine doktor diyen şu eski solcu... Hani şu bozguncu derneğin başkanı.” (İ H, s. 366). Bir polisle konuştuğu için Namık'ın solcu kişiliğini ön plana çıkararak polisin bütün dikkatini oraya çekmeye çalışır. Ayrıca derneği

de bozguncu, solcu diye niteleyerek meşru bir derneğe karşı örgüt şüphesi oluşturmak ister çünkü polisler Namık ve derneğinden kuşkulanırlarsa onlarla uğraşacaklar belki de gözaltına alacaklardır, böylece Âdem Yezdan da bir süre hiçbir engelle takılmadan inşaatlarını tamamlayabilecektir.

Gazeteci Şadan Duruca hakkında Namık olumsuz bir şekilde konuşur; Namık'a göre o, para için bir başkasının çıkarlarını onursuzca savunacak biridir: “Şadan Duruca, Âdem'in adamıydı. Onun basındaki tetikçisi. Onun yaptığı yolsuzlukları açıkça öven tek gazeteci. Bunun karşılığında dünyanın parasını alıyordu Âdem'den.” (İ H, s. 435). Ona tetikçi yakıştırması yapar. Kendisi bir gazete yazarıdır; yani eğitilmiş aydın biri sayılır ama söz konusu para olunca aldığı eğitime, bilgisine hiç de yakışmayacak bir şekilde davranıp bir başkasının aşikâr olmuş hukuksuzluklarını, yolsuzluklarını savunacak kadar onurundan vazgeçer.

Fazıl Gümüş, sevilmeyen bir karakterdir. Doktor Namık, Nevzat'a onun hakkında bir bilgi verir: “Evet, o da alçağın tekiydi. En çok onun döneminde yağmalandı sur içi. Onun döneminde verilen yapım izinleri yüzünden beş insan hayatını kaybetti. Âdem Yezdan'ın şirketiyle birlikte bu Fazıl da yargılandı o davadan.” (İ H, s. 436). Kendisi belediye başkan yardımcılığı yaptığı zamanlarda İstanbul şehrinin tarihi yapılarının yoğun bulunduğu kısım olan sur içi olarak bilinen kısmına haksız, hukuksuz bir şekilde ve görevini kötüye kullanarak inşaatlara izin verir. Bu inşaatların da tarihi yarımada'yı tahrip ettiğini belirtilerek tarih düşmanlığından dolayı Fazıl Gümüş dışlanır.

Eskiden silahlı bir çatışmaya dahi girmiş bir adam olan Namık'ın aşağıda söylediği sözler belki de onun hakikate dair bir itirafıdır: “Hayır Başkomiserim biz kimseyi öldürmedik. Çünkü ölümü yoldaş seçenlerin ölümden başka kazanacakları zafer yoktur.” (İ H, s. 441). Nevzat ve ekibi tarafından maktullerin katili olabileceği düşünülen Namık böyle bir şey yapmayacağını söyler çünkü o İstanbul'u ve tarihini barışçı yollarla korumak ister. Şayet bunun için cinayeti meşru görürse onun deyimince kazanacağı şey İstanbul'un tarihi ve geleceği değil sadece ölüm olacaktır, yani savunduğu dava hedefinden sapmış olacaktır.

Eserde maktullerin çoğu kirli işlere bulaşır, Âdem Yezdan'ın pis işlerine ortak olurlar:

“İnsanlar çok bozuldu. Ama sanırım bu Şadan Duruca'yı kimse geçemez. Yazılarını okurken midem bulandı. Gizli, saklı da değil, açıktan övüyor adamları. Dersaadet'in yaptığı işleri öyle ballandıra ballandıra anlatıyor ki, sanırsın adamlar birer turizm kahramanı. Dava

açanları da topa tutuyor tabii. Başta da İSD yöneticilerini. Ve elbette, eski terörist olarak nitelediği Namık Karaman'ı. Güya bunların hepsi satılmış vatan hainiymiş, millet, servet düşmanıymış.” (İ H, s. 469).

Lakin içlerinde Nevzat'ın en çok iğrendiği kişi Şadan Duruca adındaki gazetecidir. Diğer kişiler sadece kendi görevlerini kötüye kullanarak bu işi sadece menfaat için yaparlar ancak Şadan Duruca kirli işlerinde Âdem Yazdan'ı savunmayla yetinmez. Âdem'in yaptığı işleri eleştiren herkesi eleştirmekle de yetinmez; olmayacak iftiralarla onun rakiplerini töhmet altında bırakır. Kendi memleketinin tarihini yıkıma, talana karşı savunan insanları terörist, bozguncu vatan haini ve satılmış olarak suçlar. Bu suçlamalar basit durumlar değil, aslında bunları dikkate alabilecek bir kurum olursa suçlamalara maruz kalan insanların başları büyük bir belaya girecektir belki de. Her şey bir tarafa meselenin özünü bilmeyen ve meseleyi sadece bu köşe yazarından takip eden insanların gözünde Namık ve İSD grubu hakikaten bir suç çetesi ve hain olarak görülebilir.

4.11.3. Şüphe

İstanbul Hatırası romanında Necdet Denizel adındaki şahsın ölü bulunması üzerine şüpheler başlar, şüpheliler arasında birçok kişi yerini alır ama kesin şüphe en son Başkomiser Nevzat'ın yakın arkadaşları olan Yekta ve Demir'i gösterir.

Bir akşam yemeğinde arkadaşları ve sevgiliyle sohbet eden Nevzat, katillerin cinayetleri neden işlediğini anlamaya çalışır; katillerin sadece caniliklerinden veya cinayetleri keyif için işlememiş olabileceği özerinde durulur: “Hem bu soruşturmada katillerin kötü insanlar olduğundan emin bile değiliz. Laf aramızda, ölenlerin hepsi yolsuzluğa bulaşmış şahıslar. Para için bu şehre ihanet etmiş kişiler.” (İ H, s. 488). Öldürülen kişiler birçok pisliğe bulaşmış kişiler, buradan hareketle Nevzat ve arkadaşları katilleri anlamaya çalışır. Öldürülenler acaba katillere veya başkalarına zarar verecek bir şey mi yaptılar belki de katiller bu kişileri öldürüp toplumu kurtarma veya yaşadıkları acıların intikamını almak isteme gayesindedirler.

Kendi arkadaşları Yekta ve Demir'in suçlu çıkmasını istemeyen Nevzat öte yandan şüpheye düşmekten de kendini alamaz:

“Ya Tatavla'dan erken kalkmalarının nedeni, sabahleyin kendi ayaklarıyla tuzağa düşen Âdem Yazdan'ı öldürmekse! Tabii, meyhaneye gelmeden önce bu işi yapmadılarsa? Demir'in yüzündeki o ifadeyi hatırladım yine. Zor bir ameliyatı başarıyla tamamlamış bir veterinerin yüzü... Ya da son kurbanını kimseye yakalanmadan avucuna düşürmüş bir

katilin huzuru... Yani gerçekten de öldürmüşler miydi Âdem Yezdan'ı? Vakit çok geç be Nevzat, diyen Yekta'nın sesi” (İ H, s. 529).

Demir'in zorlu bir işi bitirmiş olmanın rahatlığı, cinayet zamanına yakın onların meyhaneden erken kalkmaları, Yekta'nın pişmanlık içinde belki de bir kurtuluş olarak dostu Nevzat'tan yardım isteyişi gibi çıkar yollarının olmadığını itiraf etmesi; Nevzat'ı iyice kuşkuya düşürür. Katiller bu sefer, bu eserde Nevzat'ın yakınında bulunan kişilerdir. Sadece mesafe olarak değil, manen de ona yakın kişilerdir. Demir ve Yekta, onun her şeyiyle en yakın dostlarıdır. Çocuklukları ve ilk gençlik yılları birlikte geçmiş hatta âşık oldukları ilk kız bile aynıdır.

Gerçek açığa çıkar: “... Bilmiyorum, ama ne olursa olsun, yalın gerçek ortadaydı, günlerdir aradığımız katiller benim can dostlarım, çocukluk arkadaşlarımdı...” (İ H, s. 533). Yedi kişiyi öldüren katiller Nevzat'ın en yakın arkadaşları Yekta ve Demir'dir. Nevzat bu durumu kabullenmekte zorluk çekse de bütün deliller onları gösterdiği için durumu kabullenmek zorunda kalır.

4.11.4. Geçici şüphe

İstanbul Hatırası romanında cinayetleri bazen Doktor Namık ve arkadaşlarının işlediği bazen de Âdem Yezdan ve çalışanlarının işlediği düşünülür. Öldürülen herkes İstanbul'a zarar veren insanlar olduğu için İstanbul'u korumak isteyen Namık ve kurduğu dernek olan İSD'nin bu şahısları öldürmüş olabileceği düşünülürken öte yandan Âdem Yezdan'ın işlediği suçların açığa çıkmaması için arkada delil bırakmamak adına cinayet işlemiş olabileceği düşünülür. Olaya eski bir El Kaide üyesi olması hesabıyla Ömer'in de karışmış olabileceği üstünde durulur.

Leyla Barkın, Âdem Yezdan denilen turizmciden şüphelenir: “Kendisine turizmcı diyor ama bence karanlık biri. Necdet, bu adamın usulsüz işlerinde ona destek oluyordu.” (İ H, s. 131). Ona göre Âdem Yezdan bir turizmcı değildir çünkü normal bir turizmcı gibi klasik yatırımlar yapmaz, karanlık işler de yürütür. Leyla, bu kişinin karanlık biri olmasındaki kuşkularından emindir çünkü eski kocası Necdet, ona kirli bütün işlerde yardım eder. Bir insanın kocasının ne yaptığını bildiğini kabul edersek Leyla bu şüphesinde haksız sayılmaz.

Nevzat ve Zeynep cinayetlerin ancak bir uzman ve çok zeki biri tarafından işlenmiş olabileceği üstüne mantık yürütürken bu profile en uygun kişiler olarak Doktor Namık Karaman ve sevgilisi Leyla Barkın'ı görürler: “Namık Karaman, diye mırıldandım. Namık

Karaman demek istiyorsun, değil mi? ... Ve belki de bütün o tarihi ritüelleri hazırlamasında ona yardım eden sevgilisi Leyla Barkın.” (İ H, s. 160). Onlara göre Namık doktor olması hesabıyla cinayetler işleyecek tecrübe ve profesyonelliğe sahiptir. Onları kanıt bırakmayacak şekilde uzmanlığını kullanarak rahatlıkla öldürebilir ve cesetlerin tarihi mekânlara bırakılmasındaysa sevgilisi Tarihçi Leyla Namık’a yardım etmiş olabilir. Tüm cesetler İstanbul’un önemli tarihi mekânlarına bırakıldığı için Leyla tarihi olaylara göndermelerde bulunmuş veya tarihi olaylara gönderme yapmakta ayrıca rol üstlenmiş olabilir.

Leyla üstü kapalı olarak Âdem Yezdan’ı işaret eder: “Ne yazık ki hayır. Bu işleri yapanlar gerçek birer profesyoneldi. Ne bir tanık, ne de bir iz bırakmışlardı. Tıpkı Necdet ile Mukadder’i öldüren katiller gibi.” (İ H, s. 172). Leyla Barkın kendi derneklerine yapılan saldırıların Âdem Yezdan tarafından yapıldığını ancak hiçbir kanıt bırakmadıklarını söyleyerek hiçbir kanıt bırakılmayan cinayetlerle ilişkilendirme yapılarak Âdem Yezdan’ın zanlılar arasına girmesini sağlamaya çalışır.

Polisler, Mukadder’in kızı Efsun’un Ömer’le nişanlanmasına karşı çıktığını öğrenir: “Zaten Mukadder de onun gibi düşündüğü için kızının Ömer’le nişanlanmasına karşı çıkmış.” (İ H, s. 177). Efsun’nun bunun aksini iddia ettiğini söylediklerini hatırlayınca, “Oysa Efsun evlenmelerini en çok babasının istediğini söylemişti.” (İ H, s. 177). Ömer ve Efsun’un bunun için Mukadder’i öldürmüş olabileceğini düşünürler. Mukadder, Ömer’i radikal görüşlerinden dolayı sevmez ve kızının onunla evlenmesine karşı çıktığı için tam ters yönde radikal olan Ömer’in de Mukadder’in inançlarına düşman olma olasılığının onun evlenmesine engel olma olasılığıyla birleşince Mukadder’i Ömer’in öldürmüş olma şüphesini ortaya çıkar.

Efsun’un polis ifadesiyle Mukadder’in yakın arkadaşı Niyazi Bey’in ifadeleri birbiriyle çelişir:

“Yalan söylemiş Başkomiserim. Bize verdiği ifade de gerçek dışı. Söylediği gibi babası dün, yani salı sabah işe filan gitmemiş.

Bu önemliydi işte.” (İ H, s. 177).

Efsun, Ömer’le evlenmelerine en çok babasının istediğini söylerken Niyazi Bey’se Mukadder’in buna karşı çıktığını söyler. Efsun, salı günü babasının işe gittiğini söyler, polisin edindiği bilgiye göre Mukadder o gün hiç işe gitmemiştir. Bu çelişkili ifadeler Ömer ve Efsun’u tekrar katil zanlısı yapar. Şayet Efsun kasti olarak yanlış bilgi veriyorsa

bilinmesi istenmeyen bir sebepten ötürü ya kendisini ya da nişanlısı Ömer'i korumaya çalışır. Suçlu olmayan biri bir şeyi neden gizler, sorusunu akla getirir.

Efsun ve Ömer'in evliliklerine karşı olan Mukadder'i öldürebilecekleri üzerinde şüpheyi düşen Nevzat ve Ali:

“Bu Ömer denen oğlan ne eğitimi görüyormuş, biliyor musunuz?

Zeynep'te jeton önce düştü. Tıp mı?

Kendinden emin bir tavırla onayladı Ali.” (İ H, s. 178).

Ömer'in eski bir El Kaide üyesi olmasından dolayı ve bütün bunlarla birlikte onun tıp eğitimi almış olması eklenince ki cinayetleri hem soğukkanlı hem de tıp eğitimi almış birinin işlediği varsayılır, bundan dolayı Ömer ve Efsun'u suçlular listesine alırlar.

Zeynep, sırf Ali'nin şüphesinden dolayı Ömer'in katil olabileceği görüşünün tek başına baskın kalmasını istemez: “Ama Ömer kadar Namık da Şüpheli. Sonra şu Âdem Yezdan... Pekâlâ, o da katil olabilir.” (İ H, s. 180). Sırf radikal olması veya Mukadder'in Efsun ve Ömer'in nişanlamalarına karşı çıkmış olması, Ömer'i katil yapmaya yeterli sebepler değildir. Bunun farkında olan Zeynep, diğer olasılıkların da gözden kaçırılmasının önüne geçmek ister.

Niyazi okları Ömer'e yönlendirir: “Tabii, Ömer'le Efsun'u daha sıkı araştıracağız. Ali haklı, Niyazi'nin Söylediklerinden sonra onların katil olma ihtimalleri epeyce artmış durumda. Şu radikal İslami örgüt meselesini de bir etüt edelim...” (İ H, s. 180). Niyazi, Ömer'i sevmediği için polise onun hakkında olumsuz ifade vererek cinayet gibi tehlikeli bir konuda onu zor duruma düşürür. Bu yüzden başka zanlılar olmasına rağmen Nevzat Ömer ve Efsun'un daha sıkı araştırılmasına ister.

Geçici şüphe için güçlü bir delil, Afganistan'a savaşa giden Ömer, Afganistan'dayken Amerikalı bir binbaşının gırtlığı Necdet, Mukadder ve Şadan gibi kesilmiştir: “Ömer'in Afganistan'da bulunduğu aylarda bir Amerikalı binbaşı kaçırılmış. Adamın cesedini aylar sonra bulmuşlar. Binbaşı da gırtlığı kesilerek öldürülmüş... Tıpkı bizim kurbanlar gibi.” (İ H, s. 224).

Yazar, böylece zanlılar listesine cinayetlerle ilgisi olmayan Ömer'i en yükseğe taşır. Amerikalı binbaşının boğazı kesilmiştir, Nevzat ve ekibinin incelediği dosyadaki kurbanların da boğazı kesilerek öldürülmüşlerdir. Savaş tecrübesi olan yani öldürmeye alışkın olan biri tabii bir şekilde katil olabilir.

Ömer, tıp fakültesinin son sınıfında hem de boş vakitlerinde ailesinin kasap dükkânını işlettiğinden katil profiline gayet uygundur: “Hem tıpla ilgiliydi, hem de

kasap...” (İ H, s. 226). Boğazı kesilerek öldürülen kurbanlar düşünüldüğünde profesyonel bir katil gerekir. Tıp öğrenciliği, savaş tecrübesinin yanına kasaplık da eklenince Ömer zanlılar arasında en güçlü aday konumuna çıkar.

Şüphenin düşmesi: “Hadi Efsun'un babasına duyduğu nefret o kadar güçlü ki, Ömer sevdiği kızın isteklerine boyun eğerek bu cinayeti işledi diyelim. Ya öteki iki kurban? Arkeolog Necdet Denizel’le, Gazeteci Şadan Duruca. Onları neden öldürsündü? Üstelik o törenlere, kurbanları tarihi yerlere bırakmalara, sikkelere ne gerek vardı?” (İ H, s. 226). Yazar, suçlunun netleşmesi için şüphelilerini kimi zaman kollar. Okuyucunun geçici kabul ve suçlamalardan dolayı zihni karışır ve okuyucu gerçek suçluya bir türlü gidemez. Yazar Ömer’in Mukadder’i öldürmesi için okuyucuya bir gerekçe sunar ama yazarın diğer maktuller için geçerli sebepler bulamamasından dolayı Ömer’i geçici kabulle zanlılar listesinden çekip alır. Ömer, Mukadder’i inanç çatışması ve kızıyla evlenmesine mani olduğu için öldürmüş olsun, peki Necdet ve Şadan’ı niye öldürsün ki? Onlarla aralarında herhangi bir bağ yoktur.

Âdem Yezdan, işlenen bir cinayet esnasında Moskova'dadır: “Âdem’in Moskova'da olması inceden inceye düşünülmüş bir planın gereği de olabilirdi. Patron yurt dışındayken adamları cinayeti işlerler. Âdem'de, Ama Moskova'daydım. ‘Cinayeti nasıl işleyebilirim?’ diye kendini savunuyordu.” (İ H, s. 290). Bu da onu cinayetleri işletmesinde azmettirici konumunda daha da güçlü bir şüpheli konumuna getirir. Bir tesadüf mü yoksa gerçekten cinayet öncesi planlanmış bir eylem mi? Pek tabii cinayet emrini verdikten sonra kasten yurt dışına gitmiştir, böylece deliller kendisini ne kadar işaret ederse etsin yurt dışında olması onun işten sıyrmasını kolaylaştırır. Bu ihtimaller ele alındığında Âdem, tekrar şüpheliler listesine girer.

Âdem Yezdan için çalışan adamlar cinayete kurban gitmişlerdir: “Âdem Yezdan ve adamları, katillerimizin profiline daha uygundu. Ama iş birliği yaptığı insanları Âdem Yezdan neden öldürmek istesindi? Belki önemli bir sırrını bildikleri için. Onu hapse yollayacak bir sır.” (İ H, s. 313). Bu durumda Âdem onları neden öldürmek istesin ki? Daha önceki alıntılarda belirtildiği gibi Âdem Yezdan, kirli işler yapan karanlık biridir. Şayet bu insanlarla birlikte bu işleri yapmışsa ve bu işler onu cezaevine gönderecek türdense ayrıca bu işlerin mahiyetine bu kişiler vakıfsa Âdem, kendi çıkarları için pek tabii bu kişileri öldürmüş olabilir.

Kitabın sonlarına doğru Âdem Yezdan ve Namık Karaman'ın yönettiği İSD grubu baş zanlı olarak ön plana çıkar: “Namık Karaman ve İSD’yi (İstanbul’u Savunma Derneği) de

göz ardı etmemek gerekiyordu ki, katillerin gerçek amacı bu şehre zarar veren insanları öldürmekse ikinci gruptaki zanlıların suçlu olma ihtimalleri daha yüksekti.” (İ H, s. 313). Âdem Yezdan'ın sadece sırlarından dolayı onları öldürtme ihtimali vardır lakin ölüm şekilleri ve verilmek istenen mesaj düşünüldüğünde İSD grubu daha ön plana çıkar. İSD İstanbul'u ve tarihi güzelliklerini korumak için eylem yapan bir gruptur. Âdem Yezdan ve ekibiyle daha önceden sorunları vardır, Âdem'in İstanbul'a zarar verdiği düşünülürse öldürülen insanların tarihi mekânlara bırakılması, bunun da İstanbul'a bir vefa olduğu düşünülebilir. Öldürülen insanların gırtlakları profesyonelce kesildiğinden ve Namık Karaman'ın bir doktor olması ikinci grubu daha da ön plana çıkarır.

Âdem'e göre Leyle Barkın, tekrar eski kocası Necdet'le görüşmeye başlar, Âdem Yezdan sevmediği Namık'ı Necdet'in katili olarak göstermek ister: “Ama ne olduysa oldu, kadın apar topar bu eski teröriste döndü.” (İ H, s. 367). Belki de barışacaklardı ama ne olmuşsa Leyle, Âdem'in deyimiyle eski terörist Namık'a döner. Âdem, Namık'ın sırf kıskançlık şüphesinden dolayı sevgilisi Leyla'yı eski kocası Necdet'e kaptırmamak için bile öldürmüş olabilir şüphesi uyandırmak ister.

Namık ve Leyla Barkın katil olmadıkları halde yazar kuşkuları yer yer onların üstünde toplar: “Parmak izlerinden ikisi Namık ile Leyla'ya aitmiş.” (İ H, s. 368). Öldürülmüş olan Necdet'in para koleksiyonunu sakladığı çerçevelerde Leyla'yla Namık'ın parmak izleri vardır.

Leyla Barkın, ölen kişilerin azmettiricisi olarak Âdem Yezdan suçlamasını yeniler: “İşte bir kez daha boy gösteriyordu Âdem Yezdan. Leyla'ya kalsa katil aramaya gerek yoktu, bütün bunların sorumlusu o açgözlü iş adamı, tarih düşmanı turizmciydi. Öte yandan, Leyla'nın şu, aynı davadan yargılandılar, cümlesi yabana atılır bir iddia değildi.” (İ H, s. 397). Ölen kişiler Âdem Yezdan'la aynı dosyadan yargılanmış kişiler yani içlerinden biri dayanamayıp itirafçı olursa, ağzından bir şey kaçırarak olursa Âdem Yezdan cezaevine girebilir. Uzun süre hapis yatacağı gibi inşaatı için durdurma kararı da alınabilir hatta belki bütün bir şirketi iflas edebilir. Tüm bu sebeplerden ötürü Âdem cinayetlerin azmettiricisi olabilir.

Nevzat, İSD grubundan şüphelenir: “Olmayacak iş değildi. Biz İSD'yi yasal bir dernek olarak biliyorduk, ya gerçekten de bir terör örgütünün paravanıydılarsa? Başka arkadaşları, lojistikçileri olabilirdi yanlarında.” (İ H, s. 428). Âdem Yezdan'ın İSD hakkında söyledikleri, Necdet'in evindeki tablolarla Namık ve Leyla'nın parmak izlerinin çıkması, Namık'ın gençlik yıllarında sol bir gruba üye olması ve o yıllarda polisle silahlı

çatışmaya girmiş olması Nevzat ve ekibini kuşkuya düşürür. Şayet Namık eski görüşlerinde ısrarcıysa ve yine silahlı bir örgüt kurma peşindeyse ama çok da göze batmak istemiyorsa İSD gibi çevreci bir dernek adı altında paravan bir dernek kurmuş olabilir ve suikastlar gerçekleştirebilir.

Namık, kuşkuları Âdem'in üstüne çekmeye çalışır: "Evet, o alçaktan söz ediyorum. Kendini kurtarmak için her kötülüğü yapar o adam." (İ H, s. 436). Ona göre Âdem Yezdan öldürülen kişilerle geçmişte yaptığı işlerden dolayı yargılanıyordur ve bu yargılanmada ihanete uğramamak için eski suç ortaklarını ortadan kaldırmaya çalışır. Bu davranış da gösteriyor ki bir suçta insanın şüpheleneceği ilk kişi nefret ettiği kişidir yani ötekisidir. Âdem Yezdan, Doktor Namık'ı suçlarken şüpheyi onun üstüne çekmeye çalışır çünkü Doktor Namık onun inşaatlarını engellemeye çalışan eylemler yapan biridir; öte yandan Namık da cinayetlerin azmettiricisi olarak Âdem Yezdan'ı görür, Âdem Yezdan'ı sevmez çünkü Namık'a göre o, yaptığı inşaatlarla tarihi bir şehrin dokusunu bozar, insanların tarihiyle beraber geleceklerini çalar.

Nevzat, Leyla'nın Namık'ın nezarette olmasından kaynaklanan telaşını yine cinayetlere bağlayarak onlara güvenmediğini dile getirir: "Belki de daha önemli bir nedenden. Namık'la öyle büyük bir suçu paylaşıyor olabilirlerdi ki- beş kişinin öldürülmesi gibi- sevgilisi önemsiz bir meseleden gözaltına alınmış olsa bile, bir türlü tedirginlikten kurtulamıyordu kadın." (İ H, s. 446). Nevzat'a göre Leyla, sevgilisi Namık gözaltına alındığı için tedirgin değildir belki de Leyla'nın da suç ortaklığı yaptığı bir sebepten ötürü tedirgindir çünkü eğer böyle bir durum varsa ve ortaya çıkarsa Namık da Leyla da cezaevine girecektir. Nevzat bu suçun da Âdem Yezdan'la bağlantılı olan beş kişinin cinayeti olduğunu düşünür.

Nevzat Başkomiser, Âdem Yezdan'la, ilgili şüphelerinden sıyrılamamış; eli kanlı bir aşiretin çocuğu olan Âdem'le ilgili şüphelerini dile getirir: "Elbette, vahşetten kaçmış bir adam, vahşete başvurabilirdi. Onca emek, onca çaba, onca kahırla kurduğu dünya tehlikeye girdiğinde, zaten kültüründe var olan şiddet eğiliminin de yardımıyla gözünü kırpmadan insanları öldürebilirlerdi." (İ H, s. 468). Sonuçta Âdem Yezdan, doğuda terörle mücadele eden bir aşiret ağasının oğludur yani öldürmeye alışkın biridir. Zorluklarla kurduğu büyük şirket eğer çalıştığı insanların mahkemede vereceği ifadeyle yok olacaksa kendisi için çalışan bu insanları öldürme yolunu seçmiş olabilir.

Hayatların bir anlam katmak için cinayet işleyen Yekta ve Demir: "Anlamıyorsun Nevzat... Bu bir intikam değil ki... İntikam almak için öldürmedik onları..." (İ H, s. 552).

Nevzat, arkadaşları Demir ve Yekta'nın Âdem Yazdan ve arkadaşlarını intikam almak için öldürdüğünü zanneder ama ölmek üzere olan Yekta onları intikam amacıyla öldürmediklerini söyleyerek Nevzat'ın şüphesinin yanlış olduğunu belirtir. Âdem Yazdan, her ne kadar Yekta'nın karısı ve çocuğunun- Yekta'nın karısı, Demir'in de âşık olduğu tek kadındır- ölümüne sebep olsa da onlar cinayeti bu sebepten işlememişlerdir. Yekta ve Demir sevdiği kadını kaybettikten sonra hayatlarının anlamını kaybederler. Hayatlarında bir anlam arayışına girerler, onu da Âdem ve ekibini öldürmede bulduklarını zannederler.

4.12. Ninatta'nın Bileziği

Ninatta'nın Bileziği romanında anlatıcının ötekisi tespit edilememiştir. Kahraman ötekisinde Ninatta tanrıları zalim olarak görür. Onlar, ona göre insanlara kötülük yapmayı seven, insanları lanetleyen yaratıcılardır. Hititler için Asurlu tüccarlar ötekilerdir. İnara, Ninatta'yı seven bir gençtir; Ninatta, Nuvanza adındaki başkumandana âşık olduğundan İnara, Nuvanza'dan nefret eder. Halk, Ninatta'yı Nuvanza'nın ailesinin mahvından sorumlu tuttuğundan ondan nefret eder.

Eserde Mısır kraliçesinin gönderdiği mektup Hitit kralında şüpheyne sebep olur, bu şüpheyne de dekoratif şüpheyne örnektir.

4.12.1. Öteki

Eserde anlatıcının ötekisi tespit edilememiştir.

4.12.2. Kahramanın ötekisi

Ninatta'nın Bileziği romanında tanrılar zalim oldukları için Ninatta onlardan hoşlanmaz. Hititler için Asurlu tüccarlar güvenilmezdir. İnara, aşkına rakip gördüğü için Nuvanza'dan nefret eder. Halk için Ninatta hem Nuvanza'nın ailesinin hem de İnara'nın mahvına sebep olduğundan istenilmeyendir.

Tablet anlatıcısı ve kralın kızı olan Ninatta, tabletlerde yazılı olan metinde tanrılara duyduğu nefreti dile getirir: “Bizi lanetlerle ayırmaya çalışan Tanrıları öğreneceksin.” (N B, s. 19). Elindeki her şeyi yaşamı, sevgiyi, ekmeği, savaşı ve ölümü yaratıcılara bağlayan bir topluluğun anlatıcısı olan tablet yazarı çok kanlı bir savaşına denk gelen bir zamanda yaşadığı için kendilerine güzellikler verdiğinde iyi olan tanrılarını yitirir. Tanrılar, onlardan nefret eden yaratıcılara döner. Büyük ve kanlı bir savaş kapılarına dayanır. Bu savaş onların ticaretine, tarımına büyük bir darbe vurur. Her şeyden önemlisi onlara sadece ölüm

getiren bir olaydır. Anneler oğullarını, kadınlar kocalarını kaybeder. Bu da kolay kabullenilen bir durum değildir. Onlara her türlü zulmü reva gören tanrılar her şeyi elinde tutma kudretine sahip olduğu için bu olayda kullarının hissesine sadece acıyı verdikleri için tanrılar zalim olan yaratıcılar olarak nitelendirilir.

Hititler için kurnazlıkta ve kirli kazançta nam salmıştır Asurlu tüccarlar: “Öğrendim kralların Asurlu bir tüccarınkinden daha ucuz, daha acımasız işlerini.” (N B, s. 35). Ninatta kralların halklarına normal olarak göstermeye çalıştığı durumların aslında hiç de temiz olmadığını düşünür. Sırf iktidar için kardeşlerinin dahi kanlarını dökmeyi düşünecek kadar katı kalpli olduklarını düşünür. Dürüst görünerek bütün işlerini içten pazarlıklı yaptıklarını anlar. Düşmanın sürekli kendilerine musallat olduğunu halklarını inandırarak halklarını savaşa ikna ederler oysa bütün kralların karşı tarafı kışkırtarak savaş çıkardığını öğrenir. Daha fazla toprak ve başka çıkarlar için halkların mahvına sebep olduklarını düşünür.

Tablet anlatıcısı Ninatta’ya platonik olarak âşık olan İnara, büyük kumandan Nuvanza’nın karşısına çıkar ve onu çeşitli sözlerle aşağılar: “Sen bir korkaksın aslında.” (N B, s. 50). Onun korkak, soysuz, hain olduğunu söyler. Bütün öfkesini aniden onun yüzüne karşı söyler. İnara’nın Nuvanza’ya öfkelenmesinin sebebi Nuvanza’nın Ninatta’ya sahip olduğunu öğrenmesidir. İnara sevdiği kızı bir başkasına kaptırınca gençliğinin verdiği aşk öfkeye dönüşür. Kendisine ait bir hakkın başka biri tarafından gasp edildiğine inanır. Sevdiği tarafından ihanete uğrar. Ninatta’ya onu sevdiğinden dolayı bir şey diyemeyeceği için öfkesinin tamamını Nuvanza’ya yöneltir. Aslında Nuvanza’nın bir korkak olmadığını çok iyi bilir, onun kendi arkadaşının kızıyla yatıp arkadaşına ihanet etmesinin de İnara için bir önemi yoktur. Onu asıl ilgilendiren sevdiği kız olan Ninatta’ya Nuvanza’nın sahip olmasıdır. Nuvanza’ya bu hakaretleri etmesinin sebebiyse onu öfkelenendirip kendisiyle kavga etmesini sağlamaktır.

Nuvanza, Ninatta’yla konuştuğunda Ninatta ve kendisinin Nuvanza’nın karısının ve oğlunun mahvına sebep olduklarını söyler: “Ninatta biz ne yaptık karımla, oğluma?” (N B, s. 63). İkisi de aynı suçun ortağıdırlar ve ikisi de sebep oldukları şeylerden dolayı vicdan azabı çekerler. Ninatta olanlardan dolayı kendisini suçlu görür, kendisinden nefret eder ancak Nuvanza’yla yaşadığından da pişmanlık duymaz. Nuvanza’ya âşık olsa da yine de kötü olayları başlatan kişi olduğu gerçeğinden hiçbir şey onu kurtaramaz. Kendisinden utanıyordur, suçluluktan ezilip büzülür, kaçmak ister ancak kaçışın ve suçluluğun kendisine bir fayda getiremeyeceğini çok iyi bilir.

Ninatta, kralın yakın dostu olan Nuvanza'nın evine sık sık gidince herkes İnara'nın neden Nuvanza'ya kafa tuttuğunu anlar: “Hattuşa’da herkes düşman olmuştu bana.” (N B, s. 67). Ninatta'nın nasıl bir suç işlediğini ve bu suçun hangi felaketlere sebep olduğunu herkes anlar. Yaptığı işi kendi toplumlarına yakıştıramayan Hattuşalılar, Ninatta'yı davranışından dolayı kınarlar çünkü ilk önce evli olan bir adamla olmak doğru bir davranış değildir. Onun bu davranışı yüzünden bir genç, bir komutanın kılıcıyla ölür; saray ve Pankuş'ta huzursuzluk çıkar, Kumandan Nuvanza'nın oğlu alınıp öldürüldüğü gencin ailesine verilir, komutanın bu olaylara dayanamayan karısı intihar eder, kendilerine büyük zaferler kazandıran büyük komutan dünyaya küser. Ninatta, bütün Hitit ülkesine bitmek bilmeyen sorunlar getirir. Onlara göre bütün bunlar sadece kendi arzularının peşinde koşan, düşüncesiz, bencil bir kız yüzünden başlarına gelen bir felakettir.

Savaşın sonra Hitit ve Mısır kralları anlaşır, birbirlerine 'kardeş' diye hitap ederler: “Keşke savaşmadan kardeşim deseydiniz birbirinize diye düşündüm.” (N B, s. 104). Ninatta bu duruma öfkelenir, öfkelenildiği iki kralın birbiriyle anlaşıp barış içinde yaşaması değildir. Onun da istediği zaten budur. Onun kızdığı iyi geçinmeye acı bir savaşın kanlı bir neticesiyle başlamalarıdır. Bu savaşta Ninatta'nın ülkesinin düzeni kaybolur. Savaş boyunca felaketler onları kovalar. Ninatta, savaşta çoğu genç olan kendi insanlarını yitirir, her şeyden önemlisi Nuvanza'yı kaybeder. Yaşayıp yaşamadığını bile bilemez. Nuvanza'yla birlikte onca acıdan sonra hak ettiğini düşündüğü geleceğe dair umutlarını da yitirir. Bütün bu sebeplerden dolayı bu iki kralın tavırlarından nefret eder.

4.12.3. Şüphe

Eserde sadece dekoratif şüphe tespit edilmiştir.

4.12.4. Dekoratif şüphe

Ninatta'nın Bileziği kitabında Mısır kraliçesinin mektubu tuzak olma olasılığı vardır. Bu durum Hitit kralında şüphe uyandırır.

Mısır Kralı Tutenkamon ölünce kendisiyle evlenmek isteyen rahibi başından kovmak isteyen Mısır Kraliçesi Ankesenamon, Hitit kralına kendisine yardımcı olması için bir mektup gönderir, Hitit kralının oğullarından birini rahipten kurtulmak için ister: “Mektubu okudu ve aklı karıştı. Ankesenamon’un sözlerine inanamadı.” (N B, s. 70). Kralın oğullarından biri Mısır'a gelirse gelen prensle evleneceğinin müjdesini verir. Böylece kendisi istemediği biriyle evlenmemiş olacaktır. Hitit kralının oğluysa Mısır'ın hükümdarı

olmuş, böylece Mısır dolaylı yollardan Hitit ülkesine bağlanmış olacaktır. Teklif Hititlere cazip gelir lakin kafalarını da karıştırır. Ya bu, Mısırlıların bir oyunuysa Mısırlılar böyle bir istekte bulunup sonradan işin altında başka bir iş çıkarsa çünkü Mısırlılarla uzun süre savaşmışlardır. Yeryüzündeki en büyük düşmanları Mısırlılardır. Neden kendi düşmanlarından birisini hükümdar olarak istesinler ki? Netice itibarıyla kralın şüphesi doğru çıkar. Rahip dul kraliçeyi -saltanatı- Hititlilere kaptırmamak için Hitit prensini Mısır askerlerine öldürtür.

5. SONUÇ

Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Ahmet Ümit, ilk gençlik yıllarından itibaren siyasete ilgi duyar. Maceralı bir hayatı olur belki de bu hayat eserlerindeki kovalamacalara etki eder. Ümit'in bazı romanlarında hayatından izler görmek mümkündür. Örneğin, *Kar Kokusu* romanı Moskova'da eğitim aldığı dönemin etkisini taşır. Yine birçok romanında devletin despot yönlerini- kedisine göre- eleştirmesinde hiç şüphesiz sol görüşünün büyük bir etkisi vardır. O sadece polisiye yazan bir yazar değildir, eserlerinde polisiyenin yanında uygarlıklar ve kent tarihini de işler. Yazar, özellikle *İstanbul Hatırası*, *Beyoğlu'nun En Güzel Abisi*, *Beyoğlu Rapsodisi*, *Sultanı Öldürmek* eserlerinde Osmanlı ve Roma medeniyetleri hakkında bilginin yanında bu kitaplarında kent tarihi olarak İstanbul hakkında da genişçe bilgi verir.

Eserlerini polisiye türünde yazması hesabıyla şüphe kavramı, onun romanlarında oldukça geniş yer tutar. Bunun yanı sıra farklı inanç ve halkları da eserlerinde işleyerek polisiyenin sadece suç, suçlu ve kovalamaca olmadığını göstermesi bakımından Türk edebiyatının özgün bir yazarıdır. Farklı inanç ve soydan gelen insanları eserlerine taşıyan bir yazar olmasından ötürü bu gruplar arasındaki ötekileştirmelere de oldukça detaylı bir şekilde yer veren bir yazardır.

İnsanoğlu ötekisi olmadan var olamaz, öteki ben'i daha iyi tanımlamak ve inşa etmek için özünde var olmak zorunda olan bir kavramdır. Öteki'den farklı olmak için farklı düşünür, inanır ve hareket edilir; farklı düşünüp, inanıp hareket edildiği için de bu tutumların dışında kalanlar doğal olarak öteki olur. Bir başkasını veya inancı ötekileştirmek insanın fitratı gereği kaçınmadığı bir ruh halidir. Her insan, kendince haklı gerekçeler bularak kendisinden olmayan seni veya onu öteki olarak görür.

Ahmet Ümit eserlerinde mümkün olduğu kadar insanları, insani değer içerisinde irdelemeye çalışır. Bir Hristiyan'ı Hristiyan, Müslüman'ı Müslüman; Rum'u Rum, Türk'ü Türk, Ermeni'yi Ermeni olarak soy ve inanç temelli ötekileştirmenin aksine bu farklılıkların var olması gereken durumlar olduğunu, aynı zamanda birlikte yaşamalarının gerekliliğini savunur. Yazarın yaptığı ötekileştirmelerse genellikle: Görevini kötüye kullanan insanlar, gözünü para hırsı bürümüş iş adamları, rüşvetçiler gibi dünyanın hiçbir yerinde hoş karşılanmayacak olan beynelmilel ötekileştirmelerdir. Ahmet Ümit'in romanlarında farklı bir grubu ötekileştirmek gibi bir durum vardır. Yazar milliyetçileri, radikal bir şekilde olmasa da milliyetçilikle ilgili, milliyetçilerin olumsuz- kendine göre-görüşlerini verir ve onları ötekileştirir. Onun eserlerinde milliyetçi camia fertleri işini

zorbalıkla gören şiddete meyilli insanlardır. Bununla birlikte karanlık işlerin tetikçileri, yozlaşmaya meyilli ve menfaatçiliğe evrilmeye müsait insanlardır. Milliyetçi insanlara sıcak bakmadığını *Kukla*, *Kavim*, *Sultanı Öldürmek* gibi kitaplarında gösterir. Aynı şekilde *Kukla*, *Kavim*, *Patasana*, *Beyoğlu'nun En Güzel Abisi*, *Kar Kokusu* adlı romanlarında “içe kapalı bir zihniyetle yaşayan ve suç işleyen devlet” de anlatıcının ötekisidir.

Kukla romanında katil olan Doğan, gençliğinde milliyetçi camia içinde faaliyet göstermiş, daha sonra elde ettiği gücü sadece kendi çıkarları için kullanan biridir. Onunla beraber çalışmış Müfit, Güngör ve Yalvaç da devlet görevlileridir. Bu insanlar da para için, kendi menfaatleri için devletin imkânlarını kullanmaktan kaçınmazlar. Bu kişiler de Ümit'e göre yozlaşmış, milliyetçi ve karanlık devlet yapısını temsil ederler. Genel anlamda Ümit'in bu romandaki ötekileri; karanlık tarafları olan milliyetçiler ve devlet görevlileridir. Bu eserde başkahraman Adnan'ın kardeşi Doğan'ın ölmüş olma şüphesiyle okuyucu karşı karşıya gelir; Doğan ölmüş müdür, gizleniyor mudur; soruları şüphenin ana eksenini oluşturur. Şayet ölmemişse gizlenme gerekçelerinin ne olduğu hesap edilir. Doğan'ın ölüm şüphesindeyse kimler tarafından öldürülmüş olabileceği olasılığı gündeme gelir. Birlikte çalıştığı polisler tarafından mı, istihbaratçı Müfit tarafından mı öldürülmüş olduğu üzerinde durulur. Sonrasındaysa Doğan'ın herkesi atlattığı ortaya çıkar. Doğan'ın ortadan kaybolduğu sıralarda ve kaybolduktan sonraki ölümlerse şüphe taşır. Onların istihbaratçıların işi olduğu veya çete içi hesaplaşma olduğu düşünülürken sonradan bu cinayetlerin failinin cinayete kurban gittiği düşünülen Doğan olduğu anlaşılır.

Kar Kokusu romanında anlatıcıya göre öteki kötüler, ilk olarak Türkiye'deki “faşist iktidardır”. “İyi niyetli devrimci” gençleri cezaevlerine kapatan işkenceye tabi tutan iktidar her şeyiyle kötülüğü temsil eder. Bu eserde ayrıca Sovyet Rusya da öteki olmayla Ümit'in bir öz eleştirisi kabul edilebilir. Bu eserde içine kapanan, her şeye şüpheyile yaklaşan, işkenceci ve despot özelliğiyle KGB ajanları okuyucunun karşısına çıkar. Eserde şüphe kavramı iç içe girmiş şekildedir. Soruşturmayı yürütenler kadar soruşturanlar da kendi şüphelerini dile getirirler. Mehmet ve Kerem'in ölümünde, Rus istihbaratı Cemil'i şüpheli görürken Cemil, cinayetin Türk istihbaratı tarafından işlendiğini düşünür. Aynı zamanda Kerem'in intihar etmiş olma şüphesinin ortaya atıldığı bir durum da vardır. Öldürülen Mehmet'in Türk komününe sızmış bir istihbaratçı olduğu anlaşılınca tüm şüpheler çok kısa sürede çözülür. Kerem'in Mehmet'i ondan şüphelendiği için öldürdüğü ve sonra da intihar ettiği ortaya çıkar. Burada katil şüphelisi (Cemil) bir başkalarından (Türk İstihbaratı)

şüphelenir. Bu durum şüpheyi farklı bir boyut kazandırır. Ortaya zanlının zannı denilebilecek bir durum çıkar. Polisiye romanda bir yenilik olmasa da sık kullanılmaz

Bab-ı Esrar kitabında öteki, temelde Ziya Kuyumcuzade adında para için her şeyi yapan bir fabrikatördür. Para hırsı gözünü o kadar kör etmiştir ki sigortadan para almak için kendi otelini sabote eder. Bu yangında, otelde çalışan iki işçi yaşamını yitirir. Buna rağmen o, sigortadan para almak için başka insanların hayatlarını da almayı göze almış biridir. Eserin bir diğer ötekisi de Karen'ın ön yargılarıdır. O, tüm dünyayı Batılı bir insanın gözüyle görmeye çalışır. Bu yüzden hakikatleri de kaçıır. Romandaki şüphe olayı, cinayetten çok bir otel yangınıyla alakalıdır. Yangın sigorta şirketinden para almak için kasten mi çıkarılmıştır, yoksa gerçekten bir kaza mıdır? Karen bunu araştırmak için Konya'ya gelir. Karen herkesin işin içinde olmasından şüphelenir. Başlarda yaşadığı mistik deneyimlerin bile Yakut Otel sahibi Ziya Bey'in komplosu olduğunu düşünür. Ziya'nın ona tehdit yoluyla evrakları imzalatmaya çalışması sonucu Karen'ın tüm şüpheleri son bulur.

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi eserinde Rum vatandaşların haksızlığa uğradığı 6-7 Eylül Olayları'nda Ümit'e göre düşman yine milliyetçi saiklerle hareket eden halk ve onları kanunsuzca koruyan emniyet mensuplarıdır. Çete kurarak halka korku salan, cinayet işleyen suç grupları ve bunlara göz yuman yetkililer de yine yazarın ötekileridir. Romanda şüphe, karlı bir günde Beyoğlu'nda Engin adında bir maktulün bulunmasıyla başlar. Engin'in nefret edeni çoktur. Engin, parasını kullanıp yükseldiği sonra da terk ettiği gizli sevgilisi Jale tarafından öldürülmüş olabilir. İttifak kurduğu mafya babalarından Kara Nizam'ın rakibi ve Engin'le husumeti olan Barbut İhsan tarafından öldürülmüş olabilir. Engin, kumar masasında hileyle her şeyini aldığı eski külhanbeylerinden biri olan Saltanat Süleyman tarafından, arkasından iş çevirdiği dostu Kara Nizam tarafından, Engin'in amcasının düşmanları olan İtalyan mafyası tarafından da öldürülmüş olabilir. Bu eserde şüpheli sayısı oldukça fazladır ve hepsinin güçlü sebepleri vardır. Tüm şüphelilerin mantıklı gerekçeleri varken ve okuyucu bunlara odaklanırken Engin'i safi duygularla, Engin'in sevgilisini Engin'den korumak isteyen Sadri adında, kendi halinde bir müzisyenin öldürmesi okuyucuyu şaşırtır. Birçok mantıklı gerekçesi olan katiller arasından duygusal sebepleri olan ve hiçbir şekilde cinayet işleyemeyecek birinin katil olması, yazarı şüpheliyi ustalıklı koruyan bir suç ortağı yapar.

Sultan'ı Öldürmek romanında öteki insan yaklaşımlarıdır. İnsanların cinsel tercihlerinden ötürü başkalarını dışlaması eleştirilir. Devlet yöneticilerinin bilime yaklaşımı da eleştirilen durumlardandır. Bununla birlikte roman başkahramanı Müştak, milliyetçi

çevrelerin tarihi konularda çok tabuya sahip olmasından, tarihi konularda bazı durumlara değinememesinden yakındır. Şüphe, romanda maktul Nüzhet'in ona âşık eski sevgili ve dissosiyatif fûğ rahatsızlığı olan Müştak'ın bilincinin kapalı olduğu bir zaman diliminde onu kendisinin öldürdüğünü düşünmesiyle başlar. Müştak aslında Nüzhet'e hem âşıktır hem de ondan nefret eder. Nüzhet onunla yaşadığı onca aşk macerasına rağmen bir gün ona haber verme zahmetinde bulunmadan onu terk edip Amerika'ya yerleşir. O günden sonra Müştak normal hayatına hiçbir zaman dönemez. İçinde Nüzhet'e karşı nefret ve tutku gelgitleriyle bir ömür geçirir. Tüm bunlara rağmen bilinci açık olmadığından şüphesi de gelgitler şeklinde olur. Kendisinin dışında Nüzhet'in yeğeni Sezgin de şüpheliler arasındadır. Miras meselesi yüzünden Sezgin'in halasını öldürme olasılığı vardır. Tahir Hakkı adındaki meşhur tarihçi ve milliyetçi hassasiyetlere sahip öğrencilerinin de katiller arasında görmek mümkündür. Öğrencilere göre Nüzhet, meşhur olmak adına kendi tarihine ihanet eden biridir. Bu yüzden Müştak, cinayeti onların işlemiş olabileceğini düşünür. Müştak, kendi teyzekızı Şaziye'den de şüphelenir. Nüzhet'te onların ailesine ait meşhur Çeşm-i Lal gerdanlığı bulunuyordur. Bu gerdanlık ve küpeyi Müştak, ailesinden habersiz Nüzhet'e vermiştir. Müştak'ın teorisine göre bu ata yadigârını gören Şaziye kendini kaybedip Nüzhet'i öldürür. Zayıf bir olasılık olmasına rağmen bu da bir şüphedir. Katilin temizlikçi kız olmasıysa tüm şüphelerden uzak bir olasılık olarak okuyucuyu bekler.

Patasana'da İttihatçılar, her ne kadar roman kahramanı olmasa da Ermeni Tehciri'ne göndermeyle yine devlet görevlilerinin -Ümit'e göre- kötü yanını temsil eden zihniyete sahiptirler. Bu eserde Timothy'nin cinayet işleme sebebi insanın özünde kötü olduğunu gösterir. Romanda olası şüpheliler tavırlarıyla basit bir şekilde göz önündedir. Bernd örneğinde, kendisi bir Alman olmasına rağmen eşi bir Ermeni'dir ve kendisi Türklerin Ermenilere karşı soykırım uyguladığını düşünür. Cinayetlerin de geçmişteki Ermeni cinayetleriyle bağlantılı olma olasılığından Bernd de doğal şüpheli olarak öne çıkar. Hacı Settar adındaki din adamı ve Raşat Ağa adındaki korucu başının öldürülmesi akla Güneydoğu'daki örgütü getirir. Tüm bunlara rağmen katil, Timothy adındaki Amerikalı arkeolog çıkar çünkü yazar onun gerçek kimliğini okuyucudan gizleme yoluna gider. Timothy'nin katil olduğunun anlaşılması ve gerçek kimliğinin ortaya çıkması eserin sonuna doğru birlikte verilir. Timothy'nin Osmanlı tebaası olan babası Ermeni Tehciri'nde hayatta kalan biridir. Ermeni olan Timothy, cinayetlerini işlerken bir yandan insan zaten kötü olduğu için cinayet işler düşüncesindedir; bir yandan da geçmişteki Ermeni cinayetlerine gönderme yapmak ister.

Sis ve Gece romanında Şeref adındaki karakter azınlıkların emlakine göz dikmiş bir karakterdir. Burada mevzubahis olan insanların azınlık olunca onları sahipsiz görmesi ve varyetlerini hukuksuz ve pervasızca talep etme hakkını kendinde görmesidir. Neco karakteriyse küçük çocukları uyuşturucuya alıştırıp para karşılığında zengin müşterilere pazarlamasıyla nefret edilen bir karakterdir. Doktor karakteri polis ve istihbaratçıların insan öldürmelerini yanlış görerek bu iki birimi eleştirir. Yazarın romanlarında şüphe kavramını tüm boyutlarıyla bulmak mümkündür, birçok kitabında katili ustalıklı saklar; nitelikli bir polisiye romanında anlatıcı katil olmamalıdır lakin Ahmet Ümit, *Sis ve Gece* romanında katil anlatıcı olmasına rağmen mantık akışına aykırı bir tutum sergilemeden anlatıcıyı katil yapar. Bu romanında polisiyede bir kaide istisna yaratmayı bilir. Anlatıcı katil (İstihbarat Şefi Sedat) kaybolan kız Mine olayının başta kaçırma olacağını düşünürken cinayet olasılığını da değerlendirir. Bu cinayetin kimlerin işlemiş olabileceği üzerinde kendisi ve ekibi şüpheleri değerlendirir. Sedat'ın istihbaratçı olan amcası da Mine veya babasının yabancı servisler için çalışan ajanlar olabileceğini düşünür. Mine'nin kaybolmasında yabancıların parmağının olacağından şüphelenir. Anlatıcı katil Sedat, romanın sonlarına doğru katil olabileceğinin farkına varır ve Mine'nin cesedinin bulunmasıyla kendisinin katil olduğundan emin olur.

Yazar *Beyoğlu Rapsodisi'nde* ötekiler olarak azınlıklara haksızlık yapıldığını düşünür, 6-7 Eylül Olayları'nın hem Rum azınlığına hem de Beyoğlu'nun ruhuna bir saldırı olduğu kanaatindedir. Umut, aşk gibi duyguların da insan üzerinde yıpratıcı etkisi olduğu görüşündedir. İstanbul şehrinin mimari güzelliklerini ve tarihi dokusunu bozan kişiler de yine Ümit'in ötekileri olarak okuyucunun karşısına çıkar. Yazar 'anlatıcı katil' yoluna başvurur, anlatıcı her zaman cinayet bağlantılarını kendisinden uzak tutmaya çalışır. Katil, iç konuşmaları sırasında sürekli bir yere kadar tedirgin olduğundan onun katil olduğu okuyucu tarafından zor anlaşılır. Ortaya şöyle bir durum çıkar: Katil anlatıcıysa iç konuşmalarında bir insan kendini neden gizler? İç konuşmalarında dahi katil kendini gizliyorsay okuyucu onun katil olduğunu nasıl anlayacak? Bu sorular eserdeki anlatıcı katil yönteminde cevapsız kaldığından şüphelinin gerçek katil olduğunu bulmak oldukça zor hale gelir.

Bir Ses Böler Geceyi eserinde Ümit'e göre öteki, toplumun çocuk eğitimi üzerindeki yanlış anlayışıdır. Terbiye ve inancın temeline korkunun yerleştirilmesi ona göre çocuk üzerinde yıpratıcı yanı olan bir yöntemdir. Yazar aynı zamanda insanoğlunun kötü yaradılışı olduğunu düşünür, bencilliğinden dolayı hiç kimsenin bir başkasının elinden

tutmayacağına inanır. Bu eser polisiye türünde bir eser olmadığından şüphe kavramı detaylı olarak incelenememiştir.

Kavim'de ötekiler devlet için çalıştığını iddia eden Cengiz, Selim, Mehmet adlı güvenlik görevlileridir ancak anlatıcıya göre bu şahıslar; devlet için tehdit olarak gördüğü kişileri haksız yere, hukuksuz bir şekilde infaz ettikleri gibi söz konusu ekonomik menfaatleri olduğunda kendilerini gizlemek için mazlumlara öldüren canilerdir. Bu romanda baş şüpheli Can'ın katil olduğu eserin başından itibaren hissettirilir lakin katil olması için bir sebep yokken Cengiz'in eski polis olmasından ve geçmişindeki sıkıntılardan dolayı -Güneydoğu'da görevi sırasında faili meçhullere bulaşmış olması- profili, katil profiline daha uygundur. Katilin kim olduğu bir türlü netlik kazanamaz. Cengiz ve Can arasında şüphe gidip gelir, Cengiz'in Mehmet ve Selim'i öldürmek için gerekçesi varken başlarda Can için bir sebep yoktur. Cengiz, Mehmet ve Selim'le geçmişte birlikte görev yapmıştır; eserde şüphe olarak Cengiz'in onlarla anlaşmazlığa düştüğü para için veya geçmişte işlediği suçların açığa çıkmaması için ikisini ortadan kaldırmış olma iması verilir. Bu da Cengiz'i güçlü bir şüpheli yapar. Eserin sonlarına doğru katilin Can olduğu bir gazete haberinden anlaşılır. Haberden Cengiz, Mehmet, Selim adındaki polislerin Güneydoğu'da görevleri sırasında Can'ın anne, babasını öldürdüğü anlaşılır.

İstanbul Hatırası'nda İstanbul şehrini rant için talan eden, bunun uğruna başkalarının ölümüne sebep olan Âdem Yezdan ve onun için çalışan, aralarında devlet memurlarının da bulunduğu kötülük timsali bir ötekiler grubu mevcuttur. İnsanların para için neleri yapabileceği vurgulanır. Âdem Yezdan ve ekibine göre solcu bir doktorun yönetimindeki İSD grubundakiler memleketin ilerlemesini istememekle ötekidir. İSD'liler için de Âdem Yezdan gibiler İstanbul'un tarihini ve kültürünü yok eden açgözlülerdir. Mukadder Kınacı'ya göre kızının damat adayı Ömer dini inançlarından dolayı bir radikaldir ve onun tarafından sevilmez. Bu romanda çok sayıda şüpheli bulunur, şüpheliler listesinde kısa süre kalan Ömer, boğazı kesilerek öldürülen Mukadder Kınacı'nın kızı Efsun'la nişanlıdır. Öldürme gerekçesi olarak Mukadder'in kızı Efsun'un Ömer'le evliliğine karşı olması ve aralarındaki dini görüş farklılıklarıdır. Öldürme gerekçesini güçlü kılan durumsa Ömer'in tıp fakültesi öğrencisi olması ve eski bir El Kaide üyesi olmasıdır. Afganistan'da adam öldürme soğukkanlılığı kazandığı varsayılarak ve doktorluk eğitiminin verdiği yatkinlikle cinayet işlemiş olabileceği düşünülür. Uzun süre olası katiller listesinde kalan İSD kurucusu olan Doktor Namık ve sevgilisi Leyla Barkın da güçlü şüpheli adaylarıdır.

Doktor Namık kurduğu dernekle İstanbul'u talan ettiklerini düşündüğü Âdem Yezdan ve ekibiyle mücadele eder. Bir arkeolog olan Leyla Barkın da bu mücadelenin içinde yer alır. Leyla'nın eski kocası olan Necdet'in ölümü ve Necdet'in İstanbul'un tarihi dokusuna zarar veren Âdem Yezdan'ın ekibinde olması, Namık ve Leyla'yı şüphelilere listesinde öne çıkarır. Namık'ın onların İstanbul'a zarar verdiğini düşünmesi, sevgilisinin eski eşi olması hesabıyla da kıskançlık dürtüleri eklenerek katil olması şüphesi okuyucunun nazarında iyice beslenir. Namık'ın katil olmasında şüpheyi körükleyen etkenlerden biri de doktor olmasıdır çünkü maktullerin boğazı profesyonel bir şekilde kesilmiştir. Diğer şüpheliyse hiç şüphesiz Âdem Yezdan'dır kendisi güçlü bir şirketin sahibidir. Kendi adamlarını geçmişte birlikte yaptıkları usulsüzlükler ortaya çıkmasın diye öldürmüş olabileceği varsayılır. Bu şüphe Âdem'in de ölümüne kadar diri tutulur. Âdem'in de cinayetleri işlemesinde şüpheyi körükleyen etken, onun kıyıcı bir aşiretin reisi olmasıdır. Kana aşına olan Âdem, pek tabii kendini korumak için delilleri ortadan kaldırmak istiyor olabilir. Asıl katiller Komiser Nevzat'ın yanında yazarın gizlediği onun çocukluk arkadaşlarıdır. Bir veteriner olan Demir ve Yekta'nın görünürde cinayet işlemesini gerektirecek bir durum yoktur. Yekta'nın eşi ve çocuğunun yıkılan bir sarnıcın altında kalıp ölmeleri dışında hiçbir ayrıntı verilmez. Ta ki sarnıcın rant için Adem'in ekibi tarafından yıktırıldığı ve bu olayda kazara Yekta'nın eşi ve çocuğunun öldüğü anlaşılınca kadar. Yekta ve Demir'in intikam hislerinin yanı sıra hayatlarına anlam kazandırmak için bu cinayetleri işledikleri ortaya çıkar.

Ninatta'nın Bileziği Ümit'in kendi tarzının dışında bir eserdir. Bir polisiye roman özelliği taşımaz. Ninatta adındaki Hitit kralının kızının hayat hikâyesini anlatan manzum bir eserdir. Kitapta genel olarak Hitit- Mısır mücadelesi anlatılır. Dönemin Hitit yaşam koşullarına, inançlarına yer verilir. Romanda olaylar Ninatta'nın âşık olduğu, babasının en yakın arkadaşı ve evli olan Komutan Nuvanza'yla yaşadığı gizli aşk macerasından sonra yaşanan felaketler etrafında döner. Eserde cinayet olmadığı için çözülmeyi bekleyen olay ve bir şüpheli yoktur. Ninatta'nın ötekileri olarak zalim krallar ve tanrılar tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abedkouhi, F. (2021). "Lacan ve Levinas'ta Öteki ve Özne". Doktora Tezi. Ankara.
- Akgün, F. (2009). "Tahsin Yücel'in Ben ve Öteki Kitabındaki Öyküleri Dokuzuncu Senfoni Eşliğinde Okumak ya da Dokuzuncu Senfoninin Ritminde Ötegeçe'nin Halleri". International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-II Winter.
- Aktoprak, E. (2010). "Bir 'Kurucu Öteki' Olarak: Türkiye'de Gayrimüslimler". Ankara: İnsan Hakları Çalışma Metinleri: Cilt: XVI. s. 40-65.
- Alemdar, K., Erdoğan, İ. (2010). "Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi". Ankara: ERK.
- Andaç, H. D. (2012). "Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık". İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Ankara Üniversitesi.
- Aydın, H. (1998). "Kur'an ve Sünnet Işığında Vesvese ve Şüphe". İstanbul: Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi. S. 10-11-12.
- Balcı, U. (2022). "Ahmet Ümit'in Kayıp Tanrılar Ülkesi'nde Kişi ve Olay Analizi". Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi. Cilt: 4. S. 7. Yaz.
- Başdaş, C. (2008). "Türkçede İyelik-Yüklem Sorunu Dede Korkut Örneği". "International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic". Ankara: Turkish Studies. Cilt 4/1- III. Kış. s. 12- 45.
- Baudrillard, J. (2010). "Kötülüğün Şeffaflığı Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme". Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2011). "Postmodern Etik". Çev. Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı.
- Burak, M. E. (2012). "Şüphe Üzerine". İstanbul: Tevn Yayınları.
- Efil, Ş. (2016). "Kendini 'Öteki'nde Fark Etmek: Ben-Öteki İlişkisinin Felsefi Uzantıları". Malatya: İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 5. S. 2. Kış. s. 40-70.
- Erturhan, S.(2002). "İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi". Sivas: İlahiyat Fakültesi Dergisi. Cilt 6. S. 2. s. 17- 35.
- Gezer, H. (2016). "Türk Edebiyatında Polisiye Roman ve Ahmet Ümit'in Polisiye Roman Kurguları". Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Gündoğan, A. O. (2004). "Ben ve Öteki Değerler Dünyasının Gerginliği". İstanbul: Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. 28 Kasım.

Gündoğan, A. O. (2013). “Kimlik Sorunu ve Düşünce Dünyası”. Ankara: Kimlik, Uygarlık ve Ahlak Sempozyumu. 07 Nisan.

Habermas, J. (2012). “‘Öteki’ Olmak, ‘Öteki’yle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları”. İstanbul: İlknur AKA. YKY.

İlter, T. (2006). “Modernizm, Postmodernizm, Postkolonyalizm: Ben-Öteki İlişkileri ve Etnosantirizm”. Küresel İletişim Dergisi. S. 1. Bahar. s. 25-70.

İspir, N; Küçükkalkan, G. (2013). “Ben ve Öteki İlişkisinde İnsan ve Diğerleri”. İstanbul: Atatürk İletişim Dergisi. S. 5. 7 Temmuz. s. 130-156.

Kandemir, G. (2011). “Yaşam’ın Portresi, Yazarlık Ağır İştir ama Mutluluk Verir”. İSMMMO Yaşam. Ocak-Şubat.

Kayıklı, H. (2005). “‘Psikolojik Açıdan İnanç’, İman ve Şüphe”. Eskişehir: AÜİFDXLVI. S. 1.

Komisyon, (2008). “5. Boğaziçi Buluşması 'Türkiye’de Öteki Olmak’”. İstanbul: Boğaziçi Buluşmaları Değerlendirme Raporları. 19-21 Aralık.

Korkmaz, R. (2016). “Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri”. İstanbul: Kesit Yayınları.

Koroğlu, B. (2018). “Ahmet Ümit’in Romanlarında Suç ve Suç Psikolojisi”. Yüksek Lisans Tezi. Giresun: Giresun Üniversitesi.

Kundakcı, F. S. (2013). “Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi”. Ankara: Liberal Düşünce. S. 1.

Langton, R. (2005). “Descartes’ın Meditasyonlar’ına Bir Çalışma Rehberi”. Dil Bilim ve Felsefe Bölümü Çev. Batı Felsefesi Klasikleri Edisyonu.

Moğol, M. (2019). “Ahmet Ümit Romancılığı”. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray: Aksaray Üniversitesi.

Nahya, Z. N. (2011). “İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar”. Ankara: Atılım Sosyal Bilimler Dergisi 1 (1). Cilt 1. S. 1. s. 70- 130.

Odabaş, Y. (2021). “Georg Wilhelm Friedrich Hegel ve Muhammed İkbal’de Ben ve Öteki Sorunu”. Doktora Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Özçalık, S. (2008). “Ötekileşme ve İşlevleri”. İzmir: Karaburun III. Bilim Kongresi. 4-7 Eylül.

Özdemir, Z. (2013). “Ahmet Ümit ile Röportaj”. Hukuk Gündemi. S. 1. 2013.

Özgül Tanrıbilir, R; Şen, E. (2005). “Kültürlerarası İletişim ve Öteki Kavramının Günümüz Dünyasında Yeri ve Önemi”. İstanbul: Journal of İstanbul Kültür University. S. 1. s. 129-137.

Polat, C. (2022). “Travmaya Maruz Kalmış Bireylerin Savunma Mekanizmaları ve Sosyal Desteğin Etkisinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi.

Şahin, V. (2010). “Oğuz Atay'ın Anlatılarında Ben, Öteki ve Benlik”. Ankara: Türk Dili Dergisi. TDK. S. 697. s. 1-9.

Şahin, V. (2012). “Necip Fazıl'ın Şiirlerinde “Ben ve Öteki Yalnızlık” Trajedisi”. Ankara: Türk Dili Dergisi, TDK. Mart. s. 1-11.

Şahin, V. (2017). “Turgut Uyar'ın Şiirlerinde “Ben ve Öteki”nin Görüntü Düzeyleri, (Turgut Uyar'ın Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme)”. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tatlı, E. (2012). “Üniversite Öğrencisi Seçmenlerin Benlik Saygısı ve Şüphe Durumları Yönünden Siyasal Reklamlara Yaklaşımı”. Giresun: Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 4/ S. 7. s. 1-6.

Tekeli, İ. (2013). “Tarih Yazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler”. İstanbul: Defter Dergisi. Metis Yayınları.

Toprak, B. (Proje Sorumlusu). (2008). “Türkiye’de Farklı Olmak Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler”. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi.

Tüfekçi, Z. (2021). “Ahmet Ümit”. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/umit-ahmet>. E.T. 11 Mayıs 2023.

Ümit, A. (1998). “Polisiyenin Vazgeçilmez keyfi, Cumhuriyet Kitap, nr. 1. Haziran 1995’ten aktaran: Esin Bayraktar. 1884-1918 Yılları arasında Türk Edebiyatında Polisiye Roman.” (Master tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Ümit, A. (2001). “Kızıl Nehirler Nereye Dökülür”. Radikal Kitap. S. 11.

Ümit, A. (2002). “İyi Roman Her Şeydir”. (Röportaj: Deniz Durukan). Cumhuriyet Kitap. Nr. 663. Ekim.

Ümit, A. (2003). “Okurla Satranç Oynamam”. (Röportaj: Nilüfer Oktay). Milliyet Pazar. 23 Eylül 2003, <http://www.milliyet.com.tr/2003.09.23/pazar/paz01.html>. E.T. 11 Mayıs 2023.

Ümit, A. (2004). “Ninatta’nın Bileziği”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2006). “Ceza Eğitmez, Evcilleştirir”. Radikal Kitap. Nr. 264, Nisan.

Ümit, A. (2006). “Kukla”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2006). “Yazar Suça Tanrı Gibi Bakmalıdır”. (Röportaj: Derviş Şentekin). Radikal Kitap. Nr. 261. Mart. E.T. 11 Mayıs 2023.

Ümit, A. (2007). “Sis ve Gece”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2008). “Bab-ı Esrar”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2010). “Beyoğlu Rapsodisi”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2010). “İnsan Ruhunun Haritası”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2010). “İstanbul Hatırası”. İstanbul: Everest.

Ümit, A. (2010). “Kavim”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2010). “Patasana”. İstanbul: Everest.

Ümit, A. (2012). “Bir Ses Böler Geceyi”. İstanbul: Everest.

Ümit, A. (2012). “Kar Kokusu”. İstanbul: Doğan Kitap.

Ümit, A. (2012). “Sultanı Öldürmek”. İstanbul: Everest.

Ümit, A. (2013). “Beyoğlu’nun En Güzel Abisi”. İstanbul: Everest.

Ümit, A. (2013). “Devrimci Polisiye”. Radikal Kitap. 22 Kasım.

Vartanyan, A. (2008). “Eğer Sürekli Dostluktan Bahsetme İhtiyacı Hissediyorsanız, Bu Ortada Öyle Bir Dostluk Olmadığı Anlamına Gelir, Aynı Toprakta Öteki Olmak”. İstanbul: Panel ve Sunum Yıllığı.

Yavuz, H. (2009). “Türkiye'nin Zihin Tarihi Türk Kültürü Üzerine Kuşatıcı Bir Söylev”. İstanbul: Timaş.

Yayla, M. (2013). “Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi”. Ankara: Ankara Barosu Dergisi S. 3. 1 Mayıs 2013. s. 1-16.

Yıldızdöken, Ç. (2017). “Şüpheden Kartezyen Düşünceye Giden Yol”. Araştırma Makalesi. Gümüşhane: Mavi Atlas Dergisi Cilt 5. S. 1. Nisan. s. 1-25.

Yılmaz, H. (2010). “‘Biz’lik, ‘Öteki’lik, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Kamuoyundaki Algılar ve Eğilimler”. İstanbul: Açık Toplum Vakfı ve Boğaziçi Üniversitesi.

Zariç, M. (2010). “Ötekileştirme’den Bütünleşme’ye Hüseyin Su Öyküleri”. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S. 19. s. 1-12.